

ISABEL ALLENDE

Portret în sepie

Fantasticul și realismul țin nu numai de romanele ISABELEI ALLENDE, dar și de ascendența ei: bunica avea viziuni premonitorii și pare un personaj clasic al literaturii magice latino-americane, în timp ce unchiul ei a fost președintele chilian Salvador Allende, convertit la marxism, figură marcantă, ba chiar mitică a Americii de Sud, prinsă în jocuri politice sângeroase.

Născută în 1942 în Peru, Isabel Allende face parte din prima generație de scriitori latino-americani care s-au format citind literatură latino-americană. A început să publice de la 17 ani, a călătorit mult (Bolivia, Europa, Orientul Mijlociu), urmându-și tatăl vitreg în periplurile lui diplomatice. Lucrează ca ziaristă în Chile până în 1973, anul loviturii de stat în urma căreia Salvador Allende e înlăturat de la putere de militari, apoi se exilează în Venezuela. „La fel ca mulți chileni, am simțit că viața mea a fost făcută țândări și a trebuit să iau totul de la început”, își amintește scriitoarea. Publică la început cărți pentru copii, iar în 1985 romanul Casa spiritelor e primul ei mare succes. Cărțile ei devin best-seller-uri, primește premii literare prestigioase. Se stabilește în California, unde predă literatură la universitate, dar continuă să scrie doar în spaniolă — „scrisul, pentru mine, e un proces organic, nu pot scrie decât în limba mea”. „Știu să ascult și vânez povești” spune Isabel Allende. Toate poveștile ei stau sub semnul dragostei și violenței. Fantezia și legenda se întâlnesc aici cu istoria și politica într-o intrigă pe care scriitoarea o conduce cu o tehnică impecabilă, dar, dincolo de măiestria tehnică, romanele ei sunt „condamnate” să fie citite pe nerăsuflate pentru că Isabel Allende știe să lase viața să vorbească, personajele ei își trăiesc propriile lor vieți.

Pentru Carmen Balcells și Ramon Huidobro, doi lei născuți în aceeași zi și etern vii.

* De-aceea mă întorc mereu în atâtea locuri de departe să mă-ntâlnesc cu mine însumi și să mă caut neîncetat, singurul martor mi-este luna și-apoi să fluier bucuros călcând pe bolovani și pietre, sarcina mea e să exist toată familia mea e drumul.

PABLO NERUDA Sfârșit de lume (Vântul)

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI 1862-1880

PARTEA A DOUA 1880 1896

PARTEA A TREIA 1896 1910

Epilog

PARTEA ÎNTÂI 1862-1880

Am venit pe lume într-o marți din toamna lui 1880, sub acoperișul bunicilor mei materni, la San Francisco, în timp ce în casa aceea labirintică maică-mea gâfâia cu burta în sus, dar cu inima vitează și cu oasele luptând pentru a-mi deschide ieșirea, pe stradă clocotea sălbatic viața din cartierul chinezesc cu aroma lui indelebilă de bucătărie exotică, cu torentul său gălăgios de dialecte țipate în gura mare, cu mulțimea lui nesfârșită de albine umane într-un du-te vino grăbit. M-am născut în zori, dar în Chinatown ceasurile nu ascultă de legi și la ora aceasta încep piața, circulația cărucioarelor și lătrăturile triste ale dinilor din cuști care așteaptă cuțitul bucătarului. Am aflat amănuntele nașterii mele destul de târziu, dar mai rău ar fi fost să nu le descopăr niciodată; s-ar fi putut rătăci definitiv prin coclaurii uitării. Există atâtea secrete în familia mea încât nu știu dacă voi avea timp să le scot la lumină pe toate: adevărul e trecător, repede spălat de ploi. Bunicii mei materni m-au primit cu emoție — deși mai mulți martori susțin că am fost un bebeluș oribil — și m-au așezat pe pieptul mamei, unde am rămas ghemuită câteva minute, singurele în care am apucat să fiu cu ea. După aceea unchiul meu Lucky mi-a suflat în față ca să-mi transmită norocul. Intenția a fost generoasă și metoda infailibilă, de vreme ce măcar în acești primi treizeci de ani ai existenței mele mi-a mers bine. Dar, atenție, nu trebuie s-o iau prea repede. Povestea asta e lungă și începe cu mult înainte de nașterea mea; e nevoie de răbdare pentru a o spune și de și mai multă răbdare pentru a o asculta. Dacă pe parcurs se mai pierde șirul, nu trebuie să intrați în panică, precis că se reînnoadă câteva pagini mai încolo. și pentru că trebuie început cu o dată, s-o facem în 1862 și să spunem, la întâmplare, că istoria începe cu o mobilă de proporții neverosimile.

Patul Paulinei del Valle a fost comandat la Florența, un an după încoronarea lui Vittorio Emmanuelle, pe când în noul Regat al Italiei vibra încă ecoul gloanțelor lui Garibaldi; a trecut marea demontat în bucăți pe un transatlantic genovez, a debarcat în New York în mijlocul unei greve sângeroase și a fost mutat pe un vapor al companiei navale a bunicilor mei paterni, Rodríguez de Santa Cruz, chilieni rezidenți în Statele Unite. Sarcina de a prelua lăzile marcate cu un singur cuvânt în italiană, naiade, i-a revenit căpitanului John Sommers. Acest robust marinăr englez, de la care nu au rămas decât un portret decolorat și un cufăr de piele foarte uzat de nenumăratele drumuri pe mare și plin de manuscrise ciudate, era străbunicul meu, după cum am aflat de curând, când trecutul meu a început în sfârșit să se lămurească la capătul multor ani de mister. Nu l-am cunoscut pe căpitanul John Sommers, tatăl Elizei Sommers, bunica mea maternă, dar de la el am moștenit o anumită vocație de a bate lumea. Pe acest om al mării, numai orizont nesfârșit și sare, a căzut sarcina de a transporta patul florentin în cala vaporului până în capătul celălalt al continentului american. A trebuit să evite blocada yankee și atacurile confederaților, să atingă limitele australe ale Atlanticului, să străbată apele înșelătoare ale Strâmătorii lui Magellan, să pătrundă în Oceanul Pacific și, după scurte opriri în mai multe porturi sud-americane, să îndrepte prova

către nordul Californiei, fostul tărâm al aurului. Avea ordine precise să deschidă lăzile pe cheiul din San Francisco, să-l supravegheze pe tâmplarul vasului la asamblarea părților ca pe un puzzle, având grijă să nu știrbească părțile sculptate, să pună deasupra salteaua și cuvertura de brocart de culoarea rubinului, să încarce namila într-o căruță și să o trimită în mers încet în centrul orașului. Vizitiul trebuia să ocolească de două ori Piața Unirii, apoi să mai dea două ture și să sune dintr-un clopoțel sub balconul concubinei bunicului meu înainte de a o lăsa la adresa finală, casa Paulinei del Valle. Isprava asta trebuia făcută în plin Război Civil, în timp ce armatele yankee și cele confederate se masacrau în sudul țării și nimănui nu-i ardea de glume și clopoței. John Sommers a transmis instrucțiunile blestemând, pentru că pe parcursul lunilor de navigație patul acesta ajunsese să simbolizeze ce detesta el mai mult în meseria lui: capriciile patroanei, Paulina del Valle. Când a văzut patul încărcat a scos un suspin de ușurare și a hotărât că era ultimul lucru pe care îl făcuse pentru ea; de doisprezece ani era la ordinele ei și ajunsese la limita răbdării. Mobila există și acum, intactă, este un dinozaur greoi de lemn în policromie; la căpătâi prezidează zeul Neptun înconjurat de valuri înspumate și făpturi submarine în basorelief, în timp ce la picioare se joacă delfini și sirene, în câteva ceasuri, jumătate din San Francisco a putut admira patul acela olimpien; dar iubita bunicului meu, căreia îi era dedicat spectacolul, s-a ascuns în timp ce echipajul trecea și se întorcea sunând din clopoțel.

— Triumful meu nu a durat mult, mi-a mărturisit Paulina mulți ani mai târziu, când eu mă încăpățânam să fotografiez patul și să aflu detalii. Gluma s-a întors împotriva mea. Am crezut că își vor bate joc de Feliciano, dar și-au bătut joc de mine. Am judecat greșit lumea. Cine putea să-și imagineze atâta fățărnicie? Pe atunci San Francisco era un viespar de politicieni corupți, bandiți și femei ușoare.

— Nu le-a plăcut sfidarea, am sugerat.

— Nu. De la noi femeile se așteaptă să apărăm reputația soțului, oricât de rău ar fi el.

— Soțul dumitale nu era rău, am replicat.

— Nu, dar făcea prostii, în orice caz, nu îmi fac reproșuri în ce privește patul cel faimos, am dormit în el timp de patruzeci de ani.

— Ce a făcut soțul dumitale când s-a văzut descoperit?

— A zis că în timp ce țara își vărsa sângele în Războiul Civil eu cumpăram mobilă demnă de Caligula. Și a negat totul, firește. Nimeni care are două degete de frunte nu recunoaște o infidelitate, chiar dacă e prins în așternut.

— O spui din experiență proprie?

— Măcar de-ar fi așa, Aurora! a răspuns Paulina del Valle fără să clipească.

În prima fotografie pe care i-am făcut-o, când aveam treisprezece ani, Paulina apare în patul ei mitologic, sprijinită de perne de satin brodat, cu o cămașă de dantelă și jumătate de kilogram de bijuterii pe ea. Așa am văzut-o de multe ori și așa aș fi vrut să o veghez atunci când a murit, dar ea dorea să plece în mormânt în veșmântul trist al carmelitelor și să i se dedice slujbe cu cântec pentru odihna sufletului câțiva ani la rând. „Am scandalizat destul la viața mea, acum e momentul să mă potolesc”, a sunat explicația ei când a

intrat în melancolia hibernală a ultimului timp. Văzându-se aproape de sfârșit s-a îngrozit. A exilat patul în pod și în locul lui a cerut să i se aducă un pat de scânduri cu saltea de păr de cal, ca să moară fără lux după atâta risipă, ca să vadă dacă Sfântul Petru va trage linie și o va lua de la capăt în cartea păcatelor, după spusele ei. Cu toate astea, spaima nu a fost de ajuns ca să renunțe și la alte bunuri materiale și până în ultima clipă a ținut în mână frâiele imperiului ei financiar, destul de diminuat pe atunci. Puțin rămăsese din curajul tinereții, chiar și ironia i se epuiza, dar bunică-mea credea în propria ei legendă și nici un fel de saltea umplută cu păr și nici o rasă de carmelită nu o puteau știrbi. Patul florentin pe care l-a plimbat pe străzile principale ca să-și pedepsească bărbatul a fost unul din momentele ei de glorie. Pe atunci familia locuia la San Francisco sub un nume schimbat — Cross — pentru că nici un nord-american nu putea să pronunțe sonorul Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, păcat, pentru că cel autentic are rezonanțe vechi de Inchiziție. Tocmai se mutaseră în cartierul Nob Hill, unde își ridicaseră un conac dement, unul dintre cele mai opulente din oraș, un adevărat delir al mai multor arhitecți rivali angajați și concediați rapid. Familia nu făcuse avere în febra aurului din 1849, cum pretindea Feliciano, ci mulțumită magnificului instinct întreprinzător al soției sale, care a avut ideea de a transporta produse proaspete din Chile în California așezate pe un pat de gheață din Antarctica, în epoca aceea furtunoasă o piersică valora o uncie de aur, iar ea a știut să profite de împrejurări. Inițiativa a prosperat și au ajuns să aibă o flotilă de nave care făceau naveta între Valparaíso și San Francisco, care în primul an se întorceau goale, dar apoi încărcate cu făină californiană; astfel au ruinat mai mulți agricultori chilieni, inclusiv pe tatăl Paulinei, temutul Agustín del Valle, al cărui grâu a făcut gărgărițe în hambare pentru că nu putea rivaliza cu făina atât de albă a yankeilor. De furie, a făcut și el gărgărițe la ficat. Când a trecut febra aurului, mii și mii de aventurieri s-au întors la casele lor mai săraci decât la plecare, după ce-și pierduseră sănătatea și sufletul în căutarea unui vis; dar Paulina și Feliciano au făcut avere. Au ajuns în vârful societății din San Francisco, în ciuda obstacolului aproape de netrecut al accentului hispanic, „în California toți sunt îmbogățiți recent și de origine proastă, în schimb arborele nostru genealogic urcă până la Cruciade", bombănea pe atunci Paulina, înainte de a se da bătută și a se întoarce în Chile. Totuși, nu numai titlurile de noblețe și conturile din bănci le-au deschis ușile, ci firea simpatică a lui Feliciano, care și-a făcut prieteni printre oamenii cei mai puternici din oraș. În schimb, soția lui era destul de greu de înghițit, era ostentativă, bârfitoare, obraznică și cicălitoare. Să o spunem pe cea dreaptă: la început Paulina inspira acel amestec de fascinație și spaimă pe care omul îl simte în fața unei iguane; doar după ce o cunoșteai mai bine descopereai coarda sentimentală, în 1862 și-a lansat soțul în afacerea cu calea ferată transcontinentală care i-a îmbogățit pe deplin. Nu-mi explic de unde îi venea acestei cucoane flerul pentru afaceri. Provenea dintr-o familie de moșieri chilieni înguști la minte și săraci la judecată; fusese crescută între zidurile casei părintești din Valparaíso, recitând rugăciuni și făcând broderie, tatăl susținând că ignoranța garantează supușenia femeilor și a săracilor. De abia știa să scrie și să socotească, nu a citit o carte în viața ei și aduna pe degete — nu scădea niciodată —, dar tot ce atingea devenea bogăție. Dacă nu ar fi fost copiii și

rudele risipitoare ar fi murit în splendoarea unei împărătese. În anii aceia se construia calea ferată care să unească estul și vestul Statelor Unite, în timp ce toată lumea investea în acțiunile celor două companii și paria pe care dintre ele va pune prima șinele, ea, indiferentă la întrecerea asta frivolă, întindea o hartă pe masa din sufragerie și studia cu răbdare de topograf traseul viitor al trenului și locurile în care se găsea apă din abundență. Cu mult înainte ca umilii peoni chinezi să fi bătut ultimul piron care unea șinele trenului la Promotory, Utah, și ca prima locomotivă să fi traversat continentul în zgomotul ei de fiare, fumăraie de vulcan și sirena care mugea de parcă anunța un naufragiu, l-a convins pe soțul ei să cumpere pământ în locurile pe care le marcase pe hartă cu cerneală roșie.

— Acolo se vor construi așezările, pentru că se găsește apă, iar în fiecare din ele noi vom avea câte un magazin, a explicat.

— Dar costă o grămadă de bani, a exclamat Feliciano speriat.

— Împrumută-i, de asta există băncile. De ce să riscăm banii noștri dacă putem să dispunem de bani străini? a răspuns Paulina așa cum argumenta mereu în astfel de cazuri.

În timp ce negociau cu băncile și cumpărau terenuri prin jumătate de țară a izbucnit afacerea cu concubina. Era vorba de o actriță numită Amanda Lowell, o scoțiancă apetisantă cu pielea ca laptele, ochi ca spanacul și savoare de piersică, cum asigurau cei care o gustaseră. Cânta și dansa prost, dar cu entuziasm, juca în comedii de doi bani și anima petrecerile magnaților. Avea un șarpe din Panama, lung, gras și blând, dar cu un aspect fioros, care se încolăcea pe trupul ei în timpul dansurilor exotice și care nu dăduse niciodată dovadă de caracter rău până în seara nefericită în care ea a apărut cu o diademă de pene în coafură, iar animalul, confundând pieptănătura cu un papagal neatent, a fost pe punctul de a-și strangula stăpâna în încercarea de a înghiți pasărea. Frumoasa Lowell era departe de miile de „porumbițe pângărite” ale vieții galante din California; era o curtezană trufașă ale cărei favoruri nu se dobândeau doar cu bani ci și cu purtări alese și farmec. Trăia bine grație generozității protectorilor ei și avea din plin posibilitatea de a ajuta o șleahță întreagă de artiști lipsiți de talent; era sortită să moară săracă, pentru că cheltuia cât o țară întreagă, iar restul îl făcea cadou. Când era în floarea tinereții perturba traficul pe stradă cu grația cu care mergea și cu coama roșcată de leu, dar gustul pentru scandal i-a pecetluit soarta: dintr-o toană putea să distrugă un nume bun și o familie. Lui Feliciano riscul i se părea un stimulent în plus; avea suflet de corsar iar ideea de a se juca cu focul l-a sedus tot atât cât superbe coapse lowelliene. A instalat-o într-un apartament în plin centru, dar nu apărea niciodată în public cu ea, căci cunoștea prea bine caracterul nevastei care, într-un atac de gelozie, îi tăiase cu foarfecă crăcii pantalonilor și mânecile tuturor costumelor și le trântise la ușa biroului său. Pentru un bărbat atât de elegant ca el, care-și comanda hainele la croitorul prințului Albert la Londra, a fost o lovitură mortală.

În San Francisco, oraș al bărbaților, soția era ultima care prindea de veste de o infidelitate conjugală, dar în cazul de față chiar Amanda Lowell a fost cea care a divulgat-o. Imediat ce protectorul ei se întorcea cu spatele, trăgea o linie pe stâlpii patului, una pentru fiecare amant. Era o colecționară, bărbații nu o interesau pentru meritele lor personale ci pentru

numărul de linii; avea pretenția să întrecă mitul fascinantei Lola Montez, curtezana irlandeză care trecuse prin San Francisco precum un trăsnet în timpul febrei aurului. Bârfa cu liniile lowelliene umbla din gură în gură și bărbații se întreceau să o viziteze, atât pentru farmecele frumoasei, pe care mulți o cunoșteau deja în sensul biblic, cât și pentru hazul de a se culca cu întreținuta unuia dintre grangurii orașului. Vestea a ajuns la Paulina del Valle după ce dăduse ocol întregii Californii.

— Lucrul cel mai umilitor este că șmechera asta îți pune coarne și toată lumea bârfește că sunt măritată cu un clapon, l-a certat Paulina pe bărbatul ei în limbajul crud pe care îl folosea în aceste ocazii.

Feliciano Rodríguez de Santa Cruz nu știa nimic de activitățile colecționării și supărarea aproape că l-a ucis. Nu-și imaginase niciodată că prieteni, cunoscuți și alții care îi datorau favoruri imense își băteau astfel joc de el. În schimb, nu și-a învinovățit iubita, pentru că accepta cu resemnare veleitățile sexului opus, fapte delicioase dar fără structură morală, gata mereu să cedeze tentației, în timp ce ele aparțineau pământului, lutului, sângelui și funcțiilor organice, ei erau hărăziți eroismului, ideilor mari și, deși nu era cazul său, sfînțeniei, înfruntat de nevastă-sa, s-a apărat cum a putut și într-un moment de răgaz a profitat ca să-i reproșeze zăvorul care închidea ușa la camera ei. Avea oare pretenția ca un bărbat ca el să trăiască în abstenență? Vina era a ei, pentru că îl respingea, a argumentat. Treaba cu zăvorul era adevărată, Paulina renunțase la dezlănțuirile carnale, și nu pentru că i-ar fi pierit chef, cum mi-a mărturisit patruzeci de ani mai târziu, ci din pudoare, îi era silă să se privească în oglindă și a dedus că orice bărbat ar fi simțit același lucru văzând-o goală, își aducea perfect aminte clipa în care a luat cunoștință de faptul că trupul ei îi devenea dușman. Cu câțiva ani în urmă, întors dintr-o lungă călătorie de afaceri din Chile, Feliciano a luat-o în brațe și, cu aceeași bună dispoziție dintotdeauna, a vrut s-o ridice ca s-o ducă spre pat, dar nu a reușit să o miște din loc.

— Ce naiba, Paulina! Ce ai în chiloți, pietre? a râs.

— Doar osânză, a suspinat ea cu tristețe.

— Vreau să o văd!

— În nici un caz. De acum încolo în camera mea vii doar noaptea și cu lampa stinsă.

O bucată de vreme cei doi, care se iubiseră fără falsă pudoare, au făcut dragoste pe întuneric. Paulina a rămas neclintită la rugămintele și la furiile soțului, care nu s-a împăcat niciodată să o găsească sub un munte de așternuturi în beznă camerei și să o îmbrățișeze cu o grabă de misionar în timp ce ea îi ținea mâinile ca să nu-i pipăie cărnurile. Aceste lupte corp la corp îi extenuau și îi lăsau cu nervii încinși la roșu. În cele din urmă, sub pretextul mutării în noul conac din Nob Hill, Paulina și-a instalat soțul în cealaltă extremitate a casei și și-a zăvorit camera. Sila față de propriul corp era mai puternică decât dorința pe care o avea pentru bărbatul ei. Gâtul îi dispărea sub o gușă dublă, sânii și burta formau un singur promontoriu demn de un monsenior, picioarele nu o țineau decât câteva minute, nu se putea îmbrăca singură și nici să-și încheie încălțările; dar cu rochiile ei de mătase și bijuteriile splendide, așa cum apărea mereu, era chiar un spectacol. Grija ei cea mai mare era transpirația care i se prelingea printre colacii de grăsime și mă întreba în șoaptă dacă mirosea urât, dar niciodată

nu am simțit decât aroma de apă de gardenie și de talc. Contrar părerii de pe atunci cum că apa și săpunul fac rău la bronhii, stătea cu orele plutind în cada ei de fier smălțuit, în care se simțea iarăși ușoară ca în tinerețe. Se îndrăgostise de Feliciano pe când acesta era un tânăr frumușel și ambițios, stăpânul unor mine de argint din nordul Chilelui. Pentru dragostea aceasta a sfidat furia tatălui, Agustín del Valle, pe care îl găsim în textele de istorie din Chile ca întemeietor al unui minuscul și prăpădit partid politic ultraconservator, dispărut de mai bine de două decenii, dar care din când în când reînvie ca o pasăre Phoenix jumulită și patetică. Tot dragostea pentru acest bărbat a susținut-o atunci când a hotărât să-i interzică intrarea în dormitorul ei la o vârstă la care natura tânjește mai mult ca niciodată după o îmbrățișare. Spre deosebire de ea, Feliciano îmbătrânea frumos. Părul îi încărunțise, dar era același bărbățoi vesel, pătimaș și chelтуitor. Paulinei îi plăceau tendința lui spre vulgaritate, ideea că acest domn care purta un nume sonor provenea din evrei sefarzi și sub cămașa de mătase cu inițială brodată se găsea un tatuaj de mare destrăbălat dobândit în port în timpul unei beții. Tânjea să audă iar porcăriile pe care i le șoptea pe vremea în care se mai zbenguiau în pat cu lumina aprinsă și ar fi dat orice să mai doarmă cu capul sprijinit de dragonul albastru desenat cu o cerneală de neșters pe umărul bărbatului ei. Nu a crezut niciodată că și el dorea același lucru. Pentru Feliciano ea a fost mereu logodnica îndrăzneată cu care a fugit în tinerețe, singura femeie pe care o admira și de care se temea. Cred acum că cei doi nu au încetat niciodată să se iubească, în ciuda forței de ciclone a luptelor pe care le dădeau și care făceau să tremure pe toți cei care se găseau în casă. Îmbrățișările care înainte vreme îi făceau atât de fericiți se transformaseră în bătălii care se terminau cu armistiții pe termen lung și răz bunări memorabile, precum patul florentin, dar nici o ofensă nu le-a distrus relația și până în ultima clipă, când el a căzut mort de apoplexie, au rămas uniți printr-o complicitate de invidiat.

După ce căpitanul John Sommers s-a asigurat că mobila mitică era în căruță și că vizitiul pricepuse ce are de făcut, a plecat pe jos spre Chinatown, cum făcea de fiecare dată când ajungea la San Francisco. Totuși, de data asta n-a mai avut destulă energie și după două cvartale a oprit o trăsură de piață. S-a urcat greoi, a dat adresa și s-a sprijinit de spătar gâfâind. Simptomele începuseră în urmă cu un an, dar de câteva săptămâni se acutizaseră; abia se mai ținea pe picioare și capul i se încetoșa, trebuia să lupte fără preget împotriva tentației de a se abandona indifferenței căltoase care îi invada sufletul. Soră-sa Rose fusese prima care și-a dat seama că ceva nu era în regulă, atunci el nu avea încă dureri. Se gândea la ea cu un zâmbet: era ființa cea mai iubită și mai apropiată, era busola vieții lui rătăcitoare, mai reală în afecțiunea lui decât fiica lui Eliza sau oricare dintre femeile pe care le îmbrățișase în lungile lui peregrinări din port în port.

Rose Sommers își petrecuse tinerețea în Chile, alături de fratele mai mare, Jeremy, dar la moartea acestuia se întorsese în Anglia pentru a îmbătrâni în țara ei. Locuia la Londra, într-o căsuță situată foarte aproape de teatre și de operă, un cartier cam scăpătat în care putea trăi după pofa inimii. De-acum nu mai era eleganta intendentă a fratelui Jeremy, de-acum putea da frâu liber tendinței ei excentrice. Obişnuia să se îmbrace ca o actriță în dizgrație când lua ceaiul la Savoy, sau ca o contesă rusă când își

plimba cățelul, era prietenă cu cerșetorii și cu muzicanții ambulanți, își cheltuia banii pe fleacuri și pomeni. „Nimic nu te face mai liber decât vârsta”, își spunea numărându-și ridurile, fericită. „Nu e vârsta, soro, ci situația economică pe care ți-ai făurit-o cu pana”, răspundea John Sommers. Venerabila fată bătrână cu părul alb făcuse o mică avere scriind literatură pornografică. Ironia era, cugeta căpitanul, că exact acum, când Rose nu mai trebuia să se ascundă ca atunci când trăia în umbra fratelui lor Jeremy, renunțase la a mai scrie povești erotice și se apucase să producă romane romantice într-un ritm năucitor și cu un succes ieșit din comun. Nu era femeie a cărei limbă maternă să fie engleza, incluzând-o aici și pe regina Victoria, care să nu fi citit măcar una din scrierile romanțioase ale lui Dame Rose Sommers. Titlul distins nu făcea decât să legalizeze o situație pe care Rose o luase cu asalt în urmă cu mulți ani. Dacă regina Victoria ar fi bănuțit că autoarea ei preferată, căreia îi conferise personal titlul de Dame, era răspunzătoare de o vastă colecție de literatură indecentă semnată O doamnă anonimă, ar fi leșinat. Căpitanul era de părere că pornografia era delicioasă, dar romanele astea de amor erau un gunoi. Ani de-a rândul își luase sarcina să publice și să distribuie poveștile interzise pe care Rose le producea sub nasul fratelui mai mare, care a murit convins că era o domnișoară virtuoasă a cărei unică misiune era să-i facă lui viața plăcută, „îngrijește-te, John, vezi că nu mă poți lăsa singură pe lume. Slăbești și ai o culoare ciudată”, îi repetase zi de zi când căpitanul o vizitase la Londra. De arunci o metamorfoză implacabilă îl transforma într-un fel de șopârlă.

Tao Chi'en tocmai scotea acele de acupunctura din urechile și din brațele unui pacient când asistentul l-a anunțat că venise socru-său. Zhong yi-ul a așezat cu grijă acele de aur în alcool pur, și-a spălat mâinile într-un lighean, și-a pus haina și a ieșit să-și primească musafirul, mirat că Eliza nu îl anunțase că tatăl ei urma să vină. Fiecare vizită a căpitanului provoca un adevărat cutremur. Familia îl aștepta cu nerăbdare, mai ales copiii, care nu se saturau să admire darurile exotice și să asculte poveștile cu monștri marini și pirați malaezieni ale acestui bunic colosal, înalt, masiv, cu pielea arsă de sarea tuturor mărilor, cu barbă sălbatică, glas de tunet și ochi albaștri de copil inocent, căpitanul era o figură impunătoare în uniforma lui albastră, dar omul pe care Tao Chi'en l-a văzut așezat într-un fotoliu din clinica lui era atât de micșorat, încât l-a recunoscut cu greu. L-a salutat respectuos, nu reușise să scape de obișnuința de a se înclina după obiceiul chinezesc, îl cunoscuse pe John Sommers în tinerețe, pe când lucra ca bucătar pe vasul lui. „Mie îmi vorbești cu domnule, ai înțeles, chinezule?”, îi poruncise la prima lor întâlnire. Pe-atunci aveau amândoi părul negru, se gândi Tao Chi'en cu o împunsătură în inimă la intuiția morții. Englezul s-a ridicat în picioare cu dificultate, i-a întins mâna apoi l-a strâns într-o îmbrățișare scurtă. Zhong yi-ul constată că acum el era cel mai înalt și mai greu dintre ei doi.

— Eliza nu știa că veniți astăzi, domnule?

— Nu. Dumneata și cu mine trebuie să vorbim între patru ochi, Tao. Mă prăpădesc.

Doctorul chinez își dăduse seama de cum îl văzuse. Fără un cuvânt, l-a condus în cabinet, unde l-a ajutat să se dezbrace și să se întindă pe un pat. Gol, socrul lui avea o înfățișare jalnică: pielea îngroșată, uscată și de

culoare arămie, unghiile galbene, ochii injectați, pântecul umflat. A început prin a-l asculta, apoi i-a luat pulsul la încheietura mâinilor, la gât și la glezne pentru a se convinge de ceea ce știa deja.

— Aveți ficatul distrus, domnule. Mai beți?

— Nu-mi poți cere să renunț la o obișnuință de o viață, Tao. Crezi că cineva ar putea suporta meseria de marinar fără să mai tragă o dușcă?

Tao Chi'en a zâmbit. Englezul bea jumătate de sticlă de gin în zilele obișnuite și una întreagă dacă era vreun motiv de supărare sau de sărbătoare, fără nici un fel de schimbare oricât de mică; nici măcar nu mirosea a băutură, pentru că duhoarea de mahorcă ieftină îi impregna hainele și respirația.

— În plus, acum e cam târziu să mă căiesc, nu-i așa? adăugă John Sommers.

— Puteți trăi un pic mai mult și în condiții mai bune dacă vă lăsați de băut. De ce nu luați o pauză? Veniți să locuiți un timp cu noi, Eliza și cu mine o să avem grijă până vă puneți pe picioare, a propus zhong yi-ul fără a-l privi, pentru ca acela să nu-i perceapă emoția. Ca de atâtea ori în meseria lui de medic, trebuia să lupte cu senzația de teribilă neputință care îl copleșea când își dădea seama de puținătatea resurselor științei sale și de imensitatea suferinței celorlalți.

— Cum îți închipui că o să mă las de bună voie pe mâna Elizei ca să mă condamne la abstenență! Cât timp mai am, Tao?

— Nu pot spune exact. Ar trebui să cereți și altă părere.

— A dumitale este singura care merită respectată. De când mi-ai scos o măsă fără durere la jumătatea drumului între Indonezia și coasta Africii, nici un alt doctor nu și-a atins labele de mine. Cât o fi de atunci?

— Vreo cincisprezece ani. Mulțumesc pentru încredere, domnule.

— Doar cincisprezece ani? De ce mi se pare că ne cunoaștem de o viață?

— Poate că ne-am cunoscut într-o altă existență.

— Reîncarnarea mă înspăimântă, Tao. Imaginează-ți că în viața viitoare trebuie să fiu musulman. Știai că nenorociții ăștia nu beau alcool?

— Precis că asta vă este karma. În fiecare reîncarnare trebuie să rezolvăm lucrurile pe care le-am lăsat neterminate în cea precedentă, glumi Tao.

— Prefer iadul creștin, e mai puțin crud. Bun, nu-i spunem nimic Elizei, conchise John Sommers în timp ce se îmbrăca, luptând cu nasturii care nu ascultau de degetele lui tremurătoare. Dat fiind că aceasta poate fi ultima mea vizită, se cuvine ca ea și nepoții mei să-și amintească de mine ca de un om vesel și sănătos. Plec liniștit, Tao, pentru că nimeni nu poate avea grijă de fata mea Eliza mai bine decât dumneata.

— Nimeni n-ar putea iubi-o mai mult decât mine, domnule.

— Când n-am să mai fiu, cineva va trebui să se ocupe de sora mea. Știi că Rose a fost ca o mamă pentru Eliza...

— Nu vă faceți griji, Eliza și cu mine vom avea grijă, l-a asigurat ginerele său.

— Moartea... vreau să spun... va fi rapidă și demnă? Cum am să știu când va fi sfârșitul?

— Când o să vomitați sânge, domnule, spuse Tao Chi'en cu tristețe.

S-a întâmplat după trei săptămâni, în mijlocul Pacificului, în intimitatea cabinei căpitanului. De cum a reușit să se ridice în picioare, bătrânul navigator a curățat urmele vomei, și-a șters gura, și-a schimbat cămașa plină de sânge, și-a aprins pipa și s-a dus la prova, unde s-a așezat să privească pentru ultima dată stelele care scânteiau pe cerul de catifea neagră. Câțiva marinari l-au văzut și au așteptat la distanță, cu chipiele în mână. Când i s-a terminat tutunul, căpitanul John Sommers și-a trecut picioarele peste bord și s-a lăsat să cadă fără zgomot în mare.

Severo del Valle a cunoscut-o pe Lynn Sommers într-o călătorie făcută împreună cu tatăl lui din Chile în California, în 1872, pentru a merge la unchiul Paulina și Feliciano, despre care se spuneau cele mai grozave bârfe în familie. Severo o văzuse de vreo două ori pe mătușă-sa Paulina cu ocazia sporadicelor ei apariții la Valparaíso, dar până nu a cunoscut-o în mediul ei nord-american nu a înțeles suspinele de creștinească intoleranță ale familiei. Departate de mediul religios și conservator din Chile, de bunicul Agustín înțepenit în scaunul lui de paralytic, de bunica Emilia cu dantelele ei lugubre și cu clismele ei de ulei de in, departe de restul rudelor invidioase și timorate, Paulina ajungea la adevăratele ei proporții de amazoană. La prima călătorie Severo del Valle era prea tânăr pentru a-și da seama de puterea sau de averea acestor unchi celebri, dar nu i-au scăpat diferențele dintre aceștia și restul tribului Del Valle. Abia când a revenit după niște ani a priceput că se numărau printre familiile cele mai bogate din San Francisco, alături de magnații argintului, căilor ferate, băncilor și transporturilor. În acea primă călătorie, avea cincisprezece ani pe atunci, așezat la picioarele patului policrom al mătușii Paulina, în timp ce ea își croia strategia războaielor ei comerciale, Severo și-a hotărât viitorul.

— Ar trebui să te faci avocat, ca să mă ajuți să-mi distrug dușmanii pe baze legale, îl sfătui atunci Paulina între două mușcături de prăjitură cu cremă de lapte.

— Da, tanti. Bunicul Agustín zice că orice familie care se respectă trebuie să aibă un avocat, un medic și un episcop, răspunse nepotul.

— Mai e nevoie și de un creier pentru afaceri.

— Bunicul zice că comerțul nu este o meserie de domni.

— Spune-i că domnia nu se mănâncă, așa că să și-o bage în cur.

Băiatul auzise cuvântul ăsta urât doar din gura vizitiului familiei, un madrilen evadat dintr-o închisoare din Tenerife, care din rațiuni de neînțeles se mai căca și în Dumnezeu și în morții mă-sii.

— Și mai lasă fasoanele astea, puiule, cur avem cu toții! exclamă Paulina moartă de răs văzând fața pe care o făcuse nepotul.

În aceeași după-amiază l-a luat cu ea la patiseria Elizei Sommers. San Francisco îl uimise pe Severo încă de pe vapor: un oraș luminos așezat într-un peisaj verde de coline împădurite care coborau blând până la malul unui golf cu ape liniștite. De departe părea un oraș sever, din cauza croielii spaniole de străzi paralele și transversale, dar de aproape avea un farmec neașteptat. Obișnuit cu aspectul somnolent al portului Valparaíso, unde crescuse, băiatul a rămas zăpăcit de nebunia caselor și clădirilor construite în diverse stiluri, unde luxul și sărăcia se amestecau, de parcă ar fi fost ridicate în mare grabă. A văzut un cal mort și acoperit de muște la poarta unui magazin elegant care vindea viori și plane cu coadă. Prin circulația

zgomotoasă de animale și trăsurile își făcea drum o mulțime cosmopolită: americani, hispanici, francezi, irlandezi, italieni, germani, câțiva indieni și foști sclavi negri, acum liberi, dar încă respinși și săraci. Au dat o tură prin Chinatown și într-o clipită s-au pomenit într-o țară a locuitorilor celestului imperiu, cum erau numiți chinezii și pe care vizitiul îi gonia cu plesnituri de bici din calea fiacrului care se îndrepta către Piața Unirii. S-a oprit în fața unei case în stil victorian, simplă în comparație cu nebuniile de stucaturi, reliefuri și rozete care se vedeau pe aici.

— Acesta este salonul de ceai al doamnei Sommers, singurul din aceste locuri. Cafea poți bea unde vrei, dar pentru o ceașcă de ceai trebuie să vii aici. Yankeii detestă băutura asta nobilă de la Războiul de Independență, care a început când rebelii au ars ceaiul englezilor la Boston.

— Dar de-atunci nu a trecut un secol?

— Vezi și tu, Severo, ce stupid poate fi patriotismul. Nu ceaiul era motivul deselor vizite ale Paulinei la acest local, ci patiseria faimoasă a Elizei Sommers, care impregna interiorul cu o aromă delicioasă de zahăr și vanilie. Casa, una din multele importate din Anglia în perioada începuturilor orașului San Francisco, împreună cu un manual de instrucțiuni pentru a fi asamblată precum o jucărie, avea două etaje încununate de un turn, ceea ce îi conferea un aer de biserică de țară. La parter unise două încăperi pentru a mări cofetăria, pusese fotolii cu picioare răsucite și cinci măsuțe rotunde cu fețe de masă albe. La etaj se vindeau cutii cu bomboane făcute de mână cu cea mai bună ciocolată belgiană, marțipan cu migdale și mai multe feluri de dulciuri creole din Chile, preferatele Paulinei del Valle. Serveau două angajate mexicane cu cozi lungi, șorțuri albe și tichii scrobite, ghidate telepatic de micuța doamnă Sommers care, în contrast cu prezența impetuoasă a Paulinei, dădea impresia că aproape nu există. Moda rochiilor strânse în talie și cu jupoane abundente era în avantajul Elizei, în schimb marea și mai mult volumul celeilalte; în plus, Paulina del Valle nu se zgârcea la metraje, franjuri, pampoane și pliscuri, în ziua aceea era gătită ca o matcă de albine, în galben și negru din cap până-n picioare, cu o pălărie cu pene și un pieptar în dungi. Multe dungi. Năvălea în salon, aspira tot aerul și la fiecare mișcare pe care o făcea ceștile zdrăngăneau și pereții fragili din lemn gemeau. Văzând-o intrând, servitoarele au fugit să înlocuiască unul din scaunele delicate de trestie cu un fotoliu mai solid, în care doamna s-a așezat grațios. Se mișca atent, căci credea că nimic nu urâște mai mult decât graba; în plus, evita să emită zgomote de babă, nu gâfâia, nu tușea, nu ofta de oboseală în public, chiar dacă picioarele o dureau de nu mai putea. „Nu vreau să am glas de grasă”, spunea, și în fiecare zi făcea gargară cu zeamă de lămâie cu miere pentru a-și păstra vocea subțire. Eliza Sommers, măruntă și dreaptă ca o sabie, purtând o fustă albastru-închis și o bluză ca pepenele galben închisă cu nasturi la încheieturi și la gât, drept unică podoabă cu un colier de perle, părea deosebit de tânără. Vorbea o spaniolă cam ruginită de lipsă de practică și o engleză cu accent britanic, sărind de la o limbă la alta în cadrul aceleiași fraze, ca și Paulina. Averele doamnei Del Valle și sângele ei aristocratic o situau mult deasupra nivelului social al celeilalte. O femeie care muncește de plăcere precis are ceva de bărbat în ea, dar Paulina știa că Eliza nu mai făcea parte din mediul în care crescuse în Chile și că muncea nu de plăcere, ci de nevoie. Mai auzise și că trăia cu un

chinez, dar indiscreția ei dărmătoare nu fusese atât de mare încât să o întrebe direct.

— Doamna Eliza Sommers și cu mine ne-am cunoscut în Chile în 1840; ea avea opt ani și eu șaisprezece, dar acum suntem de aceeași vârstă, îi explică Paulina nepotului.

În timp ce fetele serveau ceaiul, Eliza Sommers asculta amuzată trăncăneala interminabilă a Paulinei, întreruptă doar pentru a mai lua o înghițitură de prăjitură. Severo a uitat de ele când a descoperit la altă masă o copilă minunată care lipea poze într-un album la lumina lămpilor cu gaz și a delicatelor vitralii ale ferestrei, ce o învăluiau în sclipiri aurii. Era Lynn Sommers, fiica Elizei, o făptură de o frumusețe rară încă de pe atunci, de la doisprezece ani; mai mulți fotografi din oraș o foloseau ca model, chipul ei ilustra cărți poștale, afișe și calendare cu îngeri care cântau la liră și nimfe zburdalnice în decor de pădure de carton. Severo era încă la vârstă la care fetele constituie un mister mai curând respingător pentru băieți, dar a căzut pradă fascinației; stând în picioare lângă ea o privea cu gura căscată și nu pricepea de ce îl durea pieptul și îi venea să plângă. Eliza Sommers l-a scos din transă chemându-i să bea ciocolată. Fata a închis albumul fără să-l bage în seamă, de parcă nu l-ar fi văzut, și s-a ridicat ușor, parcă plutea. S-a așezat în fața ceștii fără să spună un cuvânt și fără să ridice privirile, resemnată cu ocheadele impertinente ale tânărului, pe deplin conștientă de faptul că înfățișarea ei o despărțea de restul muritorilor, își purta frumusețea ca pe o infirmitate, sperând în secret că o să-i treacă, cu timpul.

După câteva săptămâni Severo se întorcea în Chile cu tatăl său, păstrând în minte vastitatea Californiei și imaginea lui Lynn Sommers bine înfiptă în inimă.

Severo del Valle nu a revăzut-o pe Lynn decât niște ani mai încolo. S-a întors în California la sfârșitul lui 1876 ca să locuiască la mătușă-sa Paulina, dar nu a luat legătura cu Lynn până într-o miercuri din iarna lui 1879, și atunci era deja prea târziu pentru amândoi. La cea de-a doua vizită la San Francisco, tânărul atinsese înălțimea definitivă, dar era încă costeliv, palid, stângaci și neînlargul său, de parcă ar fi avut prea multe coate și prea mulți genunchi. Trei ani mai târziu, când s-a oprit fără glas în fața lui Lynn, era un bărbat în puterea cuvântului, cu trăsăturile nobile ale strămoșilor săi spanioli, trupul flexibil al unui toreador andaluz și aerul ascetic al unui seminarist. Mult i se schimbaseră viața de când o văzuse prima dată pe Lynn. Imaginea acestei fete tăcute cu moliciune de pisică în repaus l-a însoțit în anii grei ai adolescenței și în durerea doliului. Tatăl lui, pe care îl adorase, a murit prematur în Chile, iar maică-sa, nedumerită cu acest fiu încă imberb, dar prea lucid și irreverent, l-a trimis să-și termine studiile la un colegiu catolic din Santiago. L-au trimis însă înapoi, după puțin timp, împreună cu o scrisoare care explica în termeni seci că un măr putred le strică și pe celelalte din butoi, sau ceva în genul ăsta. Atunci, mama cea plină de abnegație a făcut o peregrinare la o grotă miraculoasă, în genunchi, unde Fecioara, ingenioasă ca întotdeauna, i-a suflat soluția: să-l trimită în armată unde un sergent va rezolva problema. Timp de un an, Severo a mărșăluit cu trupa, a suportat rigoarea și stupizenia regimentului și a ieșit cu rang de ofițer de rezervă, hotărât să nu se mai apropie de o cazarmă câte zile o mai avea. De cum s-a văzut acasă s-a întors la vechii prieteni și la salturile de

umoare de dinainte. De data asta unchii au participat la afacere. S-au reunit la sfat în sufrageria austeră din casa bunicului Agustín, în absența tânărului și a mamei sale, care nu aveau drept de vot la masa patriarhală, în aceeași încăpere, acum treizeci și cinci de ani, Paulina del Valle, cu țeasta rasă și o tiară de diamante, sfidase bărbații casei pentru a se mărita cu Feliciano Rodríguez de Santa Cruz, bărbatul ales de ea. Acum, în fața bunicului erau aduse dovezile împotriva lui Severo: refuza să se spovedească și să se împărtășească, umbla cu țigani, i se găsiseră cărți trecute pe lista neagră, pe scurt, bănuiau că fusese recrutat de masonerie sau, mai rău, de liberali. Chile trecea printr-o perioadă de bătălii ideologice ireconciliabile și pe măsură ce liberalii câștigau funcții în guvern, creștea furia ultraconservatorilor îmbibați de fervoare mesianică, precum cei din familia Del Valle, care doreau să-și aplice ideile cu ajutorul anatemei și al gloanțelor, să zdrobească masonii și anticlericali și să termine o dată cu liberalii. Nu erau dispuși să tolereze un disident din sângele lor în sânul propriei familii. Ideea de a-l trimite în Statele Unite a fost a bunicului Agustín: „yankeii o să-l vindece de cheful de scandal”, a pronosticat. L-au imbarcat pentru California fără a-i cere părerea, îmbrăcat în doliu, cu ceasul de aur al răposatului său tată în buzunarul jiletcii, un bagaj sumar care includea un Crist mare cu coroană de spini și o scrisoare sigilată pentru unchii săi Feliciano și Paulina. Protestele lui Severo au fost doar formale, căci călătoria se potrivea planurilor sale. Îi părea rău doar că se desparte de Nivea, fata cu care toată lumea spera să-l vadă într-o bună zi însurat, conform vechii cutume a oligarhiei chiliene de a se căsători între veri. Se sufoca în Chile. Crescuse prins într-o plasă de dogme și prejudecăți, dar contactul cu alți studenți de la colegiul din Santiago îi deschisese imaginația și deșteptase în el o scripă patriotică. Până atunci crezuse că nu existau decât două clase sociale, a lui și a săracilor, despărțite de o neclară zonă gri a funcționarilor și altor „chilieni la grămadă”, cum spunea bunicul Agustín. La cazarmă și-a dat seama că cei de teapa lui, cu pielea albă și putere economică, abia de erau o mână de oameni; marea majoritate erau metiși și săraci; dar la Santiago a descoperit că mai exista și o puternică clasă mijlocie numeroasă, educată și cu ambiții politice, de fapt coloana vertebrală a țării, din care făceau parte imigranți care fugiseră de războaie și de mizerie, oameni de știință, educatori, filozofi, librari, oameni cu idei înaintate. A rămas uimit de oratoria noilor săi prieteni, ca un om care se îndrăgostește pentru prima dată. Dorea să schimbe Chile, să-l transforme pe de-a-ntregul, să-l purifice. S-a convins că conservatorii — cu excepția familiei sale, care, credea el, nu acționa din răutate ci din greșeală — făceau parte din oastea lui Satana, în cazul puțin probabil că Satana ar fi ceva mai mult decât o invenție pitorească, și a hotărât să intre în politică imediat ce va fi independent. Știa că mai sunt câțiva ani până atunci, de aceea a considerat călătoria în State ca un suflu de aer proaspăt; va putea observa democrația de invidiat a nord-americanilor și să învețe din ea, să citească ce avea chef fără să-și facă griji cu cenzura catolică și să cunoască progresele modernității, în timp ce în restul lumii cădeau monarhii, se nășteau state noi, se colonizau continente și se inventau minunății, în Chile parlamentul dezbătea dreptul adulterinilor de a fi înmormântați în cimitire sfinte. De față cu bunicul nu puteai pomeni de teoria lui Darwin, care era pe cale să

revoluționeze cunoașterea umană, în schimb se putea pierde o după-amiază întreagă discutând despre minunile nesigure ale sfinților și martirilor. Celălalt imbold pentru călătorie era amintirea micuței Lynn Sommers, care se suprapunea cu o perseverență uimitoare peste afecțiunea lui pentru Nívea, lucru pe care el nu îl admitea nici măcar în fundul sufletului.

Severo del Valle nu știa când și cum apăruse ideea de a se căsători cu Nívea, poate că nu ei au decis, ci familia, dar nici unul nu s-a revoltat împotriva destinului pentru că se cunoșteau și se iubeau încă de copii. Nívea era dintr-o ramură a familiei care fusese îndestulată cât timp trăise tatăl, dar după moartea lui văduva a sărăcit. Un unchi cu avere, care va fi o figură proeminentă în vreme de război, don Francisco Jose Vergara, a ajutat la educația acestor nepoți. „Nu există sărăcie mai mare decât aceea a oamenilor care au scăpat, pentru că ei trebuie să mimeze ceea ce nu au”, îi mărturisise Nívea vărului ei Severo într-unul din momentele acelea de luciditate subită care o caracterizau. Era cu patru ani mai mică, dar mult mai matură; ea a fost cea care a dat tonul acestei iubiri de copii, conducându-l cu fermitate spre legătura romantică pe care o împărtășeau când Severo a plecat în Statele Unite. În căsoaiele enorme în care își petreceau viața se găseau din abundență locuri perfecte pentru a se iubi. Pipăind prin întuneric, verii au descoperit cu o neîndemânare de cățeluși secretele trupurilor lor. Se mângâiau curioși, cercetând diferențele, fără a ști de ce el avea asta și ea aia, zăpăciți de rușine și vină, tăcând tot timpul, pentru că ce nu se formula în cuvinte era ca și cum nu s-ar fi întâmplat și astfel păcatul era mai mic. Se explorau grăbiți și speriați, conștienți că aceste jocuri între verișori nu puteau fi mărturisite nici la spovedanie, chiar dacă prin asta erau condamnați să meargă în iad. Mii de ochi îi spionau. Bătrânele servitoare care îi știau de când se născuseră protejau amorul acesta nevinovat, dar mătușile nemăritate vegheau precum corbii; nimic nu scăpa acestor ochi uscați a căror unică funcție era să înregistreze fiecare clipă a vieții de familie, acestor limbi crepusculare care divulgau secretele și înteteau certurile, totuși mereu doar în sânul clanului. Nimic nu ieșea dintre pereții acestor case. Prima îndatorire a tuturor era să păstreze onoarea și bunul renume al familiei. Nívea se dezvoltase târziu și la cincisprezece ani încă avea corp de copilă și chip inocent, nimic din înfățișarea ei nu îi vădea forța de caracter: mică de statură, durdulie, cu niște ochi mari și negri drept unică trăsătură memorabilă, părea neînsemnată până când deschidea gura. În timp ce surorile ei își câștigau locul în rai citind cărți pioase, ea citea pe ascuns articolele și cărțile pe care vărul Severo i le pasa pe sub masă și clasicii pe care îi împrumuta de la unchiul Jose Francisco Vergara. Într-o perioadă în care aproape nimeni din mediul ei social nu vorbea de asta, ea a venit cu ideea sufragiului pentru femei. Când a pomenit prima oară de el, la un prânz în familie, în casa lui don Augustín del Valle s-a produs o explozie de spaimă. „Când o să voteze femeile și săracii din țara asta?”, a întrebat Nívea pe neașteptate, uitând că în prezența adulților copiii nu deschideau gura. Bătrânul patriarh Del Valle a trântit un pumn în masă de au zburat paharele și i-a poruncit să se ducă imediat la spovedanie. Nívea a îndeplinit tăcută pedeapsa dictată de sacerdot și a notat în jurnal, cu patima care o caracteriza, că nu avea de gând să-și găsească odihna până ce femeile nu-și vor fi dobândit drepturile elementare, chiar dacă ar fi s-o izgonească din

familie. Avusese noroc de o învățătoare excepțională, sora Măria Escapulario, o călugăriță cu o inimă de leu ascunsă sub rasă, care constatase inteligență fetei, în prezența acestei fete care înghițea totul cu lăcomie, care punea întrebările pe care nici măcar ea însăși nu și le pusese vreodată, care o sfida cu un mod de a raționa neașteptat pentru anii ei și care plesnea de vitalitate și sănătate în uniforma oribilă, călugărița se simțea răsplătită ca învățătoare. Nivea valora ea singură truda de a fi predat ani la rând unei mulțimi de fete bogate, dar slabe de minte. De dragul ei, sora Măria Escapulario încălca sistematic regulamentul colegiului, creat cu scopul precis de a transforma elevele în făpturi docile. Purta cu ea conversații care i-ar fi îngrozit pe maica stareță și pe directorul spiritual al colegiului.

— Când eram de vârsta ta nu erau decât două alternative: ori te măritai ori intrai la mănăstire, i-a spus sora Măria Escapulario.

— Și de ce ați ales-o pe cea de a doua, maică?

— Pentru că îmi oferea mai multă libertate. Cristos este un soț tolerant...

— Noi femeile ne-am ars, să facem copii și să ascultăm, nimic mai mult, a suspinat Nivea.

— Nu trebuie să rămână așa. Tu poți să schimbi lucrurile, i-a răspuns călugărița.

— Eu singură?

— Singură nu, mai sunt fete ca tine, care au ceva sub frunte. Am citit într-un ziar că există femei care sunt doctorițe, imaginează-ți.

— Unde?

— În Anglia.

— Dar e departe.

— Sigur, dar dacă ele o pot face acolo, într-o bună zi va fi posibil și în Chile. Nu-ți pierde curajul, Nivea.

— Confesorul meu spune că gândesc mult și mă rog puțin, măicuță.

— Dumnezeu ți-a dat creier ca să-l folosești; dar te previn că drumul revoltei e semănat cu pericole și durere, e nevoie de mult curaj ca să-l urmezi. Și poate că nu e inutil să rogi Divina Providență să te ajute un pic..., a sfătuit-o sora Măria Escapulario.

Atât de fermă ajunse hotărârea ei încât Nivea a scris în jurnal că ar renunța la căsătorie pentru a se dedica pe de-a-ntregul luptei pentru votul femeilor. Nu știa că sacrificiul nu avea să fie necesar, căci se va mărita din dragoste cu un bărbat care o va urma în scopurile ei politice.

Severo s-a urcat pe vapor cu o mutră tristă pentru ca rudele să nu își dea seama cât era de mulțumit că părăsea Chile — ca nu cumva să se răzgândească — și hotărât să profite cât mai mult din această aventură. S-a despărțit de vară-sa Nivea cu o sărutare furată, după ce i-a promis că o să-i trimită cărți interesante printr-un amic, pentru a evita cenzura familiei, și o să-i scrie în fiecare săptămână. Ea se resemnase cu o despărțire de un an, fără a bănuși că el își făcuse planuri să rămână în Statele Unite cât mai mult posibil. Severo nu a vrut să facă despărțirea și mai amară împărțându-i planurile lui, îi va explica în scrisori, hotărî. Oricum, erau prea tineri pentru a se căsători. O văzu în picioare pe cheiul din Valparaíso, înconjurată de restul familiei, cu rochia și boneta de culoarea măslinei, făcându-i la

revedere cu mâna și zâmbind cu greu. „Nu plânge și nu se lamentează, de asta o iubesc și am s-o iubesc mereu”, spuse Severo cu voce tare împotriva vântului, hotărât să învingă dorințele inimii și tentațiile lumii prin tenacitate. „Sfântă Fecioară, adu-mi-l înapoi sănătos”, se rugă Nivea, mușcându-și buzele, topită de dragoste, uitând complet că jurase să rămână celibatară până când își va fi îndeplinit datoria de sufragetă.

Junele Del Valle a tot pipăit scrisoarea bunicului Agustín de la Valparaíso la Panama, arzând s-o deschidă dar fără a îndrăzni, pentru că i se inculcase cu strășnicie că un domn nu are voie să citească o scrisoare străină și nici să pună mâna pe bani străini. Până la urmă curiozitatea a fost mai puternică decât onoarea — era doar destinul lui în joc, s-a gândit — și a desprins atent sigiliul cu briciul, apoi a expus plicul la aburii ceainicului și l-a deschis cu mii de precauții. A descoperit astfel că planurile bunicului erau să fie trimis la o școală militară nord-americană. Ce păcat, adăuga bunicul, că Chile nu se găsea în război cu vreo țară vecină pentru ca nepotu-său să devină bărbat cu arma în mână, cum era normal. Severo a aruncat scrisoarea în mare și a scris alta, cu cuvintele lui, a pus-o în același plic și a turnat lac topit peste sigiliul rupt. La San Francisco mătușă-sa Paulina îl aștepta pe chei împreună cu doi lachei și cu Williams, pomposul ei majordom. Era gătită cu o pălărie aiurită și cu o grămadă de voaluri care fluturau în vânt și care ar fi luat-o pe sus dacă nu ar fi fost atât de grea. A râs în hohote văzându-și nepotul care cobora cu Cristul în brațe, apoi l-a strâns la pieptul ei de soprană, sufocându-l într-un munte de săni și într-un parfum de gardenie.

— Primul lucru de făcut e să scăpăm de monstruozitatea asta, a zis arătând statuia. Și să-ți cumpăr haine, nimeni nu umblă îmbrăcat așa pe aici.

— Costumul ăsta a fost al lui tata, lămuri Severo, umilit.

— Se vede, parcă ești cioclu, a comentat Paulina și imediat i-a părut rău, aducându-și aminte că băiatul își pierduse de curând tatăl. Iartă-mă, Severo, n-am vrut să te jignesc. Taică-tu era fratele meu preferat, singurul din familie cu care se putea sta de vorbă.

— Mi-au ajustat niște costume ale lui, ca să nu se piardă, a explicat Severo cu vocea spartă.

— Am început prost. Mă poți ierta?

— Lasă, tanti, nu face nimic.

Cu prima ocazie, tânărul i-a dat falsa scrisoare de la bunicul Agustín. I-a aruncat o privire destul de distrată și l-a întrebat:

— Ce scria în cealaltă?

Cu urechile roșii ca focul, Severo a încercat să nege, dar ea nu l-a lăsat să se încurce în minciuni.

— Eu aș fi făcut la fel, nepoate. Vreau să știu ce spunea tata în scrisoare ca să-i pot răspunde, atât.

— Că să mă trimiteți la o școală militară sau la război, dacă este vreunul prin preajmă.

— Ai ajuns prea târziu, a fost. Dar acum masacrează indienii, dacă te interesează. Se descurcă bine indienii, imaginează-ți că tocmai l-au ucis pe generalul Custer plus mai bine de două sute de soldați din Regimentul 7 cavalerie, în Wyoming. Nu se vorbește decât despre asta. Se spune că un

indian numit Cu Ploaia pe Obraz, ce zici ce nume poetic, a jurat să se răzbune pe fratele generalului Custer și că în luptă i-a smuls inima și a mâncat-o. Mai vrei să fii soldat? a râs Paulina del Valle.

— Nu am vrut niciodată să fiu militar, astea sunt ideile bunicului Agustín.

— În scrisoarea pe care ai falsificat-o spune că vrei să fii avocat, văd că sfatul pe care ți l-am dat acum câțiva ani nu a căzut în gol. Asta îmi place, copile. Legile americane nu sunt precum cele chiliene, dar asta n-are a face. Ai să fii avocat. Ai să intri ucenic la cel mai bun birou de avocatură din California, nu degeaba am relații, l-a asigurat Paulina.

— Am să-ți fiu recunoscător toată viața, spus Severo, impresionat.

— Firește. Vezi să nu uiți, că viața e lungă și nu se știe când am să-ți cer o favoare.

— Poți conta pe mine, tanti.

A doua zi Paulina del Valle s-a prezentat cu Severo la biroul avocaților ei, aceiași care o slujiseră de mai bine de douăzeci și cinci de ani câștigând comisioane enorme, anunțându-i fără nici un fel de introducere că spera ca nepotul ei să lucreze la ei începând cu luna care vine ca să învețe meserie. Nu au putut s-o refuze. Mătușa l-a instalat pe nepot în casa ei, într-o odaie însoțită de la etaj, i-a cumpărat un cal bun, i-a asigurat un venit lunar, i-a pus profesor de engleză și a început să-l prezinte în lume, pentru că nu există capital mai mare decât relațiile, spunea.

— Două lucruri aștept de la tine, fidelitate și bună dispoziție.

— Nu și să studiezi?

— Asta e problema ta, băiatule. Ce faci cu viața ta nu e treaba mea nimeni.

Cu toate acestea, Severo a constatat în lunile următoare că Paulina urmărea îndeaproape progresele lui la firma de avocatură, ținea socoteala prietenilor și a cheltuielilor și știa ce va face înainte chiar să o știe el. Cum făcea oare ca să știe atâtea era un mister, doar dacă nu cumva Williams, impenetrabilul majordom, organizase o rețea de urmărire. Omul conducea o armată de servitori, care-și făceau treaba ca niște umbre tăcute, locuiau într-o clădire separată în fundul parcului casei și nu aveau voie să se adreseze stăpânilor decât dacă erau chemați. Nici cu majordomul nu puteau vorbi până nu aveau aprobarea jupânesei. I-a fost greu lui Severo să priceapă ierarhiile astea, în Chile lucrurile erau mult mai simple. Stăpânii, chiar și cei mai despotici precum bunicul, tratau servitorii cu asprime, dar aveau grijă de nevoile lor și îi considerau parte a familiei. Niciodată nu văzuse o servitoare dată afară; femeile veneau să muncească la casa lor din pubertate și rămâneau până la moarte. Pălățul din Nob Hill era foarte diferit de conacele severe ca o mănăstire în care își petrecuse copilăria, cu ziduri groase și lugubre uși zăbrelite, cu mobilă puțină pe lângă pereții goi. În casa mătușii Paulina ar fi fost imposibil să faci inventarul celor conținute, de la clanțele și robinetele de la baie din argint masiv până la colecțiile de figurine de porțelan, cutii rusești lăcuite, obiecte chinezești din fildeș și tot felul de obiecte de artă sau de lux care erau la modă. Feliciano Rodríguez de Santa Cruz cumpăra ca să-și impresioneze musafirii, dar nu era un barbar ca alți bogătași prieteni de-ai lui, care cumpărau cărțile la kilogram și tablourile după culoare ca să se potrivească cu fotoliile. La rândul ei, Paulina

nu se simțea deloc legată de acele comori; singura piesă de mobilier pe care o comandase în toată viața era patul, și o făcuse din rațiuni care n-aveau nicio legătură cu estetica sau cu luxul. Ceea ce o interesa era banul, pur și simplu; pariul era să-l câștige cu șiretenie, să-l acumuleze cu tenacitate și să-l investească cu înțelepciune. Nu dădea importanță lucrurilor pe care le cumpăra soțul ei, nici locului în care ajungeau, iar rezultatul era o casă ostentativă în care locatarii se simțeau străini. Picturile erau enorme, ramele tablourilor masive, subiectele forțate — Alexandru cel Mare cucerind Persia — și mai erau și sute de tablouri mai mici organizate tematic, care botezau încăperile: salonul de vânătoare, cel al marinelor, cel al acuarelelor. Perdelele erau de catifea groasă și pline de ciucuri, iar oglinzile venețiene reflectau la infinit coloanele de marmură, vasele înalte de Sevres, statuile de bronz, urnele din care se revărsau florile și fructele. Erau două saloane de muzică cu instrumente italienești de mare finețe, deși nimeni din familie nu știa să cânte la ele, și Paulinei muzica îi dădea dureri de cap, cât și o bibliotecă cu două etaje. În fiecare colț erau scuiători de argint cu inițiale aurite, pentru că în acest oraș de frontieră era absolut acceptabil să scuiți în public. Feliciano își avea camerele în aripa de răsărit și nevastă-sa la același etaj, dar în extremitatea opusă a casei. Între ele, unite printr-un vast coridor, se înșirau odăile copiilor și camerele musafirilor, goale toate exceptându-le pe a lui Severo și a lui Matías, fiul cel mare, singurul care mai locuia aici. Lui Severo del Valle, obișnuit cu lipsa de confort și cu frigul, care în Chile erau socotite bune pentru sănătate, i-au trebuit câteva săptămâni pentru a se deprinde cu îmbrățișarea oprimentă a pilotei și pernelor de puf, cu vara eternă a sobelor și surpriza cotidiană de a deschide robinetul de la baie și a se întâlni cu un șuvoi de apă caldă, în casa bunicului closetele erau niște căsuțe urât mirositoare în fundul curții, iar în diminețile de iarnă apa de spălat îngheța în lighean.

De obicei, ceasul siestei îi găsea pe tânărul nepot și pe incomparabila lui mătușă în patul mitologic, ea între cearșafuri, cu terfeloagele ei de contabilitate de o parte și cu prăjiturile de alta, el așezat la picioarele ei, între naiadă și delfin, vorbind despre treburi de familie și afaceri. Doar cu Severo își permitea Paulina asemenea intimitate, foarte puțini aveau acces în odăile ei private, dar cu el se simțea absolut în largul ei în cămașă de noapte. Nepotul îi dădea satisfacții pe care nu i le dăduse nici unul dintre copiii ei. Cei doi fii mai mici duceau o viață de moștenitori bogați, având slujbe simbolice la conducerea afacerilor familiei, unul la Londra, celălalt la Boston. Matías, primul născut, era menit să conducă stirpea Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, dar nu avea nici cea mai mică vocație pentru aceasta; departe de a urma pașii răzbitătorilor săi părinți, de a se interesa de întreprinderile lor sau de a zămisli alți băieți pentru a duce mai departe numele, își făcuse din hedonism și burlăcie o formă de artă. „Nu e decât un neghiob bine îmbrăcat”, îl defini într-o zi Paulina față de Severo, dar constatând cât de bine se aveau fiu-său și nepotul a încercat să le ușureze prietenia născândă. „Maică-mea nu face nimic degeaba, precis că plănuiește să mă salvezi de la pierzanie”, glumea Matías. Severo nu avea pretenția să-și salveze vărul, dimpotrivă, i-ar fi plăcut să semene cu acesta; prin comparație, se simțea țeapăn și funebru. Totul îi plăcea la Matías: stilul său impecabil, ironia glaciară, ușurința cu care cheltuia banii fără să se uite.

— Vreau să te familiarizezi cu afacerile mele. Trăim într-o societate materialistă și vulgară, în care femeile nu prea sunt respectate. Aici doar averea și relațiile au valoare, de asta am nevoie de tine: ai să fii ochii și urechile mele, l-a anunțat Paulina pe nepotul ei, la câteva luni după sosire.

— Nu pricep nimic din afaceri.

— Dar pricep eu. Nu-ți cer să gândești, asta e treaba mea. Tu să taci, să observi, să asculți și să-mi povestești. Apoi să faci ce-ți spun eu fără să întrebi prea multe, ne-am înțeles?

— Nu-mi cere să fac înșelăciuni, tanti, a răspuns demn Severo.

— Văd că ai auzit oarece bârfe despre mine... Ascultă, fiule, legile au fost inventate de către cei puternici pentru a-i domina pe cei slabi, care sunt mult mai numeroși. Nu sunt obligată să le respect. Am nevoie de un avocat în care să am încredere totală ca să fac ce am chef fără a intra în buclucuri.

— Sper că într-o formă onorabilă...

— Of, copile! Așa nu ajungem nicăieri. Onoarea ta va fi păstrată, cu condiția să nu exagerezi.

Așa au semnat un pact la fel de puternic ca legăturile de sânge care îi uneau. Paulina, care îl primise fără multe speranțe, convinsă că era o haimana și de aia i-l trimiseseră din Chile, a avut o plăcută surpriză cu acest nepot inteligent și cu sentimente nobile, în câțiva ani Severo a învățat să vorbească engleza cu o ușurință pe care nimeni din familie nu o dovedise, a ajuns să cunoască întreprinderile mătușii ca pe propria sa mână, a traversat de două ori cu trenul Statele Unite (o dată agrementată de atacul unor bandiți mexicani), ba chiar a avut timp să ajungă avocat. Cu vară-sa Nívea purta o corespondență săptămânală care, cu anii, a devenit mai curând intelectuală decât romantică. Ea îi povestea noutăți din familie și din politica chiliană; el îi cumpăra cărți și îi decupa articole despre progresele sufragetelor din Europa și Statele Unite. Vestea că în Congresul nord-american se primise un amendament privind acordarea dreptului de vot femeilor a fost sărbătorită de cei doi de la distanță, deși ambii au fost de acord că așa ceva în Chile ar fi echivalat cu o nebunie. „Ce folos am, vere, că învăț și citesc atâta, dacă pentru o femeie nu e loc de acțiune în viața politică? Mama spune că n-am să mă pot mărita pentru că gonesc bărbații, că dacă vreau un bărbat să mă fac frumoasă și să tac. Familia aplaudă cel mai mic semn de cunoaștere pe care îl dau frații mei — zic cel mai mic pentru că știi cât sunt de tonți —, dar când e vorba de mine consideră că e îngâmfare. Singurul care mă tolerează este unchiul Jose Francisco, pentru că îi dau ocazia să-mi vorbească despre știință, astronomie și politică, teme despre care îi place să peroreze, deși părerile mele nu-l interesează nicicum. Nici nu-ți închipui cât invidiez bărbații ca tine, a căror scenă este lumea", scria tânăra. Dragostea nu mai ocupa decât câteva rânduri în scrisorile ei și câteva vorbe în ale lui, de parcă ar fi făcut un acord tacit să uite mângâierile intense și grăbite de prin colțuri. De două ori pe an, Nívea îi trimitea o fotografie, ca să vadă cum devenea femeie, el promitea și uita mereu, așa cum uita să-i spună că nici de Crăciunul acesta nu va veni acasă. Una mai grăbită să se mărite decât Nívea și-ar fi ascuțit antenele ca să găsească un logodnic mai puțin alunecos, dar ea nu s-a îndoit niciodată de faptul că Severo del Valle va fi soțul ei. Era atât de sigură încât despărțirea prelungită cu anii nu o necăjea prea mult; era gata să aștepte până la sfârșitul

timpurilor, în ce-l privește, Severo păstra amintirea verișoarei sale ca pe simbolul a tot ce e bun, nobil și pur.

Înfățișarea lui Matías părea să justifice părerea mamei sale că era doar un neghiob bine îmbrăcat, dar numai neghiob nu era. Vizitase toate muzeele importante din Europa, se pricepea la artă, putea recita din toți poeții clasici și era singurul care folosea biblioteca din casă. Își cultiva stilul propriu, amestec de boem și dandy; de la primul avea obișnuința vieții de noapte, de la al doilea mania pentru amănuntele vestimentației. Era socotit cea mai bună partidă din San Francisco, dar se declara celibatar convins; prefera o conversație vulgară cu dușmanul lui cel mai rău, unei întâlniri cu cea mai frumoasă dintre fetele înamorate de el. Singurul lucru pe care îl avea în comun cu femeile era procreația, scop absurd în sine, obișnuia să spună. Pentru urgențele dictate de natură prefera o profesionistă, dintre multele care se aflau la îndemână. Nu era de conceput o seară de bărbați care să nu se termine cu un brandy la bar și o vizită la bordel; erau peste un sfert de milion de prostituate în țară și o bună parte dintre acestea își câștigau viața la San Francisco, de la sărmanele sing song girls din Chinatown până la domnișoarele fine din statele din sud, aruncate de Războiul Civil în viața galantă. Tânărul moștenitor, atât de puțin permisiv față de slăbiciunile feminine, făcea paradă de răbdare când era vorba de grosolănia amicilor lui boemi; aceasta era altă slăbiciune a lui, pe lângă preferința pentru țigările subțiri și negre, pe care le comanda în Egipt, și crimele literare și reale. Locuia în pălățul părintesc din Nob Hill și dispunea de un apartament luxos în plin centru, prevăzut cu o mansardă spațioasă, pe care o numea la gargonniere, unde picta din când în când și făcea petreceri des. Se amesteca cu lumea boemă, niște amărăți care supraviețuiau într-o sărăcie stoică și iremediabilă, poeți, jurnaliști, fotografi, scriitori și artiști aspiranți, oameni fără familie care își duceau viața mai mult bolnavi, tușind și conversând, trăiau pe credit și nu purtau ceas, căci pentru ei timpul nu se inventase, în spatele aristocratului chilian râdeau de hainele și purtările lui, dar îl tolerau pentru că la el puteau găsi mereu câțiva dolari, o dușcă de whisky sau un loc în mansardă într-o noapte cețoasă.

— Ai observat că Matías are purtări de fătălau? l-a întrebat odată Paulina pe soțul ei.

— Cum poți să spui o asemenea prostie despre propriul tău fiu? Niciodată nu am avut așa ceva în familia mea sau a ta! a răspuns Feliciano.

— Mai știi tu un om normal care să-și asorteze culoarea fularului cu tapetul pereților? a pufnit Paulina.

— În fine, la naiba! Ești mamei sale și e treaba ta să-i găsești o logodnică. Băiatul are deja treizeci de ani și tot holtei este și ar fi bine s-o găsești cât de curând, înainte de a deveni alcoolic, tuberculos sau ceva și mai rău, a prevenit-o Feliciano, neștiind că era deja târziu pentru asemenea slabe formule de salvare.

Într-una din acele nopți cu vânt înghețat tipice verii la San Francisco, Williams, majordomul în frac, a bătut la ușa camerei lui Severo del Valle.

— Iertați deranjul, domnule, a murmurat cu o tuse discretă, intrând cu un candelabru cu trei lumânări în mâna înmănușată.

— Ce s-a întâmplat, Williams? a întrebat Severo speriat, era prima dată că cineva îi întrerupea somnul în această casă.

— Mă tem că o mică neplăcere. Este vorba de don Matias, a spus Williams cu acea pompoasă deferență britanică, necunoscută în California, și care suna mai degrabă ironic decât respectuos.

A explicat că la ceasul acesta târziu ajunsese un mesaj trimis de o doamnă de reputație îndoielnică, o anume Amanda Lowell, pe care domnul obișnuia să o frecventeze, persoană „din alt mediu”, după cum se exprimă. Severo a citit biletul la lumina lumânărilor: doar trei rânduri cerând ajutor imediat pentru Matias.

— Trebuie să-i anunțăm pe unchii mei, poate că Matias a avut un accident, s-a speriat Severo del Valle.

— Uitați-vă la adresă, domnule, este în plin Chinatown. Mi se pare preferabil ca stăpânii să nu afle, a fost de părere majordomul.

— Asta-i bună! Credeam că nu ai secrete față de mătușă-mea Paulina.

— Încerc să nu-i provoc supărări, domnule.

— Și ce sugerezi?

— Dacă nu vi se pare prea mult, să vă îmbrăcați, să vă luați armele și să mă însoțiți.

Williams trezise un grăjdar ca să pregătească o trăsură, dar pentru că dorea ca afacerea să nu facă valuri a luat el însuși hăturile și s-a îndreptat fără ezitare pe străduțele întunecate și pustii spre cartierul chinezesc, orientându-se după instinctul cailor, căci vântul stingea tot timpul felinarele echipajului. Severo a avut impresia că omul nu mergea pentru prima dată pe străduțele acelea, în curând au coborât și au intrat pe jos printr-un pasaj terminat într-o curte întunecată, în care domnea un miros ciudat și dulce, cam ca acela de nuci prăjite. Nu se vedea țipenie, singurul sunet era vântul, singura lumină se filtra printre gratiile unor ferestruici la nivelul solului. Williams a aprins un chibrit, a mai citit o dată adresa, apoi a împins fără altă ceremonie o ușă care dădea în curte. Severo, cu pistolul în mână, l-a urmat. Au intrat într-o încăpere mică, neaerisită, dar curată și ordonată, în care de abia puteai respira de aroma densă a opiului, împrejurul unei mese centrale se găseau compartimente din lemn aliniat de-a lungul pereților, unul peste altul precum cușetele dintr-un vapor, acoperite cu un preș și cu o bucată de lemn scobit în chip de pernă. Erau pline de chinezi, câte doi pe prici, culcați pe o parte lângă niște tăvi mici pe care se găseau o cutie cu o pastă neagră și o lămpiță arzând. Noaptea era spre sfârșite și drogul își făcuse efectul asupra majorității; oamenii zăceau în letargie cufundați în visele lor, doar doi sau trei mai aveau putere să treacă o vergea metalică prin opiu, să-l încălzească la lampă, să umple degetarul minuscul al pipei și să aspire printr-o țeava de bambus.

— Dumnezeule, a murmurat Severo, care auzise de așa ceva, dar nu văzuse niciodată de aproape.

— Cu voia dumneavoastră, e mai bun decât alcoolul, a răspuns Williams. Nu te face violent și nu dăunează altuia, decât celui care fumează. Observați cât de liniștit și curat e aici în comparație cu orice bar.

Un chinez bătrân îmbrăcat cu tunică și pantaloni largi de bumbac veni șchiopătând în întâmpinarea lor. Ochișorii roșii abia i se zăreau prin ridurile adânci, avea o mustață veștedă și cărunță, la fel și coada anemică ce-i atârna pe spate, toate unghiile, cu excepția celor de la degetul gros și arătător, erau atât de lungi că se răsuciseră în jurul lor precum cozile unei

moluște antice, gura era ca o gaură neagră și puținii dinți rămași erau pătați de tutun și opiu. Acest tataie șontorog s-a adresat nou-veniților în chineză și spre surprinderea lui Severo majordomul englez i-a răspuns cu niște lătrături în aceeași limbă. A urmat o pauză foarte lungă în care nimeni nu s-a mișcat. Chinezul a răbdat privirea lui Williams ca și cum l-ar fi studiat, în fine a întins mâna în care celălalt a depus douăzeci de dolari, pe care bătrânul i-a ascuns la piept sub tunică, după care a apucat un capăt de lumânare și le-a făcut semn să-l urmeze. Au trecut printr-o a doua sală, apoi prin a treia și a patra, toate identice cu prima, au mers de-a lungul unui coridor întortocheat, au coborât pe o scară scurtă și s-au pomenit în alt coridor. Ghidul le-a făcut semn să aștepte și s-a făcut nevăzut câteva minute care au părut că nu se mai termină. Severo, transpirat tot, ținea degetul pe trăgaciul armei, atent și neîndrăznind să sufle o vorbă, în cele din urmă moșul s-a întors și i-a dus printr-un labirint până în fața unei uși închise, la care a rămas uitându-se cu o atenție absurdă, de parcă ar fi descifrat o hartă, până când Williams i-a mai pus niște dolari în palmă, și atunci a deschis-o. Au pătruns într-o încăpere și mai mică decât celelalte, mai întunecată, mai plină de fum și mai apăsătoare, pentru că se afla sub nivelul străzii și nu avea aerisire, în rest era identică cu cele precedente. Pe priciurile de lemn se găseau cinci americani albi, patru bărbați și o femeie matură, dar splendidă încă, cu o cascadă de păr roșcat despletit în jurul ei ca o pătură extravagantă. Judecând după hainele de bună calitate, erau persoane solvabile. Cu toții se găseau în aceeași stare de fericită stupoare, minus unul care zăcea pe spate abia respirând, cu cămașa sfâșiată, brațele desfăcute în cruce, cu pielea ca creta și ochii dați peste cap. Era Matías Rodríguez de Santa Cruz.

— Haideti, domnule, ajutați-mă, i-a poruncit Williams lui Severo del Valle.

Împreună l-au ridicat cu greu, fiecare trecându-și câte un braț al bărbatului inconștient pe după gât și așa l-au purtat, ca pe un crucificat, cu capul atârând și trupul moale, cu picioarele târându-se pe podeaua de pământ bătut. Au refăcut lungul drum de întoarcere prin coridoarele înguste și au traversat una după alta încăperile sufocante, până s-au trezit deodată în aer liber, în puritatea neobișnuită a nopții, unde au putut respira adânc, cu sete, amețiți. L-au așezat cum au putut pe Matías în trăsură și Williams i-a dus la acea garsonniere de a cărei existență Severo bănuia că angajatul mătușii n-avea habar. Mare i-a fost mirarea când Williams a scos o cheie, a deschis ușa principală a clădirii, apoi a scos alta pentru a descuia ușa antreului.

— Nu e prima dată că îl salvați pe văru-meu, așa-i?

— Să spunem doar că nu va fi ultima.

L-au întins pe Matías pe patul care se găsea într-un colț, după un paravan japonez, apoi Severo a început să-l spele cu prosoape ude pentru a-l face să se întoarcă din cerul în care se afla, în timp ce Williams pleca după medicul de familie, după ce avertizase că nu era cazul ca unchiul să afle despre cele petrecute.

— Și dacă vărul meu moare! exclamă Severo încă tremurând.

— În cazul acesta trebuie anunțați stăpânii, concedă Williams políticos.

Cinci zile s-a zbatut Matías în spasmele agoniei, otrăvit până la măduvă. Williams a adus un infirmier la mansardă ca să-l îngrijească și a aranjat astfel lucrurile pentru ca absența lor să nu fie motiv de scandal în casă. Incidentul a creat o legătură ciudată între Severo și Williams, o complicitate tacită pe care nu o traduceau niciodată în gesturi sau cuvinte. Cu altă persoană mai puțin ermetică decât majordomul, Severo s-ar fi gândit că împărtășește un fel de prietenie sau măcar o simpatie, dar în jurul englezului se ridica un zid impenetrabil de rezervă. A început să-l observe mai atent, își trata angajații care erau sub ordinele lui cu aceeași politețe rece și impecabilă cu care se adresa stăpânilor și astfel reușea să se facă temut. Nimic nu scăpa vigilenței sale, nici strălucirea tacâmurilor de argint uvrațat nici secretele fiecărui locatar al uriașei case. Era imposibil să-i ghicești vârsta sau originea, părea că se oprise pe vecie la patruzeci de ani și în afară de accentul britanic nu existau indicii despre trecutul lui. Își schimba mânușile albe de treizeci de ori pe zi, costumul de stofă neagră era mereu proaspăt călcat, cămașa albă din cel mai bun olandez era scrobită precum cartonul și pantofii străluceau ca oglinda. Sugea pastile de mentă pentru respirație proaspătă și folosea apă de colonie, dar cu atâta discreție că singura dată când Severo a perceput aroma de mentă și de lavandă a fost când s-au atins ca să-l ridice pe Matías cel inconștient în localul de fumat opiu. Tot atunci a observat mușchii tari sub haină, tendoanele întinse ale gâtului, forța și flexibilitatea lui, nimic care să se potrivească cu atitudinea de lord englez scăpătat a acestui om.

Verii Severo și Matías nu aveau în comun decât trăsăturile patriciene și gustul pentru sport și literatură, în rest parcă nu erau de același sânge; pe cât de hidalgo, entuziast și naiv era primul, pe atât de cinic, indolent și libertin al doilea, dar în ciuda temperamentelor lor opuse și a anilor care-i despărțeau s-au împrietenit. Matías s-a încăpățânat să-l învețe scrima pe Severo, căruia îi lipseau eleganța și viteza indispensabile acestei arte, și să-l inițieze în plăcerile orașului San Francisco, dar băiatul nu s-a dovedit un companion potrivit pentru petreceri pentru că adormea de-a-n-picioarele; lucra paisprezece ore pe zi la biroul de avocatură și în restul timpului citea și studia. Obişnuiau să înoate goi în piscina casei și să se provoace la luptă corp la corp. Dansau unul în jurul celuilalt, la pândă, pregătindu-se pentru asalt și în cele din urmă se luptau, topăind înlănțuiți și tot învărtindu-se, până ce unul din ei reușea să-l supună pe celălalt, zdrobindu-l la pământ. Erau uzi de transpirație și gâfâiau, excitați. Severo se depărta brusc, deconcertat, de parcă lupta fusese o îmbrățișare inadmisibilă. Vorbeau despre cărți și îi comentau pe clasici. Matías iubea poezia și când erau singuri recita pe dinafară, atât de emoționat de frumusețea versurilor încât îi curgeau lacrimile pe obraz. Severo se tulbura și atunci, pentru că emoția intensă a celuilalt i se părea o formă de intimitate interzisă între bărbați. Pe el îl pasionau noutățile științifice și călătoriile de explorare, pe care le comenta cu Matías încercând în van să-l intereseze, dar singurele știri care reușeau să moaie carapacea de indiferență a vărului său erau crimele locale. Matías întreținea o relație ciudată, bazată pe litri de whisky, cu Jacob Freemont, un ziarist bătrân și deloc scrupulos, mereu în pană de bani, cu care împărtășea aceeași fascinație morbidă pentru delict. Freemont reușea să publice încă reportaje polițiste în ziare, dar își pierduse definitiv reputația

în urmă cu mulți ani, când inventase povestea lui Joaquín Murieta, un presupus bandit mexican din timpul febrei aurului. Articolele sale creaseră un personaj mitic, care a exaltat ura populației albe împotriva hispanicilor. Pentru a liniști spiritele, autoritățile au oferit unui anume căpitan Harry Love o recompensă pentru a-l vâna pe Murieta. După trei luni de zile în care a bătut California în lung și în lat, căpitanul a ales o soluție rapidă: a ucis șapte mexicani într-o ambuscadă și s-a întors cu un cap și o mână. Nimeni n-a putut identifica trofee, dar isprava lui Love i-a liniștit pe albi. Macabrele trofee încă se găseau expuse într-un muzeu, deși consensul era că Joaquín Murieta fusese o monstruoasă creație a presei în general și a lui Jacob Freemont în particular. Aceasta și alte episoade în care condeiul mincinos al jurnalistului a învălmășit realitatea au sfârșit prin a-i conferi bine meritata faimă de șarlatan și a-i închide ușile. Grație relației sale bizare cu Freemont, reporterul de crime, Matías reușea să vadă victimele asasinate înainte de a fi duse pentru autopsie la morgă, spectacol care pe cât îi rănea sensibilitatea, pe atât de mult îl excita. Din aceste aventuri în sublumea crimei ieșea beat de oroare, se ducea direct la baia turcească unde timp de câteva ceasuri transpira mirosul morții care i se lipise de piele, după care se închidea în garsonniere și picta scene oribile cu oameni tăiați în bucăți cu lovituri de cuțit.

— Ce înseamnă toate astea? l-a întrebat Severo văzând prima oară tablourile dantești.

— Pe tine nu te fascinează ideea morții? Homicidul este o aventură teribilă, și sinuciderea o soluție practică. Mă joc cu ideea ambelor. Există persoane care merită asasinate, nu crezi? Cât despre mine, ei bine, vere, nu am de gând să mor decrepit, prefer să-mi pun capăt zilelor cu aceeași grijă cu care îmi aleg costumele, de asta studiez crimele, ca să mă antrenez.

— Ești nebun și în plus nici nu ai talent, a conchis Severo.

— Un artist nu are nevoie de talent, doar de îndrăzneală. Ai auzit de impresioniști?

— Nu, dar dacă asta pictează nenorociții ăia, n-or să ajungă departe. Nu puteai căuta o temă mai agreabilă? O fată drăguță, de exemplu.

Matías a început să râdă și l-a anunțat că miercuri va fi în garsonniere o fată realmente drăguță, cea mai frumoasă din San Francisco, după cum se spunea. Era model și prietenii lui se băteau s-o immortalizeze în lut, pe pânză și pe plăci fotografice, cu speranța adițională de a face dragoste cu ea. Se făceau pariuri cine va fi primul, dar până acum nimeni nu reușise nici măcar să îi atingă mâna.

— Are un defect detestabil: virtutea. Este ultima virgină din California. Ți-ar plăcea s-o cunoști?

Și uite așa a revăzut-o Severo del Valle pe Lynn Sommers. Până atunci se mulțumise să cumpere pe ascuns cărți poștale cu chipul ei în magazinele pentru turiști și să le pitească între paginile cărților de drept, ca pe o comoară rușinoasă. Se plimba de multe ori pe strada pe care se găsea salonul de ceai, lângă Piața Unirii, sperând să o vadă de departe, și făcuse cercetări discrete pe lângă vizitiul care se ducea în fiecare zi să ia dulciuri pentru Paulina, dar niciodată nu îndrăznise să se ducă cinstit la Eliza Sommers și să-i ceară voie să o viziteze pe fiică-sa. Orice acțiune directă i se părea o trădare ireparabilă față de Nivea, dulcea lui logodnică dintotdeauna;

dar cu totul altceva ar fi să se întâlnească din întâmplare cu Lynn, asta ar fi ca un joc al fatalității și nimeni n-ar avea ce să-i reproșeze. Nici nu-i trecea prin minte că avea s-o vadă în atelierul vărului Matías în împrejurări atât de ciudate.

Lynn Sommers era produsul fericit al unui amestec de rase. Ar fi trebuit să se numească Lin Chi'en, dar părinții au decis să anglicizeze numele copiilor lor și să le dea numele mamei, Sommers, pentru a le ușura viața în Statele Unite, unde chinezii erau tratați precum câinii. Pe băiatul cel mare l-au numit Ebanizer, în cinstea unui vechi prieten al tatălui, dar îi spuneau Lucky, norocosul, pentru că era puștiul cel mai norocos din Chinatown. Pe fata mai mică, născută șase ani mai târziu, au botezat-o Lin ca un omagiu adus primei soții a tatălui, înmormântată la Hong Kong cu mulți ani în urmă, dar când au înregistrat-o i-au dat ortografia engleză, Lynn. Prima soție a lui Tao Chi'en, care a dat numele fetei, fusese o creatură fragilă cu picioare minuscule bandajate, adorată de bărbatul ei și care a murit foarte tânără, răpusă de epuizare. Eliza Sommers a învățat să conviețuiască cu amintirea stăruitoare a lui Lin, ajungând să o considere încă un membru al familiei, un fel de protectoare invizibilă care veghea la bunăstarea căminului ei. În urmă cu douăzeci de ani, trezindu-se însărcinată din nou, a rugat-o pe Lin să o ajute să ducă sarcina la bun sfârșit, pentru că mai pierduse câteva și nu credea că trupul ei destul de muncit va putea reține fătul. Astfel i-a explicat lui Tao Chi'en, care de fiecare dată venise în ajutorul soției cu toate resursele lui de medic tradițional — zhong yi — și în plus o ducea la cei mai buni specialiști în medicină occidentală din California.

— De data asta se va naște o fetiță sănătoasă, l-a asigurat Eliza.

— De unde știi?

— Pentru că i-am cerut-o lui Lin.

Eliza a rămas convinsă că prima sotie a ajutat-o în timpul sarcinii, i-a dat forță să nască fata și apoi, ca o zână din povești, s-a aplecat peste leagăn pentru a-i meni copilei darul frumuseții. „Se va numi Lin”, a anunțat epuizată, primindu-și fetița în brațe; dar Tao Chi'en s-a speriat: nu era o idee bună să primească numele unei femei care murise atât de tânără. În cele din urmă au căzut de acord să schimbe ortografia ca să nu ispitească nenorocul. „Se pronunță tot așa, e singurul lucru care contează”, a conchis Eliza.

Din partea mamei, Lynn Sommers avea sânge englezesc și chilian, din partea tatălui avea genele chinezilor înalți din nord. Bunicul lui Tao Chi'en, un umil tămăduitor, lăsase moștenire descendenților săi de parte bărbătească cunoștințele despre plantele medicinale și descântecelor potrivite bolilor trupului și ale minții. Tao Chi'en, ultimul din neamul acesta, a îmbogățit știința paternă ucenicind pentru a ajunge zhong yi pe lângă un înțelept din Canton și învățând o viață întreagă nu doar medicina tradițională chineză, ci tot ce găsea despre știința medicală a Occidentului, își construisese un prestigiu solid în San Francisco, îl consultau medici americani și avea o clientelă multirasială, dar nu avea voie să lucreze în spitale, și activitatea îi era limitată la cartierul chinezesc, unde cumpăraseră o casă mare în care clinica era la parter și locuința la etaj. Faima îl apăra: nimeni nu se băga în acțiunea pe care o desfășura pentru sing song girls, așa erau numite în Chinatown jalnicele slave ale traficului sexual, doar

copile extrem de tinere. Tao Chi'en își luase sarcina de a salva cât mai multe dintre ele din bordeluri. Tong-urile (bande care controlau, supravegheau și vindeau protecție în comunitatea chineză) știau că el cumpără micile prostituate pentru a le da o nouă șansă departe de California, îl amenințaseră de vreo două ori, dar nu au ajuns la măsuri drastice pentru că mai devreme sau mai târziu oricare dintre ei putea avea nevoie de serviciile celebrului zhong yi. Cât timp Tao Chi'en nu se plângea autorităților americane, acționa fără zarvă și salva fetele una câte una, cu o răbdătoare trudă de furnică, puteau să-l tolereze, pentru că nu făcea nicio pagubă enormelor profituri ale afacerii. Singura persoană care îl trata pe Tao Chi'en ca pe un pericol public era Ah Toy, proxeneta cu cel mai mare succes din San Francisco, patroana mai multor saloane specializate în adolescențe asiatice. Numai ea importa câteva sute de astfel de copii pe an, sub ochii impasibili ai funcționarilor yankei mituiți cum trebuie. Ah Toy îl ura pe Tao Chi'en și, cum spusese nu o dată, mai bine murea decât să-l cheme din nou să o examineze. O făcuse o singură dată, învinsă de tuse, și atunci amândoi înțeleseseră, fără a fi nevoie de cuvinte, că erau și vor fi dușmani de moarte. Fiecare sing song girl salvată de Tao Chi'en era ca un spin înfipt sub unghiile lui Ah Toy, deși fata nu îi aparținea. Era o chestiune de principiu, atât pentru ea cât și pentru el.

Tao Chi'en se scula înainte de răsăritul soarelui și ieșea în grădină, unde își făcea exercițiile marțiale pentru a-și menține trupul în formă și mintea limpede. Apoi medita un ceas și jumătate, după care punea de ceai. O trezea pe Eliza cu o sărutare și o ceașca cu ceai verde, pe care ea îl sorbea încet stând în pat. Era un moment sacru pentru ei: ceașca de ceai pe care o beau împreună pecetluia noaptea pe care o petrecuseră strâns îmbrățișați. Ceea ce se întâmpla între ei în spatele ușii închise a camerei compensa toată truda zilei. Dragostea lor începuse ca o prietenie suavă țesută lent în mijlocul unei încălceli de obstacole, de la nevoia de a se înțelege în engleză și a depăși prejudecățile de cultură și de rasă, până la diferența de vârstă. Trăiseră și munciseră împreună sub același acoperiș mai bine de trei ani până a se încumeta să traverseze granița invizibilă care îi despărțea. A trebuit ca Eliza să străbată în cerc mii de mile într-o călătorie interminabilă în căutarea unui iubit ipotetic care îi scăpa printre degete ca o umbră, să lase pe drum trecutul și inocența ei făcute zdrențe și să-și înfrunte obsesiile în fața căpățânii decapitate și macerate în gin a legendarului bandit Joaquín Murieta, pentru a înțelege că destinul ei era alături de Tao Chi'en. În schimb zhong yi-ul știuse asta dinainte și așteptase cu tăcuta tenacitate a unei iubiri mature.

Din noaptea în care Eliza s-a încumetat în sfârșit să străbată cei opt metri de coridor care despărțeau camera ei de cea a lui Tao Chi'en, viața lor s-a schimbat cu totul, de parcă trecutul ar fi fost retezat cu o lovitură de secure, începând cu noaptea aceea ardentă n-a mai existat nici cea mai mică posibilitate sau tentație de a da înapoi, doar provocarea de a-și făuri un loc într-o lume care nu tolera amestecul de rase. Eliza a venit desculță și în cămașă de noapte pe întuneric la ușa lui Tao Chi'en, convinsă că o va găsi descuiată, căci bănuia că și el o dorea tot atât de mult ca ea, dar deși era sigură era îngrozită de deznodământul ireparabil al hotărârii pe care o luase. Ezitase mult să facă pasul, pentru că zhong yi era protectorul ei, tatăl,

fratele ei, cel mai bun prieten, singura ei familie pe acest pământ străin. Se temea să nu piardă totul dacă îi devenea amantă, dar stătea de-acum în fața ușii și dorința de a-l atinge a fost mai puternică decât argumentele rațiunii. A intrat în cameră și la lumina unei lumânări de pe masă l-a văzut stând pe pat cu picioarele încrucișate, îmbrăcat în tunică și pantaloni de bumbac alb, așteptând-o. Eliza n-a mai apucat să se întrebe câte nopți o fi petrecut astfel, atent la zgomotul pașilor ei pe culoar, pentru că o zăpăcise propria ei îndrăzneală și tremura de sficiune și dorință. Tao Chi'en nu i-a lăsat timp să dea înapoi. A venit spre ea, a deschis brațele și ea a înaintat orbește până s-a lipit de pieptul lui, aspirând mirosul atât de bine cunoscut al bărbatului, o aromă salină de apă de mare, agățată cu ambele mâini de tunică lui pentru că i se muiau genunchii, în timp ce un val de explicații tășnea neîncetat de pe buzele ei amestecându-se cu cuvintele de dragoste chinezești pe care le șoptea el. A simțit că brațele lui o ridicau și o depuneau cu blândețe pe pat, a simțit răsuflarea lui caldă pe gât, mâinile care o apucau și a cuprins-o un zbucium care a făcut-o să tremure, căindu-se și fiindu-i frică.

De când îi murise soția la Hong Kong, Tao Chi'en se consolase din când în când cu îmbrățișările grăbite ale femeilor plătite. De mai bine de șase ani nu mai făcuse dragoste cu dragoste, dar nu îngădui ca graba să-l domine. Străbătuse de atâtea ori trupul Elizei cu gândul și o cunoștea atât de bine, că a fost ca a urma depresiunile dulci și micile doline ale unei hărți. Ea credea că în brațele primului ei iubit cunoscuse dragostea, dar intimitatea cu Tao Chi'en i-a arătat întreaga măsură a ignoranței sale. Pasiunea care o răvășise la șaisprezece ani, pentru care traversase lumea pe jumătate și își riscase viața de mai multe ori, fusese un miraj care acum i se părea absurd; pe atunci se îndrăgostise de dragoste, mulțumindu-se cu fărâmiturile pe care i le dădea un bărbat preocupat mai mult de plecare decât de ea. Îl căutase patru ani, convinsă fiind că tânărul idealist pe care îl cunoscuse în Chile se transformase în California într-un bandit grozav pe nume Joaquín Murieta. În tot acest timp Tao Chi'en a așteptat-o cu calmul lui proverbial, sigur că mai devreme sau mai târziu ea va traversa coridorul care îi separa. El a mers cu ea când capul lui Joaquín Murieta fusese expus spre bucuria americanilor și învățarea de minte a hispanicilor. A crezut că Eliza nu va rezista în fața trofeului respingător, dar ea s-a proptit lângă recipientul în care se găsea capul presupusului criminal și l-a privit impasibilă, de parcă ar fi fost o varză murată, până a fost sigură că nu era cel pe care îl căutase atâția ani. Adevărul este că identitatea lui nu mai avea vreo importanță, pentru că de-a lungul acelei călătorii, mergând pe urmele unei iubiri imposibile, Eliza dobândise ceva la fel de valoros ca și dragostea: libertatea. „Acum sunt liberă”, a fost tot ce a spus în fața căpățânii. Tao Chi'en a înțeles atunci că în sfârșit se lepădase de fostul ei iubit, că-i era egal dacă trăia sau murise căutând aur în munții Sierra Nevada; în orice caz, că nu-l va mai căuta iar dacă tipul urma să apară într-o bună zi, va fi în stare să-l vadă la adevărata lui valoare. Tao Chi'en a luat-o de mână și au părăsit sinistra expoziție. Afară au respirat aerul proaspăt și au mers în pace, gata să înceapă altă etapă din viața lor.

Noaptea în care Eliza a intrat în camera lui Tao Chi'en a fost foarte diferită de îmbrățișările clandestine și grăbite cu primul iubit din Chile, în noaptea aceea a descoperit câteva dintre multiplele posibilități ale plăcerii și

s-a inițiat în profunditatea unei iubiri care avea să rămână singura pentru tot restul vieții sale. Cu mult calm, Tao Chi'en a eliberat-o de straturile de frică și de amintirile inutile, a mângâiat-o cu o perseverență neobosită până când a încetat să tremure și a deschis ochii, până când s-a relaxat sub degetele lui măiestre, până când a simțit-o undulând, deschizându-se, iluminându-se; a auzit-o gemând, strigându-l, rugându-l; a văzut-o învinsă și umedă, dispusă să se dăruie și să-l primească pe deplin, până ce nici unul n-a mai știut unde erau, cine erau, unde se termină el și unde începe ea. Tao Chi'en a condus-o mai presus de orgasm, la o dimensiune misterioasă unde dragostea și moartea se aseamănă. Au simțit că spiritele lor cresc, că dorința și memoria dispar, că se abandonează unei lumini unice și imense. S-au îmbrățișat în acest spațiu extraordinar recunoscându-se, poate pentru că mai fuseseră aici împreună în viețile lor anterioare și vor mai fi în multe altele care vor veni, a sugerat Tao Chi'en. Erau amanții eterni, karma lor era să se caute și să se tot regăsească, a spus emoționat; dar Eliza i-a răspuns râzând că nu era vorba de ceva atât de solemn precum karma, ci pur și simplu de cheful de a face amor, că adevărul curat era că de câțiva ani murea de poftă să se culce cu el și că spera ca pe viitor lui Tao să nu-i scadă entuziasmul, căci asta va fi prioritatea ei în viață. Au zburdat toată noaptea și o bună parte din ziua următoare, până ce foamea și setea i-au silit să iasă din cameră împleticiți, beți și fericiți, continuând să se țină de mână de frică să nu se trezească și să descopere că totul nu fusese decât o halucinație.

Patima care i-a unit din noaptea aceea și pe care au alimentat-o cu nespusă grijă i-a susținut și i-a apărut în clipele inevitabile de restriște. Cu timpul, pasiunea a virat spre tandrețe și râs, au încetat să mai exploreze cele două sute douăzeci și două de moduri de a face dragoste pentru că trei sau patru erau de ajuns și nu mai era necesar să se uimească reciproc. Cu cât se cunoșteau mai bine, cu atât își erau mai dragi, începând cu acea primă noapte au dormit strânși ca un nod, respirând aceeași răsuflare și visând aceleași vise; dar viața nu le era ușoară, fuseseră alături aproape treizeci de ani într-o lume în care un cuplu ca al lor nu-și avea locul. De-a lungul anilor micuța femeie albă și chinezul înalt ajunseseră să fie o imagine familiară în Chinatown, dar niciodată nu au fost acceptați pe de-a-ntregul. Au învățat să nu se atingă în public, să se așeze separat la teatru și să umble pe stradă la câțiva pași distantă. Erau hoteluri sau restaurante în care nu puteau intra împreună, iar când s-au dus în Anglia, ea să-și viziteze mama adoptivă, pe Rose Sommers, el să țină conferințe despre acupunctura la clinica Hobbs, nu au putut călători cu vaporul la clasa întâi, nici să împartă aceeași cabină, deși noaptea ea se strecura pe ascuns să doarmă cu el. S-au căsătorit discret după ritul budhist, dar faptul nu avea valoare legală. Lucky și Lynn erau înregistrați drept copii nelegitimi recunoscuți de tată. Tao Chi'en reușise să obțină cetățenia la capătul unor sforării și peșcheshuri interminabile, era printre puținii care scăpaseră de Decretul de Excludere a Chinezilor, una din legile discriminatorii din California. Admirația și loialitatea pentru patria adoptivă erau necondiționale, după cum a dovedit-o în Războiul Civil, când a traversat continentul pentru a se înrola voluntar pe front și a munci ca asistent al medicilor yankei pe parcursul celor patru ani de conflict, dar se simțea străin și dorința lui era ca, după o viață întreagă petrecută în America, să fie înmormântat la Hong Kong.

Familia Elizei Sommers și a lui Tao Chi'en locuia într-o casă spațioasă și confortabilă, mai solidă și de factură mai bună decât celelalte din Chinatown. În jurul lor se vorbea în special cantoneza și totul, de la mâncare până la ziare, era chinezesc. Câteva cvartale mai încolo era La Mision, cartierul hispanic, prin care Eliza Sommers mergea să se plimbe de dragul de a vorbi spaniola, dar ziua și-o petrecea printre americani aproape de Piața Unirii, unde își avea eleganta ceainărie. Cu prăjiturile ei ajutase de la bun început la susținerea familiei, pentru că mare parte din câștigurile lui Tao Chi'en ajungeau în mâini străine: ce nu era folosit pentru ajutorarea bieților peoni chinezi când erau bolnavi sau treceau prin perioade de restriște, ajungea în bordelurile clandestine cu fete sclave. Salvarea acestor fapte de la o viață ticăloasă devenise misiunea sacră a lui Tao Chi'en, lucru pe care Eliza Sommers l-a priceput imediat și l-a acceptat ca pe altă trăsătură caracteristică a soțului ei, încă un motiv din multele pentru care îl iubea. Pusese la punct afacerea cu prăjituri pentru a nu-l deranja cerându-i bani; avea nevoie de independență pentru a da copiilor cea mai bună educație americană, căci dorea ca ei să se integreze perfect în Statele Unite și să trăiască fără limitările impuse chinezilor și hispanicilor. Cu Lynn a reușit, dar cu Lucky planurile i-au eșuat, pentru că băiatul se mândrea cu originea sa și nu năzuia să plece din Chinatown.

Lynn își adora tatăl — era imposibil să nu iubești acest om blând și generos — dar se rușina de rasa lui. Înțelesese devreme că singurul loc pentru chinezi era cartierul lor și că în restul orașului erau detestați. Sportul preferat al băieților albi era să arunce cu pietre în celești sau să le taie coada după ce îi băteau bine. Ca și maică-sa, Lynn trăia cu un picior în China și cu altul în Statele Unite, ambele nu vorbeau decât engleza și se îmbrăcau și se pieptăneau după moda americană, deși în casă purtau tunică și pantalon de mătase, în afară de oasele lungi și ochii orientali Lynn nu avea nimic de la taică-său, iar de la maică-sa avea și mai puțin; nimeni nu știa de unde îi venea frumusețea deosebită. N-a avut niciodată voie să se joace pe stradă, ca frate-său Lucky, pentru că în Chinatown femeile și fetele din familiile bogate trăiau într-o reclusiune totală, în rarele ocazii când mergea prin cartier, o făcea ținută de mână de tatăl ei și cu privirile în pământ, pentru a nu provoca mulțimea aproape exclusiv masculină. Amândoi atrăgeau atenția, ea prin frumusețe, el pentru că se îmbrăca precum un yankeu. Tao Chi'en renunțase de mult la părul purtat în coada tipică a chinezilor și îl purta scurt și pieptănat peste cap, purta costume negre impecabile, cămașă cu guler tare și pălărie înaltă. Totuși, în afara cartierului chinezesc Lynn circula în plină libertate, ca oricare fată albă. Își făcuse educația într-o școală presbiteriană, unde învățase rudimentele creștinismului care, adăugate practicilor budhiste ale tatălui, au dus-o la convingerea că Cristos era reîncarnarea lui Buddha. Mergea singură la cumpărături, la lecțiile de pian și în vizită la colegele de liceu, seara se instala în salonul de ceai unde își făcea temele și se distra recitind romanele romantice pe care le cumpăra cu zece cenți bucata sau pe care i le trimitea de la Londra bunica Rose. Strădaniile Elizei Sommers de a o face să prindă interes pentru bucătărie sau oricare altă activitate domestică au fost în zadar, fata nu părea făcută pentru treaba de zi cu zi.

Crescând, Lynn și-a păstrat chipul de inger străin și trupul i s-a

umplut de tulburătoare linii curbe. Fotografii de-ale ei circulară și înainte, fără consecințe notabile, dar totul s-a schimbat după ce a împlinit cincisprezece ani, când formele i s-au definitivat iar ea a devenit conștientă de atracția devastatoare pe care o exercita asupra bărbaților, înspăimântată de consecințele acestei forțe teribile, mama ei a încercat să controleze impulsul seducător al fiicei, pisând-o cu norme de modestie și învățând-o să meargă precum un soldat, fără să-și miște umerii și șoldurile, dar degeaba: bărbații de orice vârstă, rasă și condiție se întorceau după ea. Înțelegând avantajele frumuseții ei, Lynn a încetat să tune și să fulgere împotriva ei, ca atunci când era mică, și a hotărât că o scurtă bucată de vreme va fi model pentru artiști, până când va sosi Făt-Frumos călare pe calul lui înaripat ca s-o ia de nevastă. Cât timp fusese copil, părinții toleraseră fotografiile cu zâne și leagăne ca pe un capriciu inocent, dar au socotit că a se expune în fața camerei în noua ei înfățișare de femeie era un risc imens. „Să pozezi nu e o meserie decentă, e destrăbălare curată”, a stabilit cu tristețe Eliza Sommers, dându-și seama că nu o va face să renunțe la fanteziile ei și nici s-o apere de capcanele frumuseții. I-a împărtășit neliniștea lui Tao Chi'en, într-unul din acele momente perfecte în care se odihneau după ce făcuseră dragoste, iar el i-a explicat că fiecare își are karma sa, că nu e posibil să conduci viețile altora, doar să schimbi uneori drumul propriei vieți; dar Eliza nu avea de gând ca nenorocirea să o surprindă neprevenită. O însoțise mereu pe Lynn la ședințele de fotografie, având grijă să fie decente — nici gând de coapse dezgolite din rațiuni artistice — și acum, când fata avea nouăsprezece ani, era dispusă să fie de două ori mai atentă.

— E un pictor care se ține de capul lui Lynn. Vrea să-i pozeze pentru un tablou cu Salomeea, îi spuse într-o zi bărbatului.

— Cu cine? întrebă Tao Chi'en abia ridicând ochii de pe Enciclopedia de medicină.

— Salomeea, aceea cu cele șapte văluri, Tao. Citește Biblia.

— Dacă e din Biblie e de bine, presupun, murmură el distrat.

— Dar știi cum era moda pe timpul Sfântului Ioan Botezătorul? Dacă nu sunt atentă o să-ți picteze fata cu sânii goi!

— Păi să fii atentă, zâmbi Tao luând-o de talie, așezând-o pe cărțoiul pe care îl ținea în poală și avertizând-o să nu se lase pradă imaginației.

— Vai, Tao, ce ne facem cu Lynn?

— Nimic, Eliza, o să se căsătorească și o să ne facă nepoței.

— Dar e încă o copilă!

— În China ar fi deja prea târziu să-și găsească un soț.

— Suntem în America și n-o să se mărite cu un chinez, hotărî ea.

— De ce? Nu-ți plac chinezii? glumi zhong yi-ul.

— Nu există bărbat ca tine în toată lumea, Tao, dar cred că Lynn se va căsători cu un alb.

— Din câte știu, americanii nu știu să facă amor.

— Poate că îi înveți tu, se îmbujora Eliza, lipindu-și nasul de gâtul lui.

Lynn a pozat pentru tabloul cu Salomeea purtând un tricou de culoarea pielii pe sub văluri, sub privirea neobosită a maică-sii, dar Eliza Sommers n-a mai putut fi la fel de fermă când i s-a oferit fetei uriașa onoare de a servi de model pentru statuia Republicii care urma să se ridice în centrul Pieței Unirii. Campania de strângere a fondurilor durase luni de zile,

oamenii dădeau fiecare ce putea, elevii câțiva cenți, văduvele câțiva dolari, magnații ca Feliciano Rodríguez de Santa Cruz cecuri grase. Ziarele publicau în fiecare zi suma adunată în ziua precedentă până a fost de ajuns pentru a comanda monumentul unui sculptor faimos adus special din Philadelphia pentru ambițiosul proiect. Familiile cele mai distinse din oraș se întreceau în serbări și baluri pentru ca artistul să aleagă modelul dintre fiicele lor; se știa de-acum că modelul Republicii va fi simbolul orașului San Francisco și toate fetele aspirau la această onoare. Sculptorul, un om modern și cu idei îndrăznețe, a căutat fata ideală săptămâni în șir, dar nici una nu l-a mulțumit. Pentru a reprezenta puternica națiune americană, compusă din imigranți cutezători veniți din cele patru puncte cardinale, dorea pe cineva de rasă amestecată, a dat de știre. Finanțatorii proiectului și oficialitățile orașului s-au îngrozit; albi nu puteau concepe că oameni de altă culoare decât a lor erau umani pe de-a-ntregul și nici nu voiau să audă de vreo mulatră care să domine orașul de la înălțimea obeliscului din Piața Unirii. California o fi ea avangarda în materie de artă, erau de părere ziarele, dar chestia cu mulatra era prea de tot. Sculptorul era pe punctul de a ceda presiunii, optând pentru o descendentă a unor danezi, când a intrat din întâmplare în patiseria Elizei Sommers ca să se consoleze cu un eclair cu ciocolată, și a văzut-o pe Lynn. Era exact femeia pe care o căutase pentru statuie: înaltă, bine făcută, cu oase perfecte, având nu numai demnitate de împărăteasă și chip cu trăsături clasice, ci și aerul exotic pe care îl dorea el. Avea mai mult decât armonie, ceva special, un amestec de orient și occident, de senzualitate și inocență, de forță și delicatețe, care l-a subjugat total. Când a anunțat-o pe mamă că îi alesese fata ca să-i fie model, convins fiind că făcea o uriașă onoare modestei familii de patiseri, s-a lovit de o rezistență încâpățanată. Eliza Sommers se săturase să-și piardă vremea păzind-o pe Lynn prin studiourile fotografiilor, care n-aveau altceva de făcut decât să apese cu degetul pe un buton. Ideea de a o face în cazul omulețului ăsta care plănuia o statuie de bronz înaltă de câțiva metri i se părea epuizantă, dar Lynn era atât de mândră la perspectiva de a fi Republica încât nu s-a mai putut opune. Sculptorul s-a dat de ceasul morții pentru a o convinge pe mamă că o tunică scurtă era ținuta potrivită, ea nevăzând nici o legătură între republica nord-americană și vestimentația grecească, până la urmă s-a hotărât ca Lynn să pozeze cu brațele și picioarele dezgolite, dar cu sânii acoperiți.

Lynn trăia departe de preocupările maică-sii de a-i păzi virtutea, pierdută în lumea ei de fantezii romantice, în afară de fizicul ei neliniștitor, nu se deosebea prin nimic; era o fată obișnuită, ca atâtea altele, care copia versuri în caiete cu pagini roz și colecționa miniaturi de porțelan. Langoarea ei nu era eleganță, ci lene, melancolia ei nu era mister, ci goliciune a minții. „Lăsați-o în pace, atâta timp cât trăiesc eu, Lynn n-o să ducă lipsă de nimic”, promisese Lucky nu o dată, fiind singurul care și-a dat seama de cât de toantă era soră-sa.

Lucky, cu câțiva ani mai mare decât Lynn, era chinez sadea. Cu rare excepții, de exemplu când era vorba de o chestie legală sau când trebuia să se fotografieze, se îmbrăca în bluzon, pantaloni largi, cingătoare la brâu și galenți cu talpă de lemn, dar pe cap purta întotdeauna pălărie de cow-boy. Nu avea nimic din ținuta distinsă a tatălui, din delicatețea mamei sau din

frumusețea surorii; era scund, cu picioare scurte, căpățâna pătrătoasă și tenul verzui, dar reușea să fie atrăgător prin zâmbetul irezistibil și optimismul molipsitor, care-i venea din siguranța de a se afla sub semnul norocului. Era convins că nu i se putea întâmpla nimic rău, fericirea și norocul îi erau hărăzite prin născare, își descoperise darul la nouă ani, jucând fân tan pe stradă cu alți băieți; a venit acasă anunțând că de acum încolo numele lui va fi Lucky, nu Ebanizer, și nu a mai răspuns dacă nu era strigat așa. Norocul l-a urmat pretutindeni, câștiga la toate jocurile și deși era zburdalnic și obraznic n-a avut niciodată probleme cu tong-urile sau cu autoritățile albilor. Până și polițaii irlandezi sucombau în fața faptului că era simpatic, și în timp ce ceilalți din gașcă primeau bătaie, el ieșea din încurcătură cu o glumă sau o jonglerie din multele pe care le știa face mâinile lui de scamator. Tao Chi'en nu se resemna cu zvăpăiala singurului său fiu și blestema steaua cea bună care îl făcea să scape de truda muritorilor de rând. Nu fericire dorea pentru el, ci transcendență. Se întrista văzându-l cum trece prin lume ca o pasăre mulțumită, cu atitudinea asta avea să i se strice karma. El credea că sufletul urcă spre cer prin milă și suferință, învingând obstacolele prin noblețe și generozitate, dar dacă drumul lui Lucky era mereu ușor, cum avea oare să se autodepășească? Se temea ca în viitor să nu se reîncarneze în vreo gânganie. Tao Chi'en dorea ca întâiul său născut, care trebuia să-l ajute la bătrânețe și să-i cinstească amintirea după ce va fi murit, să continue nobila tradiție familială de a vindeca, visa chiar să-l vadă ajuns primul medic chino-american cu diplomă; dar lui Lucky îi era silă de poțiunile urât mirositoare și de acele de acupunctura, nimic nu-l scârbea mai tare decât bolile altora și nu pricepea ce plăcere găsea taică-său la o vezică umflată sau un obraz plin de bube. Până a împlini șaisprezece ani și a ieși în stradă a trebuit să-l ajute pe Tao Chi'en în sala de consultații, unde acesta îl bătea la cap cu numele leacurilor și la ce erau bune și încerca să-l învețe arta subtilă de a lua pulsuri, echilibra energia și identifica umori, subtilități care băiatului îi intrau pe o ureche și îi ieșeau pe cealaltă, dar măcar nu îl traumatizau, precum textele științifice de medicină occidentală pe care tatăl lui le studia cu zel. Ilustrațiile care înfățișau corpuri fără piele, cu mușchi, vene și oase la vedere, dar cu chiloți, îl îngrozeau. Nu-i lipseau așadar pretextele pentru a pleca din sala de consultație, dar era întotdeauna disponibil când era vorba de a ascunde vreuna dintre nenorocitele sing song girls pe care tatăl lui le aducea acasă. Această activitate secretă și periculoasă era exact pe măsura lui. Nu se găsea cineva mai potrivit ca el pentru a conduce fetele epuizate chiar sub nasul tong-urilor, cineva mai dibaci în a le scoate din cartier după ce se mai puneau pe picioare, cineva mai ingenios în a le face dispărute pe veci în cele patru puncte cardinale ale libertății. Nu o făcea mișcat de milă, ca Tao Chi'en, ci de exaltarea de a provoca riscul și a-și pune la încercare norocul.

Până să împlinească nouăsprezece ani, Lynn Sommers refuzase deja mai multi pretendenți și se obișnuise cu omagiile masculine, pe care le primea cu dispreț de regină, căci nici unul dintre admiratori nu se potrivea imaginii de prinț romantic, nici unul nu pronunța cuvintele pe care bunica Rose le scria în romanele ei, pe toți îi considera vulgari, nedemni de ea. Crezu că s-a întâlnit cu destinul sublim la care era îndrituită când l-a

cunoscut pe singurul bărbat care nu a privit-o de două ori, Matías Rodríguez de Santa Cruz. Îl văzuse de departe de câteva ori, pe stradă sau în trăsură cu Paulina del Valle, dar nu schimbaseră nici o vorbă, el era mai mare, trăia în cercuri la care Lynn nu avea acces și de n-ar fi fost povestea cu statuia Republicii poate că nu s-ar fi întâlnit niciodată.

Sub pretextul de a superviza costisitorul proiect, în atelierul sculptorului se întâlneau politicienii și magnații care finanțaseră statuia. Artistul era iubitor de glorie și de viață bună; în timp ce lucra, aparent preocupat de modelul care urma să fie turnat în bronz, se bucura de robusta companie masculină, de sticlele de șampanie, stridiile proaspete și havanele fine pe care i le aduceau musafirii. Pe o estradă, luminată de oberlichtul din tavan prin care intra lumina naturală, Lynn Sommers stătea în echilibru pe vârfuri cu brațele ridicate, într-o poziție în care era imposibil să stai mai mult de câteva minute, cu o cunună de laur într-o mână și un pergament cu Constituția americană în cealaltă, îmbrăcată într-o tunică ușoară și plisată care îi atârna de la un umăr până la genunchi, descoperindu-i trupul în aceeași măsură în care i-l acoperea. San Francisco era o piață bună pentru goliciunea feminină, în toate barurile se vedeau tablouri cu odalisce rotunjoare, fotografiile de curtezane cu fundul gol și fresce în ghips cu nimfe urmărite de satiri neobosiți; un model care ar fi pozat absolut goală ar fi provocat mai puțină curiozitate decât fata asta care refuza să se dezbrace și nu se despărțea de ochiul de veghe al maică-sii. Eliza Sommers, îmbrăcată în culori închise, ședea foarte țeapănă pe un scaun lângă estrada pe care poza fiică-sa, veghea fără să accepte stridiile și șampania cu care încercau să o distragă. Moșuliciiăștia veneau mânați de desfrâu, nu de dragul artei, asta era limpede ca apa. N-avea cum să le interzică prezența, dar cel puțin putea să fie sigură că fata nu accepta invitații și, în măsura posibilului, nu râdea la glumele lor și nu răspundea întrebărilor fără sens. „Nimic nu este gratis pe lume. Pentru zdrăngănelele astea vei plăti scump”, o avertiza atunci când fata se îmbufna că trebuie să refuze un cadou. Pozatul pentru statuie s-a dovedit a fi un proces interminabil și plictisitor, Lynn se alegea cu cârcei la picioare și înțepenea de frig. Erau primele zile de ianuarie și sobele din colțuri nu reușeau să încălzească spațiul cu acoperiș înalt și plin de curent. Sculptorul lucra cu paltonul pe el și enervant de încet, stricând azi ce făcuse ieri, de parcă nu ar fi avut o idee clară, în ciuda sutelor de schițe ale Republicii prinse pe pereți.

Într-o nenorocită zi de marți și-a făcut apariția Feliciano Rodríguez de Santa Cruz împreună cu fiul său Matías. Auzise de modelul cel exotic și dorea să o cunoască înainte ca monumentul să fie ridicat în piață, numele să-i apară în ziare și fata să ajungă o pradă inaccesibilă, în ipoteza că statuia va ajunge să fie inaugurată, în ritmul în care mergeau lucrurile era foarte posibil ca înainte de a fi turnată în bronz opoziția să câștige bătălia și totul să se ducă naibii; erau mulți cei care țineau la ideea că Republica trebuia să fie anglo-saxonă. În bătrâna inimă de afemeiat a lui Feliciano se zbătea încă ardoarea cuceririi, de aceea venise. Trecuse de șaiszeci de ani, dar faptul că modelul nu împlinise nici douăzeci nu-i părea o piedică de netrecut; era convins că prea puține erau lucrurile care nu se puteau cumpăra cu bani. I-a fost de ajuns o clipă ca să evalueze lucrurile văzând-o pe Lynn pe estradă, atât de tânără și de vulnerabilă, dărdăind în tunica

indecentă, și atelierul plin de masculi gata să o devoreze, dar nu mila pentru fată sau teama de competiție cu ceilalți antropofagi i-a tăiat impulsul inițial de a o curta, ci Eliza Sommers. O recunoscuse imediat, deși o văzuse arareori. Nu bănuia că modelul despre care auzise atâtea comentarii era fiica unei prietene a nevestii-sii.

Lynn Sommers nu și-a dat seama de prezența lui Matías decât după jumătate de oră, când sculptorul a terminat ședința și a putut lepăda cununa de laur și pergamentul și coborî de pe estradă. Mama ei i-a pus o pătură pe umeri și i-a dat o ceașcă cu ciocolată, conducând-o după paravan ca să se îmbrace. Matías stătea lângă geam privind în stradă gânditor; ochii lui erau singurii care nu erau ațintiți spre ea. Lynn a observat imediat frumusețea virilă, tinerețea și rasa acestui bărbat, hainele distinse, ținuta mândră, meșa de păr castaniu care îi cădea într-o dezordine studiată pe frunte, mâinile perfecte cu inele de aur la degetele mici. Mirată că se vede astfel nevătată în seamă, s-a prefăcut că se împiedică pentru a atrage atenția. Mai multe mâini s-au întins să o sprijine, mai puțin cele ale acestui dandy de la geam, care abia de a măturat-o cu privirea, de parcă ar fi fost o mobilă. Și atunci, cu imaginația galopând, Lynn a hotărât, deși nu avea nici un motiv de care să se lege, că bărbatul era îndrăgostitul din romanele de amor: în sfârșit, își găsisse destinul, în timp ce se îmbrăca după paravan sfârcurile i se întăriseră ca niște pietricele.

Indiferența lui Matías nu era prefăcută, adevărul e că nu a băgat-o în seamă pe fată pentru că se găsea acolo din motive care erau departe de concupiscentă: trebuia să vorbească cu taică-său despre bani și nu găsisse alt prilej. Era în găleată, avea imediat nevoie de un cec ca să plătească datoriile de joc într-un tripou din Chinatown. Tatăl îl prevenise că nu avea de gând să-i mai dea bani pentru asemenea distracții și, de n-ar fi fost vorba de o problemă de viață și moarte, cum îi dăduseră de înțeles cât se poate de limpede creditorii, s-ar fi descurcat până la urmă cerându-i maică-sii.

Numai că de data asta celeștii nu erau dispuși să aștepte iar Matías a presupus corect că vizita la sculptor avea să-l binedispună pe taică-său și va fi ușor să obțină banii. De abia după câteva zile, la un chef cu amicii săi boemi, a aflat că se găsisse în prezența lui Lynn Sommers, cea mai râvnită fată a momentului. A trebuit să facă un efort ca să-și amintească de ea și s-a întrebat dacă ar recunoaște-o în cazul în care s-ar încrucișa cu ea pe stradă. Când s-au făcut pariurile pentru primul care o va seduce, s-a înscris din inerție, apoi, cu insolența obișnuită, a declarat că o va face în trei etape. Prima, a spus, va fi să o convingă să vină singură la garsoniere pentru a o prezenta amicilor, a doua, să o convingă să pozeze goală în fața lor, a treia, să se culce cu ea, totul în decurs de o lună. Când îl invita pe vărul-său Severo del Valle să o cunoască miercuri seara pe femeia cea mai drăguță din San Francisco împlinea prima etapă a pariului. Fusesse ușor să o cheme pe Lynn cu un semn discret prin geamul salonului de ceai al maică-sii, să o aștepte la colț când ieșise inventând un pretext oarecare, să meargă cu ea preț de câteva cvartale spunându-i niște povești care ar fi stârnit ilaritatea oricărei femei cu oarece experiență și să-i dea întâlnire la studioul lui, avertizând-o să vină singură. Ba chiar s-a simțit frustrat, credea că o să fie mai complicat, înainte de întâlnirea de miercuri nici nu a trebuit să se străduiască prea mult să o seducă, au fost de ajuns niște priviri languroase,

o atingere a buzelor pe obrazul ei, câteva răsuflări și fraze ultrabanale șoptite la ureche, pentru a o dezarma pe fata care tremura în fața lui, gata de dragoste. Lui Matías i se părea jalnică această dorință a femeilor de a se dărui și a suferi, era exact ce detesta el mai mult la femei, de aceea se înțelegea atât de bine cu Amanda Lowell, cu care împărtășea aceeași atitudine cinică în ce privește sentimentele și același respect pentru plăcere. Hipnotizată ca un șoricel în fața unei cobre, Lynn avea în fine un destinatar pentru arta înflorită a bilețelelor de amor și gravurile cu domnișoare melancolice și cavaleri sclivisiți. Habar nu avea că Matías arăta misivele romantice amicilor de chef. Când vru să i le arate și lui Severo del Valle, acesta refuză, încă nu știa că erau de la Lynn Sommers, dar ideea de a-și bate joc de sentimentele unei fete nevinovate îi repugna. „Văd, vere, că tot un domn ai rămas, dar nu-ți face griji, asta se vindecă la fel de ușor ca virginitatea”, a comentat Matías.

În miercuria aceea, Severo del Valle a dat curs invitației vărului său de a o cunoaște pe femeia cea mai drăguță din San Francisco, așa cum anunțase, și a constatat că nu era singurul convocat; cel puțin șase boemi se găseau în garsoniere bând și fumând, precum și femeia roșcată pe care o zărise câteva clipe cu vreo doi ani înainte, când se dusesese cu Williams să-l salveze pe Matías dintr-un local de fumat opiu. Știa de cine e vorba, vărul lui îi vorbise de ea și numele circula prin lumea spectacolelor ușoare și a vieții de noapte. Era Amanda Lowell, bună prietenă cu Matías, cu care obișnuia să râdă în parte de scandalul pe care îl iscase pe când era amanta lui Feliciano Rodriguez de Santa Cruz. Matías îi promisese că la moartea părinților îi va face cadou patul cu Neptun pe care Paulina del Valle îl comandase la Florența într-un moment de ciudă. Vocația de curtezană îi cam trecuse Amadei Lowell, la maturitate descoperise că majoritatea bărbaților sunt nerușinați și plicticoși, dar cu Matías avea o afinitate profundă, în ciuda deosebirilor fundamentale dintre ei. În miercuria aceea s-a ținut deoparte, trântită pe o sofa și bând șampanie, conștientă de faptul că de data asta nu ea era centrul atenției. Fusesse invitată pentru ca Lynn Sommers să nu se pomenească singură între bărbați la prima întâlnire, ca nu cumva să plece intimidată.

În curând s-a auzit bătând la ușă și faimosul model al Republicii a intrat înfășurat într-un palton gros de lână cu glugă. Când și-a scos haina a arătat vederii un chip virginal încununat de părul negru cu cărare la mijloc și strâns la spate într-un coc simplu. Severo del Valle a simțit că inima îi sare din piept și tot sângele i se adună în cap, lovindu-i tâmplele ca toba regimentului. Nici prin cap nu-i trecuse că victima pariului pus de vărul său ar fi Lynn Sommers. Nu a fost în stare să scoată nici un cuvânt, nici măcar să o salute cum făceau ceilalți; a mers de-a-ndaratelea până la un colț și acolo a rămas o oră întreagă, cât a ținut vizita tinerei, privind-o fix, paralizat de zbucium. Nu avea nici o îndoială în ce privește deznodământul pe care îl va avea pariul pus de grupul de bărbați. Lynn Sommers îi apărea precum mielul dus la cuțit, neștiutor de soarta sa. Un val de ură pentru Matías și companionii lui l-a cuprins, amestecată cu o furie surdă împotriva lui Lynn. Nu înțelegea cum de nu pricepea fata asta ce i se întâmplă, cum de nu vedea capcana complimentelor cu dublu sens, a cupei de șampanie pe care i-o tot umpleau, a trandafirului roșu pe care Matías i-l prindea în păr, totul atât de

previzibil și de vulgar că îți făcea greață. „Sau poate că e o tâmpită fără scăpare”, s-a gândit scârbit de ea la fel ca de ceilalți, dar copleșit de o dragoste de neevitat, care așteptase ani în șir prilejul de a încolți și acum izbucnea, zăpăcindu-l.

— Te simți rău, vere? îl întrebă Matías batjocoritor, întinzându-i un pahar.

N-a putut răspunde și s-a uitat în altă parte pentru a-și ascunde intențiile asasine, dar celălalt ghicise ce simțea și era gata să ducă gluma mai departe. Când Lynn Sommers a declarat că trebuie să plece, după ce promisese că va reveni săptămâna următoare să pozeze „artiștilor” pentru fotografii, Matías l-a rugat pe vărul său să o conducă acasă. Și astfel Severo del Valle s-a pomenit între patru ochi cu cea care a reușit să-l depărteze de dragostea tenace pe care i-o purta Nívea. A mers alături de Lynn de-a lungul celor câteva cvartale care despărteau studioul lui Matías de ceainăria Elizei Sommers, atât de tulburat încât n-a fost în stare să facă conversație, oricât de banală. Era prea târziu ca să-i dezvăluie povestea cu pariul, știa că Lynn era îndrăgostită de Matías la fel de teribil cât era el îndrăgostit de ea. Nu l-ar fi crezut, s-ar fi simțit jignită și, chiar dacă i-ar fi explicat că pentru Matías ea nu era decât o jucărie, tot s-ar fi dus direct la tăiere, orbită de amor. Tot ea a fost cea care a rupt tăcerea stânjenitoare pentru a-l întreba dacă el era vărul din Chile de care pomenise Matías. Pentru Severo a fost limpede că fata nu-și amintea deloc de prima lor întâlnire petrecută cu ani în urmă, când ea lipea poze în album la lumina strecurată prin vitraliile ferestrei, că nu bănuia că el o iubea de atunci cu tenacitatea primei iubiri, că nu observase că dădea târcoale cofetăriei și adesea se încrucișa cu ea pe stradă. Pur și simplu, ochii ei nu îl înregistraseră. Când și-a luat la revedere i-a dat cartea lui de vizită, s-a înclinat ca să-i sărute mâna și a bâlbâit că dacă vreodată are nevoie de el să nu ezite să-l cheme. Din ziua aceea l-a evitat pe Matías și s-a cufundat în studiu și muncă pentru a și-o goni din minte pe Lynn Sommers și pariul cel umilitor. Miercurea următoare, când vărul lui l-a invitat la a doua ședință, cea în care fata urma să se dezbrace, l-a insultat. Săptămâni în șir n-a fost în stare să scrie nici un rând către Nívea, nici să deschidă scrisorile ei, pe care le punea deoparte, copleșit de vină. Se simțea murdar, de parcă ar fi participat și el la bravada menită a o pângări pe Lynn Sommers.

Matías Rodríguez de Santa Cruz a câștigat pariul fără a se strădui prea tare, dar pe parcurs și-a pierdut cinismul și fără să vrea s-a pomenit băgat în ce se temea mai mult pe lumea asta: o încurcătură sentimentală. Nu a ajuns să se îndrăgostească de frumoasa Lynn Sommers, dar dragostea ei fără condiții și nevinovăția cu care i s-a dăruit au reușit să-l tulbure. Fata i s-a dăruit cu o încredere totală, dispusă la tot ce ar fi dorit el, nepunându-i la îndoială motivele și neluând în calcul urmările. Și-a dat seama de puterea absolută pe care o exercita asupra ei când a văzut-o goală în mansardă, roșie de rușine, acoperindu-și pubisul și sânii cu mâinile, în mijlocul amicilor care se prefăceau că fotografiază, neascunzându-și excitația de câini în călduri produsă de jocul acela nemilos. Corpul lui Lynn nu avea forma de clepsidră la modă pe vremea aceea, nici gând de șolduri și sâni opulenți despărțiți de o talie neverosimilă, era subțire și sinuoasă, cu picioare lungi și sâni rotunzi cu sfârcuri brune, pielea avea culoarea fructelor de vară și

mantia părului negru și drept îi cădea până la jumătatea spatelui. Matías a admirat-o ca pe un obiect de artă în plus din multele pe care le colecționa, i s-a părut delicioasă, dar și-a dat seama cu satisfacție că nu era defel atras de ea. Fără a se gândi la ea, vrând doar să se mândrească în fața amicilor și din pură cruzime, îi spuse să întindă brațele. Lynn îl privi câteva secunde și apoi se supuse, în timp ce lacrimi de rușine îi curgeau pe obraji. Plânsul acela neașteptat a produs o tăcere înghețată, bărbații au privit în altă parte și au rămas lângă aparatele de fotografiat neștiind ce să facă clipele treceau la nesfârșit. Atunci Matías, rușinat pentru prima oară în viața lui, a luat un palton și a acoperit-o pe Lynn, luând-o în brațe. „Plecați, gata, s-a terminat?!” le-a spus oaspeților, care s-au retras unul după altul, nedumeriți. Rămas singur cu ea, Matías a luat-o pe genunchi și a început s-o legene ca pe un copil, cerându-i iertare în gând, dar nefiind în stare să o spună cu voce tare, în timp ce fata plângea în tăcere. Până la urmă a dus-o cu blândețe în spatele paravanului, la pat, și s-a întins lângă ea îmbrățișând-o ca un frate, mângâind-o pe păr, sărutând-o pe frunte, tulburat de un sentiment necunoscut și atotputernic pe care nu-l știa numi. Nu o dorea, voia doar să o apere și să-i redea întreaga nevinovăție, dar pielea neverosimil de suavă a fetei, părul ca o ființă vie care îl învăluia și aroma ei de măr l-au copleșit. Dăruirea fără rezervă a acestui trup nubil care se deschidea la atingerea mâinilor lui l-a surprins și nici nu și-a dat seama când s-a pomenit explorând-o, sărutând-o cu o ardoare pe care nici o altă femeie nu i-o trezise, vârandu-i limba în gură, în urechi, peste tot, zdrobind-o, pătrunzând-o într-o patimă de neoprit, călărind-o fără milă, orbit, furibund, izbucnind în sfârșit într-un orgasm devastator. Pentru o clipă s-au întâlnit în altă dimensiune, cu trupul și spiritul gol. Matías a întrezărit revelația unei intimități pe care până atunci o evitase, neștiind că poate exista măcar, a trecut de ultima frontieră și s-a pomenit pe malul celălalt, golit de voință. Avusese mai mulți amânți, femei și bărbați — de care își amintea, dar niciodată nu-și pierduse astfel controlul, ironia, distanța, noțiunea propriei individualități de neatins, pentru a se topi pur și simplu în altă ființă omenească, într-un fel, și el își pierduse virginitatea acum. Totul nu durase mai mult de o fracțiune infimă de timp, a fost însă de ajuns ca să-l îngrozească; s-a reîntors în trupul său epuizat și s-a rezidit imediat în armura sarcasmului dintotdeauna. Când Lynn a deschis ochii, el nu mai era bărbatul cu care făcuse dragoste, ci cel dinainte, dar ea nu avea experiență ca s-o știe. Îndurerată, însângерată și fericită, s-a lăsat pradă unei dragoste iluzorii, în timp ce Matías o ținea în brațe deși mintea lui era departe. Au stat așa până s-a întunecat iar ea a înțeles că trebuie să se întoarcă la ceainărie. Matías a ajutat-o să se îmbrace și a condus-o până aproape de salonul maică-sii. „Să mă aștepți, mâine vin la aceeași oră”, i-a șoptit ea când s-au despărțit.

Severo del Valle nu a știut nimic de cele întâmplate atunci sau mai târziu până după trei luni. În aprilie 1879 Chile a declarat război vecinilor săi Peru și Bolivia, pentru o poveste de teritoriu, salpetru și mândrie. Începuse Războiul Pacificului. Când vestea a ajuns la San Francisco, Severo s-a prezentat în fața unchiului și a mătușii anunțând că se ducea să lupte.

— Păi n-a fost vorba că nu mai calci niciodată într-o cazarmă? i-a reamintit Paulina.

— Asta e altceva, patria mea e în pericol.
— Tu ești civil.
— Sunt sergent în rezervă.
— Războiul se va fi terminat înainte să ajungi tu în Chile. Să vedem ce scriu ziarele și ce părere are familia ta, l-a sfătuit mătușa. Nu te pripi.

— E de datoria mea, i-a răspuns Severo, gândindu-se la bunicul său, patriarhul Agustín del Valle, care murise recent, ajuns la dimensiunile unui cimpanzeu, dar păstrându-și intact caracterul rău.

— Datoria ta este să stai aici cu mine. Războiul e bun la afaceri. Acum e momentul să speculăm cu zahărul.

— Cu zahăr?

— Nici una din cele trei țări nu-l produce, iar în vremuri grele oamenii mănâncă mai multe dulciuri, l-a asigurat Paulina.

— De unde știi, tanti?

— Din proprie experiență, băiatule.

Severo s-a dus să-și facă bagajele, dar nu a plecat cu vaporul care ridica ancora spre sud peste câteva zile, cum avea de gând, ci la sfârșitul lui octombrie, în seara aceea mătușa-sa i-a spus că urmau să primească o vizită ciudată și că dorea să fie de față, pentru că soțul ei era plecat într-o călătorie și afacerea avea nevoie de sfaturile unui avocat. La orele șapte, cu aerul disprețuitor pe care îl afișa când era obligat să aibă de a face cu oameni de condiție socială inferioară, Williams a introdus un chinez înalt cu părul sur, îmbrăcat în negru riguros, și o femeie mărunțică cu aspect tineresc și obișnuit, dar la fel de trufașă ca Williams însuși. Tao Chi'en și Eliza Sommers s-au pomenit în salonul cu fiare, cum era numit de obicei, înconjurați de lei, elefanți și alte animale africane, care îi priveau de pe pereți, din ramele lor aurite. Paulina o vedea frecvent pe Eliza la cofetărie, dar niciodată nu se întâlniseră în alt loc, făceau parte din lumi diferite. Nu îl cunoștea nici pe acest chinez care, judecând după cum o ținea de braț, trebuia că era iubitul sau soțul ei. S-a simțit ridicolă în palatul ei de patruzeci și cinci de încăperi, îmbrăcată în satin negru și acoperită de diamante în fața cuplului modest care o saluta simplu, păstrând distanța. A observat că fiul ei Matías îi primea tulburat, cu o înclinare a capului, fără să le întindă mâna, și că rămânea deoparte, în spatele unui birou de palisandru, prefăcându-se ocupat cu curățarea pipei, în ce-l privește, Severo del Valle a ghicit fără umbră de îndoială motivul prezenței părinților lui Lynn Sommers în casa lor și ar fi vrut să se găsească la o mie de leghe depărtare. Intrigată și cu antenele în alertă, Paulina nu a pierdut timpul oferindu-le ceva de băut, i-a făcut un semn lui Williams să se retragă și să închidă ușa. „Ce pot face pentru dumneavoastră?” a întrebat. Și atunci Tao Chi'en a pornit să explice calm că fiica lor Lynn era însărcinată, că autorul faptei era Matías și că aștepta unica reparație posibilă. Pentru prima dată în viață, matroana del Valle și-a pierdut uzul vorbirii. A rămas pe scaun, cu gura căscată ca o balenă eșuată, iar când și-a recăpătat glasul a scos un croncănit.

— Mamă, nu am nimic de a face cu oamenii ăștia. Nu îi cunosc și nu știu despre ce vorbesc, a spus Matías din spatele biroului de palisandru, ținând în mână pipa sculptată în fildeș.

— Lynn ne-a mărturisit totul, l-a întrerupt Eliza, ridicându-se, cu o

voce spartă, dar fără lacrimi.

— Dacă vreți bani... Începu să zică Matías, dar maică-sa l-a blocat cu o privire feroce.

— Vă rog să-l scuzați, le spuse oaspeților. Fiul meu e la fel de mirat ca și mine. Sunt sigură că putem aranja povestea asta în mod decent, cum se cuvine...

— Lynn vrea să se căsătorească, firește. Ne-a spus că vă iubiți, se adresă, în picioare și el, lui Matías, care îi răspunse printr-un hohot de râs care suna ca un lătrat de câine.

— Îmi pareți oameni respectabili, spuse Matías. Dar fata dumneavoastră nu este, toți prietenii mei pot depune mărturie. Nu știu care din ei e răspunzător de nenorocirea ei, în mod sigur nu eu.

Eliza Sommers își pierduse toată culoarea din obraji, era albă ca varul și tremura, gata să se prăbușească. Tao Chi'en o apucă zdravăn de braț și o conduse spre ușă ca pe o invalidă. Severo del Valle credea că moare de durere și rușine, de parcă el ar fi fost singurul vinovat de cele întâmplate. Le-a luat-o înainte să deschidă ușa și i-a condus până la ieșire, unde aștepta o trăsură de piață. Nu știa ce să le spună. Când s-a reîntors în salon a apucat să audă sfârșitul certei.

— N-am de gând să tolerez bastarzi din sângele meu pe aici! țipa Paulina.

— Definește-ți pozițiile, mamă. Pe cine crezi, pe propriul tău fiu sau pe o cofetăreasă și un chinez? răspundea Matías, trântind ușa după el.

În acea seară Severo l-a înfruntat pe Matías. Avea destule informații pentru a deduce faptele și avea de gând să-l dezarmeze pe vărul lui printr-un interogatoriu tenace, dar nu a fost nevoie pentru că acela a spus totul de la bun început. Se simțea prins într-o situație absurdă de care nu era vinovat, i-a spus; Lynn Sommers se ținuse de el și i se dăruise pe tavă; el nu a avut niciodată intenția de a o seduce, pariul fusese fanfaronadă pură. De două luni tot încerca să se despartă de ea fără să sufere, se temea să nu facă o prostie, era una dintre fetele astea isterice în stare să se arunce în mare din dragoste, i-a explicat. A admis că Lynn era doar o copilă și că fusese virgină când i se aruncase în brațe, cu capul plin de poeme dulcele și absolut neștiutoare în ale sexului, dar a repetat că nu avea nici o obligație față de ea, că niciodată nu-i vorbise de dragoste și cu atât mai puțin de căsătorie. Fetele ca ea aduceau complicații, de aceea fugea de ele ca de ciumă, a adăugat. Nu și-a imaginat că scurta lui întâlnire cu Lynn va avea asemenea urmări. Au fost împreună de câteva ori și o sfătuisă să-și facă după aceea spălaturi cu oțet și muștar, de unde să știe că era atât de uimitor de fertilă. În orice caz, era gata să acopere cheltuielile cu copilul, banii erau cea mai mică problemă, dar nu avea de gând să-i dea numele, nu exista nici o dovadă că ar fi fost al lui. „N-am să mă căsătoresc nici acum nici vreodată mai târziu, Severo. Cunoști pe cineva care să aibă mai puțină vocație burgheză decât mine?”

După o săptămână Severo del Valle s-a dus la clinica lui Tao Chi'en, după ce răsucise de mii de ori în minte scârboasa misiune pe care i-o încredințase văru-său. Zong yi-ul terminase cu ultimul pacient din ziua aceea și l-a primit în sala de așteptare de la parter. A ascultat impasibil oferta lui Severo.

— Lynn nu are nevoie de bani, pentru asta are părinți, a spus fără ca

nici un fel de emoție să răzbată din spusele sale. Oricum, vă mulțumesc pentru grijă, domnule Del Valle.

— Cum se simte domnișoara Sommers? a întrebat Severo, umilit de demnitatea celui alt.

— Fiica mea încă mai crede că e vorba de o neînțelegere. Este convinsă că în curând domnul Rodríguez de Santa Cruz va veni să-i ceară mâna, nu din datorie, ci din dragoste.

— Domnule Chi'en, nu știți cât aș da să pot schimba lucrurile. Adevărul este că vărul meu e bolnav, nu se poate căsători, îmi pare extrem de rău... a murmurat Severo del Valle.

— Nouă ne pare și mai rău. Pentru vărul dumneavoastră Lynn nu e decât o distracție, pentru Lynn el este viața ei, a spus Tao Chi'en cu blândețe.

— Aș vrea să-i ofer o explicație fiicei dumneavoastră, as putea s-o văd, vă rog?

— Trebuie s-o întreb pe ea. Deocamdată nu vrea să vadă pe nimeni, dar am să vă anunț dacă se răzgândește, i-a răspuns doctorul chinez conducându-l la ușă.

Severo del Valle a așteptat trei săptămâni vreun semn de la Lynn, până când n-a mai suportat și s-a dus la ceainărie ca s-o roage pe Eliza Sommers să-i dea voie să vorbească cu fiica ei. Se aștepta la o împotrivire fără drept de apel, dar ea l-a primit învăluită în aroma de zahăr și vanilie la fel de senină ca și Tao Chi'en. La început, Eliza se învinovățise de cele petrecute: nu fusese atentă, nu știuse să-și apere fata iar acum viața ei era distrusă. A plâns în brațele bărbatului ei până când acesta i-a reamintit că la șaisprezece ani ea trecuse printr-o experiență similară: același amor nesfârșit, iubitul care o părăsea, sarcina și teroarea; diferența era că Lynn nu era singură, nu trebuia să fugă de acasă și să străbată jumătate din lume în cala unei corăbii în căutarea unui bărbat nedemn, cum făcuse ea. Lynn venise să le spună părinților ei, iar ei aveau imensul noroc de a o putea ajuta, spusese Tao Chi'en. În China sau în Chile ar fi fost pierdută, societatea nu ar ierta-o, dar în California, pământ fără tradiții, era loc pentru toți. Zhong yi-ul și-a strâns mica familie și a explicat că bebelușul era un dar al cerului și trebuiau să-l aștepte cu bucurie; lacrimile erau rele pentru karma lui, dăunau copilului din burta mamei și îi meneau o viață de nesiguranță. Băiețelul sau fetița ce avea să vină era binevenit; unchiul Lucky și chiar și el, bunicul, vor fi demni înlocuitori ai tatălui absent. Cât despre dragostea neîmpărtășită a lui Lynn, ei bine, o să se gândească mai târziu la asta. Părea atât de entuziasmat de perspectiva de a fi bunic, încât Eliza s-a rușinat de părerile ei, și-a șters lacrimile și nu s-a mai învinuit. Dacă pentru Tao Chi'en compasiunea pentru fiică-sa conta mai mult decât onoarea familiei, a hotărât că și pentru ea trebuie să fie la fel; datoria ei era s-o apere pe Lynn, restul nu avea importanță. Asta i-a spus cu amabilitate în ziua aceea în salonul de ceai lui Severo del Valle. Nu înțelegea de ce insista chilianul să vorbească cu fata, dar a pus o vorbă bună și finalmente tânăra a acceptat să-l vadă. Lynn abia de-și mai amintea de el, dar l-a primit sperând că vine ca un emisar al lui Matías. În lunile care au urmat vizitele lui Severo del Valle la familia Chi'en au devenit obișnuință. Venea seara, după ce-și termina treaba, lăsa calul priponit la poartă și apărea cu pălăria într-o mână

și cu un cadou în cealaltă, astfel că odaia lui Lynn s-a umplut încet-încet cu jucării și îmbrăcăminte pentru bebeluș. Tao Chi'en l-a învățat să joace mahjong și petrecea ceasuri întregi cu Eliza și cu Lynn tot mutând frumoasele piese de fildeș. Lucky nu participa, i se părea o pierdere de vreme să joci fără miză, în schimb Tao Chi'en nu juca decât în sânul familiei: renunțase încă din tinerețe să joace pe bani și era convins că dacă și-ar fi încălcat legământul i s-ar fi întâmplat o nenorocire. Se obișnuiseră într-atâta cu prezența lui Severo, încât dacă întârzia se uitau la ceas, nedumeriți. Pentru Eliza Sommers era o ocazie să vorbească cu el spaniola și să-și amintească de Chile, țara aceea de departe unde nu mai călcase de mai bine de treizeci de ani, dar pe care continua să o considere patria ei. Comentau amănuntele războiului și schimbările politice: după mai multe decenii de guvernare conservatoare ieșiseră învingători liberalii, iar lupta pentru a supune puterea clerului și a face reforme învrăjbea acum fiecare familie chiliană. Majoritatea bărbaților, oricât de catolici ar fi fost, aspirau la modernizarea țării, dar femeile, mult mai religioase, se ridicau împotriva taților și soților și apărau Biserica. Așa cum explica Nivea în scrisori, oricât de liberal era guvernul, soarta celor săraci rămânea aceeași; mai spunea că, așa cum fusese mereu, femeile din aristocrație și clerul aveau în mână frâiele puterii. Separarea Bisericii de Stat era fără îndoială un mare pas înainte, scria fata pe ascuns de clanul Del Valle, care nu admitea asemenea idei, dar tot aceleași familii controlau situația. „Hai să înființăm alt partid, Severo, unul care să urmărească dreptatea și egalitatea”, scria ea, însuflețită de discuțiile ei clandestine cu sora Măria Escapulario.

În sudul continentului Războiul Pacificului continua cu tot mai multă cruzime, în timp ce armatele chiliene se pregăteau să înceapă campania în deșertul din nord, un teritoriu la fel de sălbatic și neospitalier precum luna, unde aprovizionarea trupelor era o întreprindere titanică. Singura modalitate de a transporta soldații la locul în care urmau să se dea luptele era pe mare, dar flota peruviană nu era dispusă să permită acest lucru. Severo del Valle credea că războiul se va decide în favoarea chilenilor, a căror organizare și ferocitate i se păreau imbatabile. Nu doar armamentul și firea războinică vor hotărî deznodământul conflictului, îi explica el Elizei Sommers, ci exemplul personal al câtorva bărbați eroici care înflăcăraseră sufletul nației.

— Cred că soarta războiului s-a hotărât în mai, doamnă, într-o luptă navală în dreptul portului Iquique. Acolo, o vetustă fregată chiliana s-a luptat cu o forță peruviană mult superioară. Era condusă de Arturo Prat, un tânăr căpitan foarte religios și mai curând timid, care nu lua parte la chefurile și bairamurile mediului militar și care ieșea atât de puțin în evidență că șefii nu-și puneau mari speranțe în curajul lui. În ziua aceea s-a transformat într-un erou care a galvanizat spiritul tuturor chilenilor.

Eliza cunoștea detaliile, le citise într-un număr vechi din ziarul Times din Londra, unde episodul fusese descris ca „... una dintre bătăliile cele mai glorioase care s-au dat vreodată; o bătrână corabie de război, mai să se desfacă în bucăți, a rezistat trei ore și jumătate în fața unei baterii de pe uscat și a unui cuirasat puternic, păstrându-și drapelul arborat.” Nava peruviană condusă de amiralul Miguel Gráu, și el un erou al țării sale, s-a năpustit cu toată viteza asupra fregatei chiliene, străpungând-o cu ciocul de proră, moment pe care căpitanul Prat l-a folosit ca să iasă la abordare urmat

de unul din oamenii săi. Ambii au murit după câteva minute, uciși de gloanțele inamice. La al doilea atac au ieșit mai mulți, urmând exemplul căpitanului, căzând și ei sub gloanțe; până la urmă, trei sferturi din echipaj a pierit înainte ca fregata să se scufunde. Un eroism atât de nesăbuit a sădit curaj compatrioților și a impresionat până și dușmanii, amiralul Grâu repeta uimit „Bine se luptă chilienii ăștia!”

— Grâu e un domn. A strâns el însuși spada și obiectele personale ale lui Prat și i le-a înmănat văduvei, a continuat Severo povestea, adăugind că după bătălie consemnul sfânt în Chile era „să luptăm până la victorie sau să murim”, precum acei viteji.

— Dar dumneata, Severo, nu ai de gând să pleci la război? l-a întrebat Eliza.

— Ba da, foarte curând, a răspuns tânărul rușinat, neștiind ce mai așteaptă ca să-și facă datoria, între timp, Lynn lua proporții fără a-și pierde nimic din grație sau din frumusețe. A renunțat la rochiile care nu o mai cuprindeau și a trecut la tunicile vesele de mătase cumpărate în Chinatown. Ieșea foarte puțin, deși maică-sa insista că trebuie să meargă pe jos. Uneori Severo del Valle o lua cu trăsura și o ducea să se plimbe în parcul Presidio sau pe plajă, unde se instalau pe o pătură să ia o gustare și să citească, el, ziarele și cărțile de legi, ea, romanele romantice în povestea cărora nu mai credea, dar în care tot mai găsea refugiu. Severo trăia de pe o zi pe alta, de la o vizită la alta la familia Chi'en, singurul lui scop era să o vadă pe Lynn. Nu mai scria scrisori către Nivea. De multe ori luase condeiul în mână ca să-i spună că iubea pe alta, dar rupea scrisorile înainte de a le expedia pentru că nu găsea cuvintele prin care să o rupă cu logodnica lui fără a o răni de moarte, în plus, Lynn nu îi sugerase prin nimic că putea să-și imagineze viitorul alături de ea. Nu vorbeau despre Matías, așa cum nici el nu pomenea niciodată de Lynn, deși întrebarea plutea în aer. Severo s-a ferit să povestească acasă despre noua lui prietenie cu familia Chi'en, presupunând că nimeni nu bănuia, cu excepția țăntoșului majordom Williams, care nu trebuia informat pentru că oricum o știa, așa cum știa tot ce mișcă în casa-palat. După două luni de când Severo ajungea târziu acasă și cu un zâmbet idiot lipit pe chip, Williams l-a dus în pod și la lumina unei lămpițe cu spirt i-a arătat un balot acoperit cu cearșafuri. Le-a dat la o parte și a apărut un leagăn strălucitor.

— Este din argint lucrat, argint din minele stăpânilor din Chile, în el au dormit toți copiii acestei familii. Dacă vreți, puteți să-l luați, a fost tot ce i-a spus.

Cuprinsă de rușine, Paulina del Valle nu a mai călcat în salonul de ceai, incapabilă să refacă lunga prietenie cu Eliza Sommers care se făcuse țândări. A trebuit să renunțe la dulciurile chiliene care ani în șir fuseseră slăbiciunea ei, și să se resemneze cu patiseria franțuzească a bucătarului personal. Forța ei înrobitoare, atât de potrivită la a mătura obstacolele și a-i îndeplini scopurile, se întorcea acum împotriva ei; condamnată la a nu putea face nimic, era mistuită de nerăbdare, inima i se zbătea în piept. „Mă omoară nervii, Williams”, se plângea, devenită pentru prima dată doar o muiere plângăcioasă. Se gândea că, având un soț care o înșela și trei fii descreierați, pesemne că existau destui copii nelegitimi din sângele ei semănați pe ici, pe colo, așa că nu trebuia să se consume atât; cu toate astea, acești bastarzi

ipotetici nu aveau nume, nici chip, dar pe ăsta îl avea sub nas. Măcar de n-ar fi fost vorba de Lynn Sommers! Nu putea uita vizita Elizei și a chinezului pe care nu mai ținea minte cum îl cheamă, imaginea acestui cuplu demn în salon o umplea de durere. Matias o sedusese pe fată, nicio logică sau conveniență nu putea schimba acest adevăr pe care intuiția ei îl acceptase din prima clipă. Tăgăduirile fiului și comentariile lui sarcastice despre virtutea îndoielnică a lui Lynn nu făcuseră decât să-i întărească convingerea. Copilul pe care fata îl purta în pântec trezea în ea un uragan de sentimente ambivalente, pe de o parte o furie surdă împotriva lui Matias, pe de alta o duioșie inevitabilă pentru primul ei nepot sau prima ei nepoată. Imediat ce Feliciano s-a întors din călătorie i-a povestit totul.

— Chestiile astea se întâmplă la tot pasul, Paulina, nu trebuie să faci din asta o tragedie. Jumătate din plozii Californiei sunt bastarzi. Important este să evităm scandalul și să strângem rândurile în jurul lui Matias. Familia în primul rând, a fost părerea lui Feliciano.

— Copilul ăla face parte din familia noastră! a argumentat.

— Nici nu s-a născut și l-ai și inclus în familie! O știu eu pe Lynn Sommers asta. Am văzut-o pozând aproape goală în atelierul unui sculptor, exhibându-se în mijlocul unui cerc de bărbați, oricare dintre ei poate fi iubitul ei. Nu-ți dai seama?

— Tu nu-ți dai seama, Feliciano.

— Așa se poate ajunge la un șantaj care să nu se termine niciodată, îți interzic să ai cel mai mic contact cu oamenii ăștia, iar dacă apar pe aici, am eu grijă, a hotărât Feliciano dintr-un foc.

Din ziua aceea Paulina nu a mai deschis subiectul de față cu fiul sau cu soțul ei, dar nu s-a putut abține și s-a mărturisit credinciosului ei Williams, care avea calitatea de a o asculta până la sfârșit și a nu-și face cunoscută părerea, decât dacă i-o cerea. Se gândea că s-ar simți ceva mai bine dacă ar putea să o ajute pe Lynn Sommers, dar de data asta toată averea ei nu-i era de niciun folos.

Au fost niște luni teribile pentru Matias; nu numai că încurcătura cu Lynn îi dădea bila peste cap, dar i s-au agravat și durerile de articulații, de nu mai putea face scrimă și a trebuit să renunțe și la alte sporturi. Se trezea în dureri atât de mari că se întreba dacă nu era timpul să se gândească la sinucidere, idee cu care cocheta de când aflase de ce boală suferă, dar după ce se dădea jos din pat și începea să se miște se simțea mai bine și îi revenea cheful de viață. I se umflau încheieturile mâinilor și genunchii, îi tremurau mâinile iar opiul a încetat să mai fie o distracție în Chinatown, devenind o necesitate. Amanda Lowell, buna lui amică de petreceri și singura confidentă, a fost cea care i-a arătat avantajele injecțiilor cu morfină, mai eficientă, curată și elegantă decât o pipă cu opiu: o doză minimă și durerea dispărea iar liniștea se instaura. Scandalul cu bastardul care era pe drum a sfârșit prin a-l termina nervos, așa că la jumătatea verii a anunțat brusc că peste câteva zile pleacă în Europa, poate că schimbarea de aer, apele termale din Italia și medicii englezi îi vor ușura suferința. N-a mai spus că avea de gând să se întâlnească la New York cu Amanda Lowell pentru a continua călătoria împreună, pentru că numele ei nu se pronunța niciodată în casă, unde amintirea scoțienei roșcovane îi provoca lui Feliciano indigestie iar Paulinei o furie surdă. Plecarea precipitată a lui Matias era determinată nu

doar de atacurile bolii și de dorința de a se depărta de Lynn Sommers, ci și de noi datorii la cărți, cum s-a aflat la puțin timp după plecarea sa, când doi chinezi circumspecți și-au făcut apariția în biroul lui Feliciano pentru a-l avertiza cu cea mai mare politețe că ori plătește suma pe care o datorează fiul său, plus dobânda de rigoare, ori cineva din onorabila lui familie pățește ceva realmente neplăcut. Singurul răspuns al magnatului a fost să-i dea în brânci afară din birou în stradă, apoi l-a chemat pe Jacob Freemont, ziaristul expert în lumea interlopă a orașului. Omul l-a ascultat cu simpatie, fiind bun amic cu Matías, apoi l-a dus la șeful poliției, un australian cu faimă tulbure care îi datora niscaiva favoruri, cerându-i să rezolve afacerea în stilul lui. „Singurul mod pe care îl cunosc este să fie plătiți”, a spus ofițerul, pornind să explice că nimeni nu se punea cu tong-urile din Chinatown. Avusese ocazia să vadă trupuri spintecate de sus până jos, cu viscerele frumos puse într-o cutie alături. Erau răzbunări între celești, desigur, a adăugat; măcar în cazul albilor se străduiau să pară un accident. Nu băgase de seamă câți oameni piereau în incendii inexplicabile, zdrobiți de copitele cailor pe o stradă liniștită, înecați în apele calme ale golfului sau striviți de cărămizi care cădeau nu se știe cum de pe o clădire în construcție? Feliciano Rodríguez de Santa Cruz a plătit. Când Severo del Valle i-a spus că Matías plecase în Europa și nu avea să se întoarcă prea curând, Lynn Sommers a început să plângă și a tot plâns timp de cinci zile, în ciuda tranchilizantelor pe care i le administra Tao Chi'en, până când maică-sa i-a tras două palme și a obligat-o să privească realitatea în față. Făcuse o imprudență și-acum trebuia să plătească urmările; nu mai era o fetiță, avea să fie mamă și trebuia să fie recunoscătoare că are o familie dispusă s-o ajute, pentru că altele în situația ei erau aruncate în stradă unde își câștigau pâinea într-un mod greșit, și bastarzii ajungeau la orfelinat; era timpul să accepte faptul că iubitul ei se topise în zare, trebuia să fie și mamă și tată pentru copil și să se maturizeze odată, pentru că toți cei din casă se cam saturaseră de capriciile ei; de douăzeci de ani nu făcea decât să primească; să nu creadă cumva că o să-și petreacă zilele trântită în pat și bocind; și să facă bine să-și sufle nasul și să se îmbrace, pentru că aveau să iasă la plimbare și așa vor face de două ori pe zi, că plouă sau tună, s-a înțeles? Da, Lynn ascultase și înțelesese, cu ochii cășcați de surpriză și obrajii arzând de singurele palme primite în viața ei. S-a îmbrăcat și a ascultat fără un cuvânt. Din clipa aceea s-a înțeleptit dintr-o dată, și-a asumat soarta cu o seninătate uimitoare, nu s-a mai lamentat, a înghițit doctoriile lui Tao Chi'en, făcea lungi plimbări cu maică-sa, ba chiar a fost în stare să râdă în hohote aflând că proiectul statuii Republicii se dusesse dracului, cum a explicat frate-său Lucky, dar nu din cauza modelului ci pentru că sculptorul o ștersese cu banii în Brazilia.

La finele lunii august Severo del Valle s-a încumetat în sfârșit să-i vorbească lui Lynn Sommers de sentimentele lui. Ea se simțea greoaie ca un elefant și nu se recunoștea în oglindă, dar pentru Severo era mai frumoasă ca oricând. Se întorceau încinși dintr-o plimbare, el a scos batista ca să-i șteargă fruntea și gâtul, dar nu a apucat să-și ducă gestul la bun sfârșit. Fără să știe cum, s-a pomenit aplecat peste ea, apucând-o strâns de umeri și sărutând-o pe gură în plină stradă. I-a cerut să se mărite cu el și ea i-a spus simplu că niciodată nu va iubi alt bărbat în afară de Matías Rodríguez de

Santa Cruz.

— Nu-ți cer să mă iubești, Lynn, dragostea pe care ți-o port ajunge pentru amândoi, a răspuns Severo vorbindu-i ceremonios, cu dumneata, ca întotdeauna. Bebelușul are nevoie de un tată. Dă-mi ocazia să vă protejez pe amândoi și-ți promit că, cu timpul, voi deveni demn de dragostea dumatăle.

— Tata zice că în China oamenii se căsătoresc fără a se cunoaște și învață să se iubească după aceea, dar nu e cazul meu, Severo, sunt sigură de asta. Îmi pare atât de rău...

— Nu va trebui să locuiești cu mine, Lynn. Imediat ce naști am să plec în Chile. Tara mea e în război și am amânat destul să-mi fac datoria.

— Și dacă nu te întorci din război?

— Cel puțin copilul va avea numele meu și moștenirea după tata, pe care o mai am. Nu este mult, dar destul ca să studieze. Iar dumneata, dragă Lynn, vei fi respectabilă...

În aceeași seară Severo a scris pentru Nivea scrisoarea pe care nu o putuse scrie înainte. I-a spus totul în patru fraze, fără preambul și fără scuze, înțelegând că ea nu ar fi acceptat s-o facă altfel. Nici măcar nu a îndrăznit să-și ceară iertare pentru pierderea de dragoste și de timp din acești patru ani de logodnă epistolară, căci astfel de socoteli meschine ar fi fost nedemne de inima generoasă a verișoarei sale. A chemat un servitor care să pună a doua zi scrisoarea la poștă și s-a trântit îmbrăcat pe pat, epuizat. A dormit fără vise prima dată după mult timp. După o lună, Severo del Valle și Lynn Sommers se căsătoreau într-o mică ceremonie, de față fiind familia ei și Williams, singurul pe care Severo îl invitase de acasă. Știa că majordomul îi va spune mătușă-sii Paulina și a hotărât să aștepte să facă ea primul pas întrebându-l. Nu anunțase pe nimeni, pentru că Lynn îi ceruse maximă discreție până după ce se va fi născut copilul și își va fi recăpătat aspectul normal; n-avea curaj să se arate cu pântecul ăsta ca un doivleac și cu fața plină de pete, așa i-a zis. Seara Severo s-a despărțit de noua lui soție cu un sărut pe frunte și s-a dus să se culce ca de obicei în camera lui de flăcău.

A fost săptămâna în care în apele Pacificului s-a mai dat o bătălie navală, flota chiliana învingând cele două cuirasate inamice. Amiralul peruvian Miguel Grâu, cel care în urmă cu câteva luni înmânase spada căpitanului Prat văduvei sale, a murit la fel de eroid ca acela. Pentru Peru a fost un dezastru pentru că pierderea controlului maritim a însemnat ruperea comunicărilor și fărâmițarea și izolarea trupelor. Chilenii au devenit stăpânii mării, au putut să-și transporte trupele până la punctele nevralgice din nord și au avansat în teritoriul inamic ajungând să ocupe Lima. Severo del Valle urmărea știrile cu aceeași pasiune ca și ceilalți compatrioți ai lui din Statele Unite, dar dragostea pentru Lynn îi depășea de departe patriotismul și nu s-a grăbit să se întoarcă.

În luna a doua din octombrie, Lynn s-a trezit cu cămașa udă și a țipăt de oroare, crezând că urinase. „E rău, i s-a rupt apa prea devreme”, i-a spus Tao Chi'en soției sale, dar în fața fiică-sii a apărut surâzător și liniștit. După zece ore, când contracțiile erau aproape imperceptibile și familia obosise tot jucând mah-jong ca să o distreze pe Lynn, Tao Chi'en s-a hotărât să recurgă la ierburile lui. Viitoarea mamă glumea sfidătoare: astea erau durerile facerii despre care o preveniseră atâta? Păi erau mai ușor de

suportat decât crampele produse de mâncarea chinezească. Era mai degrabă plictisită decât incomodată și îi era foame, dar taică-său nu i-a dat voie decât să bea apă și ceaiuri medicinale, în timp ce îi aplica acupunctura destinată a grăbi nașterea. Combinația de medicamente și ace de aur și-a produs efectul, drept care pe seară, când Severo del Valle a sosit în vizita cotidiană, l-a găsit pe Lucky, schimbat la față, la intrare și casa zgâlțâită de gemetele lui Lynn și de zarva produsă de o moașă chinezoaică, care în loc să vorbească striga și alerga de colo-colo cu cârpe și ulcioare cu apă. Tao Chi'en o tolera pentru că în domeniul acesta avea mai multă experiență decât el, totuși nu i-a permis să o chinuiască pe Lynn așezându-se călare pe ea sau cărându-i pumni în burtă, cum avea de gând. Severo del Valle a rămas în salon, lipit de perete, încercând să se facă nevăzut. Fiecare vaiet al fetei îi sfâșia inima, îi venea să fugă cât mai departe, dar nu putea să se miște din loc și nici să scoată o vorbă. Așa se găsea când a apărut Tao Chi'en, imposibil și îmbrăcat cu grijă ca de obicei.

— Pot aștepta aici? Nu deranjez? Cu ce pot fi de folos? s-a bâlbâit, ștergându-și transpirația care îi curgea pe gât.

— Nu deranjezi deloc, tinere, dar nu o poți ajuta pe Lynn, treaba asta trebuie să o facă ea singură. Dar o poți ajuta pe Eliza, care nu se simte tocmai bine.

Eliza Sommers trecuse prin efortul nașterii și, ca orice femeie, știa că era ca un prag de moarte. Cunoștea drumul ostenitor și misterios prin care corpul se deschide pentru a face drum altei vieți; își amintea de clipa în care începi să te rostogolești fără opreliște pe o pantă, zbatându-te și împingând fără control, își amintea teroarea, suferința și uimirea nemaipomenită când în sfârșit copilul se desprinde și se ivește. Cu toată înțelepciunea sa de zhong yi, Tao Chi'en și-a dat seama mai târziu decât ea că ceva nu era în regulă cu Lynn. Leacurile chinezești provocaseră contracții puternice, dar copilul avea poziție greșită și era împiedicat de oasele mamei. Era vorba de o naștere uscată și grea, a explicat Tao, dar fiica lor era puternică, totul era ca Lynn să rămână calmă și să nu se obosească mai mult decât era cazul; era o cursă de rezistență, nu de viteză, a mai spus. Într-o pauză, la fel de epuizată ca și fiică-sa, Eliza Sommers a ieșit din cameră și a dat de Severo pe coridor. I-a făcut semn și el o urmă, nedumerit, în cămăruța cu altarul, unde nu mai fusese până atunci. Pe o măsuță joasă se găseau o cruce simplă, o statueta a zeiței chineze a milei, Kuan Yin, iar în mijloc un vulgar desen în peniță al unei femei în tunică verde cu două flori la urechi. A mai văzut două lumânări aprinse și farfurii cu apă, orez și petale de flori. Eliza a îngenucheat în fața altarului pe o pernă de mătase portocalie și s-a rugat lui Cristos, lui Buddha și spiritului lui Lin, prima soție a lui Tao, să o ajute pe Lynn să nască. Severo a rămas în picioare mai în spate, murmurând inconștient rugăciunile catolice învățate în copilărie. Au stat astfel o bucată de vreme, uniți prin frică și prin dragostea pentru Lynn, până când Tao Chi'en și-a chemat soția ca să-l ajute: o trimisese acasă pe moașă și avea de gând să răsucescă bebelușul și să-l scoată cu mâna. Severo a rămas cu Lucky să fumeze afară, în timp ce Chinatown începea să se trezească.

Mărți dimineața copilul s-a născut. Mama, scăldată în sudoare și tremurând, se lupta să nască, nu mai țipa, doar gâfâia, atentă la indicațiile tatălui, în cele din urmă, a strâns din dinți, s-a apucat de zăbrelele patului

și s-a scremut cu o hotărâre brutală, și atunci a apărut un smoc de păr negru. Tao Chi'en a apucat căpșorul și a tras ferm și blând în același timp până ce au apărut umerii, apoi a răsucit trupul și l-a extras iute dintr-o singură mișcare, în timp ce cu mâna cealaltă desprindea mațul vinețiu din jurul gâtului. Eliza Sommers a primit în brațe un ghemotoc însângerat, o fetiță minuscule cu fața turtită și pielea albăstrie, în timp ce Tao Chi'en tăia cordonul ombilical și se ocupa de partea a doua a nașterii, bunica spăla fetița cu un burete și o bătea pe spate ca să respire. Când a auzit strigătul cu care își anunța intrarea în lume și a constatat că începea să aibă o culoare normală, a așezat-o pe burta lui Lynn. Epuizată, încă pulsând din tot corpul, aceasta s-a ridicat într-un cot ca s-o vadă și și-a pus-o la piept, sărutând-o și urându-i bun venit într-un amestec de engleză, spaniolă, chineză și cuvinte inventate. O oră mai târziu, Eliza i-a chemat pe Severo și pe Lucky să vadă fetița. Au găsit-o dormind liniștită în leagănul de argint lucrat care fusese al familiei Rodríguez de Santa Cruz, îmbrăcată în mătase galbenă și cu o scufie roșie pe cap, care o făcea să semene cu un spiriduș mititel. Lynn dormea, palidă și liniștită, între cearșafuri curate, iar alături de ea Tao Chi'en îi controla pulsul.

— Ce nume îi puneți? a întrebat înduioșat Severo del Valle.

— Lynn și dumneata trebuie să hotărâți, a răspuns Eliza.

— Eu?

— Păi nu ești dumneata tatăl? a întrebat Tao Chi'en, făcându-i glumeț cu ochiul.

— Se va numi Aurora pentru că s-a născut în zori, a murmurat Lynn fără a deschide ochii.

— În chineză numele este Lai-Ming, înseamnă zori de zi, a spus Tao Chi'en.

— Bine ai venit pe lume Lai-Ming, Aurora del Valle..., a zâmbit Severo, sărutând fetița pe frunte, convins că asta era ziua cea mai fericită din viața lui și că făptura aceasta zbârcită îmbrăcată ca o păpușă chinezească era fiica lui de parcă într-adevăr i-ar purta sângele. Lucky și-a luat nepoata în brațe și a pornit să-i sufle în față respirația lui care mirosea a tutun și a sos de soia.

— Ce faci! a exclamat bunica, încercând să i-o smulgă.

— Îi suflu aer ca să-i transmit bafta mea. Ce alt cadou care să merite as putea să-i dau lui Lai-Ming, a râs unchiul.

La cină, când Severo del Valle a ajuns la conacul din Nob Hill cu vestea că se căsătorise cu Lynn Sommers acum o săptămână și că azi s-a născut fetița, uluiala unchilor lui a fost atât de mare încât ai fi zis că le-ar fi pus pe masa din sufragerie un câine mort.

— Și toți l-au învinuit pe Matías! Am știut tot timpul că nu el era tatăl, dar niciodată nu mi-am închipuit că ai fost tu, a aruncat Feliciano după ce și-a mai revenit.

— Nu sunt tatăl biologic, dar sunt tatăl legal. Fata se numește Aurora del Valle, a lămurit Severo lucrurile.

— Ce îndrăzneală de neiertat! Ai trădat familia asta, care te-a primit ca pe un fiu! mugii unchiul.

— Nu am trădat pe nimeni. M-am căsătorit din dragoste.

— Dar femeia aia nu era îndrăgostită de Matías?

— Femeia aia se numește Lynn și este soția mea, îți cer să o tratezi cu respectul cuvenit, spuse Severo pe un ton sec, ridicându-se în picioare.

— Ești un idiot, Severo, ești completamente idiot! l-a insultat Feliciano și a ieșit trântind ușa furios.

Impenetrabilul Williams, care tocmai intra să controleze servirea deserturilor, nu și-a putut reprima un zâmbet iute de complicitate înainte de a se retrage discret. Paulina a ascultat nevenindu-i să creadă cum Severo îi spunea că peste câteva zile pleacă la război în Chile, că Lynn rămâne cu părinții ei în Chinatown și că, dacă lucrurile ies bine, se va întoarce ca să-și asume rolul de soț și tată.

— Stai jos, nepoate, să vorbim ca oamenii. Matías e tatăl fetei, așa-i?

— Întreabă-l pe el, tanti.

— Acum înțeleg.. Te-ai căsătorit ca să-ți pui obrazul pentru Matías. Fiul meu e un cinic și tu ești un romantic... Ce idee să-ți distrugi viața pentru o extravaganță!

— Te înșeli, tanti. Nu mi-am distrus viața, dimpotrivă, cred că e singura șansă să fiu fericit.

— Cu o femeie care iubește pe altul? Cu o fiică ce nu e a ta?

— Timpul ajută. Dacă mă întorc din război, Lynn o să învețe să mă iubească și fetita va crește crezând că sunt taică-său.

— Matías se poate întoarce înaintea ta.

— Asta nu schimbă nimic.

— Matías nu trebuie decât să spună un cuvânt pentru ca Lynn să-l urmeze până la capătul lumii.

— Este un risc inevitabil.

— Ți-ai pierdut capul, nepoate. Oamenii ăștia nu fac parte din mediul nostru social, decretă Paulina del Valle.

— Este familia cea mai decentă din câte cunosc, tanti.

— Văd că n-ai învățat nimic de la mine. Ca să ai succes pe lumea asta trebuie să-ți faci socotelile înainte de a acționa. Ești un avocat cu viitor strălucit și porți unul dintre numele cele mai vechi din Chile. Crezi tu că societatea o s-o accepte pe nevastă-ta? Cât despre vară-ta Nívea, nu cumva te așteaptă?

— Povestea asta s-a terminat.

— În fine, gafa e făcută și răs-făcută, Severo, bănuiesc că e prea târziu pentru căință. Să încercăm să dregem lucrurile cum putem. Banii și poziția socială contează mult și aici și în Chile. Am să te ajut cum pot, nu degeaba sunt bunica copilei ăsteia, cum ai zis că o cheamă?

— Aurora, dar bunicii ei îi spun Lai-Ming.

— Poartă numele Del Valle, e de datoria mea să o ajut, dat fiind că Matías s-a spălat pe mâini de afacerea asta mizerabilă.

— Nu e nevoie, tanti. Am aranjat ca Lynn să primească banii din moștenirea mea.

— Banii nu sunt niciodată în plus. Măcar am să pot să-mi văd nepoata, nu-i așa?

— Trebuie să-i întreb pe Lynn și pe părinții ei, a promis Severo del Valle.

Erau încă în sufragerie când a apărut Williams cu un mesaj urgent care anunța că Lynn avea hemoragie și se temeau pentru viața ei, să vină

imediat. Severo a plecat ca din pușcă în Chinatown. Când a ajuns, mica familie era strânsă în jurul patului în care se găsea Lynn, și erau atât de tăcuți de parcă ar fi pozat pentru un tablou tragic. O clipă l-a străfulgerat o speranță nebunească văzând totul curat și ordonat, fără nici un fel de urme după naștere, fără cârpe murdare sau miros de sânge, dar apoi a văzut expresia de durere de pe chipurile lui Tao, al Elizei și al lui Lucky. Aerul din odaie devenise ușor; Severo a respirat adânc, înecându-se, ca pe vârful unui munte. S-a apropiat tremurând de pat și a văzut-o pe Lynn întinsă cu mâinile pe piept, cu ochii închiși și trăsăturile transparente: o frumoasă sculptură de alabastru cenușiu. I-a luat o mână, tare și rece ca gheața, s-a aplecat peste ea și a constatat că abia mai respira și avea buzele și degetele albastre, i-a sărutat palma cu un gest interminabil, udând-o cu lacrimi, distrus de tristețe. Ea a mai apucat să șoptească numele lui Matías, apoi a suspinat de două ori și s-a dus la fel de ușor cum trecuse plutind prin lumea asta. O tăcere desăvârșită a primit misterul morții, au rămas nemișcați un timp nedefinit așteptând ca spiritul lui Lynn să se ridice. Severo a auzit un urlet prelung ce venea din fundul pământului și îl străbătea din tălpi până în creștet, dar nu putea să-i iasă pe gură. Urletul l-a invadat pe dinăuntru, l-a umplut și i-a izbucnit în cap, într-o explozie tăcută. A rămas pe loc, îngenuncheat lângă pat, chemând-o fără glas pe Lynn, neputând crede destinului care îi răpise dintr-o dată femeia la care visase ani în șir, luându-i-o tocmai când credea că o găsisese. După o eternitate a simțit o mână pe umăr și a dat de ochii atât de schimbați ai lui Tao Chi'en, i s-a părut că îi șoptește „gata, gata”, ceva mai în spate Eliza Sommers și Lucky plângeau îmbrățișați, și a înțeles că era un intrus în durerea acestei familii. Atunci și-a amintit de fetiță. S-a dus la leagănul de argint clătinându-se ca un om beat, a luat-o în brațe pe micuța Aurora, a dus-o la pat și a apropiat-o de chipul lui Lynn, ca să-și ia rămas-bun de la maică-sa. Apoi s-a așezat și a legănat-o neconsolat.

Aflând Paulina del Valle de moartea lui Lynn Sommers, a cuprins-o un val de bucurie și a scos un strigăt de triumf, după care rușinea de a avea astfel de sentimente a readus-o cu picioarele pe pământ. Întotdeauna își dorise o fiică, încă de la prima ei sarcină visase să aibă o fată pe care s-o cheme ca pe ea, Paulina, și să fie prietena și tovarășa ei cea mai bună. Cu fiecare băiat pe care îl năștea se simțea înșelată, dar acum, în plină maturitate, primea acest dar căzut din cer: o nepoată pe care s-o poată crește ca pe propria ei fiică, cineva cu care să împartă toate bucuriile pe care le ofereau dragostea și banul, cineva cu care să-și petreacă bătrânețea, se gândea ea. Dacă scăpa de Eliza Sommers, putea obține bebelușul în numele lui Matías. Tocmai sărbătorea norocul acela imprevizibil cu o ceașcă de ciocolată și trei prăjituri cu cremă, când Williams îi aduse aminte că fetița era din punct de vedere legal fiica lui Severo del Valle, singurul în stare să-i hotărască viitorul. Și mai bine, a tras ea concluzia, pentru că măcar nepotul era aici, pe când a-l aduce pe Matías din Europa și a-l convinge să-și ceară fiica era o treabă îndelungată. Nu și-a imaginat nicidecum reacția lui Severo când i-a spus ce planuri are.

— Din punct de vedere legal tu ești tatăl, așa că poți aduce chiar mâine dimineată fetița acasă, i-a spus Paulina.

— Nu, tanti. Părinții lui Lynn rămân cu nepoata lor cât timp voi merge

la război; vor s-o crească și sunt de acord, i-a răspuns nepotul pe un ton ultimativ pe care nu i-l auzise înainte.

— Ești nebun? Nu o putem lăsa pe nepoată-mea pe mâinile Elizei Sommers și ale chinezului ăluia!

— Și de ce nu? Sunt buncii ei.

— Vrei să crească în Chinatown? Noi putem să-i dăm educație, oportunități, lux, un nume respectabil. Tot ce nu sunt ei în stare să-i dea.

— Îi vor da dragoste.

— Și eu! Nu uita că-mi datorezi mult, nepoate. Iată o ocazie ca să-mi plătești și să faci ceva pentru fetița asta.

— Îmi pare rău, tanti, s-a hotărât. Aurora rămâne la buncii materni.

Și astfel Paulina del Valle a mai trecut printr-una din multele momente de criză din viața ei. Nu-i venea să creadă că acest nepot pe care îl credea aliatul ei fără condiții, care ajunsese să-i fie încă un fiu, putea să o trădeze într-un mod atât de josnic. Atâta a țipat, a insultat, a încercat să-l convingă în van și s-a sufocat, că Williams a trebuit să cheme un doctor ca să-i administreze o doză de tranchilizante potrivită dimensiunilor ei, ca să doarmă. Când s-a trezit, după treizeci de ore, nepotul se găsea la bordul unui vapor care mergea în Chile. Cu forțe unite, soțul ei și Williams au convins-o că nu era cazul să recurgă la violență, cum avea de gând, căci oricât de coruptă ar fi fost justiția la San Francisco, nu exista bază legală pentru a lua bebelușul de la buncii materni, mai ales că presupusul tată așa lăsase scris. I-au mai sugerat și să nu uzeze de trucul răsuflat de a da bani pentru fetiță, căci putea să se întoarcă împotriva ei și s-o plesnească peste ochi. Singurul drum posibil era diplomația, până s-o întoarce Severo del Valle, și atunci puteau ajunge la un acord, au sfătuit-o, dar ea nu s-a astâmpărat și după două zile a apărut la ceainăria Elizei Sommers cu o propunere pe care, era sigură, cealaltă bunică nu putea s-o refuze. Eliza a primit-o în doliu după fiică, dar luminată de mângâierea nepoatei, care dormea placid alături. Când a dat cu ochii de leagănul de argint care fusese al băieților ei așezat lângă fereastră, Paulina a tresărit, dar și-a amintit pe dată că ea îi dăduse voie lui Williams să i-l dea lui Severo și și-a mușcat buzele, doar nu era aici ca să se bată pentru un leagăn, oricât de prețios ar fi fost, ci pentru a negocia pentru nepoțică. Vorba ei, „nu câștigă cine are dreptate, ci acela care se tocmește mai bine”. Și în cazul de față i se părea evident nu numai că dreptatea era de partea ei, dar și că nimeni n-o bătea la arta tocmelii. Eliza a ridicat bebelușul din leagăn și i l-a pus în brațe. Paulina a ținut acel colet minuscul, atât de ușor că nu părea să conțină altceva decât scutece, simțind că inima i se umple de un sentiment absolut nou. „Doamne, Doamne”, repeta copleșită de slăbiciunea aceasta necunoscută care îi muia genunchii și o făcea să suspine. S-a așezat pe un fotoliu cu nepoata care se pierdea în pieptul enorm, legănând-o, în timp ce Eliza Sommers îi comanda ceaiul și prăjiturile pe care i le servea în vremea în care Paulina era clienta cea mai asiduă a cofetăriei, în acele câteva minute Paulina del Valle și-a revenit din emoție și și-a așezat artileria în poziție de atac. A început prin a prezenta condoleanțe pentru moartea lui Lynn și a admis că fiul ei Matías era neîndoielnic tatăl Aurorei, ajunge să te uiți la ea ca să fii sigur: semăna cu toți cei din stirpea Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, îi părea atât de rău că Matías era în Europa din motive de sănătate și

nu putea încă să ceară fata. Apoi și-a exprimat dorința de a sta ea cu nepoțica, dat fiind că Eliza muncea atâta, avea puțin timp și mai puține posibilități, neîndoindu-se că Eliza putea să-i ofere Aurorei același nivel de trai pe care l-ar avea în casa din Nob Hill. A spus-o cu tonul cu care faci o favoare, încercând să ascundă neliniștea ce-i comprima gâtul și tremurul mâinilor. Eliza Sommers a răspuns că mulțumea pentru propunerea atât de generoasă, dar era sigură că împreună cu Tao Chi'en putea avea grijă de Lai-Ming, așa cum le ceruse Lynn cu limbă de moarte. Firește, a adăugat, Paulina era oricând binevenită în viața fetei.

— Nu trebuie să creăm confuzie în ce privește paternitatea lui Lai-Ming, a mai spus Eliza. După cum și dumneata și fiul dumitale au asigurat în urmă cu câteva luni, el nu a avut de-a face cu Lynn. A spus limpede că tatăl poate fi oricare dintre amicii lui.

— Sunt lucruri care se spun la supărare, Eliza. Matías nu s-a gândit ce spune, s-a bâlbâit Paulina.

— Faptul că Lynn s-a căsătorit cu domnul Severo del Valle dovedește că fiul dumitale spunea adevărul, Paulina. Nepoata mea nu are legături de sânge cu dumneata, dar repet, o poți vedea când dorești. Cu cât o iubește mai multă lume, cu atât mai bine pentru ea.

În următoarea jumătate de oră cele două femei s-au înfruntat precum gladiatorii, fiecare în stilul ei. Paulina del Valle a trecut de la linguseală la hărțuire, de la rugăminți la formula disperată a mituirii, iar după ce a dat greș cu toate, la amenințări, fără ca cealaltă bunică să se cointească cu jumătate de centimetru din poziția ei, exceptând faptul că a luat-o pe micuță în brațe și a pus-o înapoi în leagăn. Paulina nu și-a dat seama când i s-a urcat furia la cap, a pierdut complet situația de sub control și a sfârșit urlând că o să vadă Eliza Sommers cine e familia Rodríguez de Santa Cruz, câtă putere avea în orașul ăsta și cum putea s-o aducă la ruină, cu afacerea ei cretină cu prăjituri cu tot, și pe chinezul ei așijderea, că nimănui nu-i convine să ajungă dușmanul Paulinei del Valle, că mai devreme sau mai târziu o să-i ia fetea, să fie sigură de asta, încă nu s-a născut omul care s-o înfrunte. Cu o lovitură a mâinii a măturat ceștile fine de porțelan și dulciurile chiliene, care au aterizat pe dușumea într-un nor de zahăr, și a plecat pufnind ca un taur de coridă. O dată așezată în trăsură, sângele bătându-i în tâmpile și inima zbuciumându-se sub straturile de osânză strânse în corset, a început să plângă în hohote, așa cum nu plânsese de când își pusese zăvor la ușă și rămăsese singură în marele pat mitologic. Ca și atunci, dăduse greș cu arma ei cea mai bună: talentul de a se tocmi ca un negustor arab, care îi adusese atâtea succese în alte capitole din viața ei. Pierduse totul pentru că avusese ambiții prea mari.

PARTEA A DOUA 1880-1896

Există o poză de a mea de când aveam trei sau patru ani, singura din vremea aceea care a supraviețuit avaturilor sortii și hotărârii Paulinei del Valle de a-mi șterge originile. Este un carton uzat pus într-o ramă de voiaj, un fel de etui de metal și catifea, atât de la modă în secolul al XIX-lea și care nu se mai folosesc acum. În fotografie se vede o copilă foarte mică, gătită ca o mireasă chineză, cu o tunică lungă de mătase brodată peste un pantalon în altă nuanță; e încălțată cu niște papuci delicați montați pe pâslă albă și protejați cu o folie subțire de lemn; părul închis la culoare stă adunat într-un coc prea înalt pentru statura ei și este ținut de două ace groase, poate de aur sau de argint, unite printr-o mică ghirlandă din flori. Fetița ține în mână un evantai deschis și poate că râde, dar trăsăturile abia se disting, chipul e ca o lună albă și ochii două pete negre, în spatele ei se zăresc căpățâna mare a unui dragon de hârtie și stelele strălucitoare ale focurilor de artificii. Fotografia a fost făcută în timpul sărbătorii de Anul Nou la San Francisco. Nu-mi aduc aminte de momentul acela și nu o recunosc pe fetița din fotografie.

În schimb, mama mea Lynn Sommers apare în mai multe fotografii pe care le-am salvat de la uitare prin tenacitate și relații bune. Acum câțiva ani am fost la San Francisco să-l cunosc pe unchiul meu Lucky și m-am apucat să bat librăriile vechi și studiourile fotografiilor în căutarea calendarelor și a cărților poștale pentru care poza; îmi mai sosesc și acum, mi le trimite Lucky când le descoperă.

Mama era foarte drăguță, e tot ce pot spune despre ea, pentru că nici pe ea nu o recunosc în pozele astea. Nu mi-o amintesc, desigur, a murit când m-am născut eu, dar femeia din calendare este o străină, nu am nimic din ea, nu reușesc să o vizualizez ca pe maică-mea, nu e decât un joc de lumini și umbre pe o hârtie. Nu pare a fi nici sora unchiului meu Lucky, el fiind un chinez cu picioare scurte și capul mare, cu înfățișare vulgară, dar ce om bun. Semănă mai mult cu tata, de la el am tipul spaniol; din păcate, am luat prea puțin din rasa extraordinarului meu bunic Tao Chi'en. Dacă acest bunic nu ar reprezenta amintirea cea mai clară și stăruitoare din viața mea, dragostea mea cea mai veche de care se fac țândări toți bărbații pe care i-am cunoscut, căci nici unul nu se ridică la înălțimea lui, nu aș crede că în vinele mele curge sânge chinezesc. Tao Chi'en trăiește mereu alături de mine. Îl văd, înalt, vesel, tot timpul îmbrăcat impecabil, cu părul cărunț, ochelari rotunzi și cu o privire de o bunătate iremediabilă în ochii oblici, în amintirile mele zâmbește mereu, câteodată îl aud cum îmi cântă în chineză. Mă înconjoară, mă însoțește, mă îndrumă, exact cum i-a spus bunică-mii Eliza că va face după moartea ei. Există un dagherotip al acestor doi bunici ai mei de când erau tineri, înainte de a se căsători: ea așezată pe un scaun cu spătar înalt, el în picioare în spatele ei, amândoi îmbrăcați în stilul american de atunci și privind în obiectiv cu un fel de spaimă. Portretul, pe care l-am salvat în cele din urmă, stă pe noptiera mea și este ultimul lucru pe care îl văd înainte de a stinge veioza, dar mi-ar fi plăcut să-l am cu mine în copilărie, când aveam atâta nevoie de prezența acestor bunici.

De când îmi amintesc, m-a chinuit același coșmar. Imaginile visului

stăruitor rămân cu mine ore în șir, stricându-mi ziua și cheful. Mereu aceeași scenă: merg pe străzile goale ale unui oraș necunoscut și exotic, de mână cu cineva căruia nu apuc niciodată să-i văd chipul, îi văd doar picioarele și vârful pantofilor lustruiți. Deodată suntem înconjurați de niște copii în pijamale negre care dansează o horă îndrăcită. O pată închisă la culoare, poate sânge, se întinde pe caldarâm în timp ce cercul de copii se strânge inexorabil, tot mai amenințător, în jurul persoanei care mă ține de mână. Ne încercuiesc, ne împing, trag de noi, ne despart; caut mână prietenă și dau de gol. Strig fără glas, cad fără zgomot și mă trezesc cu inima care stă să-mi iasă din piept. Uneori rămân tăcută mai multe zile, sub impresia visului, încercând să dezleg straturile lui misterioase, să descopăr vreun amănunt, care până atunci mi-a scăpat, în stare să-mi dea cheia pentru a-i descoperi înțelesul. Sunt zile în care sufăr de un fel de febră rece, trupul mi se închide și mintea îmi este prinsă într-un tărâm înghețat, în starea aceasta de paralizie m-am aflat în primele săptămâni petrecute în casa Paulinei del Valle. Aveam cinci ani când am fost adusă în micul palat din Nob Hill și nimeni nu și-a dat osteneala să-mi explice de ce dintr-o dată viața mea lua o întorsătură dramatică, unde erau bunicii mei Eliza și Tao, cine era doamna aceea monumentală plină de bijuterii care mă privea de pe un fel de tron cu ochii plini de lacrimi. Am fugit să mă ascund sub o masă și, după cum mi s-a povestit, acolo am rămas ca un câine bătut. Pe vremea aceea, Williams era majordomul casei Rodriguez de Santa Cruz — adevărul este că e greu de imaginat — și el a găsit a doua zi soluția de a mă scoate cu mâncarea pusă într-o tavă trasă de o sfoară: au tras de sfoară și eu mă târam după tavă că muream de foame până au reușit să mă extragă din refugiu, dar de fiecare dată când mă trezeam după coșmar, iar mă ascundeam sub masă. Asta a durat un an de zile, până când am venit în Chile și în zăpăceala călătoriei și a instalării la Santiago mania asta mi-a trecut.

Coșmarul meu este în alb-negru, tăcut și fără drept de apel, are calitatea eternității. Presupun că acum am destule informații pentru a-i pricepe înțelesul, totuși continuă să mă chinuie. Din cauza acestor vise sunt diferită, exact ca oamenii care, având o boală din naștere sau o diformitate fizică, trebuie să depună un efort constant ca să ducă o viață normală. La ei defectul e vizibil, la mine nu se vede, dar există, pot să-l compar cu atacurile de epilepsie, care vin pe neașteptate și lasă în urmă o stare de confuzie. Noaptea mă culc cu frică, nu știu ce se va întâmpla în timpul somnului și cum mă voi trezi. Am încercat mai multe leacuri pentru demonii mei nocturni, de la lichior de portocale cu câteva picături de opiu până la transa hipnotică și alte forme de necromanție, dar nimic nu îmi garantează un somn liniștit, doar o bună companie. Până acum, singurul remediu sigur este să dorm ținând pe cineva în brațe. Ar trebui să mă mărit, așa mă sfătuiesc toți, dar am mai făcut-o o dată și a fost o calamitate, nu pot tenta iarăși soarta. La treizeci de ani și fără soț sunt un fel de sperietoare de păsări, prietenele mă privesc cu milă, deși poate că unele mă invidiază pentru independența mea. Nu sunt singură, am o dragoste secretă, fără obligații și fără condiții, motiv de scandal oriunde, dar mai ales aici unde ne e dat să trăim. Nu sunt nici necăsătorită nici văduvă nici divorțată, trăiesc în limbul „despărțitelor”, unde ajung nenorocitele care preferă batjocura

publică faptului de a trăi cu un bărbat pe care nu-l iubesc, și cum poate fi altfel în Chile, unde căsătoria e eternă și inexorabilă? În unele dimineți extraordinare, când trupurile noastre, al meu și al iubitului meu, ude de sudoare și muiate de vise împărtășite, zac încă în starea aceea semiconștientă de tandrețe absolută, fericite și încrezătoare ca niște copii adormiți, cădem în tentația de a vorbi despre căsătorie, de plecarea în altă parte, de exemplu în Statele Unite, unde e mult spațiu și nu ne cunoaște nimeni, pentru a trăi împreună ca orice cuplu normal, dar pe urmă ne trezește soarele care ne bate în geam și nu mai vorbim de asta, pentru că amândoi știm că n-am putea trăi în altă parte decât în acest Chile plin de cataclisme geologice și micime omenească, dar și de vulcani aspri și culmi ninse, lacuri imemorale presărate cu smaralde, râuri spumoase și păduri înmiresmate, țară îngustă ca o fâșie, patrie cu oameni săraci și încă inocenți, în pofida atâtor abuzuri atât de diverse. Nici el nu ar putea pleca, nici eu nu m-aș sătura să-l fotografiez. Mi-ar plăcea să am copii, asta da, dar am acceptat în cele din urmă că nu voi fi mamă; nu sunt sterilă, fertilitatea mea se manifestă în alte aspecte. Nivea del Valle spune că o ființă omenească nu se definește prin capacitatea reproductivă, lucru care pare o ironie spus de ea, care a născut peste o duzină de copii. Dar aici nu este vorba de copiii pe care nu-i voi avea sau de iubitul meu, ci de întâmplările care m-au făcut să fiu cine sunt. Îmi dau seama că scriind aceste amintiri trebuie să trădez pe alții, e inevitabil. „Adu-ți aminte că rufele murdare se spală în familie”, îmi tot repetă Severo del Valle, care a crescut, ca noi toți, cu deviza asta. „Scrie cu onestitate și nu lua în seamă sentimentele altora, pentru că orice ai spune, tot te vor urî”, mă sfătuiește în schimb Nivea. Așa că să mergem mai departe.

Fiind deci imposibil să scap de coșmaruri, măcar încerc să scot oarece profit de pe urma lor. Am observat că după o noapte de felul ăsta rămân într-o stare halucinantă și febrilă, starea cea mai potrivită pentru creație. Fotografiile mele cele mai bune le-am făcut în zile ca acestea, când singura mea dorință era să mă bag sub masă, așa cum făceam în primele perioade petrecute acasă la bunica Paulina. Visul cu copiii în pijamale negre m-a îndreptat către fotografie, sunt sigură. Când Severo del Valle mi-a făcut cadou un aparat de fotografiat, primul lucru care mi-a trecut prin minte a fost că dacă reușesc să-i fotografiez pe dracii ăia am să-i înving. Aveam treisprezece ani și am încercat de multe ori. Am inventat tot felul de sisteme complicate cu roțițe și sfori ca să activez obiectivul pregătit în timp ce dormeam, până mi-a fost limpede că făpturile malefice erau invulnerabile în fața tehnologiei. Dacă observi atent un obiect sau un trup aparent comun, el se transformă în ceva sacru. Obiectivul fotografic poate să descopere secretele pe care ochiul sau mintea nu le captează, totul dispare cu excepția a ceea ce a surprins camera. Fotografia este un exercițiu de observație și rezultatul ține de noroc: între miile de negative care umplu sertarele atelierului meu foarte puține sunt excepționale. Unchiul meu Lucky s-ar simți înșelat dacă ar afla cât de puțin a contat în munca mea răsufarea lui de baftă pe care mi-a dat-o la naștere. Camera fotografică este un aparat simplu, orice tâmpit poate s-o folosească, chestia e să creezi cu ea combinația aceea de adevăr și frumusețe care se numește artă. Căutarea e mai ales spirituală. Caut adevăr și frumusețe în transparența unei frunze de

toamnă, în forma perfectă a unui melc pe plajă, în curba unui spate de femeie, în textura unui trunchi de copac bătrân, dar și în alte forme alunecoase ale realității. Uneori, în timp ce lucrez la o imagine în camera obscură, apare sufletul unui om, emoția unei întâmplări sau esența vitală a unui obiect, și-atunci recunoștința îmi explodează în piept și plâng, e inevitabil. Spre astfel de revelație tinde meseria mea.

Severo del Valle a dispus de mai multe săptămâni de navigație ca să o plângă pe Lynn Sommers și să mediteze la ce va fi viața lui mai departe. Se simțea răspunzător pentru fetița Aurora și, înainte de a se imbarca, redactase un testament pentru ca mica moștenire pe care o avea de la tatăl lui și economiile lui să ajungă la ea în caz că lui i se întâmplă ceva. Între timp, primea lună de lună dobânzile. Știa că părinții lui Lynn o îngrijeau mai bine decât oricine și bănuia că oricât de bogată era, mătușă-sa Paulina nu va încerca să o ia cu forța, pentru că nu i-ar da voie soțul de teama unui scandal public.

Așezat la prova vasului cu privirile pierdute pe marea fără sfârșit, Severo a ajuns la concluzia că nu se va consola niciodată cu pierderea lui Lynn. Nu voia să trăiască fără ea. Să piară în luptă era lucrul cel mai bun pe care i-l putea rezerva viitorul: să moară curând și repede, era tot ce cerea. Luni la rând, dragostea pentru Lynn și hotărârea de a o ajuta îi ocupaseră timpul și gândurile, de aceea și-a amânat atâta întoarcerea, în timp ce toți chilienii de vârsta lui se înrolau în masă. La bord mai erau câțiva tineri care mergeau cu același scop de a se înrola — să îmbraci uniforma era o chestiune de onoare — și împreună cu care comenta știrile din război transmise prin telegraf, în cei patru ani petrecuți în California, Severo ajunsese să se dezrădăcineze de țara sa, răspunsese chemării războiului ca o modalitate de a se abandona doliului, dar nu simțea nici cea mai mică feroare belicoasă. Cu toate acestea, pe măsură ce vasul naviga spre sud, s-a molipsit de entuziasmul celorlalți. S-a gândit din nou să-și servească patria, așa cum dorea în perioada școlii, pe când discuta politică în cafenele cu ceilalți studenți. Presupunea că foștii lui colegi luptau de niște luni bune, timp în care el se învârtea prin San Francisco așteptând să se facă ora la care să o viziteze pe Lynn și să joace mah-jong. Cum să justifice asemenea lașitate în fața amicilor și rudelor? În timp ce medita astfel, imaginea lui Nívea îi tot dădea târcoale. Vară-sa nu ar fi înțeles întârzierea cu care venea să-și apere patria pentru că, dacă ar fi fost bărbat, ar fi fost prima care să plece pe front, era convins de asta. Măcar ei nu avea să-i explice, mai bine murea sub gloanțe decât să dea ochii cu ea, avea nevoie de mult mai mult curaj pentru a o înfrunta pe Nívea după ce se purtase cu ea cum se purtase, decât pentru a lupta împotriva celui mai feroce dușman. Nava înainta cu o încetineală care te scotea din țâțâni, în ritmul ăsta urmau să ajungă în Chile când războiul se va fi terminat, socotea nerăbdător. Era sigur că victoria va fi a lor, în ciuda avantajului numeric al adversarului și a ineptiei arogante a comandamentului chilian. Comandantul-șef al armatei și amiralul flotei de război erau niște bătrânei care nu reușeau să se pună de acord pentru strategia cea mai elementară, dar chilienii aveau mai multă disciplină militară decât peruvienii și bolivienii. „A trebuit ca Lynn să moară pentru ca eu să mă hotărâsc să mă întorc în Chile să-mi îndeplinesc datoria patriotică, sunt un păduche”, mârâia printre dinți, cuprins de rușine.

Portul Valparaíso strălucea în lumina radioasă a lui decembrie când au lăsat ancora. Intrând în apele teritoriale din Chile și Peru zăriseră câteva nave de război ale ambelor flote făcând manevre, dar până nu s-au oprit la Valparaíso nu au perceput vreun semn al războiului. Portul era foarte schimbat față de cum și-l amintea Severo. Orașul era militarizat, vedeai trupe așteptând să plece, drapelul chilian flutura pe clădiri și era o mare agitație de bărci și remorhere în jurul navelor de război, în schimb vedeai foarte puține nave de pasageri. Tânărul o anunțase pe maică-sa de data sosirii, dar nu se aștepta să o vadă în port, pentru că de câțiva ani locuia la Santiago cu frații lui mai mici iar drumul din capitală era complicat. De aceea nu și-a dat osteneala să caute cu privirile oameni cunoscuți, așa cum făceau majoritatea pasagerilor. Și-a luat valiza, i-a dat câteva monede unui marinar ca să ia restul bagajelor și a coborât inspirând cu putere aerul salin al orașului în care se născuse. Ajuns pe uscat, se clătina ca un om beat, în săptămânile petrecute pe mare se obișnuise cu legănarea valurilor și acum îi venea greu să pășească pe pământ ferm. A fluierat după un hamal care să-l ajute să care bagajele și se uita după o trăsură care să-l ducă acasă la bunică-sa Emilia, unde avea de gând să stea câteva zile până la înrolare. Atunci cineva l-a apucat de braț. S-a întors mirat și s-a pomenit nas în nas cu ultima persoană pe care dorea să o vadă pe lumea asta: vară-sa Nívea. I-au trebuit câteva clipe să o recunoască și să-și revină. Fata pe care o lăsase acum patru ani se transformase într-o femeie necunoscută, tot mărunță de statură, dar mult mai subțire și bine făcută. Singurul lucru neschimbat la ea era expresia inteligentă și concentrată. Purta o rochie de vară din tafta albastră și o pălărie de pai cu o panglică lungă de organdi alb legată sub bărbie, care îi încadra fața ovală cu trăsături fine, în care ochii negri străluceau neliniștiți și jucăuși. Era singură. Severo nu reuși să o salute, rămase uitându-se la ea cu gura căscată. Când redeveni lucid o întrebă, zăpăcit, dacă primise ultima lui scrisoare, era vorba de cea în care o anunța de căsătoria cu Lynn Sommers. Pentru că nu-i mai scrisese de atunci încoace, bănuia că nu știa nimic de moartea lui Lynn sau de nașterea Aurorei, deci verișoara lui nu avea cum să ghicească că era văduv și tată fără să fi fost nicicând soț.

— Vorbim mai târziu, acum lasă-mă să-ți spun bine ai venit. Am o trăsură care așteaptă, l-a întrerupt.

O dată cuferele încărcate în trăsură, Nívea i-a poruncit vizitiului s-o ia încet pe malul mării, așa aveau timp să vorbească mai mult până să ajungă acasă, unde îl aștepta restul familiei.

— M-am purtat cu tine ca un om fără suflet, Nívea. Singurul lucru pe care-l pot spune în favoarea mea este că niciodată n-am vrut să te fac să suferi, spuse încet Severo neîndrăznind să o privească.

— Recunosc că am fost furioasă pe tine, Severo, trebuia să-mi mușc limba ca să nu te blestem, dar acum mi-a trecut ciuda. Cred că ai suferit mai mult decât mine. Adevărul este că îmi pare tare rău de soția ta.

— De unde știi ce s-a întâmplat?

— Am primit o telegramă semnată de un oarecare Williams.

Prima reacție a lui Severo a fost una de furie, cum de îndrăzneja majordomul să se amestece astfel în viața lui privată, dar apoi a fost recunoscător pentru că telegrama cu pricina îl scutea de explicații

dureroase.

— Nu aștept să mă ierți, doar să mă uiți, Nívea. Mai mult decât oricine, tu meriți să fii fericită...

— Dar cine ți-a spus că vreau să fiu fericită, Severo? Este ultimul adjectiv pe care l-aș folosi ca să definesc viitorul la care aspir, îmi doresc o viață interesantă, aventuroasă, diferită, pasionată, în fine, orice altceva decât fericită.

— Ah, vară-mea, ce minunat că nu te-ai schimbat aproape deloc! În orice caz, peste două zile am să mășăluiesc cu armata spre Peru și, sincer să fiu, sper să mor cu cizmele în picioare, pentru că viața mea nu mai are nici un sens.

— Dar fiică-ta?

— Văd că Williams ți-a dat toate detaliile. Este la bunicii ei și n-o să ducă lipsă de bani, am lăsat-o la adăpost de griji și de nevoi.

— Cum o cheamă?

— Aurora.

— Aurora del Valle... frumos nume. Încearcă să te întorci întreg din război, Severo, pentru că atunci când ne vom căsători fetita asta precis va fi prima noastră fiică, spuse Nívea îmbujorându-se.

— Ce-ai spus?

— Te-am așteptat toată viața, mai pot aștepta un pic. Nu e grabă, mai am de făcut destule până să mă mărit. Lucrez.

— Lucrezi? De ce? exclamă Severo scandalizat: nici o femeie din familia sa sau din altă familie cunoscută nu lucra.

— Ca să învăț! Unchiul meu Jose Fernando m-a angajat ca să-i pun în ordine biblioteca și-mi dă voie să citesc ce vreau. Ți aduci aminte de el?

— Foarte puțin, nu e vorba de cel care s-a căsătorit cu o moștenitoare și are un palat la Vina del Mar?

— Chiar el, e rudă cu mama. Nu cunosc alt om mai înțelept și mai bun decât el, și în plus bărbat bine, deși nu chiar ca tine, răsă fata.

— Nu râde de mine, Nívea.

— Era drăguță soția ta?

— Foarte drăguță.

— Trebuie să-ți depășești doliul, Severo. Poate că războiul îți va folosi. Se spune că nu poți uita o femeie frumoasă, sper să înveți să trăiești fără ea, dar fără s-o uiți. Am să mă rog să te îndrăgostești din nou, deie Domnul să fiu eu aceea, bolborosi Nívea luându-l de mână.

Și atunci Severo del Valle a simțit o durere imensă în piept, ca o lovitură de lance care îi străpungea coastele, și a suspinat din rărunchi, apoi a început să plângă necontrolat, repetând întruna Lynn, Lynn. Nívea l-a tras spre ea înconjurându-l cu brațele ei subțiri, încercând să-l liniștească bătându-l ușor pe spate, ca pe un copil.

Războiul Pacificului a început pe mare și a continuat pe uscat, cu lupte corp la corp la baionetă și cu cuțite încovoiate în cele mai aride și nemiloase zone deșertice din lume, în provinciile care astăzi reprezintă nordul statului Chile, dar înainte de război aparțineau Peruului și Boliviei. Armatele peruviene și boliviene erau slab pregătite pentru luptă, erau puțin numeroase, prost înarmate, iar sistemul de aprovizionare era atât de deficitar încât unele bătălii și încăierări s-au dat din cauza lipsei de apă de

băut sau pentru că roțile carelor de luptă pline cu lăzi cu gloanțe se înfundau în nisip. Chile era o țară expansionistă, cu economie solidă, avea marina militară cea mai bună din America de Sud și o armată de peste șaiszeci de mii de oameni. Avea faimă de civism într-un continent de caudillos rustici, corupție sistematică și revoluții sângeroase; austeritatea caracterului chilian și soliditatea instituțiilor sale trezeau invidia națiunilor vecine, școlile și universitățile ei atrăgeau profesori și studenți străini. Influența imigranților englezi, germani și spanioli reușise să impună oarecare moderație năvalnicului temperament creol. Armata primea instrucție prusacă și nu cunoștea zăbavă, căci în anii de dinainte de Războiul Pacificului luptase în sudul țării împotriva indienilor, în zona numită La Frontera: până acolo ajunsese brațul civilizator, mai departe începea imprezicibilul teritoriu indigen, unde până atunci doar misiunile iezuite se aventuraseră. Nemaipomeniții războinici araucani, care se luptau fără preget încă de pe vremea cuceririi spaniole, nu dădeau înapoi nici în fața gloanțelor nici a celor mai mari atrocități, dar picau unul după altul răpuși de alcool. Luptând împotriva lor, soldații învățau ce este ura. Curând, peruvieni și boliviene au ajuns să se teamă de chilieni, dușmani sângerosi care își lichidau prizonierii și răniții cu cuțitul sau glonțul. Atâta ură și frică au provocat chilienii la trecerea lor, încât au produs o violentă antipatie internațională, care s-a tradus într-o serie interminabilă de reclamații și litigii diplomatice, exacerbând în adversarii lor hotărârea de a lupta până la moarte, pentru că degeaba s-ar fi predat. Trupele peruviene și boliviene erau formate dintr-o mână de ofițeri, din contingente de soldați prost echipați și din mase de indigeni recrutați cu forța, care abia știau să lupte și la prima ocazie dezertau, în schimb, liniile chiliene se bazau pe o majoritate de civili, la fel de îndârjiți în luptă ca militarii, care se băteau din pasiune patriotică și nu se predau. Uneori condițiile erau infernale. Mergând prin deșert se târau într-un nor de praf sălcu, morți de sete, cu nisipul până la jumătatea coapsei, sub un soare nemilos și cu ranița și muniția în spate, cu pușca în mână, disperați. Variola, tifosul și febra îi decimau; în spitalele militare erau mai mulți bolnavi decât răniți în luptă. Când Severo del Valle a intrat în armată, compatrioții săi ocupau Antofagasta — singura provincie maritimă a Boliviei — și provinciile peruviene Tarapacá, Arica și Tacna. La jumătatea anului 1880 a murit după un atac cerebral în plină campanie în deșert ministrul de Război și al Marinei, lăsând guvernul în derută totală, în cele din urmă, președintele a numit în locul lui un civil, pe don Jose Francisco Vergara, unchiul lui Nívea, călător neobosit și cititor vorace, căruia i-a fost dat să ia sabia în mână la patruzeci și șase de ani și să conducă războiul. A fost printre primii care a prins de veste că în timp ce Chile avansa în cucerirea nordului, în sud Argentina îi lua pe șest Patagonia, dar nimeni nu l-a luat în seamă, considerând acel teritoriu tot atât de inutil ca luna de pe cer. Vergara era un om strălucit, cu purtări fine și memorie bună, era interesat de orice, de la botanică până la poezie, era incoruptibil și lipsit total de ambiție politică. A pus la punct strategia de luptă cu aceeași minuție calmă cu care își conducea afacerile, în pofida lipsei de încredere a soldaților și spre surpriza tuturor, și-a purtat trupele chiliene direct la Lima. Așa cum a spus nepoata lui Nívea, „războiul este o treabă prea serioasă ca să fie lăsată pe seama militarilor”. Vorba a ieșit din sânul familiei și s-a adăugat

acelor judecăți lapidare care ajung să intre în anecdotica unei țări.

La finele anului chilienii se pregăteau pentru a da asaltul final asupra Limei. Severo del Valle lupta de unsprezece luni, băgat până în gât în jeg, sânge și barbaria cea mai nemiloasă, în timpul acesta amintirea lui Lynn Sommers ajunsese zdrențe, nu mai o visa pe ea, ci trupurile sfârtecate ale camarazilor cu care împărțise tainul cu o zi în urmă. Războiul era înainte de toate marș forțat și răbdare; momentele de luptă aproape că erau o ușurare după plictiseala mobilizării și așteptării. Când putea să se așeze și să fumeze o țigară, profita să scrie câteva rânduri pentru Nívea în același ton de camaraderie pe care îl folosisese întotdeauna cu ea. Nu vorbea de dragoste, dar încet-încet și-a dat seama că ea avea să fie singura femeie din viața lui și că Lynn Sommers nu fusese decât o lungă fantezie. Nívea îi scria regulat, deși nu toate scrisorile îi parveneau, și îi povestea de familie, de viața în oraș, de rarele întâlniri cu unchiul Jose Francisco și de cărțile pe care i le recomanda acesta, îi vorbea și de transformarea spirituală prin care trecea, de cum se depărta de anumite rituri catolice care i se păreau dovezi de păgânism, pentru a căuta rădăcinile unui creștinism mai curând filozofic decât dogmatic, îi era teamă ca nu cumva Severo, cufundat într-o lume aspră și crudă, să-și piardă sufletul și să ajungă de nerecunoscut. I se părea intolerabil că era obligat să ucidă, încerca să nu se gândească la asta, dar era greu să treci peste poveștile cu soldați străpunși cu cuțitul, cu trupuri decapitate, femei violate și copii înfiți în baionetă. Oare Severo lua parte la atrocitățile astea? Putea oare un om care fusese martor la astfel de fapte să se reîntoarcă la pace, să fie soț și tată de familie? Putea să-l iubească, cu toate astea? Severo del Valle era muncit de aceleași întrebări în timp ce regimentul lui se pregătea să atace, la câțiva kilometri de capitala Peruului. La sfârșitul lui decembrie contingentul chilian era gata de acțiune în valea de la sud de Lima. Se pregătiseră cu grijă, se bazau pe o armată numeroasă, cu catări și cai, muniții, hrană și apă, veliere pentru transportul soldaților, plus patru spitale de campanie cu șase sute de paturi și două corăbii transformate în spitale sub steagul Crucii Roșii. Unul dintre comandanți a ajuns pe jos cu brigada intactă, după ce străbătuse o mulțime de mlaștini și munți, apărând ca un prinț mongol urmat de o mie cinci sute de chinezi cu femeile, copiii și animalele lor. Văzându-i, Severo del Valle s-a crezut victima unei halucinații în care întreg Chinatown-ul dezertase din San Francisco pentru a se pierde în același război ca și el. Pitorescul comandant recrutase chinezii pe drum: erau imigranți care munceau în condiții de sclavie și, prinși între două focuri și fără a nutri o lealitate deosebită pentru nici una dintre părți, hotărâseră să se alăture forțelor chiliene, în timp ce creștinii ascultau misa înainte de a intra în luptă, asiaticii și-au organizat propria ceremonie, apoi preoții militari i-au stropit pe toți cu apă sfințită. „Era ca la circ”, i-a scris Severo vară-sii în ziua aceea, fără să bănuiască atunci că va fi ultima lui scrisoare, însuflețind soldații și conducând imbarcarea a mii și mii de oameni, animale, tunuri și provizii, ministrul Vergara în persoană a stat în picioare de la șase dimineața, sub un soare arzător, până când s-a înnoptat.

Peruvienii organizaseră două linii de apărare la câțiva kilometri de oraș, în locuri de acces dificil pentru asaltanți. Colinelor abrupte și nisipoase se adăugau parapeți puternici, baterii și tranșee protejate de saci cu nisip

pentru trăgători, în plus, instalaseră mine ascunse în nisip, care explodau dacă trăgeai în ele. Cele două linii de apărare erau unite între ele și cu orașul Lima prin cale ferată, pentru a asigura transportul oamenilor, al răniților și al proviziilor. Severo del Valle și camarazii lui știau încă înainte de a începe atacul de la jumătatea lunii ianuarie a anului 1881 că victoria, dacă victorie va fi, avea să coste multe vieți.

În acea seară de ianuarie trupele erau gata pentru marșul asupra capitalei. După ce au mâncat și au ridicat tabăra au ars barăcile de lemn și s-au împărțit în trei grupuri cu gândul de a ataca apărarea inamică prin surprindere, la adăpostul ceții groase. Mergeau în tăcere, fiecare cu echipamentul greu în spate și cu pușca în mână, gata să atace „frontal și în stil chilian”, după cum hotărâseră generalii, conștienți de faptul că arma cea mai bună de care dispuneau era curajul și sălbăticia soldaților beți de violență. Severo del Valle văzuse circulând bidoanele cu rachiu și praf de pușcă, un amestec incendiar care ardea măruntaiele, dar conferea o vitejie de neoprit. Gustase o dată, după care timp de două zile vomitase și îl duruse capul, așa că prefera să suporte lupta la rece. Marșul în liniștea și întunericul pampei i s-a părut interminabil, în ciuda unor scurte momente de pauză. După miezul nopții, mulțimea imensă s-a oprit să se odihnească un ceas. Intenționau să cadă asupra unei mici stațiuni de băi de lângă Lima înainte de ivirea zorilor, dar ordinele contradictorii și confuzia comandanților au stricat planul. Nu se știa cam nimic despre starea avangardei, unde părea că lupta începuse deja, ceea ce a obligat oamenii epuizați să meargă mai departe, fără pauză. Urmând exemplul celorlalți, Severo s-a eliberat de raniță, mantie și ce mai avea, și-a pus baioneta la armă și a pornit să alerge orbește înainte strigând cât îl ținea pieptul ca o fiară înfuriată, de-acum nemaifiind vorba să atace inamicul prin surprindere, ci de a-l speria. Peruvienii așteptau și decum i-au avut în cătare au tras asupra lor o ploaie de plumb. Peste ceață s-au adăugat fumul și praful, acoperind orizontul cu o mantie de nepătruns, în timp ce văzduhul se umplea de groază din cauza trompetelor care chemau la atac, a urltelor și țipetelor bătăliei, a zbieratelor celor răniți, a cailor care nechezau și a tunurilor care trăgeau. Solul era minat, dar chilienii înaintau oricum cu sălbaticul strigăt „să-i căsăpim!” pe buze. Severo del Valle și-a văzut doi camarazi zburând în bucăți după ce călcaseră pe o mină, la câțiva pași de el. N-a stat să cugete că următoarea explozie putea să-l atingă pe el, nu era timp de gândit căci deja primii husari săreau peste tranșeele inamice, săreau în șanțuri cu cuțitul în dinți și baioneta pentru atac, masacrând și murind între șiroaie de sânge. Peruvienii supraviețuitori au dat înapoi și atacanții au prins să escaladeze colinele, forțând apărarea de pe laturi. Fără să știe ce face, Severo del Valle s-a pomenit cu sabia în mână spintecând un om, apoi trăgând din plin în ceafa altuia care fugea. Furia și oroarea îl copleșiseră pe de-a-ntregul, ca și ceilalți, se transformase într-o fiară. Uniforma îi era ruptă și plină de sânge, o bucată de măruntaie i se lipise de o mânecă, nu mai avea glas de atâta strigat și blestemat, își pierduse frica și identitatea, nu era decât o mașină de ucis, lovind orbește, mânat de un singur gând: să ajungă în vârful colinei.

La șapte dimineăta, după două ore de luptă, primul drapel chilian flutura pe una dintre culmi iar Severo, în genunchi pe un deal, a văzut cum o mulțime de soldați peruvieni se retrăgea în debandadă pentru a se regrupa

imediat în curtea unui conac, unde au primit în formație șarja frontală a cavaleriei chiliene, în câteva minute, acolo s-a dezlănțuit iadul. Severo, care venea în fugă, vedea strălucirea săbiilor în aer și auzea urletele de durere. Când a ajuns la conac, dușmanul fugea din nou, gonit de trupele chiliene. Acum i-a ajuns la urechi glasul comandantului care îi ordona să-și regroupeze oamenii pentru a ataca localitatea. A fost o scurtă pauză cât timp se organizau rândurile, ceea ce i-a dat un moment de respiro; s-a lăsat să cadă la pământ, tremurând tot și gâfâind, cu mâinile încleștate pe armă. A socotit că înaintarea era o nebunie, căci numai regimentul lui nu putea face față trupelor inamice numeroase adăpostite prin case și clădiri, lupta avea să se ducă din poartă în poartă; dar misiunea lui nu era să gândească, ci să urmeze ordinele superiorului și să transforme satul peruvian în cenușă, moloz și moarte. După câteva minute mărșăluia în fruntea camarazilor săi, în timp ce proiectilele îi fluierau pe lângă urechi. Au pătruns pe două coloane, pe ambele laturi ale străzii principale. Majoritatea locuitorilor fugise la vestea „vin chilienii!", dar cei rămași erau hotărâți să lupte cu ce le cădea în mână, de la cuțite de bucătărie până la oale cu apă clocotită aruncate de la balcon. Regimentul lui Severo avea ordinul de a merge din casă în casă până când eliberează satul, sarcină deloc ușoară pentru că era plin de soldați adăpostiți pe acoperișuri; în copaci, după ferestrele și ușile caselor. Severo avea gâtul uscat și ochii inflamați, abia vedea la un metru în fața lui; aerul plin de fum și de praf era irespirabil, zăpăceala era atât de mare că nimeni nu știa ce face, pur și simplu îi imitau pe cei dinaintea lor. Deodată a auzit o grindină de gloanțe și și-a dat seama că nu mai putea avansa, trebuia să se adăpostească. A forțat ușa cea mai apropiată și a năvălit în casă cu sabia sus, orbit de contrastul dintre soarele de afară și semiîntunericul dinăuntru. Avea nevoie de câteva minute pentru a-și reîncărca arma, dar nu a avut parte de ele: un urllet sfâșietor l-a luat pe neașteptate, paralizându-l și a zărit o siluetă care stătuse ghemuită într-un colț și acum se năpustea asupra sa cu o secure. A apucat să-și apere capul cu brațele și să se tragă înapoi. Securea s-a abătut ca un fulger pe piciorul lui stâng, ținându-l de dușumea. Severo del Valle n-a știut ce se întâmplase, a reacționat din pur instinct. Cu toată forța, a apucat arma cu baioneta pusă, a înfipt-o în burta atacantului, apoi a ridicat-o cu un efort brutal. Un șuvoi de sânge l-a stropit în față. Și atunci și-a dat seama că inamicul era o fată. O spintecase, în genunchi, își ținea intestinele care începeau să se reverse pe dușumeaua de scânduri. Ochii amândurora s-au încrucișat într-o privire care nu se mai sfârșea, întrebându-se în tăcerea eternă a acestei clipe cine erau, de ce se înfruntau în felul ăsta, de ce se goleau de sânge, de ce trebuiau să moară. Severo a vrut să o ajute, dar nu se putea mișca și a simțit abia atunci durerea atroce din picior, care urca precum o limbă de foc până la inimă. Atunci alt soldat chilian s-a năpustit în casă, a cântărit dintr-o privire situația, a împușcat femeia trăgând din plin, căci murise oricum, a apucat securea și, trăgând cu putere, l-a eliberat pe Severo. „Trebuie să plecăm repede, locotenente, artileria o să înceapă imediat!" l-a îndemnat, dar Severo pierdea sânge cu găleata, leșina, își revenea pentru câteva clipe apoi întunericul îl cuprindea iarăși. Soldatul i-a pus bidonul la gură și l-a obligat să soarbă o înghițitură bună, apoi a improvisat un garou cu batista legată sub genunchi, l-a luat în spate și l-a

scos târâș. Afară, alte mâini l-au ajutat și patruzeci de minute mai târziu, când artileria chiliana mătura satul, transformând stațiunea de băi în moloz și fiare răsucite, Severo aștepta în curtea spitalului alături de sute de cadavre sfărtecate și de mii de răniți aruncați în mocirlă și chinuiți de muște, să vină moartea sau să-l salveze o minune. Suferința și mizeria îl copleșeau, mai cădea în câte un leșin îndurător și când se trezea vedea cerul care devenea negru. După căldura ucigătoare a zilei a venit frigul umed adus de ceața deasă, camanchaca, ce cobora o dată cu noaptea, în clipele de trezie își aducea aminte de rugăciunile învățate în copilărie și se ruga pentru o moarte rapidă, în timp ce Nívea îi apărea ca un înger, avea impresia că o vede aplecată peste el, îmbărbătându-l, spălându-i fruntea cu o batistă udă, spunându-i cuvinte de dragoste. Repeta numele ei implorând fără glas un pahar cu apă.

Bătălia pentru Lima s-a terminat la orele șase după-amiaza. În zilele următoare, când au putut socoti morții și răniții, au stabilit că douăzeci la sută dintre luptătorii ambelor armate pieriseră în acele ore. Mult mai mulți aveau să moară mai târziu din cauza rănilor infectate. Au improvizat spitale de campanie într-o scoală și în mai multe corturi. Vântul purta duhoarea de hoit la kilometri distanță. Medicii și infirmierii, epuizați, îi îngrijeau pe cei aduși în măsura posibilităților, dar erau peste două mii cinci sute de răniți din rândurile chilenilor și probabil cel puțin șapte mii printre supraviețuitorii trupelor peruvienne. Răniții se adunau pe coridoare și în curți, întinși pe jos, până le venea rândul. Cei cu răni grave erau imediat luați în primire, iar Severo del Valle încă nu era în agonie, în ciuda pierderii de forțe, de sânge și de speranță, astfel că brancardierii l-au tot amânat pentru alții. Același soldat care îl luase în spate ca să-l ducă la spital i-a spintecat cizma cu cuțitul, i-a scos cămașa plină de sânge cu care a improvizat un bandaj pentru piciorul distrus pentru că nu se găseau nici pansamente, nici medicamente, nici fenol dezinfectant, nici opiu sau cloroform, totul se terminase sau se rătăcise în dezordinea luptei. „Din când în când să slăbiți garoul ca să nu se gangreneze piciorul, locotenente", i-a recomandat, înainte de a pleca i-a urat noroc și i-a făcut cadou bunurile lui cele mai de preț: un pachet de tutun și bidonul cu restul de rachiu. Severo nu a știut cât a stat în curtea aceea, poate o zi, poate două. Când în sfârșit l-au luat de acolo ca să-l ducă la doctor, era inconștient și deshidratat, dar când l-au mișcat durerea a fost atât de mare că s-a trezit urlând. „Rabdă, locotenente, încă nu a sosit ce e mai rău", i-a spus unul dintre brancardieri. S-a pomenit într-o sală mare, cu dușumeaua acoperită de nisip, peste care două ordonanțe aruncau tot timpul alte găleți ca să absoarbă sângele, apoi umpleau aceleași găleți cu membrele amputate pe care le duceau afară să le dea foc într-un rug uriaș, care impregna toată valea cu miros de carne pârlită. Nefericiții soldați erau operați pe patru mese de lemn acoperite cu tablă, pe jos erau vase cu apă sângerie în care se clăteau bureții cu care opreau sângerarea monturilor și grămezi de cârpe rupte în fâșii pe post de bandaje, totul murdar și plin de nisip și rumeguș. Pe o masă mai încolo era un întreg instrumentar de tortură — clești, foarfeci, fierăstraie, ace — pătat de sânge uscat. Urletele celor operați umpleau locul iar mirosul de putreziciune, vomă și excremente era de nerespirat. Doctorul s-a nimerit să fie un imigrant din Balcani cu aer dur, cu siguranța și rapiditatea unui

chirurg experimentat. Avea barba nerasă de două zile, ochii roșii de oboseală și un sort gros din piele plin de sânge proaspăt. A scos garoul improvizat de pe piciorul lui Severo și i-a fost de ajuns o privire ca să constate că infecția începuse și să decidă amputarea. Era neîndoielnic faptul că în acele zile tăiasă o mulțime de membre, căci nici măcar nu a clipit.

— Ai ceva băătură, soldat? l-a întrebat cu accent străin evident.

— Apă, implora Severo cu limba uscată ca iasca.

— Apă bei după aceea. Acum ai nevoie de ceva care să te amortească un pic, dar nu mai avem nici un strop de trăscau.

Severo a arătat spre bidon. Medicul l-a obligat să tragă trei sorbituri zdravene, explicându-i că nu aveau anestezice, iar cu restul a îmbibat niște cârpe și a șters instrumentele, după care le-a făcut semn ordonanțelor să se așeze de-a dreapta și de-a stângă pacientului ca să-l țină. „Ăsta e ceasul adevărului”, s-a gândit Severo încercând să și-o imagineze pe Nivea ca să nu moară cu imaginea fetei pe care o căsăpise cu baioneta. Un infirmier a făcut un garou nou și l-a ținut zdravăn de coapsă. Chirurgul a luat un scalpel, l-a înfipt la douăzeci de centimetri sub genunchi și, cu o mișcare circulară dibace, a tăiat carnea până la tibie și peroneu. Severo del Valle a mugit de durere și a leșinat imediat, dar ordonanțele nu i-au dat drumul, ba chiar l-au ținut și mai bine pe masă, în timp ce doctorul trăgea înapoi pielea și mușchii, descoperind oasele; apoi a apucat un ferăstrău și din trei mișcări sigure le-a tăiat. Infirmierul a extras din mont vasele sanguine tăiate iar doctorul le-a ligaturat cu o îndemânare incredibilă, după care a slăbit puțin garoul și a acoperit osul amputat cu carne și piele și a făcut cusăturile. L-au bandajat rapid și l-au dus pe sus într-un colț al sălii pentru a face loc altui rănit care a ajuns zbierând pe masa chirurgului. Totul durase mai puțin de șase minute.

În zilele care au urmat bătăliei trupele chiliene au intrat în Lima. Dacă e să ne luăm după știrile oficiale publicate în ziarele din Chile, au făcut-o în ordine; conform memoriei locuitorilor Limei a fost un carnagiu, care s-a adăugat nelegiuirilor soldaților peruvieni înfrânți și furioși, căci se simțeau trădați de șefii lor. O parte din populația civilă fugise, iar familiile bogate au căutat siguranța în vapoarele din port, în consulate și pe o plajă apărută de marinari străini, unde corpul diplomatic instalase corturi pentru refugiați sub drapele neutre. Cei rămași să-și apere bunurile aveau să-și amintească toată viața scenele infernale cu soldățime beată și nebună de violență. Au jefuit și au incendiat casele, au violat, lovit și omorât pe oricine a vrut să-i oprească, inclusiv femei, copii și bătrâni. În cele din urmă o parte dintre regimentele peruviene a depus armele și s-a predat, dar mulți soldați s-au dispersat în devălmășie în drum spre munți. După două zile, generalul peruvian Andres Cáceres părăsea orașul ocupat cu un picior rupt, ajutat de nevastă și de doi ofițeri credincioși, pentru a se pierde pe cărările munților. Jurase că atâta timp cât va respira, va continua să lupte.

În portul Callao căpitani peruvieni au ordonat echipajelor să părăsească corăbiile și au incendiat flota în întregime. Exploziile l-au trezit pe Severo del Valle care s-a pomenit într-un colț, culcat pe nisipul împuțit din sala de operații, alături de alții care, ca și el, trecuseră prin supliciu amputării. Cineva îl acoperise cu o pătură și îi pusese alături o ploscă cu apă, a întins mâna dar tremura atât de tare că nu a putut să scoată dopul și

a rămas cu ea pe piept, gemând, până când s-a apropiat o tânără vivandieră și l-a ajutat să bea. A golit-o dintr-o sorbire apoi, sfătuit de femeia care luptase alături de bărbați luni în șir și se pricepea să îngrijească răniții tot atât de bine ca un doctor, și-a umplut gura cu tutun și l-a mestecat lacom ca să amortizeze spasmele șocului operatoriu. „Să omori este ușor, să supraviețuiești e greu, puiule”, i-a spus vivandieră. „Mi-e frică”, a încercat să spună Severo, poate că nu l-a auzit dar i-a ghicit spaima, pentru că și-a scos de la gât un mic medalion de argint și i l-a pus în mână. „Maica Domnului să te apere”, a șoptit și l-a sărutat repede pe buzele arse. Severo a rămas cu atingerea acestor buze și cu medalionul strâns în mâini. Tremura, îi clănțăneau dinții și ardea de febră; adormea sau leșina uneori, când se trezea durerea îl năucea. După niște ceasuri vivandieră cu cozi negre s-a întors și i-a dat niște cârpe ude ca să-și șteargă sudoarea și sângele uscat și o farfurie de tablă cu un terci de porumb, o bucată de pâine uscată și o cană cu cafea de cicoare, un lichid calduț și negru de care nici nu s-a atins de slăbiciune și greață. Și-a ascuns capul sub pătură, pradă suferinței și disperării, a gemut și a plâns ca un copilăș până a adormit din nou. „Ai pierdut mult sânge, fiule, dacă nu mănânci ai să mori”, l-a trezit un capelan care se preumbla pe acolo consolând răniții și făcând maslu pentru muribunzi. Atunci Severo del Valle și-a adus aminte că venise la război ca să moară. Acesta îi fusese scopul când o pierduse pe Lynn Sommers, dar acum când moartea era aici, aplecată peste el ca un vultur, așteptând să-i dea lovitura finală, instinctul vieții l-a scuturat. Dorința de a se salva era mai puternică decât chinul înfiorător care îl străpungea de la picior până la ultima fibră din corp, decât tristețea, nesiguranța și durerea. A priceput că departe de a se lăsa să moară, dorea cu disperare să rămână pe lume, să trăiască în orice stare și orice condiții, oricum, schiop, învins, cum o fi, dar să trăiască. Ca orice soldat, știa că doar unul din zece amputați reușea să-și revină după pierderea de sânge și să scape de cangrena, nu se putea altfel, era vorba de noroc. A hotărât că va fi unul din supraviețuitori. S-a gândit că minunata lui verișoară Nívea merita un bărbat întreg, nu un mutilat, nu dorea ca ea să-l vadă ajuns o zdreanță, nu putea să suporte mila ei. Dar cum închidea ochii, o vedea lângă el, o vedea pe Nívea, neatinsă de violența războiului sau de urâciunea acestei lumi, aplecată asupra lui cu chipul ei inteligent, ochii negri și zâmbetul jucăuș, și-atunci orgoliul i s-a topit ca sarea în apă. A fost sigur că ea îl va iubi chiar dacă are o jumătate de picior mai puțin, așa cum îl iubise înainte. A apucat lingura cu degete înțepenite, a încercat să-și controleze tremuraturul, s-a obligat să deschidă gura și a înghițit terciul scârbos de mălai, acum rece și acoperit de muște.

Regimentele chiliene au intrat biruitoare în Lima în februarie 1881 și au încercat de atunci să impună o pace forțată după înfrângerea Peruului. După ce s-a liniștit confuzia barbară din primele săptămâni, mândrii învingători au lăsat un contingent de zece mii de oameni pentru a controla națiunea ocupată, și ceilalți au luat drumul sudului ca să-și capete laurii bine câștigați, ignorând olimpien miile de soldați învinși care reușiseră să fugă în munți, de unde aveau de gând să continue lupta. Victoria fusese atât de zdrobitoare, că generalii nu-și puteau imagina că peruvienii aveau să-i hărțuiască timp de trei ani buni. Suflul acelei rezistențe încăpățănate a fost legendarul general Cáceres, care scăpase printr-o minune de moarte și

plecase rănit groaznic în munți să reinvie sămânța rezistentă a curajului într-o armată zdrențăroasă de soldați fantasmagorici și cete de indieni, cu care a reușit să ducă un război crud de gherilă, ambuscadă și hărțuială. Soldații lui Cáceres, în uniforme ponosite, adesea desculți, nemâncați și disperați, luptau cu cuțite, sulițe, ghioage, pietre și cu câteva flinte vechi, dar beneficiau de avantajul terenului. Aleseseră bine câmpul de luptă pentru a înfrunta un inamic disciplinat și înarmat, deși nu mereu destul de aprovizionat, pentru că să ajungi pe aceste înălțimi abrupte era o treabă pentru condori. Se ascundeau între culmile înzăpezite, în peșteri și râpe, pe ghețarii înalți, unde atmosfera era atât de rarefiată și pustietatea atât de adâncă încât doar ei, oamenii muntelui, puteau supraviețui. Soldații chilieni cădeau leșinați din cauza lipsei de oxigen, le ieșea sângele pe urechi și înghețau în trecătorile înzăpezite ale Anzilor. În timp ce urcau cu greu, pentru că inima lor nu era făcută pentru astfel de efort, indienii platourilor înalte se cățarau precum lamele cărând în spate o greutate egală cu a lor, fără altă hrană decât carnea amară a vulturilor și un ghemotoc verde de frunze de cola pe care îl mestecau neîncetat. Au fost trei ani de război fără pauză și fără prizonieri, dar cu mii de morți. Forțele peruviene nu au câștigat decât o singură bătălie, într-un sat fără valoare strategică, apărat de șaiszeci și șapte de soldați chilieni, dintre care unii bolnavi de tifos. Apărătorii aveau doar o sută de gloanțe de om, dar au luptat toată noaptea cu o asemenea bravură împotriva a sute de soldați și indieni, că în zorii zilei, când rămăseseră numai trei, ofițerii peruvieni i-au implorat să se predea, pentru că li se părea o ticăloșie să-i ucidă. Nu au făcut-o, au continuat să se lupte și au pierit cu baioneta în mână strigând numele patriei. Cu ei se găseau trei femei, pe care cetele indigene le-au târât în mijlocul pieței însângerate, le-au violat și le-au căsăpit. Una dintre ele născuse noaptea în biserică, în timp ce bărbatul ei se lupta afară, au căsăpit și copilul nou-născut. Au mutilat cadavrele, le-au despicat burta, le-au scos măruntaiele și, după cum se zvonea în Santiago, indienii le-au mâncat la frigare. Bestialitatea aceea nu a fost singulară, barbaria a fost identică de ambele părți ale războiului. Predarea finală și semnarea tratatului de pace s-au realizat în octombrie 1883, după ce trupele lui Cáceres au fost înfrânte într-o ultimă bătălie, un masacru la cuțit și baionetă care a lăsat peste o mie de morți întinși pe câmpul de luptă. Chile a lăsat Peru fără trei provincii. Bolivia și-a pierdut singura ieșire la mare și a fost obligată să semneze un armistițiu interminabil care a durat douăzeci de ani, de-abia atunci a semnat tratatul de pace.

Împreună cu mii de alți răniți, Severo del Valle a fost adus în Chile pe un vapor. Dacă mulți au murit de cangrenă sau de tifos și dizenterie în ambulanțele militare improvizate, el s-a salvat mulțumită vară-sii Nívea, care de cum a aflat, l-a căutat pe unchiul ei, ministrul Vergara, și nu l-a lăsat până nu l-a găsit pe Severo, l-a scos dintr-un spital în care nu era decât un număr printre mii de bolnavi care se găseau acolo în condiții groaznice și l-a trimis la Valparaíso cu primul transport disponibil. A mai emis și un permis special pentru nepoata sa, pentru ca aceasta să poată pătrunde în incinta militară a portului și i-a desemnat un locotenent să o ajute. Când Severo del Valle a fost coborât pe o targa, nu l-a recunoscut: pierduse douăzeci de kilograme, era murdar, părea un cadavru galben și hirsut, cu o barbă de

câteva săptămâni, și avea ochii îngroziți și deliranți ai unui nebun. Nívea și-a revenit din șoc cu aceeași voință de amazoană care o ajuta în toate împrejurările vieții și l-a salutat cu un „salut, vere, ce bine-mi pare că te văd” vesel, la care Severo nu a putut răspunde. A fost atât de ușurat să o vadă că și-a acoperit fața cu mâinile ca să nu-l vadă plângând. Locotenentul organizase un mijloc de transport și, dând curs ordinelor primite, i-a condus pe rănit și pe Nívea direct la palatul ministrului de la Vina del Mar, unde soția acestuia pregătise totul. „Soțul meu zice să stai aici până te pui pe picioare, fiule”, l-a anunțat imediat. Medicul familiei Vergara a pus la bătaie toate resursele științei pentru a-l face bine, dar după o lună, când rana încă nu se cicatrizase și Severo se lupta în continuare cu febra, Nívea a priceput că avea sufletul bolnav de ororile războiului și singurul leac pentru atâtea remușcări era dragostea, așa că a optat pentru măsuri extreme.

— Am să le cer voie părinților mei să ne căsătorim, i-a spus.

— Sunt pe moarte, Nívea, a suspinat el.

— Mereu găsești câte o scuză, Severo! Agonia nu a fost niciodată o piedică în calea căsătoriei.

— Vrei să fii văduvă fără a fi fost soție? Nu vreau să pățești ce am pățit eu cu Lynn.

— N-am să fiu văduvă pentru că n-ai să mori. Ce-ar fi să mă ceri frumos în căsătorie, vere? Să-mi spui, de pildă, că sunt femeia vieții tale, îngerul tău, muza ta sau ceva în genul ăsta. Dar inventează ceva, omule! Spune-mi că nu poți trăi fără mine, măcar asta e ceva adevărat, nu-i așa? Recunosc că nu are niciun haz să fiu doar eu romantică în relația asta.

— Ești nebună, Nívea. Nici măcar nu sunt un bărbat întreg, sunt un invalid nenorocit.

— Îți mai lipsește ceva în afară de o bucată de picior? a întrebat alarmată.

— Ți se pare puțin lucru?

— Dacă toate celelalte sunt la locul lor, mi se pare că ai pierdut puțin, a râs ea.

— Atunci, te rog, mărită-te cu mine, a șoptit el, extrem de ușurat și cu un suspin în gât, prea slăbit ca s-o îmbrățișeze.

— Nu plânge, vere, sărută-mă; pentru asta n-ai nevoie de picior, i-a răspuns înclinându-se peste pat cu același gest pe care îl văzuse de atâtea ori în delirul lui.

Trei zile mai târziu s-au căsătorit printr-o ceremonie scurtă într-unul din frumoasele saloane ale rezidenței ministrului, în prezența ambelor familii. Date fiind împrejurările, a fost o căsătorie privată, dar chiar dacă au venit numai rudele apropiate, tot s-au adunat nouăzeci și patru de persoane. Severo a apărut palid și slab, cu părul tuns a la Byron, obrazul ras și îmbrăcat de gală, cu cămașă cu guler tare, nasturi de aur și cravată de mătase, într-un scaun cu roțile. Nu a fost timp pentru confecționarea rochiei de mireasă și nici o zestre potrivită pentru Nívea, dar surorile și verișoarele ei i-au umplut două lăzi cu lucruri pe care le brodaseră ani în șir pentru propria lor zestre. Și-a pus o rochie de satin alb și o tiară de perle și diamante pe care le-a împrumutat mătușa, în fotografia de nuntă apare radioasă în picioare lângă scaunul soțului. Seara a fost o masă în familie la care Severo del Valle nu a luat parte, pentru că emoțiile zilei îl sfârșiseră.

După plecarea invitaților, mătușa a condus-o pe Nívea în camera pe care i-o pregătise, „îmi pare tare rău că prima ta noapte de femeie măritată trebuie să fie așa”, a îngăimat buna ei mătușă, înroșindu-se. „Nu-ți face griji, tanti, am să mă consolez cu rugăciuni”, i-a răspuns tânăra. A așteptat ca toată lumea din casă să adoarmă și când a fost sigură că doar vântul sărat se mai mișca printre copacii din grădină, a ieșit în cămașă de noapte, a străbătut lungile coridoare ale palatului străin și a intrat în camera lui Severo. Călugărița angajată să vegheze somnul bolnavului dormea răscrăcănătă într-un fotoliu, dar Severo era treaz, așteptând-o. A pus un deget la buze cerându-i să tacă, a stins lămpile și s-a băgat în pat.

Nívea fusese educată la călugărițe și provenea dintr-o familie de tip vechi, în care funcțiile corpului nu erau niciodată menționate, cu atât mai puțin cele legate de reproducere, dar ea avea douăzeci de ani, o inimă pasionată și memorie bună. Își amintea perfect jocurile clandestine cu vărul ei în colțurile întunecoase, forma trupului lui Severo, neliniștea plăcerii niciodată satisfăcute, fascinația păcatului. Pe atunci pudoarea și vina îi inhibau și ieșeau din colțurile interzise tremurând, extenuați și cu pielea arzându-le. În anii în care fuseseră departe unul de altul avusese timp să retrăiască fiecare clipă petrecută cu vărul ei și să transforme curiozitatea copilăriei într-o iubire adâncă. În plus, profitase din plin de biblioteca unchiului Jose Francisco Vergara, om cu gândire liberală și modernă, care nu accepta nici o limită în calea curiozității intelectuale și nu admitea cu atât mai puțin cenzura religioasă, în timp ce Nívea clasifica opurile de știință, de artă și de război, descoperise din întâmplare modalitatea de a deschide un sertar secret și se pomenise în fața unei cantități deloc neglijabile de romane de pe lista neagră a bisericii și texte erotice, ba chiar și o amuzantă colecție de desene japoneze și chinezești care prezentau cupluri cu picioarele în sus, în poziții imposibile din punct de vedere anatomic, dar în stare să inspire chiar și pe cel mai mare ascet, cu atât mai mult o persoană atât de imaginativă cum era ea. Totuși, textele cele mai didactice au fost romanele pornografice scrise de o Doamnă Anonimă, foarte prost traduse din engleză în spaniolă, pe care fata le-a luat una câte una ascunse în geantă, le-a citit cu atenție și le-a pus la loc, precauție inutilă, pentru că unchiul ei era la război și nimeni din palat nu mai intra în bibliotecă. Îndrumată de cărțile acelea și-a explorat trupul, a învățat rudimentele celei mai vechi arte a omenirii și s-a pregătit pentru ziua în care avea să poată aplica teoria în practică. Știa, firește, că face un păcat groaznic — întotdeauna plăcerea este un păcat —, dar s-a abținut să discute tema cu duhovnicul ei pentru că i s-a părut că plăcerea pe care și-o provoca și avea să și-o provoace și mai târziu merita riscul infernului. Se ruga ca moartea să n-o ajungă brusc și să apuce, înainte de a-și da obștescul sfârșit, să mărturisească orele de delectare pe care i le produceau cărțile. Niciodată nu se gândise însă că antrenamentul acela solitar îi va sluji să-l readucă la viață pe bărbatul pe care îl iubea și cu atât mai puțin că o va face la mai puțin de trei metri de o călugăriță adormită. După prima noapte cu Severo, Nívea avea grijă să-i lase făpturii lui Dumnezeu o ceașcă cu ciocolată fierbinte și niște pișcoturi înainte de a-i spune noapte bună soțului și de a pleca în camera ei. Ciocolata conținea o doză de valeriană în stare să adoarmă o cămilă. Severo del Valle nu și-a închipuit niciodată că nevinovata lui

verișoară ar fi în stare de asemenea isprăvi extraordinare. Rana de la picior, care îi provoca dureri înțepătoare, febră și slăbiciune, îl limita la un rol pasiv, dar lipsa lui de forță era suplinită de inițiativa și știința ei. Nu-și închipuise că asemenea lucruri erau posibile și era convins că numai creștinești nu erau, dar asta nu l-a împiedicat să se bucure din plin. Dacă n-ar fi cunoscut-o pe Nívea din copilărie ar fi zis că vară-sa se antrenase într-un harem turcesc, dar chiar dacă îl neliniștea felul în care domnișoara învățase atâtea trucuri de curtezană, a avut inteligența să nu pună întrebări. A urmat-o docil în călătoria simțurilor cât îl ținea corpul, lăsând pe drum ultimele îndoieli. Se căutau sub așternut în formele descrise de pornografii din biblioteca onorabilului ministru de război și în altele pe care le inventau mânați de dorință și de dragoste, dar limitate de montul înfășurat în bandaje și de călugărița care sforăia în fotoliu. Zorii îi prindeau palpitând îmbrățișați, cu gurile unite și respirând la unison; la primele raze ale soarelui în geam, ea se strecura ca o umbră în camera ei. Jocurile de odinioară au devenit adevărate maratoane de concupiscentă, se mângâiau cu o poftă vorace, se sărutau, se lingeau și se pătrundeau peste tot, totul pe întuneric și în liniștea cea mai adâncă, înăbușindu-și suspinele și mușcând perna când ajungeau la extaz în acele nopți prea scurte. Timpul zbura: nici nu apuca bine Nívea să se strecoare ca o fantomă în camera și în patul lui Severo și era dimineată. Nu lipeau geană de geană, nu puteau pierde nici măcar un minut din binecuvântatele lor întâlniri. A doua zi, el dormea ca un prunc nou-născut până la prânz, dar ea se scula dimineata cu expresie de somnambulă și își făcea treburile de rutină. După-amiezile Severo del Valle se odihnea pe terasă în scaunul lui cu roțile și privea apusul soarelui pe mare, în timp ce soția lui dormea alături pe broderiile ei. De față cu alții se purtau ca doi frați, nu se atingeau, aproape că nu se priveau, dar în jurul lor aerul ardea de nerăbdare. Numărau orele, așteptând în delir să ajungă în pat. Ceea ce făceau noaptea ar fi îngrozit doctorul, ambele familii, societatea întreagă, ca să nu mai vorbim de călugăriță, între timp, rudele și prietenii comentau abnegația acestei tinere atât de pure și catolice condamnată la o dragoste platonică și forța morală a lui Severo, care își pierduse un picior și își distrusese viața apărând patria. Bârfele cumetrelor întindeau zvonul că pe câmpul de luptă își pierduse nu numai piciorul, ci și atributele virile. Sărăcuții, spuneau între suspine, nebănuind ce bine se distrau cei doi destrăbălați. După o săptămână de când măicuța era anesteziată cu ciocolată și ei făceau amor ca egiptenii, rana se cicatrizase și febra dispăruse. Nu trecuseră două luni și Severo del Valle mergea în cărje și vorbea de un picior de lemn, în timp ce Nívea vomita pe ascuns în oricare din cele douăzeci și trei de băi ale palatului. Când n-a mai fost chip să ascundă sarcina familiei surpriza generală a fost atât de mare încât s-a spus că era vorba de un miracol. Cea mai scandalizată a fost călugărița, fără doar și poate, dar Severo și Nívea au bănuیت tot timpul că, în ciuda dozei superlative de valeriană, femeia cea sfântă a avut ocazia să învețe destule; se prefăcea adormită ca să nu piardă plăcerea de a-i spiona. Singurul care a bănuیت cum procedaseră și care a elogiat isprava cu un răs în hohote a fost ministrul Vergara. Când Severo făcea primii pași cu piciorul artificial iar pântecul soției sale nu mai putea fi ascuns, i-a ajutat să se instaleze în altă casă și i-a dat o slujbă lui Severo del Valle. „Țara și partidul liberal au nevoie

de bărbați îndrăzneți ca tine", i-a spus, deși, spre cinstirea adevărului, cea îndrăzneată era Nivea.

Nu l-am cunoscut pe bunicul meu Feliciano Rodríguez de Santa Cruz, a murit două luni înainte de venirea mea în casa lor. L-a lovit apoplexia pe când se afla în capul mesei la un banchet în conacul din Nob Hill și s-a înecat cu o bucată de plăcintă cu carne de cerb și cu vin negru franțuzesc. Mai multe persoane au reușit să-l ridice de pe jos și l-au întins muribund pe o canapea. Frumosul lui cap de prinț arab se odihnea pe pieptul Paulinei del Valle care încerca să-i dea curaj repetându-i: „Nu muri, Feliciano, știi că o văduvă nu mai este invitată nicăieri... Respiră, omule! Dacă respiri, îți promit că chiar azi scot zăvorul de la camera mea." Se spune că Feliciano a mai apucat să zâmbească înainte de a i se inunda inima de sânge. Există nenumărate portrete ale acelui chilian robust și vesel; e ușor să mi-l imaginez viu, pentru că în nici unul nu pozează pictorului sau fotografului, peste tot impresia este că a fost surprins într-un gest spontan. Râdea cu dinți de rechin, gesticula în timp ce vorbea, se mișca la fel de sigur și de nerușinat ca un pirat. La moartea lui, Paulina s-a prăbușit; depresia ei a fost atât de adâncă încât nu a putut participa nici la funeralii nici la omagiile numeroase care s-au organizat pentru el în tot orașul. Cei trei fii erau absenți, așa că majordomul Williams și avocații familiei s-au ocupat de funeralii. Cei doi fii mai mici au ajuns după câteva săptămâni, dar Matías era în Germania, cu scuza problemelor de sănătate, și nu a venit să-și consoleze mama. Pentru prima dată în viață, Paulina și-a pierdut cochetăria, pofta de mâncare și interesul pentru dosarele de contabilitate, refuza să iasă și își petrecea zilele în pat. A interzis să fie văzută în halul ăsta, singurii care îi știau durerea erau servitoarele și Williams, care se făcea că nu vede și se limita să vegheze de la o distanță prudentă ca s-o poată ajuta dacă i-ar fi cerut-o. Într-o seară s-a oprit întâmplător în fața marii oglinzi aurite care acoperea o jumătate de perete din baie și a văzut cum arăta: o vrăjitoare bătrână și grasă, cu un căpșor de broască țestoasă acoperit de o claie de lațe cenușii. A scos un țipăt de groază. Niciun bărbat pe lumea asta, cu atât mai puțin Feliciano, nu merită atâta abnegație, și-a spus. Atinsese fundul, acum trebuia să înfigă piciorul în nisip și să iasă din nou la suprafață. A sunat servitoarele și le-a poruncit să o ajute să facă baie și să aducă coaforul. Din ziua aceea și-a revenit din doliu cu o voință de fier, fără alte ajutoare decât grămezi de dulciuri și băi prelungite în cadă. Noaptea o prindea cu gura plină și în baie, dar n-a mai plâns. În preajma Crăciunului a ieșit din izolare cu câteva kilograme în plus și perfect refăcută și a constatat cu surprindere că în absența ei lumea continuase să se învârtască și că nimeni nu îi dusesese lipsa, ceea ce a reprezentat ultimul imbold pentru a se pune definitiv pe picioare. Nu va permite să fie ignorată, a hotărât, împlinise șaiszeci de ani și avea de gând să mai trăiască treizeci, chiar de ar fi doar ca să-i enerveze pe ceilalți. Va purta doliu câteva luni, era cel mai mic lucru pe care-l putea face din respect pentru Feliciano, dar lui nu i-ar fi plăcut să o vadă în chip de văduvă greacă ce se îngroapă pentru tot restul zilelor în văluri negre. S-a apucat să-și compună o garderobă nouă în culori pastel pentru anul următor și să planuiască un voiaj de plăcere prin Europa, întotdeauna vruse să meargă în Egipt, dar Feliciano era de părere că era o țară de nisip și de mumii, unde toate lucrurile interesante se petrecuseră acum trei mii de

ani. Acum era singură și-și putea realiza visul. Totuși, și-a dat seama curând cât i se schimbase viața și ce puțin o prețuia societatea din San Francisco; toată averea ei nu ajungea ca să i se ierte originea hispanică și accentul de bucătăreasă. Așa cum spusese în glumă, nimeni nu o invita, nu mai era prima care să primească invitații la petreceri, nu i se cerea să inaugureze un spital sau un monument, numele ei nu mai era menționat în paginile mondene și abia dacă o salutau la operă. Era exclusă. Pe de altă parte, îi venea foarte greu să-și sporească afacerile, în absența soțului nu avea cine s-o reprezinte în mediile financiare. A făcut un calcul minuțios al averii sale și a constatat că cei trei fii ai ei reușeau să facă praf banii mai repede decât putea ea să-i câștige, că existau datorii peste datorii și că, înainte de a muri, Feliciano făcuse niște investiții foarte proaste fără să o consulte. Nu era atât de bogată pe cât credea, dar nu s-a dat bătută. L-a chemat pe Williams și i-a ordonat să angajeze un decorator care să schimbe saloanele, un maestru bucătar pentru banchetele pe care voia să le dea de Anul Nou, un agent de voiaj cu care să vorbească despre Egipt și un croitor care să-i creeze rochiile cele noi. Așa stăteau lucrurile și așa încerca să-și revină din spaima văduviei cu măsuri de urgență când a apărut o fetiță îmbrăcată în poplin alb, cu o bonetă din dantelă și botine de lac, pe care o ținea de mână o femeie în doliu. Erau Eliza Sommers și nepoata ei Aurora, pe care Paulina del Valle nu le văzuse de cinci ani.

— Îți aduc fata, așa cum ai vrut, Paulina, a spus Eliza cu tristețe.

— Dumnezeule mare, dar ce s-a întâmplat? a întrebat Paulina încremenită de surpriză.

— Mi-a murit soțul.

— Amândouă suntem văduve...

Eliza Sommers i-a explicat că nu putea avea grijă de nepoată pentru că trebuia să ducă trupul lui Tao Chi'en în China, după cum îi promisese. Paulina del Valle l-a chemat pe Williams și l-a rugat să ducă fetița în grădină și să-i arate păunii în timp ce ele stăteau de vorbă.

— Când crezi că te întorci, Eliza?

— Călătoria poate să fie foarte lungă.

— Nu vreau să prind drag de fetiță și peste câteva luni să trebuiască s-o dau înapoi. Mi s-ar rupe inima.

— Asta n-o să se întâmple, Paulina, îți promit. Dumneata îi poți oferi nepoatei mele o viață mult mai bună decât pot eu să-i dau. Locul meu nu e nicăieri, fără Tao n-are nici un rost să trăiesc în Chinatown. Sunt o străină oriunde, dar vreau ca Lai-Ming să aibă rădăcini, o familie și o educație bună. Ar fi de competența lui Severo del Valle, tatăl ei legal, să se ocupe de ea, dar el e departe și are alți copii acum. Ai vrut mereu să ieși fetița, așa că m-am gândit că...

— Ai făcut foarte bine, Eliza, a întrerupt-o Paulina. Apoi a ascultat până la sfârșit tragedia care se abătuse peste Eliza Sommers și a aflat toate amănuntele despre Aurora, inclusiv despre rolul pe care îl avea Severo del Valle în destinul ei. Pe nesimțite, toată ciuda și toată mândria ei s-au topit și s-a pomenit îmbrățișând-o înduioșată pe femeia pe care cu câteva minute mai devreme o considera cea mai mare dușmancă, mulțumindu-i pentru incredibila generozitate de a-i fi încredințat nepoata și jurându-i că avea să fie o bunică adevărată, sigur, nu atât de bună ca ea și Tao Chi'en, dar

hotărâtă să-și consacre restul zilelor creșterii și fericirii Aurorei. Va fi prima ei misiune pe această lume.

— Lai-Ming e o fetiță isteată. În curând o să întrebe cine e tatăl ei. Până de curând credea că taică-său, bunicu-său, cel mai bun prieten și Dumnezeu erau aceeași persoană, Tao Chi'en, a adăugat Eliza.

— Ce să-i spun atunci?

— Spune-i adevărul, e cel mai ușor de înțeles, a sfătuit-o Eliza.

— Că fiul meu Matías este tatăl biologic și nepotul meu Severo este tatăl legal?

— De ce nu? Și mai spune-i că pe mama ei o chema Lynn Sommers și era o tânără bună și frumoasă, a șoptit Eliza cu glasul care i se frângea.

Cele două bunici au căzut de acord că, pentru a nu zăpăci și mai mult copila, era mai bine să o despartă definitiv de familia ei maternă, să nu mai vorbească chinezește și să nu mai aibă contact cu nimeni din trecut. La cinci ani încă nu ai uzul rațiunii, a fost concluzia lor; cu timpul, micuța Lai-Ming își va uita originile și trauma faptelor recente. Eliza Sommers a promis că nu va încerca nicicum să comunice cu fetița, iar Paulina del Valle că o va adora ca pe fiica pe care și-o dorise atâta și nu o avusese. S-au despărțit cu o îmbrățișare scurtă și Eliza a ieșit pe o ușă de serviciu, pentru ca nepoata ei să n-o vadă plecând.

Îmi pare tare rău că aceste bune doamne, bunicile mele Eliza Sommers și Paulina del Valle, mi-au hotărât soarta fără să am voie să iau parte în niciun fel. Cu aceeași voință colosală cu care la optsprezece ani evadase din mănăstire cu capul ras pentru a fugi cu iubitul ei, iar la douăzeci și opt făcuse avere cărând ghețuri preistorice cu vaporul, bunică-mea Paulina s-a apucat să-mi șteargă originea. Și ar fi reușit, dacă în ultimul moment o întorsătură a destinului nu i-ar fi zădărnicit planul, îmi amintesc foarte bine prima mea impresie despre ea. Mă văd intrând într-un palat cățarat pe un deal, străbătând grădini cu oglinzi de apă și arbori tăiați artistic, văd scările de marmură cu câte un leu de bronz în mărime naturală de ambele laturi, ușa dublă din lemn închis la culoare și holul imens luminat de vitraliile colorate ale cupolei majestuoase care încununa acoperișul. Niciodată nu fusesem într-un loc ca acela, eram fascinată și speriată deopotrivă. Imediat după asta m-am pomenit în fața unui jilț aurit în care stătea Paulina del Valle, regină pe tronul ei. Tot revăzând-o de multe ori instalată în același jilț, îmi imaginez ușor cum putea să arate în acea primă zi: gătită cu o grămadă de bijuterii și îmbrăcată într-o cantitate de material suficientă pentru a ajunge pentru perdele, impunătoare, în preajma ei, toți ceilalți dispăreau. Avea glas frumos, o mare eleganță naturală și dinții albi și regulați, rezultat al unei plăci dentare din porțelan. Pe atunci pesemne că avea părul cărunț, dar și-l vopsea în același castaniu din tinerețe și îi sporea volumul cu câteva meșe iscusit așezate, astfel ca părul strâns în coc să pară cât un turn. Nu văzusem până atunci o ființă de asemenea dimensiuni, perfect adecvată mărimii și somptuozității locuinței. Acum, când știu în sfârșit ce s-a întâmplat în zilele care au precedat acel moment, înțeleg că spaima mea nu trebuie pusă în legătură doar cu această bunică formidabilă; când am fost adusă la ea frica făcea parte din bagajele mele, alături de valjoară și de păpușa chinezească pe care le țineam strâns. După ce m-a plimbat prin grădină și m-a așezat într-o sufragerie imensă și

goală în fața unei cupe cu înghețată, Williams m-a dus în salonul acuarelelor, unde bănuia că mă așteaptă bunică-mea Eliza, dar acolo am dat de Paulina del Valle, care s-a apropiat de mine cu fereală, de parcă ar fi vrut să prindă o mătă pusă pe fugă, și mi-a spus că mă iubește mult și că de-acum înainte am să locuiesc în casa asta mare și am să mă joc cu multe păpuși, ba chiar cu un poney și o trăsurică.

— Eu sunt bunica ta, m-a lămurit.

— Unde e bunica mea adevărată? se spune că am întrebat.

— Sunt bunica ta adevărată, Aurora. Cealaltă bunică a plecat într-o călătorie lungă, mi-a explicat Paulina.

Am rupt-o la fugă, am traversat holul cu cupolă, m-am rătăcit în bibliotecă, am ajuns în sufragerie și m-am băgat sub masă, unde am rămas ghemuită, mută de nedumerire. Era o piesă de mobilier enormă acoperită cu o placă de marmură verde și cu picioare sculptate cu cariatide, imposibil de clintit din loc. Curând au venit Paulina del Valle, Williams și doi servitori, cu gândul de a mă ademeni afară, dar eu mă mișcăm ca o nevăstuică cum vedeam că se apropie vreo mână. „Lăsați-o, doamnă, o să iasă singură”, a sugerat Williams, dar orele treceau și eu continuam să mă adăpostesc sub masă, așa că mi-au adus încă o farfurie cu înghețată, o pernă și o pătură. „Când adoarme, o scoatem”, spusese Paulina del Valle, dar eu nu am dormit, în schimb am făcut pipi stând pe vine, perfect conștientă că fac o măgărie, dar prea speriată să mă duc la baie. Am rămas sub masă chiar și în timp ce Paulina cina; din tranșeea mea îi vedeam picioarele groase încălțate în pantofiori de atlas peste care se revărsa carnea și pantalonii negri ai servitorilor care slujeau la masă. S-a aplecat cu eforturi deosebite de două ori ca să-mi facă cu ochiul, dar eu mi-am ascuns fața în genunchi. Muream de foame, de oboseală și de nevoia de a mă duce la toaletă, dar eram tot atât de mândră ca Paulina del Valle și nu m-am predat ușor. Puțin mai târziu, Williams a strecurat sub masă o tavă cu a treia înghețată, fursecuri și o bucată mare de tort de ciocolată. Am așteptat să se depărteze și când m-am simțit în siguranță am vrut să mănânc, dar cu cât întindeam mai mult mâna cu atât mai departe era tava pe care majordomul o legase cu o sfoară și o trăgea. Când am reușit să apuc un fursec mă găseam afară din refugiu, dar în sufragerie nu era nimeni, așa că am înfulecat bunătățile și am zburat iar sub masă de cum am auzit un zgomot. Același lucru s-a repetat dimineața, până când tot mergând după tava năzdrăvană m-am pomenit la ușă, unde mă aștepta Paulina del Valle care mi-a pus în brațe un cățel galben.

— Uite, e pentru tine, Aurora. Și cățelul ăsta este singur și speriat.

— Pe mine mă cheamă Lai-Ming.

— Te cheamă Aurora del Valle, mi-a răspuns sec.

— Unde e baia, am șoptit cu picioarele încrucișate, și astfel a început legătura mea cu colosala bunică pe care mi-o hărăzise soarta. M-a instalat într-o cameră de lângă a ei și mi-a dat voie să dorm cu cățelul pe care l-am botezat Caramela pentru că era exact de această culoare. La miezul nopții m-am deșteptat din coșmarul cu copiii în pijamale negre și, fără să stau pe gânduri, m-am dus drept la patul legendar al Paulinei del Valle, așa cum înainte mă vâram în fiecare dimineață în patul bunicului meu, ca să mă răsfețe. Eram obișnuită să fiu primită de brațele tari ale lui Tao Chi'en, nimic nu mă liniștea mai mult decât mirosul lui de mare și litania de cuvinte dulci

rostitute în chineză pe care mi le spunea pe jumătate adormit. Nu știam că un copil normal nu intră în dormitorul celor mari, cu atât mai puțin dacă aceștia sunt în pat; crescusem într-un contact fizic permanent, pupată și legănată îndelung de bunicii materni, să fiu luată în brațe era singura modalitate de alinare sau de odihnă pe care o cunoșteam. Când m-a văzut, Paulina del Valle m-a respins scandalizată și eu am început să mă tângui încetisor la unison cu câțelul; pesemne că aveam amândoi un aer atât de jalnic că ne-a făcut semn să venim. M-am urcat în pat și mi-am tras cearșafurile peste cap. Presupun că am adormit imediat, oricum, m-am trezit ghemuită lângă sâni ei mari parfumați cu gardenie, cu câțelul la picioare. Primul lucru pe care l-am făcut când m-am trezit între delfinii și naiadele florentine a fost să întreb de bunicii mei Eliza și Tao. I-am căutat peste tot în casă și în grădină, după care m-am așezat lângă ușă așteptând să vină să mă ia. Asta s-a repetat toată săptămâna, în ciuda cadourilor, plimbărilor și răsfățurilor cu care mă copleșea Paulina. Sâmbătă am fugit. Niciodată nu mă aflasem singură pe stradă și eram incapabilă să mă orientez, dar instinctul m-a făcut să cobor dealul, așa am ajuns în centrul orașului San Francisco, unde m-am învărtit câteva ceasuri, copleșită, până am văzut doi chinezi cu un cărucior cu rufe de spălat și m-am luat după ei la o distanță prudentă pentru că semănau cu unchiul meu Lucky. Se duceau în Chinatown — acolo erau toate spălătoriile din oraș — și de cum am intrat în cartier m-am simțit în siguranță, deși nu cunoșteam numele străzilor sau adresa bunicii. Eram timidă și prea speriată ca să cer ajutor, astfel că am continuat să merg fără ținută, purtată de mirosurile de mâncare, sunetul limbii și înfățișarea sutelor de mici prăvălii pe care le colindasem de atâtea ori de mână cu bunicul Tao Chi'en. La un moment dat oboseala m-a învins, m-am așezat pe pragul unei clădiri dărăpănate și am adormit. M-au trezit zgâlțâiala și mârâielile unei bătrâne care din cauza sprâncenelor fine trasate cu cărbune la mijlocul frunții părea o mască. Am scos un țipăt de surpriză, dar era deja prea târziu s-o șterg, mă apucase zdravăn de mână. M-a luat pe sus în timp ce dădeam din picioare și m-a închis într-o chichineată infectă. Mirosul era groaznic și de foame și frică mi s-a făcut rău și am început să vomit. Habar nu aveam unde mă aflam. De cum mi-a trecut greața am început să-l strig cât mă ținea gura pe bunicul și-atunci femeia s-a întors și mi-a cârpit niște palme care mi-au tăiat respirația; niciodată nu fusesem bătută și cred că mai mare decât durerea a fost mirarea. Mi-a poruncit în cantoneză să tac naibii dacă nu vreau să mă bată cu o prăjină de bambus, apoi m-a dezbrăcat și m-a cercetat din cap până-n picioare, mai ales la gură, urechi și organele genitale, mi-a pus o cămașă curată și a plecat luându-mi hainele cu ea. Am rămas din nou singură în maghernița care se întuneca pe măsură ce scădea lumina care se strecura printr-un mic luminator.

Cred că aventura aceea m-a marcat, căci au trecut douăzeci și cinci de ani și tot îmi mai aduc aminte de orele care nu se mai terminau. Pe atunci nu vedeai în Chinatown fete singure pe stradă, familiile lor aveau mare grijă de ele pentru că într-o clipă de neatenție puteau dispărea în tentaculele prostituției infantile. Eu eram prea mică, dar adesea erau răpite sau cumpărate copile de vârsta mea pentru a fi învățate de mici la tot felul de depravări. Femeia s-a întors după câteva ceasuri, era întuneric deplin, însoțită de un tânăr. S-au uitat la mine la lumina unei lămpi și s-au pus să

discute însuflețit în limba lor, pe care o cunoșteam, dar am priceput puțin pentru că eram extenuată și moartă de frică. Mi s-a părut că aud de câteva ori numele bunicului Tao Chi'en. Au plecat iar, lăsându-mă singură și dârdâind de frig și de frică nu știu cât timp. Când ușa s-a redeschis, lumina lămpii m-a orbit, m-am auzit strigată pe numele meu chinezesc, Lai-Ming, și am recunoscut vocea de neconfundat a unchiului Lucky. M-a ridicat în brațe și n-am mai știut nimic, ușurarea era prea mare. Nu-mi amintesc de drumul în trăsură și nici de clipa în care m-am revăzut în palatul din Nob Hill în fața bunică-mii Paulina. Nu mai știu nici ce s-a întâmplat în săptămânile care au urmat, pentru că am fost bolnavă de varicelă; a fost o perioadă confuză, cu multe schimbări și contradicții.

Acum, când pun cap la cap crâmpie din trecut, pot spune cu certitudine că m-a salvat norocul unchiului Lucky. Femeia care mă răpise pe stradă s-a dus atunci la un reprezentant al tong-ului din care făcea parte, căci nimic nu mișca în Chinatown fără cunoștința și aprobarea acestor bande, întreaga comunitate aparținea acestor tong-uri, fraternități închise și zeloase care își strângeau membrii cerându-le lealitate și comisioane în schimbul protecției, relațiilor pentru ca să poată munci și pentru a duce în China trupurile chinezilor morți pe sol american. Bărbatul mă văzuse de mână cu bunicul de multe ori și, printr-o întâmplare fericită, ținea de același tong ca și Tao Chi'en. El l-a chemat pe unchiul meu. Primul impuls al lui Lucky a fost să mă ia acasă la el, pentru ca proaspăta lui soție, recent comandată în China după catalog, să aibă grijă de mine, dar apoi și-a dat seama că instrucțiunile părinților trebuie respectate. După ce m-a depus la Paulina del Valle, bunica Eliza a plecat să îngroape trupul lui Tao Chi'en la Hong Kong. Atât ea cât și Tao Chi'en repetaseră mereu că pentru mine cartierul chinezesc din San Francisco era o lume prea mică, doreau ca eu să fac parte din Statele Unite. Deși nu împărtășea acest principiu, Lucky nu putea să nu asculte de dorința părinților, așa că a plătit răpitorilor suma convenită și m-a dus înapoi la Paulina del Valle. Aveam să-l revăd abia după douăzeci de ani, când l-am căutat pentru a afla ultimele detalii despre povestea mea.

Trufașa familie a bunicilor mei paterni a locuit la San Francisco treizeci și șase de ani, fără să lase multe amintiri. Am mers pe urmele lor. Astăzi, pălățul din Nob Hill este transformat într-un hotel și nimeni nu-și amintește de primii lui stăpâni. Căutând la bibliotecă ziare vechi am găsit numele familiei menționat adesea în paginile mondene, de asemenea povestea statuii Republicii și numele mamei. Mai există și o scurtă știre despre moartea bunicului Tao Chi'en, un ferpar foarte elogios scris de un anume Jacob Freemont, cât și un anunț de condoleanțe din partea Societății de Medicină care exprimă gratitudinea pentru contribuțiile pe care zhong yi Tao Chi'en le-a avut în medicina occidentală. Lucru rar, căci pe atunci populația chineză era aproape invizibilă, se năștea, trăia și murea la marginea evenimentelor americane, dar prestigiul lui Tao Chi'en depășise limitele Chinatown-ului și ale Californiei, ajunsese până în Anglia, unde prezentase câteva conferințe despre acupunctură. Fără aceste mărturii tipărite, cea mai mare parte a protagoniștilor acestei istorii ar fi pierit duși de vântul uitării.

Escapada mea în Chinatown în căutarea bunicilor materni s-a

adăugat altor motive care au determinat-o pe bunică-mea Paulina del Valle să se întoarcă în Chile. Și-a dat seama că nicio petrecere oricât de somptuoasă și nicio risipă nu erau în stare să-i readucă poziția socială pe care o avusese pe când trăia bărbatul ei. Îmbătrânea singură, departe de copii, de rude, de limba și de pământul ei. Banii rămași nu erau destui ca să trăiască în căsă cu patruzeci și cinci de încăperi ca până atunci, dar reprezentau o avere uriașă în Chile, unde totul era mai ieftin, în plus, îi căzuse în brațe o nepoată cam ciudată pe care trebuia să o dezrădăcineze complet de trecutul ei chinezesc, dacă voia să o transforme într-o domnișoară chiliană. Fiindu-i teamă să nu fug iar, a angajat o dădacă englezoaică ce trebuia să mă vegheze zi și noapte. Și-a anulat planurile de călătorie în Egipt și banchetele de Anul Nou, dar a grăbit refacerea garderobei și a purces metodic să-și împartă banii între Statele Unite și Anglia, trimițând în Chile doar suma indispensabilă pentru instalare, căci situația politică i se părea instabilă. A scris o lungă misivă lui Severo del Valle, ca să se împace cu el, să-i povestească ce i se întâmplase lui Tao Chi'en și decizia Elizei Sommers de a-i încredința fata, explicându-i în detaliu avantajele. Severo del Valle a înțeles motivele și a fost de acord, pentru că avea deja doi copii și nevastă-sa îl aștepta pe al treilea, dar nu a renunțat la tutela legală, așa cum îi cerea mătușă-sa.

Avocații Paulinei au ajutat-o să aranjeze finanțele și să vândă conacul, în timp ce majordomul Williams s-a ocupat de aspectele practice ale mutării în sudul lumii și de ambalarea lucrurilor stăpânei, pentru că aceasta nu voia să vândă nimic, ca să nu zică gurile rele că era strâmtorată. Planul era ca Paulina să se imbarce cu mine, cu dădaca englezoaică și câțiva servitori de încredere, iar Williams să trimită în Chile bagajele, după care era liber și rămânea cu o succulentă gratificație în lire sterline. Avea să fie ultimul serviciu în slujba ei. Cu o săptămână înainte de plecarea ei, majordomul i-a cerut o întrevedere între patru ochi.

— Iertați-mă, doamnă, dar pot afla de ce am decăzut în ochii dumneavoastră?

— Ce spui, Williams! Doar știi cât te apreciez și cât de recunoscătoare îți sunt pentru câte ai făcut.

— Totuși, nu mă luați în Chile...

— Pentru Dumnezeu, omule! Nici nu mi-a trecut prin cap. Ce să facă un majordom britanic în Chile? Nimeni nu are așa ceva acolo. Ar râde lumea și de mine și de dumneata. Te-ai uitat pe hartă? Țara asta e foarte departe și nimeni nu vorbește engleza, ai duce o viață foarte neplăcută. Nu am dreptul să-ți cer asemenea sacrificiu, Williams.

— Dacă-mi permiteți, despărțirea de dumneavoastră ar fi un sacrificiu și mai mare.

Paulina del Valle s-a oprit și l-a privit cu ochii rotunjiți de uimire. Și-a dat seama pentru prima dată că Williams era mai mult decât un automat în redingotă neagră cu cozi și mănuși albe. A văzut un bărbat de vreo cincizeci de ani, lat în spate și plăcut la chip, cu un păr bogat de culoarea piperului și ochi pătrunzători; avea mâini puternice de matelot și dinții galbeni de nicotină, deși niciodată nu îl văzuse fumând sau mestecând tutun. Au rămas tăcuți, ea privindu-l, el suportându-i privirile fără pic de stânjeneală.

— Doamnă, spuse în cele din urmă în limbajul indirect care îl

caracteriza, nu pot să nu observ greutățile prin care treceți de când sunteți văduvă.

— Îți bați joc de mine?

— Nici nu-mi trece prin gând, doamnă.

— Aha, își drese ea vocea după o lungă pauză.

— Probabil că vă întrebați de ce vă spun toate astea.

— Să spunem că ai reușit să mă faci curioasă, Williams.

— Mă gândesc că dacă nu pot să vă urmez în Chile în calitate de majordom, poate că nu ar fi o idee chiar proastă să o fac în calitate de soț.

Paulina del Valle a crezut că se despică dușumeaua sub ea și că pică cu scaun cu tot în fundul pământului. Primul gând a fost că omul se ținise, nu era altă explicație, dar constatând calmul și atitudinea demnă ale majordomului și-a înghițit ocările care îi stăteau pe buze.

— Dați-mi voie să vă explic punctul meu de vedere, doamnă. Nu pretind, firește, să-mi exercit rolul de soț sub aspect sentimental. Nu aspir nici la averea dumneavoastră, care va fi în perfectă siguranță, și puteți lua măsurile legale în acest sens. Rolul meu ar fi practic același: să vă ajut la tot ce-mi stă în puteri cu discreție maximă. Presupun că în Chile, ca și în restul lumii, o femeie singură are de înfruntat destule neplăceri. Ar fi o onoare pentru mine să ies în față pentru dumneavoastră.

— Și ce câștigi cu aranjamentul ăsta ciudat? a întrebat Paulina fără a putea ascunde o nuanță mușcătoare.

— Pe de o parte, respect. Pe de alta, recunosc că gândul de a nu vă mai vedea mă chinuie de când ați plănuit să plecați. Am trăit alături de dumneavoastră o jumătate din viața mea, m-am obișnuit.

Paulina a rămas mută o lungă bucată de vreme, tot învârtind în minte curioasa propunere a angajatului ei. Așa cum era expusă, era o afacere bună, cu avantaje pentru ambii: el s-ar bucura de o viață bună pe care n-ar putea s-o ducă altfel, ea ar merge la braț cu un tip bine care, dacă îl priveai atent, părea cât se poate de distins. De fapt, părea un nobil britanic. Doar imaginându-și mutra rudelor ei din Chile și invidia surorilor, a pufnit în râs.

— Dar ești cu cel puțin zece ani mai tânăr decât mine și cu treizeci de kilograme mai ușor, nu ți-e teamă de ridicol?

— Eu nu. Dar dumneavoastră nu vă e teamă să fiți văzută cu cineva de condiția mea?

— Eu nu mă tem de nimic în viața asta și mă încântă să-mi scandalizez semenii. Care ți-e numele mic, Williams?

— Frederick.

— Frederick Williams... Frumos nume, cât se poate de aristocratic.

— Cu regret vă spun că e singurul lucru aristocratic pe care îl am, doamnă, a zâmbit Williams.

Și așa s-a întâmplat că o săptămână mai târziu bunică-mea Paulina, noul ei soț, coaforul, dădaca, două cameriste, un valet, un servitor și cu mine am plecat cu trenul la New York cu o parte din cufere și de acolo ne-am imbarcat spre Europa pe o navă britanică. L-am luat cu noi și pe Caramela, care era în perioada de creștere în care căinii vor să copuleze cu tot ce întâlnesc în cale, în cazul de față cu o blană de vulpe a bunică-mii. Blana avea de jur împrejur cozi întregi iar Caramela, supărat de pasivitatea cu care îi acceptau avansurile, le-a făcut praf cu dinții. Furioasă, Paulina del Valle a

fost pe punctul de a-l zvârli peste bord, dar criza mea de spaimă i-a salvat pielea. Bunica ocupa o suită de trei camere, Frederick Williams una identică pe partea opusă a culoarului. Ea își petrecea zilele mâncând tot timpul, schimbându-și tot timpul rochiile, învățându-mă aritmetică pentru ca în viitor să-i pot ține contabilitatea și povestindu-mi istoria familiei sale ca să știu de unde veneam, fără a-mi spune niciodată cine e tatăl meu, de parcă aș fi apărut în clanul Del Valle prin generație spontanee. Dacă o întrebam de mama și de tata îmi spunea că muriseră și nu avea importanță, pentru că având o bunică așa ca ea era de ajuns și prea de ajuns, între timp, Frederick Williams juca bridge și citea ziare englezești, exact ca ceilalți pasageri de la clasa întâi. Își lăsase favoriți și o mustață bogată cu vârfurile geminate, care îi dădeau un aer important, și fuma pipă și trabuce cubaneze. I-a mărturisit bunicii că era un fumător împătimit și că cel mai greu îi fusese în timpul cât era majordom să se abțină să fumeze în public, acum putea în sfârșit să savureze tutunul și să arunce la gunoi pastilele de mentă pe care le cumpăra în cantități industriale și care-i perforaseră stomacul, în epoca aceea în care bărbații cu situație aveau burtă și gușă dublă, silueta mai curând zveltă și athletică a lui Williams era o raritate în societatea înaltă, deși purtările lui impecabile erau mult mai convingătoare decât cele ale bunică-mii. Seara, înainte de a coborî amândoi în salonul de dans, veneau să-mi spună noapte bună în cabina pe care o împărțeam cu dădaca. Era un spectacol să-i vezi, ea pieptănată și machiată de coafor, îmbrăcată de gală și sclipind de bijuterii precum un idol grăsan, el pe post de prinț-consort distins. Uneori îi spionam uimită din ușa salonului: Frederick Williams o manipula pe Paulina del Valle pe pista de dans cu siguranța cuiva obișnuit să mute din loc baloturi grele.

Am ajuns în Chile după un an, când averea nesigură a bunicii se redresase încă o dată grație speculațiilor cu zahăr pe care le făcuse în timpul Războiului Pacificului. Teoria ei se dovedise exactă: lumea mănâncă mai multe dulciuri în vremuri de restriște. Sosirea noastră a coincis cu cel mai celebru rol pe care incomparabila Sarah Bernhardt venise să-l prezinte la teatru, cel din Dama cu camelii. Celebra actriță nu a reușit să emoționeze publicul așa cum făcuse în restul universului civilizat, pentru că mitocăneasca societate chiliană n-a avut nici un fel de simpatie pentru curtezana tuberculoasă, tuturor li s-a părut normal să se sacrifice pentru amantul ei, nu vedeau rațiunea pentru atâta dramă și atâtea camelii ofilite. Faimoasa actriță s-a convins că venise într-o țară de idioți, părere pe care Paulina del Valle o împărtășea pe deplin. Bunica se plimbase cu toată suita prin mai multe orașe din Europa, dar nu-și împlinise visul de a merge în Egipt presupunând că nu putea găsi acolo o cămilă care să-i suporte greutatea și că trebuia să ajungă la piramide pe jos, sub un soare de lavă topită. În 1886 eu aveam șase ani, vorbeam un amestec de chineză, engleză și spaniolă, dar știam să fac cele patru operații aritmetice de bază și eram în stare să convertesc incredibil de ușor francii francezi în lire sterline și pe acestea în mărci germane sau lire italiene, încetasem să plâng la tot pasul după bunicul Tao și bunica Eliza, dar mă chinuiau regulat aceleași coșmaruri inexplicabile. Exista o gaură neagră în memoria mea, ceva tot timpul prezent și periculos pe care nu reușeam să-l precizez, ceva necunoscut care mă teroriza, mai ales pe întuneric sau în mijlocul unei mulțimi. Nu suportam să fiu înconjurată de lume, mă porneam să țip ca

apucată de draci și bunică-mea Paulina trebuia să mă liniștească învăluindu-mă în îmbrățișarea ei de urs. Mă obișnuisem să mă refugiez la ea în pat când mă trezeam speriată, astfel s-a creat între noi o intimitate care, sunt convinsă, m-a salvat de la demența și teroarea în care m-aș fi cufundat în alte condiții. Tot trebuind să mă consoleze, Paulina del Valle s-a schimbat imperceptibil față de noi toți, în afară de Frederick Williams. A devenit mai drăgăstoasă și mai tolerantă, ba chiar a și slăbit puțin, tot alergând după mine și fiind atât de ocupată că uita de dulciuri. Cred că mă adora. O spun fără falsă modestie, căci mi-a dovedit-o de multe ori, m-a ajutat să cresc dându-mi toată libertatea posibilă pentru timpurile acelea, ațâțându-mi curiozitatea și arătându-mi lumea. Nu-mi dădea voie să fiu sentimentală sau să mă vait, „nu trebuie să privești în urmă” era una din devizele ei. Făcea tot felul de glume cu mine, unele destul de grosolane, până când am învățat să-i răspund cu aceeași monedă, asta a dat tonul relației noastre, într-o zi am găsit în curte o șopârlă strivită de roata unei trăsuri, care rămăsese la soare mai multe zile și era fosilizată, fixată definitiv într-o formă tristă de reptilă fleșcăită. Am luat-o de jos și am păstrat-o fără un scop precis, până mi-a venit ideea. Stăteam la birou făcându-mi temele la matematică și bunica a intrat neașteptat în cameră; am mimat un acces violent de tuse și a venit să mă bată pe spate. M-am aplecat înainte, cu fața în mâini și, spre oroarea bunei femei, am „scuiat” șopârta care mi-a aterizat în poală. Atât de îngrozită a fost bunica văzând dihania care cică-mi ieșise din plămâni, că a căzut în fund, dar pe urmă a râs la fel de tare ca și mine iar eu păstrez ca amintire animăluțul disecat între paginile unei cărți. E greu de priceput de ce femeia asta atât de puternică se temea să-mi spună adevărul despre trecutul meu. Bănuiesc că în ciuda atitudinii sfidătoare față de convenții n-a reușit niciodată să treacă peste prejudecățile de clasă. Ca să mă protejeze de faptul că fusesem respinsă mi-a ascuns cu grijă sfertul meu de sânge chinez, modestia socială a mamei și faptul că în realitate eram o bastardă. Este singurul lucru pe care îl reproșez uriașei mele bunici.

În Europa l-am cunoscut pe Matías Rodríguez de Santa Cruz y del Valle. Paulina nu și-a ținut promisiunea făcută bunicii Eliza Sommers de a-mi spune adevărul și în loc de a mi-l prezenta ca pe tatăl meu a spus că era alt unchi dintre numeroșii unchi pe care-i are orice copil chilian, căci orice rudă sau prieten de familie destul de bătrân ca să poarte acest titlu cu oarecare demnitate începe să fie numit automat unchi sau mătușă, de aceea i-am spus mereu unchiule Frederick bunului de Williams. Am aflat că Matías era tatăl meu după mulți ani, când s-a întors în Chile să moară și mi-a spus-o chiar el. Omul nu mi-a făcut o impresie memorabilă, era slab, palid și de treabă, părea tânăr când stătea jos, dar mult mai bătrân când încerca să se miște. Mergea în baston și lângă el se găsea tot timpul un servitor care îi deschidea ușile, îi punea pardesiul, îi aprindea țigările și îi dădea paharul cu apă de pe măsuta de alături, căci efortul de a întinde brațul era prea mare pentru el. Mătușa Paulina mi-a explicat că acel unchi al meu suferea de artrită, boală foarte dureroasă care îl făcea fragil precum cristalul, drept care trebuia să fiu foarte atentă cum mă apropii de el, așa mi-a spus. Bunica avea să moară câțiva ani mai târziu neștiind că fiul ei cel mare suferea de sifilis, nu de artrită. Stupoarea pe care a produs-o în familia Del Valle sosirea bunicii la Santiago a fost monumentală. De la Buenos Aires

am traversat Argentina pe uscat ca să ajungem în Chile, un adevărat safari, având în vedere cantitatea de bagaje care venea din Europa plus cele unsprezece valize cu cumpărăturile făcute la Buenos Aires. Am mers în trăsură, cu încărcătura cărată de o caravană de catări și însoțită de paznici înarmați sub conducerea unchiului Frederick, pentru că umblau bandiți de o parte și de alta a graniței, dar din păcate nu ne-au atacat și am ajuns în Chile fără nimic interesant de povestit despre trecerea Arizilor. Pe drum am pierdut doica (s-a înamorat de un argentinian și a preferat să rămână) și o servitoare (răpusă de tifos), dar unchiul Frederick avea grijă să angajeze oameni pentru ajutor la fiecare etapă a pelerinajului nostru. Paulina hotărâse să se instaleze la Santiago, în capitală, socotind după atâția ani petrecuți în Statele Unite că micul port Valparaíso, unde se născuse, ar fi prea mic pentru ea. În plus, se obișnuise să fie departe de clan iar ideea de a-și vedea rudele în fiecare zi, obiceiul de temut al oricărei familii chilene, o îngrozea. Totuși, nici în Santiago n-a scăpat de ei, acolo locuind două surori măritate „bine”, cum vorbeau despre ei membrii clasei de sus, presupunând, bănuiesc, că restul lumii intra în categoria „proastă”. Nepotul ei Severo del Valle, care locuia și el în capitală, a venit cu nevastă-sa să ne salute de cum am sosit. Am de la prima întâlnire cu ei o amintire mai limpede decât cea din Europa cu tatăl meu, pentru că mi-au arătat o afecțiune atât de exagerată încât m-am speriat. Lucrul cel mai notabil la Severo era că în ciuda șchiopătăturii și a bastonului părea un prinț din poveștile cu poze — rareori mi-a fost dat să văd un bărbat mai frumos — iar la Nívea că avea un pântec mare și rotund. Pe vremea aceea procrearea era socotită un lucru indecent și femeile însărcinate din burghezie se claustrau în casă, dar ea nu încerca să-și ascundă condiția, ba chiar o exhiba indiferentă la jena pe care o producea. Pe stradă, lumea încerca să nu o privească, de parcă ar fi fost diformă sau ar fi umblat goală. Eu nu văzusem până atunci așa ceva și când am întrebat ce pățise doamna, bunica Paulina mi-a spus că, sărăcuța, înghițise un pepene. Pe lângă chipeșul ei soț, Nívea părea un șoricel, dar ajungea să vorbești două minute cu ea ca să te cucerească cu încântarea și energia ei neobișnuite.

Santiago era un oraș frumos situat într-o vale roditoare, înconjurat de munți înalți verzi vara și înzăpeziti pe timp de iarnă, oraș liniștit, somnolent, ce mirosea a un amestec de grădini înflorite și balegă de cal. Avea un aer franțuzit, cu copacii lui bătrâni, piețele maure, portalurile și pasajele, femeile elegante, prăvăliile rafinate care vindeau lucrurile cele mai fine aduse din Europa și din Orient, aleile și promenadele pe care cei bogați își arătau trăsurile și caii minunați. Străzile erau străbătute de vânzători ambulanți care-și strigau mărfurile umile purtate în coșuri, alergau haite de câini vagabonzi iar sub acoperișuri cuibăreau porumbei și vrăbii. Clopotele bisericilor băteau toate orele, cu excepția perioadei de siestă, când străzile rămâneau goale și oamenii se odihneau. Era un oraș seniorial, foarte diferit de San Francisco, cu pecetea lui inconfundabilă de loc de frontieră și cu aerul său cosmopolit și colorat. Paulina del Valle a cumpărat un conac pe Ejercito Libertador (Armata eliberatoare), strada cea mai aristocratică, aproape de Alameda de las Delicias (Aleea Desfătărilor), pe care trecea în fiecare primăvară trăsura napoleoniană cu cai cu panaș și gardă de onoare a președintelui republicii în drum spre parada militară de ziua națională din Parcul lui Marte. Casa nu se putea compara cu splendoarea palatului din

San Francisco, dar pentru Santiago era de o opulență enervantă. Cu toate acestea, nu etalarea belșugului sau lipsa de tact a lăsat cu gura căscată mica societate a capitalei, ci soțul cu pedigree pe care Paulina del Valle „și-l cumpărase”, cum se spunea, și glumele care circulau despre imensul pat aurit cu figuri mitologice marine, în care cine știe ce păcate făcea cuplul ăsta de bătrâiori. Pe Williams îl bănuiau de titluri nobiliare și de intenții rele. Ce motiv ar putea să aibă un lord britanic, atât de fin și de arătos, să se căsătorească cu o femeie al cărei caracter prost era bine cunoscut și destul de mai bătrână decât el? Nu putea fi decât un conte ruinat, un vânător de zestre dispus să o jumulească și-apoi să o părăsească. De fapt cu toții își doreau ca lucrurile să fi stat așa, ca să-i mai rețeze din nas aroganței mele buni, totuși nimeni nu îndrăznea să râdă de soțul ei, fideli tradiției chiliene de a fi ospitalieri cu străinii, în plus, Frederick Williams și-a câștigat respectul unanim cu purtările lui excelente, cu felul prozaic de a privi viața și cu ideile lui monarhice, socotea că toate relele societății se datorau indisciplinei și lipsei de respect pentru ierarhie. Deviza celui ce fusese un servitor atâția ani era „fiecare la locul său și un loc pentru fiecare”. Ajuns soțul bunică-mii, și-a asumat rolul de oligarh cu aceeași naturalețe cu care înainte își îndeplinea destinul de slujitor; atunci nu încerca să se amestece între cei de sus, acum n-avea de a face cu cei de jos; separarea claselor i se părea indispensabilă pentru a evita haosul și vulgaritatea. În familia aceasta de barbari pasionați care era clanul Del Valle, Williams producea stupoare și admirație cu politețea lui exagerată și calmul lui impasibil, rezultate ale anilor în care fusese majordom. Știa doar câteva cuvinte spaniolești și tăcerea lui forțată trecea drept înțelepciune, orgoliu și mister. Singurul capabil să-l demaște pe presupusul lord britanic era Severo del Valle, dar nu a făcut-o, pentru că îl aprecia pe fostul servitor și o admira pe mătușa asta care își râdea de toată lumea împăunându-se cu fațosul ei bărbat.

Bunica Paulina s-a lansat într-o campanie de caritate publică pentru a reduce la tăcere invidia și bârfele pe care le produceau averea ei. Se pricepea, pentru că crescuse în țara asta, unde a-i ajuta pe săraci este o sarcină obligatorie pentru orice femeie de lume. Cu cât se sacrificau mai mult pentru săraci bătând spitalele, azilurile, orfelinatele și casele de raport, cu atât mai sus urcau în stima generală și de aceea își clamau pomenile în toate părțile. A ignora această obligație însemna să-ți atragi priviri crucișe și admonestările clerului, așa că nici măcar Paulina del Valle nu ar fi putut scăpa de sentimentul de vină și de teama de a-și pierde fericirea veșnică. M-a antrenat și pe mine în treburile acestea, dar mărturisesc că mă simțeam stânjenită când ajungeam într-o mahala mizeră cu trăsura noastră luxoasă plină de alimente, cu doi lachei care împărțeau darurile unor ființe jerpelite care ne mulțumeau cu multă umilință și cu ura sticlind în ochi.

Educația a trebuit să mi-o fac acasă, pentru că am fugit din toate stabilimentele religioase în care m-a înscris bunica. Familia ajunsese s-o convingă că internatul era singura modalitate de a mă transforma într-un copil normal, că aveam nevoie de compania altor copii pentru a-mi depăși timiditatea patologică și de mâna fermă a călugărițelor pentru a deveni supusă. „Ai răsfățat-o prea mult pe fetița asta, Paulina, devine un monstru”, o băteau la cap, și bunică-mea a sfârșit prin a crede evidențelor. Dormeam cu Caramela în pat, mâncam și citeam ce aveam chef, îmi petreceam zilele

jucându-mă cu imaginația, fără multă disciplină pentru că nimeni din jurul meu nu-și dăduse osteneala să mi-o impună, cu alte cuvinte: mă bucuram de o copilărie destul de fericită. Nu am suportat internatele cu călugărițele bigote și mulțimea de fete care îmi readuceau în minte coșmarul cu copiii în pijamale negre, nu am suportat rigoarea regulamentelor, monotonia programului și frigul din aceste mănăstiri coloniale. Nu mai știu de câte ori s-a repetat această rutină: Paulina del Valle mă îmbrăca în alb de sus până jos, îmi repeta instrucțiunile pe un ton amenințător, mă lua practic pe sus și mă lăsa cu bagaje cu tot în mâinile unei novice zdravene, după care o ștergea cât de repede o țineau picioarele, cuprinsă de remușcări. Erau colegii pentru fete bogate în care domneau supunerea și urâtenia, iar scopul final era să primim o spoială de cultură cât să nu fim ignorante de tot, spoiala aceasta având valoare pe piața matrimonială, dar nu destulă ca să ne punem întrebări. Ideea era să renunți la voința proprie în favoarea binelui colectiv, ca să devenim bune catolice, mame pline de abnegație și soții ascultătoare. Călugărițele trebuiau să înceapă prin a ne stăpâni corpul, izvor de deșertăciune și alte păcate; nu ne lăsa să râdem, să alergăm, să ne jucăm în aer liber. Făceam baie o dată pe lună, îmbrăcate în niște cămăși lungi ca să nu ne arătăm rușinea ochilor lui Dumnezeu, care este peste tot. Se pleca de la principiul că învățătura intră cu bățul, astfel că nu făceau economie la severitate. Ne inculcau frica de Dumnezeu, de dracul, de adulți, de rigla cu care ne loveau peste degete, de pietricelele pe care ne puneau să stăm când ne pedepseau, de propriile noastre gânduri și dorințe, frica de frică. Niciodată nicio vorbă de laudă, de teamă să nu devenim îngâmfate, în schimb pedepse din belșug pentru a ne căli caracterul, între aceste ziduri groase supraviețuiau colegele mele în uniformă, cu cozile atât de strâns împletite că ajungea să le sângereze pielea capului și cu mâinile pline de degeraturi din cauza frigului etern. Contrastul cu căminele lor, unde erau răsfățate ca niște prințese în timpul vacanțelor, pesemne că le putea scoate din minți chiar și pe cele mai tari. Eu nu am suportat. O dată am reușit să câștig complicitatea unui grădinar și am sărit gardul. Nu știu cum am ajuns singură pe strada Ejercito Libertador, unde m-a primit Caramela isterizat de bucurie, dar Paulina del Valle aproape că a făcut infarct când m-a văzut apărând cu rochia plină de noroi și cu ochii umflați. Am petrecut acasă câteva luni până când presiunile din afară au obligat-o să repete experimentul. A doua oară m-am ascuns între niște arbuști din curte unde am rămas toată noaptea cu gândul de a muri de frig și de foame, îmi imaginam chipurile călugărițelor și ale familiei în fața cadavrului meu și-mi plângeam de milă, biata fată, să moară la o vârstă atât de fragedă. A doua zi, școala a anunțat-o pe Paulina del Valle că dispărusem și ea a venit în trombă să ceară explicații, în timp ce o novice îmbujorată o conducea împreună cu Frederick Williams la biroul stareței, eu m-am făcut nevăzută ștergând-o din bălăriile în care mă ascunsesem la trăsura care aștepta în curte, m-am urcat fără ca vizitiul să prindă de veste și m-am ghemuit sub banchetă. Cu forțe unite, Frederick Williams, vizitiul și stareța au aburcat-o pe bunică-mea în trăsură, în timp ce aceasta țipa că dacă nu am să fiu găsită repede, or să vadă ei cine e Paulina del Valle. Dar când am ieșit din ascunzătoare înainte de a ajunge acasă, și-a uitat lacrimile de amărăciune, m-a apucat de ceafă și mi-a tras o chelfăneală care a durat cât am mers mai

multe cvartale, până când unchiul Frederick a liniștit-o. Disciplina nu era însă punctul tare al bunei doamne: aflând că nu mâncasem de o zi și că petrecusem noaptea sub cerul liber, m-a acoperit de sărutări și m-a dus să-mi dea înghețată. Din cea de a treia instituție în care a vrut să mă înscrie am fost respinsă din start pentru că la întrevvedere cu directoarea am asigurat-o că îl văzusem pe dracul și că avea labelle verzi, în cele din urmă bunica s-a dat bătută. Severo del Valle a convins-o că nu avea rost să mă chinuie, puteam să învăț cele necesare acasă, cu profesori particulari. Copilăria mi-a fost traversată de o serie de institute engleze, franceze și germane care au sucombat succesiv în fața apei contaminate din Chile și toanelor Paulinei del Valle; nefericitele s-au întors în țările lor cu diaree cronică și amintiri rele. Educația mea a fost destul de accidentată până la apariția unei învățătoare chiliene excepționale, domnișoara Matilde Pineda, care m-a învățat cam toate lucrurile importante pe care le știu, în afară de bunul-simț, pe care nu l avea nici ea. Era pasionată și idealistă, scria poezie filozofică pe care nu a reușit să o publice niciodată, suferea de o foame nepotolită de cunoaștere și în fața slăbiciunilor celorlalți dovedea o intransigență proprie ființelor prea inteligente. Nu admitea lenea; nu aveai voie să spui „nu pot” în prezența ei. Bunica o angajase pentru că se declara agnostică, socialistă și partizană a sufragiului feminin, trei motive arhisuficiente pentru a nu fi primită în nicio instituție educativă. „Să vedem dacă reușești să mai micșorezi fătărnicia conservatoare și patriarhală a acestei familii”, i-a spus Paulina del Valle la prima întrevvedere, sprijinită de Frederick Williams și de Severo del Valle, singurii care au întrezărit talentul domnișoarei Pineda, toți ceilalți susținând că femeia aia avea să hrănească monstrul care creștea deja în mine. Mătușile au taxat-o imediat de „golancă parvenită” și au pus-o în gardă pe bunica împotriva acestei femei din clasa de jos care se băga pe sub pielea omului, cum ziceau, în schimb Williams, cel mai mare adept al claselor din câți am cunoscut, a simpatizat-o. Șase zile pe săptămână, fără să lipsească o dată, învățătoarea venea la șapte dimineața acasă la bunica, unde o așteptam toată în alb, scrobită toată, cu unghiile curate și cozile proaspăt împletite. Luam micul dejun într-o mică sufragerie de toată ziua comentând știrile importante din ziar, după care aveam lecții două ore, iar apoi, până la sfârșitul zilei, mergeam la muzeu și la librăria „Secolul de Aur” să cumpărăm cărți și să luăm ceaiul cu librarul, don Pedro Tey, vizitam artiști, mergeam să observăm natura, făceam experiențe de chimie, citeam povești, scriam poezii și puneam în scenă piese din teatrul clasic cu personaje de carton. Ea a fost cea care i-a sugerat bunicii ideea de a înființa un club de doamne pentru a canaliza operele de caritate și în loc să dea săracilor haine purtate sau mâncarea ce le prisosea în bucătărie, să creeze un fond, să-l administreze ca pe o bancă și să împrumute bani femeilor pentru a-și deschide o mică afacere: o crescătorie de găini, un atelier de croitorie, niște albi mari ca să spele rufe pentru alții, un căruț pentru a transporta diverse mărfuri, în fine, necesarul pentru a ieși din sărăcia absolută în care supraviețuiau împreună cu copiii lor. Nu și bărbaților, spunea domnișoara Pineda, căci banii împrumutați lor s-ar duce pe vin și, oricum, proiectele sociale ale guvernului aveau grijă de ei, în schimb, de femei și de copii nimeni nu se ocupa în mod serios. „Oamenii nu vor cadouri, vor să-și câștige traiul cu demnitate”, a explicat învățătoarea mea, iar Paulina del Valle a priceput imediat și s-a

apucat de treabă cu același entuziasm pe care-l puneă în cele mai lacome planuri ale ei de a face bani. „Cu o mână apuc tot ce pot și cu cealaltă dau, așa omor doi iepuri dintr-un foc: mă distrez și îmi asigur un loc în cer”, râdea în hohote originala de bunică-mea. Ba chiar a dus inițiativa mai departe, nu numai că a creat Clubul Doamnelor pe care îl conducea cu eficiența ei obișnuită (le teroriza pe celelalte cucoane), a finanțat și școli, dispensare medicale ambulatorii și a organizat un sistem destinat să adune ce nu se vindea în piață sau la brutării, dar în stare bună, care se împărțea la orfeline și aziluri.

Când Nívea venea în vizită, mereu gravidă și cu copiii în brațele câte unei dădace, domnișoara Matilde Pineda lăsa tabla și în timp ce servitoarele purtau de grijă cârdului de plozi, noi luam ceaiul și cele două femei croiau planuri pentru o societate mai dreaptă și mai nobilă. Deși n-avea nici timp și nici bani de aruncat, Nívea era cea mai tânără și mai activă dintre doamnele din club. Uneori mergeam să o vedem pe fosta ei profesoară, sora Măria Escapulario, care conducea un azil pentru călugărițe bătrâne, căci nu mai avea voie să-și exercite pasiunea de educatoare; congregația hotărâse că ideile ei înaintate nu erau recomandate pentru fete de școală și că răul era mai mic dacă avea grijă de niște babe ramolite decât dacă semăna revolta în capul unor copii. Sora Măria Escapulario avea o chilie mică într-o clădire dărăpănată, dar cu o grădină vrăjită unde ne primea recunoscătoare, pentru că iubea conversația intelectuală, plăcere de neatins în azilul ei. Îi aduceam cărțile pe care ni le cerea și pe care le cumpăram din prăfuita librărie Secolul de Aur. Îi mai duceam și pișcoturi sau câte o tartă pentru ceaiul pe care îl pregătea pe o spirtieră cu parafină și îl servea în cești ciobite. Pe timp de iarnă rămâneam în chilie, călugărița așezată pe singurul scaun disponibil, Nívea și domnișoara Pineda pe pat iar eu pe jos, dar dacă vremea era bună ne plimbam prin grădina minunată, printre arbori centenari, hățișuri de iasomie, trandafiri, camelii și multe alte flori într-o dezordine încântătoare și care mă amețeau cu parfumul lor amestecat. Nu pierdeam niciun cuvânt din acele conversații, deși firește că pricepeam foarte puțin; de-atunci nu mi-a fost dat să ascult discursuri atât de pasionate, își șopteau secrete, mureau de răs și vorbeau de orice, numai de religie nu, din respect pentru ideile domnișoarei Matilde Pineda, care susținea că Dumnezeu este o invenție a bărbaților pentru a-i controla pe alți bărbați și mai ales pe femei. Sora Măria Escapulario și Nívea erau catolice, dar nici una nici alta nu păreau fanatice, spre deosebire de majoritatea celor care se găseau în preajma mea în acea perioadă, în Statele Unite nimeni nu vorbea de religie, dar în Chile se comenta și la desert. Din când în când bunica și unchiul Frederick mă duceau la slujbă ca să fim văzute, căci nici măcar Paulina del Valle, cu toată îndrăzneala și cu toată averea ei, nu-și putea permite luxul de a nu veni la biserică. Familia și societatea nu ar fi tolerat așa ceva.

— Ești catolică, bunico? o întrebam de fiecare dată când trebuia să amân o plimbare sau o carte ca să merg la slujbă.

— Crezi tu că se poate să nu fii catolic în Chile?

— Domnișoara Pineda nu merge la slujbă.

— Și uite ce rău îi merge, sărăcuța. Dacă s-ar duce, cu inteligența ei ar putea fi directoare de școală...

Contrar oricărei logici, Frederick Williams s-a adaptat foarte bine cu

enorma familie Del Valle și cu Chile. Avea pesemne măruntaie de oțel, căci doar el nu a făcut viermișori în burtă de la apa de băut și era în stare să mănânce mai multe empanadas fără să-i ia foc stomacul. Nici un chilian dintre cunoștințele noastre, cu excepția lui Severo del Valle și a lui don Jose Francisco Vergara, nu vorbea engleza — cea de a doua limbă a oamenilor cu educație era franceza, în ciuda numeroasei populații britanice din portul Valparaíso — așa că Williams nu a avut încotro și s-a apucat să învețe spaniola, îi dădea lecții domnișoara Pineda și după câteva luni a reușit să se facă înțeles într-o spaniolă bolovănoasă dar funcțională, putea citi ziarele și să ia parte la viața socială din Clubul Uniunii, unde juca bridge cu Patrick Egan, diplomatul nord-american care conducea legația. Bunica a reușit să-l înscrie în Club insinuând că era de origine aristocratică înrudită cu curtea regală engleză, lucru pe care nimeni nu și-a dat osteneala să-l verifice, deoarece titlurile de noblețe fuseseră abolite din vremea Independenței și, pe de altă parte, ajungea să te uiți la el ca să fii convins de asta. Prin definiție, membrii Clubului Uniunii aparțineau „familiilor cunoscute” și erau „bărbați cu stare” (femeile nu îi treceau pragul) și dacă ar fi descoperit identitatea lui Frederick Williams oricare din acei boieroi s-ar fi bătut în duel pentru rușinea de a fi fost dus de nas de un fost majordom din California ajuns cel mai fin, mai elegant și mai cult dintre membrii clubului, cel mai bun jucător de bridge și, neîndoielnic, unul dintre cei mai bogați. Williams se ținea la curent cu afacerile, pentru a o consilia pe bunica, și cu politica, temă obligatorie de conversație mondenă. Se declara conservator convins, ca aproape toți din familie, și regreta faptul că Chile nu avea o monarhie ca în Marea Britanie, democrația părându-i-se vulgară și puțin eficientă. La mesele duminicale obligatorii din casa bunicii discuta cu Severo și cu Nivea, singurii liberali ai clanului. Ideile lor erau divergente, dar toți trei se respectau reciproc și eu cred că în secret râdeau de ceilalți membri ai primitivului trib Del Valle, în rarele ocazii în care îl aveam printre noi pe don Jose Francisco Vergara, cu care ar fi putut conversa în engleză, Frederick Williams păstra o distanță respectuoasă; era singurul care reușea să-l intimideze prin superioritatea sa intelectuală, probabil singurul care ar fi detectat imediat condiția sa de fost servitor. Bănuiesc că mulți se întrebau cine eram eu și de ce mă adoptase Paulina, dar subiectul nu se comenta în prezența mea; la prânzurile duminicale de familie se adunau vreo douăzeci de verișori de vârste diferite, dar nici unul nu m-a întrebat vreodată de părinții mei, le era de ajuns să știe că port același nume ca al lor ca să mă accepte.

Bunică-mii i-a venit mai greu să se adapteze în Chile decât soțului ei, în ciuda faptului că numele și averea îi deschideau toate ușile. Se sufoca de micimea și mitocănia mediului, tânjea după libertatea de dinainte; nu degeaba trăise mai bine de treizeci de ani în California, dar de cum și-a deschis ușile conacului a ajuns să conducă viața mondenă din Santiago, pentru că a făcut-o cu clasă și tact, știind foarte bine cât de urâți sunt în Chile bogătașii și cu atât mai mult înfumurații. Nici gând de lachei în livrea ca în vremurile din San Francisco, doar niște servitoare discrete îmbrăcate în negru și cu șorț alb; nici gând de petreceri faraonice care dădeau casa peste cap, ci reuniuni potolite cu aer de familie, ca să nu fie acuzată că face pe cucoana mare sau că e parvenită, cel mai rău epitet posibil. Dispunea,

firește, de echipaje opulente, de caii cei mai invidiați și de loja personală la Teatrul Municipal, cu salonaș și bufet și unde servea invitaților săi înghețată și șampanie, în ciuda vârstei și a tonajului, Paulina del Valle dicta moda, pentru că tocmai venise din Europa și se presupunea că era la curent cu stilul și evenimentele moderne. În acea societate austeră și cuminte a devenit farul influențelor străine, singura doamnă din cercul ei care vorbea engleza, primea reviste și cărți de la New York și Paris, își comanda stofele, pantofii și pălăriile direct de la Londra și fuma în public aceleași țigări egiptene pe care le fuma fiul ei Matias. Cumpăra obiecte de artă și la masa ei se serveau feluri nemaivăzute, pentru că până și cele mai ajunse familii mai mâncau încă precum neciopliții căpitani din timpurile Conquistei: supă, tocană, friptură, fasole și deserturi coloniale grețose. Când bunică-mea a servit prima dată foie gras și o varietate de brânzeturi importate din Franța, doar domnii care fuseseră în Europa le-au putut mânca. La mirosul varietăților de Camembert și Port-Salut unei doamne i s-a făcut rău și a trebuit s-o ia la goană spre baie. Casa bunicii era centrul de reuniune al artiștilor și literaților tineri de ambele sexe, care veneau să-și prezinte operele, evident în cadrul obișnuit al clasei înalte, căci dacă cineva nu era de rasă albă și nu avea un nume cunoscut, trebuia să fie extrem de talentat pentru a fi acceptat, sub acest aspect Paulina nu se deosebea de restul înaltei societăți chiliene. La Santiago, reuniunile intelectuale se țineau în cafenele și cluburi, și nu asistau decât bărbați, ideea fiind că femeile erau mai potrivite să mestece în oală decât să scrie versuri. Inițiativa bunicii de a include în salonul ei și artiști de genul feminin s-a dovedit o noutate oarecum licențioasă.

Viața mi s-a schimbat în conacul de pe Ejercito Libertador. Pentru prima dată după moartea bunicului Tao Chi'en am avut o senzație de stabilitate, de trai în mijlocul a ceva ce nu se mișcă și nu se schimbă, un soi de fortăreață bine înfiptă în pământ. M-am apucat să cercetez toată clădirea pas cu pas, ungher cu ungher, chiar și acoperișul unde stăteam cu orele privind porumbeii, chiar și camerele de serviciu, deși acolo nu aveam voie. Enorma proprietate dădea în două străzi și avea două intrări, cea principală pe Ejercito Libertador și cea a personalului, pe strada din spate, cuprindea zeci de saloane, camere, grădini, terase, ascunzători, poduri și scări. Efa salonul roșu, cel albastru și cel aurit, care se foloseau doar la ocazii, era o minunată galerie de cristal în care ne petreceam timpul printre jardiniere de faianță chinezească, ferigi și colivii cu canari. În sufrageria principală era o frescă pompeiană care ocupa toți pereții de jur împrejur, mai multe vitrine cu o colecție de porțelanuri și argintărie, un candelabru cu lacrimi de cristal și o fereastră mare în fața căreia apa țâșnea tot timpul dintr-o fântână maură.

De îndată ce bunica a renunțat să mă trimită la școală și orele cu domnișoara Pineda au devenit rutină, am devenit foarte fericită. Când întrebam ceva, magnifica mea profesoară nu îmi dădea răspunsul, ci îmi arăta cum să-l descopăr singură. M-a învățat cum să-mi ordonez gândirea, cum să cercetez, să citesc și să ascult, să caut alternative, să rezolv probleme vechi cu soluții noi, să discut logic. M-a învățat, în primul rând, să nu cred orbește, să mă îndoiesc și să întreb chiar și când era vorba de un adevăr aparent irefutabil, de pildă superioritatea bărbatului față de femeie

sau a unei rase sau clase sociale asupra alteia, idei noi într-o țară patriarhală unde indienii nici nu erau pomeniți și unde dacă apucați să cobori din ierarhia claselor sociale cu o treaptă dispăreați din memoria colectivă. A fost prima femeie intelectuală din viața mea. Cu toată inteligența și educația ei, Nívea nu se putea compara cu profesoara mea: ea se distingea prin intuiție și prin uriașa ei generozitate, își avansa epoca cu jumătate de secol, dar niciodată nu a pozat ca intelectuală, nici măcar la faimoasele reuniuni ale bunicii, unde strălucea cu pasiunile ei discursuri sufragiste și cu îndoielile ei teologice. Ca aspect, domnișoara Pineda era tot ce poate fi mai chilian cu puțință, acel amestec de element spaniol și indian care produce femei scunde, late în solduri, cu ochii și părul negru, pomeți înalți și mers greoi, de parcă ar fi ținute de pământ. Dar mintea era ceva neobișnuit pentru vremea și condiția ei, provenea dintr-o familie nevoiașă din sud, tatăl ei lucra la căile ferate și dintre cei opt frați numai ea a terminat școala. Era discipola și prietena lui don Pedro Tey, patronul librăriei Secolul de Aur, un catalan cu purtări aspre și inimă mare, care îi orienta lecturile și îi împrumuta sau dăruia cărțile pe care nu le putea cumpăra. La orice discuție, oricât de banală, Tey trebuia să contrazică. L-am auzit, de pildă, decretând că sud-americanii sunt niște maimuțe cu pornire spre risipă, petrecere și lene, dar a fost de ajuns ca domnișoara Pineda să fie de acord, că imediat a cotit-o, adăugind că măcar erau mai buni decât compatrioții săi, veșnic supărați și gata să se bată în duel pentru orice fleac. Se înțelegeau foarte bine, deși era imposibil să fie de acord în vreo privință. Don Pedro Tey era probabil cu cel puțin douăzeci de ani mai în vârstă decât profesoara mea, dar când se puneau pe discutat diferența aceasta dispărea, el întinerea prin entuziasm, ea creștea prin prestanță și maturitate.

În zece ani Severo și Nívea au avut șase copii și au continuat să procreeze până la cincisprezece. O știu pe Nívea de mai bine de douăzeci de ani și mereu avea un bebeluș în brațe, dacă nu i-ar plăcea atât de mult copiii, fertilitatea i s-ar părea un blestem. „Ce n-aș da să-mi educi dumneata copiii”, suspina ea când o întâlnea pe domnișoara Pineda. „Sunt mulți, doamnă Nívea, și Aurora îmi este prea de ajuns”, răspundea profesoara mea. Severo ajunsese un avocat renumit, unul dintre stâlpii cei mai tineri ai societății și un membru marcant al partidului liberal. Nu era de acord cu multe puncte din politica Președintelui, de asemenea liberal, și pentru că nu era în stare să-și ascundă criticile, nu a fost niciodată chemat să facă parte din guvern. Opiniile sale l-au făcut să formeze ceva mai târziu un grup disident care a trecut în opoziție la izbucnirea Războiului Civil, la fel ca Matilde Pineda și prietenul ei de la librăria Secolul de Aur. Unchiul Severo mă prefera între duzinile de nepoți pe care îi avea, zicea că sunt „adoptata” sa și îmi spunea că el îmi dăduse numele Del Valle, dar de fiecare dată când îl întrebam dacă știe cine era tatăl meu bun îmi răspundea evaziv: „să zicem că eu sunt acela”. Subiectul îi provoca bunicii dureri de cap, iar dacă o asediam pe Nívea, mă trimitea la Severo. Era un cerc care nu se închidea niciodată.

— Bunico, nu pot trăi cu atâtea mistere, i-am spus o dată Paulinei del Valle.

— De ce nu? Oamenii care au o copilărie nasoală ajung mai creativi.

— Sau o iau razna, am sugerat.

— În familia Del Valle nu există nebuni de legat, Aurora, doar excentrici, ca în orice familie care se respectă, m-a asigurat.

Domnișoara Matilde Pineda mi-a jurat că îmi ignora originea dar că nu trebuia să-mi fac griji, pentru că important nu este de unde vii, ci unde ajungi, dar când mi-a predat teoria genetică a lui Mendel a admis că există motive serioase pentru a ne afla strămoșii. Și dacă tatăl meu o fi fost un dement care omora fete?

Schimbarea a început din ziua în care am ajuns la pubertate. M-am trezit cu cămașa de noapte mânjită cu o substanță asemănătoare ciocolatei, m-am ascuns în baie ca să mă spăl rușinată și am descoperit că nu era caca: aveam sânge între picioare. Am fugit speriată să-i spun bunicii și pentru prima dată nu am găsit-o în marele pat imperial, lucru neobișnuit pentru cineva care nu se scula înainte de prânz. Am gonit pe scări în jos, urmată de Caramela care lătra, am dat buzna în birou ca un cal speriat și acolo am dat de Severo și de Paulina del Valle, el îmbrăcat de drum, ea într-un halat de mătase vișinie care o făcea să semene cu un episcop în Săptămâna Mare.

— Am să mor! am strigat repezindu-mă la ea.

— Acum nu e momentul, mi-a răspuns sec.

De ani de zile lumea se plângea de guvern și de câteva luni bune se zvonea că Președintele Balmaceda era pe cale să devină un dictator, întrerupând astfel cincizeci și șapte de ani de respect pentru Constituție. Constituția aceasta, redactată de aristocrație în ideea de a guverna etern, conferea puteri enorme executivului; când puterea a intrat pe mâinile unui om care avea păreri contrare, clasa de sus s-a revoltat. Balmaceda, om strălucit și cu idei moderne, nu făcuse rău, în definitiv. Impulsionase educația mai mult decât oricare guvernant de până atunci, apăraseră salpetrul chilian de companiile străine, înființaseră spitale și tot felul de lucrări publice, mai ales căi ferate, deși începea multe și nu reușea să le și termine; Chile era o putere militară și navală, o țară prosperă și avea moneda cea mai solidă din America Latină. Dar aristocrația nu îl ierta că ridicase clasa mijlocie și că încerca să guverneze împreună cu aceasta, iar clerul nu putea tolera separația Bisericii de Stat, căsătoria civilă în loc de cea religioasă și legea care stipula că în cimitire puteau fi îngropați oameni de orice credință. Până atunci era o întreagă tevatură să te îngrijești de decedații care în viață nu fuseseră catolici, cât și de atei sau de sinucigași, care adesea ajungeau în râpe sau în mare. Din cauza acestor măsuri, femeile l-au abandonat în masă pe Președinte. Deși nu aveau putere politică erau stăpâne la ele acasă și aveau o influență teribilă. Clasa mijlocie, pe care Balmaceda o sprijinise, i-a întors la rândul ei spatele, dar el a tratat faptul cu infatuare, obișnuit să poruncească și să fie ascultat, precum oricare potentat din vremea aceea. Familia lui poseda pământuri imense, o provincie întreagă cu gări, cale ferată, sate și sute de țărani; bărbații din clanul său nu aveau faimă de stăpâni blajini, ci de tirani grosolani care dormeau cu arma sub pernă și pretindeau respect orb din partea supușilor. Probabil de aceea avea pretenția să guverneze țara ca pe propria lui feudă. Era un bărbat înalt și dichisit, viril, cu frunte înaltă și ținută nobilă, copil născut dintr-o dragoste romanțioasă, crescut pe șaua calului, cu biciul într-o mână și pistolul în alta. Făcuse seminarul, dar nu era făcut pentru sutană, era pasionat și

vanitos. Era poreclit Ciufulitul pentru că tot timpul își schimba pieptănătura, mustățile și favoriții; se bârfea despre hainele prea elegante pe care le comanda la Londra. Lumea râdea de oratoria lui grandilocventă și de declarațiile de iubire arzătoare pentru Chile, spunea că se identificase într-atât cu patria încât nu o putea concepe decât cu el la cârmă, „a mea sau a nimănui” era o vorbă care i se puneă în cârcă. Anii de guvernare l-au izolat iar spre sfârșit ajunsese să aibă o atitudine instabilă care oscila între manie și depresie, dar chiar și dușmanii săi cei mai înverșunați îl considerau un mare om de stat și o persoană extrem de onestă, așa cum fuseseră aproape toți președinții chilieni care, spre deosebire de caudillos din celelalte țări din America Latină, plecau de la guvernare mai săraci decât veniseră. Avea viziunea viitorului, visa să creeze o mare națiune, dar i-a fost dat să trăiască sfârșitul unei epoci și uzura unui partid care stătuse prea mult la putere. Țara și lumea se schimbau, regimul liberal se corupsese. Președinții își desemnau succesorul și autoritățile civile și militare falsificau alegerile; câștiga mereu partidul de guvernământ grație forței atât de nimerit numită brută: pentru candidatul oficial votau până și morții și absenții, se cumpărau voturi iar cei nehotărâți erau înfricoșați cu băta. Președintele se înfrunta cu opoziția implacabilă a conservatorilor, cu câteva grupări liberale disidente, cu clerul în întregime și cu cea mai mare parte a presei. A fost prima dată când extremele spectrului politic s-au unit pentru o cauză unică: răsturnarea guvernului, în fiecare zi manifestanții opoziției se adunau în piață și poliția călare îi dispersa; în timpul ultimului turneu pe care l-a făcut prin provincie, Președintele a trebuit să fie apărat cu sabia de soldați, mulțimile îl huiduiau și aruncau în el cu legume. A rămas imperturbabil în fața acestor dovezi de nemulțumire, parcă nu își dădea seama că nația alunecă în haos. După spusele lui Severo del Valle și ale domnișoarei Matilde Pineda, optzeci la sută din populație detesta guvernul și lucrul cel mai corect ar fi fost ca Președintele să renunțe, căci atmosfera tensionată ajunsese de nesuportat și oricând ar fi putut izbucni ca un vulcan. Ceea ce s-a și întâmplat în dimineața aceea de ianuarie a anului 1891, când marina s-a revoltat și Congresul l-a destituit pe Președinte.

— Se va declanșa o represiune teribilă, tanti. Mă duc în nord să lupt. Te rog să ai grijă de Nívea și de copii, că eu cine știe când mă întorc, l-am auzit spunând pe Severo.

— Ai mai pierdut un picior în război, Severo, dacă ți-l pierzi și pe celălalt ai să ajungi un pitic.

— N-am ce face, o să mă omoare și dacă rămân în Santiago.

— Nu fi melodramatic, nu suntem la operă!

Dar Severo del Valle era mai bine informat decât mătușa lui, ceea ce s-a vădit după câteva zile, când s-a dezlănțuit teroarea. Reacția Președintelui a fost să dizolve Congresul, să se proclame dictator și să numească un oarecare Joaquín Godoy pentru a organiza represiunea, un sadic ce credea că „bogații să plătească pentru că sunt bogați, săracii pentru că sunt săraci, iar pe popi să-i împușcăm pe toți!”. Armata a rămas fidelă guvernului și ceea ce începuse ca o revoltă politică s-a transformat într-un război civil înfricoșător în care s-au confruntat cele două ramuri ale forțelor armate. Cu sprijinul hotărât al șefilor armatei, Godoy a purces să-i arunce la închisoare pe toți kongresistii opoziției pe care a reușit să pună laba. S-a terminat cu

garanțiile cetățenești, au început perchezițiile și torturile sistematice, în timp ce Președintele s-a închis în palat, scârbit de aceste metode, dar convins că nu existau altele pentru a-i învinge pe inamicii săi politici. „Aș prefera să nu am cunoștință de aceste măsuri”, a fost auzit spunând nu o dată. Pe strada pe care era librăria Secolul de Aur nu se putea dormi noaptea sau merge ziua din cauza urltelor celor care erau biciuiți. Firește, nu se vorbea despre asta în prezența copiilor, dar eu aflu totul pentru că știam toate colțurile casei și spionam conversațiile adulților, oricum, altceva nu prea era de făcut în lunile acelea. Dacă afară războiul era în fierbere, înăuntru trăiam ca într-o claustrare mănăstirească de lux. Bunica Paulina a primit-o pe Nivea împreună cu tot regimentul ei de copii, doici și guvernante și a închis casa ca pentru asediu, convinsă că nimeni nu va îndrăzni să atace o doamnă cu poziția ei socială și căsătorită cu un cetățean britanic. Pentru orice eventualitate, Frederick Williams a arborat steagul englezesc pe acoperiș și și-a uns armele.

Severo del Valle a plecat să lupte în nord exact la timp, pentru că a doua zi au venit să facă percheziție acasă la el și dacă l-ar fi găsit ar fi ajuns în beciurile poliției politice, unde erau torturați în parte bogați și săraci. Nivea fusese partizana regimului liberal, ca și Severo, dar a devenit o feroce oponentă a lui în momentul în care Președintele a vrut să-și impună succesorul prin înșelăciune și a încercat să zdrobească Congresul, în lunile Revoluției, în timp ce aștepta doi gemeni și creștea șase copii, a avut timp și curaj să activeze de partea opoziției în niște modalități care ar fi costat-o viața dacă ar fi fost prinsă. O făcea pe ascuns de bunica Paulina, care dăduse ordine categorice să rămânem nevăzuți pentru a nu atrage atenția autorităților, dar cu știrea lui Williams. Domnișoara Matilde Pineda se afla la extrema cealaltă față de Frederick Williams, pe cât de monarhist era el, pe atât de socialistă era ea, dar ura față de guvern îi unea. Într-una din camerele din spate, unde bunică-mea nu intra niciodată, au instalat o mică tiparniță cu ajutorul lui don Pedro Tey și tipăreau manifeste și pamflete revoluționare pe care domnișoara Matilde Pineda le distribuia din casă în casă, ascunzându-le sub palton. M-au pus să jur că n-o să suflu o vorbă nimănui despre ce se petrecea în acea cameră și nici n-am suflat, secretul părându-mi-se un joc fascinant, deși nu bănuiam pericolul care ne amenința familia. Când s-a terminat Războiul Civil am înțeles că pericolul era real, căci în ciuda poziției Paulinei del Valle nimeni nu era la adăpost de brațul lung al poliției politice. Casa bunicii nu era sanctuarul pe care îl credeam, faptul că era o văduvă cu avere, relații și nume bun nu ar fi ferit-o de percheziție și poate că nici de închisoare. De partea noastră erau confuzia acelor luni și faptul că majoritatea populației se întorsese împotriva guvernului — era imposibil să controlezi atâta lume. Existau partizani ai Revoluției chiar și în sânul poliției, care îi făceau scăpați pe cei pe care trebuiau să-i prindă, în fiecare casă la a cărei ușă bătea domnișoara Pineda ca să distribuie manifestele, era primită cu brațele deschise.

În sfârșit, Severo și rudele sale se găseau de aceeași parte a baricadei, căci conflictul făcuse să se unească conservatorii cu o parte a liberalilor. Restul familiei Del Valle s-a retras la moșii, cât mai departe de Santiago, iar tinerii s-au dus să lupte în nord, unde se aduna un contingent de voluntari sprijiniți de marina răsculată. Armata, credincioasă guvernului, credea că va

învinge mâna asta de civili răzvrătiți în câteva zile, nu și-a imaginat cu câtă rezistență avea să se confrunte. Escadra și revoluționarii s-au îndreptat spre nord pentru a ocupa minele de salpetru, cea mai mare sursă de venit a țării, unde erau cantonate regimentele armatei regulate. În prima înfruntare serioasă au învins trupele guvernului iar după bătălie au ucis răniții și prizonierii, așa cum procedaseră adeseori cu zece ani în urmă, în timpul Războiului Pacificului. Brutalitatea măcelului i-a înflăcărat într-atâta pe revoluționari încât la următoarea confruntare au obținut o victorie zdrobitoare. A fost rândul lor să masacreze învinșii. La jumătatea lunii martie kongresmenii, cum erau numiți răzvrătiții, controlau cinci provincii din nord și formaseră o Junta de Guvernare, în timp ce, în sud, președintele Balmaceda își pierdea susținătorii minut după minut. Ce mai rămăsese din trupele leale din nord trebui să se retragă spre sud ca să se alăture grosului armatei; cincisprezece mii de oameni au traversat pe jos munții, au intrat în Bolivia, au trecut în Argentina, apoi au trecut din nou munții pentru a ajunge la Santiago. Au intrat în capitală morți de oboseală, bărboși și zdrențăroși după ce mărșăluiseră mii de kilometri printr-o natură nemiloasă cu văi și munți, călduri infernale și gheturi eterne, vânând pe drum lame și vigonii în podișurile înalte, adunând dovleci și prinzând tatu în pampas și păsări pe culmi. Au fost primiți ca niște eroi. Ispravă ca a lor nu se văzuse din timpurile străvechi ale mândrilor conquistadori spanioli, dar nu au participat toți la primire pentru că opoziția crescuse precum o avalanșă de neoprit. Casa noastră a rămas cu obloanele trase și porunca buncii era ca nimeni să nu iasă în stradă, dar eu nu am rezistat curiozității și m-am cățărat pe acoperiș să văd defilarea.

Arestările, jafurile, torturile și perchezițiile îi țineau pe jar pe cei din opoziție, nu exista familie nedezbinață, frica nu ierta pe nimeni. Trupele făceau razii ca să recruteze tineri, apăreau pe neașteptate la înmormântări, nunți, pe ogoare și în fabrici ca să prindă bărbații care aveau vârsta potrivită pentru a ține o armă și să-i ia cu forța. Agricultură și industria au paralizat din lipsă de mână de lucru. Atotputernicia militarilor a devenit de nesuportat și Președintele și-a dat seama că trebuia să-i pună stavilă, dar când a vrut s-o facă era deja prea târziu, soldații și-o luaseră în cap și s-a temut că-l vor destitui ca să instaureze o dictatură militară, de mii de ori mai de temut decât represiunea impusă de poliția politică a lui Godoy. „Nimic mai periculos ca puterea nepedepsită”, ne avertiza Nivea. Am întrebat-o pe domnișoara Matilde Pineda care era deosebirea între cei de la guvern și revoluționari și mi-a răspuns că și unii și alții luptau pentru legitimitate. Când am întrebat-o același lucru pe bunica, mi-a spus că nici una, cu toții erau niște canalii.

Teroarea ne-a bătut la ușă când zbirii l-au arestat pe don Pedro Tey ca să-l ducă în beciurile sinistre ale lui Godoy. Bănuiau, pe drept cuvânt, că era răspunzător pentru manifestele politice împotriva guvernului care circulau peste tot. Într-o seară de iunie, una din acele seri cu ploaie mocănească și vânt pătrunzător, pe când cinam în sufrageria de toată ziua, ușa s-a deschis dintr-o dată și a dat buzna domnișoara Matilde Pineda, zăpăcită, lividă și udă learcă.

— Ce se întâmplă, a întrebat bunica, deranjată de lipsa de politețe a profesoarei.

Domnișoara Pineda ne-a spus pe nerăsuflăte că bandiții lui Godoy descinseseră la librăria Secolul de Aur, lovind în stingă și în dreapta, și-l ridicaseră pe don Pedro Tey ducându-l într-o trăsură închisă. Bunica a rămas cu furculița în aer așteptând ceva în plus care să justifice scandaloasa apariție a femeii; pe domnul Tey abia de-l cunoștea și nu pricepea ce era atât de urgent în vestea aceasta. Habar n-avea că librarul venea acasă la noi aproape zi de zi, intra pe ușa din spate și scotea pamfletele revoluționare la o tiparniță ascunsă sub propriul ei acoperiș, în schimb, Nivea, Williams și domnișoara Pineda puteau ghici consecințele dacă nefericitul de Tey ar fi fost obligat să mărturisească și știau că mai devreme sau mai târziu o va face, metodele lui Godoy nu lăsau loc de îndoială. Am văzut privirile disperate pe care le schimbau cei trei și deși nu îmi dădeam seama de dimensiunea celor petrecute, am bănuț motivul.

— E din cauza mașinii pe care o ținem în camera din fund? am întrebat.

— Ce mașină? a exclamat bunica.

— Nici o mașină, am zis, amintindu-mi de pactul secret, dar Paulina del Valle nu m-a lăsat să continuu, m-a apucat de o ureche și m-a zgâlțâit cu o furie neobișnuită.

— Te-am întrebat ce mașină, mucoasa dracului!

— Lasă fata, Paulina. N-are nimic de a face cu treaba asta. E vorba de o tiparniță, a spus Frederick Williams.

— O tiparniță? Aici, în casa mea? a urlat bunica.

— Mă tem că da, tanti, a șoptit Nivea.

— Nenorocire! Ce ne facem? — și matroana și-a pus mâinile în cap, bodogănind că propria ei familie o trădase, că aveam să plătim pentru asemenea imprudență, că eram niște idioți, că o primise pe Nivea cu brațele deschise și uite cum o răsplătea, că Frederick nu știa oare că asta ne putea costa capul, doar nu eram în Anglia nici în California, oare când o să priceapă cum stau lucrurile în Chile, că nu mai voia s-o vadă niciodată pe domnișoara Pineda și să nu mai pună piciorul în casa ei sau să mai vorbească cu nepoată-sa.

Frederick Williams a cerut trăsura și a anunțat că se duce să „rezolve problema”, ceea ce, departe de a o liniști pe bunica, nu a făcut decât să o înspăimânte și mai mult. Domnișoara Matilde Pineda mi-a făcut un semn de rămas-bun, a ieșit și nu am văzut-o decât după mulți ani. Williams s-a dus direct la Legația americană și a cerut să vorbească cu mister Patrick Egon, amicul și partenerul lui de bridge, care la ceasul acela se găsea în fruntea unui banchet oficial împreună cu alți membri ai corpului diplomatic. Egon sprijinea guvernul, dar era și cât se poate de democrat, ca mai toți yankeii, și detesta metodele lui Godoy. A ascultat între patru ochi cele relatate de Williams și s-a pus imediat în mișcare pentru a vorbi cu ministrul de interne, care l-a primit în aceeași noapte, dar i-a explicat că nu avea căderea să intervină în favoarea arestatului. Totuși, a reușit să fie primit a doua zi la prima oră de Președinte. A fost noaptea cea mai lungă din câte am trăit în casa bunicii. Nimeni nu s-a culcat. Eu am petrecut-o ghemuită cu Caramela în brațe într-un fotoliu într-un colț al salonului în timp ce în jur servitorimea făcea bagajele, dădacele umblau cu copiii lui Nivea adormiți în brațe și bucătăresele aranjau coșuri cu alimente, în trăsuri au ajuns chiar și două

colivii cu păsările preferate ale bunicii. Williams și grădinarul, care era de încredere, au demontat tiparnița, au îngropat piesele în fundul celei de a treia curți și au ars toate hârtiile compromițătoare, în zori, cele două trăsuri și patru servitori înarmați și călări erau gata să ne scoată din Santiago. Restul personalului plecase să se refugieze în biserica cea mai apropiată, de unde aveau să fie luați mai târziu de alte trăsuri. Frederick Williams nu a vrut să vină cu noi.

— Sunt răspunzător de cele întâmplare și rămân să apăr casa, a spus.

— Viața ta e mult mai prețioasă decât casa și decât tot ce am, te rog, vino cu noi, l-a implorat Paulina del Valle.

— Nu vor îndrăzni să se atingă de mine, sunt cetățean britanic.

— Nu fi naiv, Frederick, crede-mă, nimeni nu e în siguranță în vremurile astea.

Dar nu a fost chip să-l convingă. M-a sărutat pe obraji, a ținut îndelung mâinile bunicii într-ale lui și și-a luat rămas-bun de la Nivea, care respira ca un tipar de mare scos din apă, nu știu dacă de frică sau doar fiindcă era borțoasă. Am plecat când un soare timid începea să lumineze culmile înzăpezite ale munților, ploaia se opri și cerul se anunța senin, dar sufla un vânt rece care se strecura prin crăpăturile trăsorii. Bunica mă ținea strâns la piept și era învelită în capa din piei de vulpe, aceeași ale cărei cozi le devorase Caramela într-o criză de dezmăț. Avea buzele cusute de furie și sperietură, dar nu uitase de coșurile cu merinde și de cum am ieșit din Santiago le-a deschis și s-a pus pe o masă îmbelșugată cu pui fripți, ouă răscoapte, prăjituri cu cremă, brânzeturi, pâine de casă, vin și lapte de migdale, care trebuiau să ne țină tot drumul.

Unchii Del Valle, care se refugiaseră la țară când începuse rășcoala din ianuarie, ne-au primit încântați: veneam după șapte luni în care se plictisiseră cumplit și le aduceam vești. Veștile erau rele, dar și mai rău era să nu le primești deloc. Mi-am revăzut verii, iar acele zile de mare tensiune pentru cei adulți, pentru copii au fost de vacanță; ne îndopam cu lapte proaspăt muls, cu brânză de vaci și conserve păstrate din vara trecută, călăream, alergam prin ploaie umplându-ne de noroi, ne jucam în grajduri și poduri, dădeam reprezentații de teatru și cântam în cor cu efecte deprimante, căci nici unul nu aveam aptitudini muzicale. La casă se ajungea pe un drum numai curbe străjuit de plop înalți în mijlocul unei văi rustice, unde plugul lăsase puține urme și tamazlăcurile păreau abandonate; mai vedeam și niște șiruri de bețe uscate și ca roase de molii care, după spusele bunicii, erau viță de vie. Dacă pe drum ne încrucișam cu un țăran, acesta își scotea pălăria de pai și, cu ochii în pământ, își saluta stăpânii cu „înălțimea voastră”. Bunica venise la țară obosită și prost dispusă, dar după câteva zile a arborat o umbrelă și, cu Caramela pe urme, a străbătut împrejurimile plină de curiozitate. Am văzut-o cum cerceta bețele răsucite de viță de vie și colecta mostre de pământ, pe care le păstra în niște săculeți misterioși. Casa, în formă de U, era din cărămidă și olane, fără nici un pic de eleganță, dar avea aerul încântător al unor ziduri care văzuseră multă istorie. Pe timp de vară, era un paradis de arbori încărcăți de fructe dulci, parfum de flori, ciripit de păsărele și murmur de albine harnice, dar iarna semăna cu o cucoană bătrână și bombănitoare sub ploile reci și cerul înnorat. Ziua începea foarte devreme și se termina la apusul soarelui, când ne adunam în

camerele uriașe luminate slab de lumânări și lămpi cu gaz. Era frig, dar ne așezam în jurul meselor rotunde acoperite cu o pânză groasă sub care se puneau braserouri aprinse, ca să ne încălzim picioarele, și beam vin roșu fiert cu zahăr, coji de portocală și scortişoară, numai așa se putea înghiți. Unchii Del Valle produceau acest vin aspru pentru a fi consumat în familie, dar bunica susținea că nu era făcut pentru un gâtlej omenesc, ci pentru a dizolva vopsea. Orice moșie care se respecta cultiva viță de vie și își producea propriul vin, unele mai bune decât altele, dar acesta era deosebit de aspru. Pe tavanele de lemn păianjenii își țeseau delicatele dantele și șoriceii zburdau liniștiți, pentru că pisicile casei nu se cățarau atât de sus. Pereții, văruiți sau vopsiți cu albastru de indigo, străluceau în goliciunea lor, dar pretutindeni se găseau statuete de sfinți și imagini ale lui Isus pe cruce. La intrare era un manechin cu cap, mâini și picioare de lemn, cu ochi de sticlă albastră și păr de om, care o reprezenta pe Fecioara Maria și era în permanență împodobit cu flori proaspete și străjuit de lumânări aprinse, în fața căruia cu toții ne închinam când treceam pe acolo, nu ieșeam și nu intram fără să o saluți pe Maica Domnului. O dată pe săptămână i se schimbau hainele, avea un dulap plin cu rochii renaștentiste, iar pentru procesiuni îi puneau bijuterii și o capă de hermină mățuită de trecerea anilor. Mâncam de patru ori pe zi în cadrul unor ceremonii îndelungate, nu apuca să se termine una și începea următoarea, astfel că bunica se ridica de la masă doar ca să doarmă sau să meargă la capelă. La șapte dimineața asistam la slujba ținută de părintele Teodoro Riesco, care locuia în casa unchilor mei, un preot destul de bătrân ca să aibă virtutea toleranței; în ochii lui nu exista păcat care să nu poată fi iertat, cu excepția trădării lui Iuda; până și oribilul Godoy putea găsi alinarea la sânul Domnului, spunea. „Asta nu, părinte, dacă poate fi iertare pentru Godoy, eu prefer să mă duc în iad cu Iuda și cu toți copiii mei”, l-a contrazis Nívea. După ce soarele apunea, familia se aduna împreună cu copiii, servitorii și țăranii ca să se roage. Fiecare apuca o lumânare aprinsă și mergeam în șir spre capela rustică din extremitatea sudică a casei. Au început să-mi placă aceste rituri zilnice care marcau calendarul, anotimpurile și viețile, mă făceam utilă aranjând florile din altar și curățând artofoarele de aur. Cuvintele sfinte erau poezie:

Nu Dumnezeu mă face să-mi doresc raiul ceresc pe care mi-l promiți, nici iadul cel temut nu mă îndeamnă să nu te mai jignesc din când în când.

Doar tu mă miști, Isuse, când te văd ținut pe-o cruce și batjocorit; atât de adânc rănitul trup; ocările și moartea ta mă mișcă.

Iubirea ta mă mișcă într-atât încât de n-ar fi rai, tot te-aș iubi, de n-ar fi iad, de tine tot m-aș teme.

Ca să te iubesc nu trebuie să-mi dai, chiar de n-aș aștepta ce-aștept, tot te-aș iubi, la fel cum te iubesc și-acum.

Cred că un lucru destul de important s-a îmblânzit și în inima tare a bunicii, pentru că începând cu acea ședere la țară s-a apropiat puțin de religie, a început să meargă la biserică de plăcere, nu doar pentru a fi văzută, a încetat să blesteme clerul din obișnuință ca până atunci, iar când ne-am întors la Santiago a comandat o frumoasă capelă cu vitralii colorate în casa din Ejercito Libertador, unde se ruga în felul ei. Catolicismul nu îi venea bine, de aceea l-a ajustat pe măsura ei. După rugăciunea de seară, ne întorceam cu lumânările în salonul mare pentru a lua cafeaua cu lapte,

femeile țeseau sau brodau iar noi, copiii, ascultam terorizați poveștile cu strigoi pe care ni le povesteau unchii. Nimic nu ne înspăimânta mai tare ca imbunche, o ființă malefică din mitologia indigenă. Se spunea că indienii răpeau nou-născuții ca să-i transforme în astfel de ființe vrăjitorești, le coseau pleoapele și anusul, îi creșteau în peșteri, îi hrăneau cu sânge, le rupeau picioarele, le răsuceau capetele spre spate și le băgau un braț sub pielea spatelui, astfel dobândeau tot felul de puteri supranaturale. De teamă să nu ajungă să fie mâncați de vreun imbunche, copiii nu scoteam nasul afară din casă după apusul soarelui și unii, era și cazul meu, dormeau cu capul sub pătură, chinuiți de coșmaruri teribile. „Ce superstițioasă ești tu, Aurora! Nu există imbunche. Crezi tu că un copil poate supraviețui unor astfel de torturi?” încerca bunica să mă facă să raționez, dar nu exista argument în stare să-mi potolească clănțănitul dinților.

Petrecându-și viața mai tot timpul însărcinată, Nívea nu își pierdea timpul cu socoteli și calcula apropierea nașterii după frecvența cu care avea nevoie de oala de noapte. După ce s-a ridicat două nopți la rând de treisprezece ori, a anunțat la micul dejun că era timpul să fie chemat doctorul și, într-adevăr, chiar în ziua aceea au început contracțiile. Doctori nu se găseau prin aceste locuri, așa că cineva a sugerat să fie chemată moașa din satul cel mai apropiat, care s-a dovedit a fi o pitorească meica, o indiancă mapuche fără vârstă, brumărie din cap până-n picioare: pielea, părul împletit în cozi și îmbrăcămintea îi erau vopsite în aceeași culoare vegetală. A venit călare, cu o traistă cu plante, uleiuri și siropuri medicinale, acoperită cu o manta prinsă în piept cu o enormă închizătoare de argint făcută din vechi monede coloniale. Mătușile s-au speriat pentru că meica părea ieșită direct din străfundurile Araucaniei, dar Nívea a primit-o cu încredere; încercarea nu o speria, mai trecuse prin asta de șase ori. Indianca vorbea foarte puțin spaniola, dar părea să-și cunoască meseria și după ce și-a dat jos mantaua am văzut că era curată. Tradiția era ca în camera lăuzei să nu intre femeile care nu născuseră, astfel că tinerele s-au dus cu copiii în cealaltă extremitate a casei și bărbații s-au adunat în sala de biliard să joace, să bea și să fumeze. Nívea a fost dusă în camera cea mai mare împreună cu indianca și câteva femei mai în vârstă din familie, care se rugau și ajutau pe rând. Au pus la fiert două găini negre pentru o supă consistentă menită să fortifice mama înainte și după naștere, au fiert și niște borraja pentru ceai, în caz de horcăieli sau slăbiciune la inimă. Curiozitatea mea a fost mai puternică decât amenințările bunicii că o să-mi tragă o chelfăneală dacă mă prinde pe lângă Nívea, drept care m-am strecurat în încăperile din dos ca să spionez. Am văzut servitoarele care aduceau pânzeturi albe și lighene cu apă caldă și ulei de romaniță pentru masaje la burtă, pături și cărbuni pentru braser, căci nimic nu era mai de temut decât gheața la pântec sau răceala în timpul nașterii. Auzeam o rumoare permanentă de conversații și râsete; nu mi se părea că după ușa aceea ar fi fost o atmosferă de frică sau de suferință, dimpotrivă, părea că femeile petrec. Dar cum din ascunzătoarea mea nu puteam să văd nimic, iar boarea spectrală a coridoarelor întunecate îmi zbârlea părul de pe ceafă, m-am plictisit repede și am plecat să mă joc cu verii mei, dar pe înserat, când familia s-a adunat în capelă, m-am apropiat iarăși, între timp glasurile încetaseră și se auzeau limpede gemetele lăuzei, murmurul rugăciunilor și

ploaia care bătea pe acoperiș. M-am ghemuit într-un colț al coridorului și tremuram de frică să nu vină indienii să răpească bebelușul... și dacă meica era o vrăjitoare care transforma copiii nou-născuți în imbunches? Cum de nu se gândise Nívea la eventualitatea aceasta înspăimântătoare? Eram gata să mă întorc în goană la capelă, unde era lumină și lume, dar tocmai atunci a ieșit o femeie să aducă ceva, a lăsat ușa întredeschisă și am zărit ce se petrecea înăuntru. Nu m-a văzut nimeni, căci culoarul era întunecat și în cameră era lumină multă de la două lămpi cu seu și lumânări aprinse peste tot. În colțuri, trei braseros aprinse mențineau o temperatură mult mai mare decât în restul casei, iar o oală în care fierbeau frunze de eucalipt impregna aerul cu o aromă proaspătă de pădure. Nívea, îmbrăcată cu o cămașă scurtă, vestă și ciorapi groși de lână, stătea pe vine pe o pătură, cu ambele mâini ținându-se de două frânghii groase atârinate de grinzile tavanului și ținută din spate de meica indiană ce murmură încet cuvinte într-o limbă necunoscută. Pântecul umflat și plin de vine albastre al mamei părea, în lumina tremurătoare a lumânărilor, ceva monstruos, ceva străin de corpul ei și neomenesc. Nívea se scremea scaldată în sudoare, cu părul lipit pe frunte, ochii închiși și înconjurați de cearcâne vinete și buzele umflate. Una dintre mătuși se ruga în genunchi lângă o măsuță pe care puseseră o statueta a Sfântului Ramon Nonato, patronul lehzurilor, singurul sfânt care nu se născuse normal, ci fusese scos din burta mamei după ce i-au tăiat-o; alta stătea lângă indiană cu o găleată cu apă caldă și un teanc de cârpe curate. A fost o scurtă pauză în care Nívea a tras aer în piept și meica a venit în fața ei ca să-i maseze pântecul cu mâinile ei grele, de parcă aranja copilul pe dinăuntru. Deodată un șuvoi de lichid sangvinolent a îmbibat pătura. Meica l-a stăvilit cu o pânză care s-a udat imediat, apoi cu încă una și tot așa. „Binecuvântat să fie”, a repetat indianca de trei ori în spaniolă. Nívea s-a apucat de frânghii și s-a scremut atât de tare că tendoanele gâtului și vinele de pe frunte păreau gata să plesnească. Un muget surd i-a scăpat de pe buze și atunci ceva i s-a ivit între picioare, ceva pe care meica l-a apucat delicat și l-a ținut o clipă, până când Nívea și-a recăpătat suflul și s-a sforțat din nou și copilul a ieșit. Am crezut că o să leșin de spaimă și greață, și am ieșit mergând de-a-ndaratele pe coridorul lung și sinistru.

După un ceas, în timp ce servitoarele strângeau cârpele murdare și tot ce se mai folosisese la naștere pentru a le da foc — în felul ăsta se evitau hemoragiile, credeau —, iar meica împacheta placenta și cordonul ombilical pentru a le îngropa sub un smochin, după obiceiul locului, restul familiei se adunase în salon în jurul părintelui Teodoro Riesco să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru nașterea celor doi gemeni, doi băieți care aveau să poarte cu onoare numele Del Valle, cum se exprimase preotul. Două mătuși țineau nou-născuții în brațe, bine înfășați în plăpumioare de lână și cu bonete tricotate pe cap, și toți din familie se apropiau pe rând să-i sărute pe frunte, spunând „Dumnezeu să-l apere”, ca să nu fie deochetați fără intenție. Eu n-am fost în stare să le urez bun-venit verilor mei așa cum o făceau ceilalți pentru că mi s-au părut niște gândaci deosebit de urâți, iar imaginea pântecului albăstriu din care Nívea i-a expulzat ca o materie însângerată avea să mă bântuie toată viața.

În a doua săptămână a lunii august Frederick Williams a venit după noi, extrem de elegant, ca de obicei, și foarte liniștit, de parcă riscul de a

ajunge pe mâna poliției politice nu fusese decât o halucinație colectivă. Bunica și-a primit soțul ca o logodnică, cu ochii strălucitori și obrajii îmbujorați de emoție, i-a întins mâinile și el le-a sărutat cu ceva mai mult decât simplul respect; am înțeles atunci că acest cuplu ciudat era unit prin niște legături foarte asemănătoare tandreței. Pe atunci ea avea în jur de șaizeci și cinci de ani, vârstă la care alte femei erau niște babe învinse de dolii succesive și de necazurile vieții, dar Paulina del Valle părea invincibilă, își vopsea părul, cochetărie pe care nu și-o permitea nici o doamnă din mediul ei, și își sporea pieptănătura cu meșe false; puneă aceeași vanitate în modul de a se îmbrăca, în ciuda faptului că era grasă, și se machia cu atâta artă încât nimeni nu puneă la îndoială roșul obrazilor și negrul genelor. Frederick Williams era vizibil mai tânăr și se pare că femeile îl găseau foarte atrăgător, pentru că mereu își agitau evantaiile și scăpau batistele când era el de față. Niciodată nu l-am văzut răspunzând acestor complimente, în schimb părea total dedicat soției sale. M-am întrebat adesea dacă relația lui Frederick Williams cu Paulina del Valle a fost doar un aranjament de conveniență, dacă a fost atât de platonice precum credeau toți sau dacă nu a existat între ei o anumită atracție. Au ajuns să se iubească? Nimeni nu va ști pentru că el nu a atins vreodată subiectul iar bunică-mea, care a sfârșit prin a-mi spune lucrurile cele mai private, a luat cu ea răspunsul pe lumea cealaltă.

Am aflat de la unchiul Frederick că grație intervenției personale a Președintelui don Pedro Tey fusese eliberat înainte ca Godoy să apuce să-i smulgă o mărturisire, astfel că ne puteam întoarce la casa din Santiago și că de fapt numele familiei noastre nu ajunsese niciodată pe listele poliției. După nouă ani, când a murit bunica Paulina și i-am revăzut pe domnișoara Matilde Pineda și pe don Pedro Tey, am aflat amănuntele, de care bunul de Frederick Williams a vrut să ne ferească. După ce au percheziționat librăria, au bătut angajații și făcut grămezi de sute de cărți pe care le-au incendiat, l-au dus pe librarul catalan în sediile lor sinistre și i-au aplicat tratamentul obișnuit. La sfârșitul bătailor Tey și-a pierdut cunoștința fără să fi suflat o vorbă, atunci i-au aruncat o găleată cu apă cu excremente în cap, l-au legat de un scaun și așa a petrecut restul nopții. A doua zi, pe când era dus din nou la tortură, a apărut ministrul nord-american Patrick Egon cu un decret al Președintelui care cerea eliberarea prizonierului. L-au lăsat să plece nu înainte de a-l preveni că dacă spune un singur cuvânt despre cele petrecute îl așteaptă plutonul de execuție. L-au dus plin de sânge și de rahat la trăsura ministrului, unde îl așteptau Frederick Williams și un doctor, și l-au transportat la Legația Statelor Unite în calitate de azilant. După o lună a căzut guvernul și don Pedro Tey a plecat de la legație pentru a face loc familiei Președintelui destituit, care a găsit adăpost sub același drapel. Librarul a petrecut câteva luni grele până ce i s-au vindecat rănilor și oasele umerilor au redevenit mobile, după care a repus pe picioare negoțul cu cărți. Chinurile prin care trecuse nu l-au frânt, nu i-a trecut prin minte să se întoarcă în Catalonia și a continuat să fie mereu în opoziție, oricare ar fi fost guvernul care venea la putere. Mulți ani mai târziu, când i-am mulțumit pentru groaznicul supliciu pe care l-a îndurat ca să-mi protejeze familia, mi-a răspuns că n-o făcuse pentru noi, ci pentru domnișoara Matilde Pineda.

Bunica Paulina avea de gând să rămână la țară până la terminarea

Revoluției, dar Frederick Williams a convins-o că mai puteau trece ani până se termină conflictul și nu avea rost să abandonăm poziția pe care o aveam la Santiago; adevărul este că moșia cu țăranii ei umili, siestele interminabile și grajdurile pline de bălegar și muște i se păreau o viață mult mai rea decât închisoarea.

— Războiul Civil a durat patru ani în Statele Unite, poate dura tot atât și aici, a spus el.

— Patru ani? Până atunci nu rămâne nici un chilian în viață. Zice nepotul meu Severo că în câteva luni au fost zece mii de morți în luptă și mai bine de o mie uciși pe la spate, a răspuns bunica.

Nívea a vrut să se întoarcă împreună cu noi la Santiago, deși se resimțea încă după dubla naștere, și atâta a insistat că bunica a trebuit să cedeze. La început nu vorbea cu Nívea din cauza istoriei cu tiparnița, dar când a văzut gemenii a iertat-o. După scurt timp eram în drum spre capitală cu aceleași bagaje cu care veniserăm cu câteva săptămâni în urmă, plus doi nou-născuți și minus păsărelele care muriseră pe drum de frică. Aveam cu noi numeroase coșuri cu mâncare și un chiup cu licoarea pe care Nívea trebuia s-o bea contra anemiei, un amestec grețos de vin vechi și sânge proaspăt de vițel. Nívea nu mai știa nimic de bărbatul ei de câteva luni și începea să fie deprimată, ne-a mărturisit într-un moment de slăbiciune. Nu s-a îndoit nici o clipă că Severo del Valle nu s-ar întoarce bun-zdravăn lângă ea din război, are ea un talent ca să-și vadă propriul destin. Așa cum a știut mereu că îi va fi soție, chiar și atunci când i-a scris că s-a căsătorit cu alta la San Francisco, tot așa știe că vor muri amândoi împreună într-un accident. Am auzit-o spunând asta de multe ori, fraza a ajuns să fie un fel de glumă în familie. Se temea să rămână la țară pentru că va fi greu pentru soțul ei să-i scrie, în zăpăceala Revoluției poșta se pierdea pe drum, mai ales în zonele rurale.

Încă de la începutul amorului cu Severo, când a fost evidentă fertilitatea ei năvalnică, Nívea și-a dat seama că dacă se ținea de normele obișnuite ale buneicuvienței și se claustra în casă la fiecare sarcină și după fiecare naștere își va petrece toată viața închisă; atunci a hotărât să nu facă un mister din maternitate și așa cum se împăuna cu burta înainte precum țăranșile nerușinate, spre oroarea societății „bune”, tot așa năștea fără izmeneli, stătea în casă trei zile — în loc de patruzeci, cum cerea medicul — și mergea peste tot, chiar și la mitingurile sufragistelor, urmată de convoiul de plozi și dădace. Acestea erau adolescente recrutate de la țară și menite să servească pentru toată viața, dacă nu cumva rămâneau gravide sau se măritau, lucru puțin probabil. Aceste fete pline de abnegație creșteau, se ofileau și mureau la stăpân, dormeau în încăperi mucedate lipsite de ferestre și mâncau ce rămânea de la masa principală; adorau copiii pe care îi aveau în grijă, mai ales băieții, iar când fetele familiei se căsătoreau le luau cu ele ca făcând parte din zestre, pentru a continua să slujească și a doua generație, într-o vreme când tot ce avea legătură cu maternitatea se păstra secret, conviețuirea cu Nívea m-a instruit în probleme de care orice fată din mediul meu habar n-avea. La țară, când animalele se acuplau sau fătau, fetele eram obligate să intrăm în casă și să tragem obloanele, ideea era că aceste spectacole ne răneau sufletele sensibile și ne băgau în cap gânduri perverse. Aveau dreptate, pentru că spectacolul desfrânat al unui armăsar

acuplându-se cu o iapă, pe care l-am văzut întâmplător la moșia verilor mei, îmi înfierbântă și acum sângele. Acum, în plin an 1910, când cei douăzeci de ani care mă despart de Nivea au dispărut și ea îmi este mai mult prietenă decât mătușă, am aflat că nașterile ei anuale n-au fost niciodată o piedică serioasă pentru ea; gravidă sau nu, tot se zbenguia nerușinat cu bărbatul ei. Într-una dintre conversațiile noastre confidentiale am întrebat-o de ce a avut atâția copii — cincisprezece, din care au trăit unsprezece — și mi-a răspuns că n-a avut încotro, nici unul din leacurile matroanelor franceze nu a avut rezultat. Au salvat-o de la uzura biologică rezistența fizică de nezduncinat și faptul că nu s-a lăsat pradă sentimentalismelor. Și-a crescut copiii cu aceeași metodă cu care își conducea gospodăria: prin delegație. Imediat după ce năștea își bandaja strâns pieptul și dădea plodul unei doici; în casa ei erau atâtea doici câți copii. Ușurința cu care năștea, sănătatea ei bună și desprinderea de copii i-a salvat relația intimă cu Severo, se vede cu ochiul liber că îi unește o tandrețe pasionată. Mi-a povestit că acele cărți interzise pe care le-a studiat amănunțit în biblioteca unchiului ei au învățat-o posibilitățile fantastice ale amorului, inclusiv unele foarte liniștite pentru amanți cu capacitate acrobatică limitată, așa cum a fost cazul amândurora: el prin piciorul amputat, ea prin pântecul enorm al sarcinilor. Nu știu care or fi contorsiunile preferate ale celor doi, dar bănuiesc că momentele de delectare maximă continuă să fie cele în care se joacă pe întuneric, fără a face cel mai mic zgomot, de parcă în cameră s-ar afla o călugăriță care se luptă să nu adoarmă sub imperiul valerianei din ciocolată și al poftelor de păcătui.

Știrile de la Revoluție erau strict cenzurate de guvern, dar totul se știa încă înainte de a se fi întâmplat. Noi am aflat de conspirație pentru că ne-a spus unul dintre verii mei primari, care a apărut în taină acasă însoțit de un om de la moșie pe post de servitor și gardă de corp. După cină s-a închis îndelung în birou cu Frederick Williams și cu bunica, timp în care eu mă prefăceam că citesc și nu pierdeam nici un cuvânt din ce vorbeau. Vărul meu era un băiețoi blond, dichisit, cu bucle și ochi de muiere, impulsiv și simpatic; crescuse la țară și avea mână bună la îmblânzit caii, este singurul lucru pe care mi-l amintesc despre el. A spus că mai mulți tineri, printre care și el, aveau de gând să arunce în aer câteva poduri pentru a hărțui guvernul.

— Cine a avut o idee atât de grozavă? Aveți un șef? a întrebat cu sarcasm bunică-mea.

— Deocamdată nu avem, o să-l alegem când ne adunăm.

— Câți sunteți, puiule?

— În jur de o sută, dar nu știu câți or să vină. Nu toți știu de ce au fost chemați, le spunem noi după aia, din rațiuni de securitate, înțelegi, tanti?

— Înțeleg. Și toți sunt niște domnișori, așa ca tine? vru să știe bunica, din ce în ce mai enervată.

— Sunt meșteșugari, muncitori, oameni de la țară și de asemenea câțiva amici de-ai mei.

— Ce arme aveți? a vrut să știe Frederick Williams.

— Săbii, cuțite și cred că ar mai fi și câteva carabine. Sigur, trebuie să facem rost de praf de pușcă.

— Mi se pare o tâmpenie mare cât casa! a explodat bunică-mea.

Au încercat să-l convingă să renunțe, el i-a ascultat cu o răbdare prefăcută și se vedea limpede că hotărârea fusese luată și nu era chip să se răzgândească. La plecare, ducea într-o sacoșă de piele câteva arme de foc din colecția lui Frederick Williams. După două zile am aflat ce se petrecuse la moșia cu pricina, situată la câțiva kilometri de Santiago. Rebelii au venit pe rând în timpul zilei la căsuța unor văcari unde se credeau în siguranță, au discutat ore în șir, dar pentru că aveau prea puține arme și planul lor era plin de imperfecțiuni au decis să-l amâne, să petreacă noaptea acolo într-o adunare veselă și să plece a doua zi. Nu bănuiau că fuseseră denunțați. La patru dimineața s-au pomenit peste ei cu nouăzeci de călăreți și patruzeci de infanteriști din trupele guvernului, într-o manevră atât de sigură și de rapidă încât asediații nu au apucat să se apere și s-au predat, convinși că erau în siguranță — nu comiseseră nici un delict, cu excepția faptului că se adunaseră fără autorizație. Locotenent-colonelul care conducea detașamentul s-a pierdut cu firea în fierbințeala momentului și, orbit de furie, l-a apucat pe primul prizonier și a pus să fie ucis cu gloanțe și cu baioneta, apoi a mai ales opt și i-a împușcat pe la spate; torturile și omorurile au continuat tot așa, astfel că dimineața care a venit a găsit șaisprezece trupuri sfărtecate. Colonelul a deschis crama moșiei după care a dat femeile țăranilor trupei bete și pline de curajul impunității. Au incendiat casa și au schingiuit administratorul cu atâta sălbăticie încât a fost nevoie să-l împuște șezând. Între timp, de la Santiago se așteptau ordine, însă răgazul nu a potolit soldătimea, dimpotrivă, a făcut-o și mai violentă. A doua zi, la capătul multor ore infernale, au sosit ordinele scrise de mâna unui general: „Să fie împușcați cu toții.” Așa au făcut. Au încărcat apoi cadavrele în cinci căruțe ca să le arunce într-o groapă comună, dar plângerile au fost prea mari și până la urmă au fost predate familiilor. Pe înserat a fost adus trupul vărului meu, pe care bunica l-a cerut uzând de poziția ei socială și de relațiile ei; era învelit cu o pătură plină de sânge, așa că a fost băgat pe furiș într-o încăpere ca să fie aranjat înainte de a fi văzut de mama și surorile lui. Pitită pe scară, am văzut un domn în redingotă neagră și care ducea o valijoară cum se închidea în cameră cu cadavrul, iar servitoarele spuneau că este un maestru în îmbălsămare în stare să elimine urmele gloanțelor cu machiaj, umplutură și cu un ac de tapițer. Frederick Williams și bunica au transformat salonul aurit în capelă mortuară, cu un altar improvizat și mari lumânări galbene care ardeau în sfeșnice înalte, în zori, când au început să vină trăsurile cu rudele și prietenii, casa era plină de flori iar vărul meu, curat, bine îmbrăcat și fără nici o urmă din chinurile prin care trecuse, se odihnea într-un sicriu superb de mahon cu ornamente de argint. Femeile, în doliu strict, ședeau pe două rânduri de scaune plângând și rugându-se, bărbații puneau la cale răzbunarea în salonul auriu, servitoarele treceau cu sandvișuri ca la picnic și copiii, îmbrăcați tot în negru, ne jucam crăpând de răs prefăcându-ne că ne împuscam reciproc. Vărul meu și câțiva dintre amicii lui au fost privegheați trei zile în casele lor, în timp ce clopotele bisericilor băteau în permanență pentru tinerii uciși. Autoritățile nu au îndrăznit să intervină, în ciuda cenzurii stricte, toată țara a aflat de cele întâmplate, știrea s-a extins ca praful de pușcă și groaza a cuprins atât pe sprijinatorii guvernului cât și pe revoluționari. Președintele nu a vrut să afle

amănuntele și și-a declinat orice răspundere, la fel cum făcuse în cazul mârșaviilor comise de alți militari și de temutul Godoy.

— I-au omorât fără luptă, cu ticăloșie, ca pe animale. La ce te poți aștepta, suntem o țară sângeroasă, a remarcat Nívea, mai mult furioasă decât tristă, și s-a pornit să ne explice că de când începuse secolul avusesem cinci războaie; noi, chilenii, părem inofensivi, avem faimă de fricoși, vorbim cu diminutive (fi drăguță, dă-mi un păhărel cu apiță), dar cu prima ocazie ne transformăm în canibali. Pentru a înțelege această vână de brutalitate trebuie să știm de unde venim, a spus, strămoșii noștri au fost cei mai cruzi și războinici conquistadori spanioli, singurii care au avut curajul să ajungă în Chile pe jos, cu armurile încinse la roșu de soarele deșertului, învingând toate piedicile naturii. S-au amestecat cu araucanii, tot atât de feroci ca și ei, singurul popor de pe continent neînving vreodată. Indienii își mâncau prizonierii iar șefii lor, numiți tocjuis, purtau măști de ceremonie făcute din pielea uscată a opresorilor lor, de preferință a celor cu barbă și mustăți, pentru că ei erau spâni, răzbunându-se astfel pe albi, care la rândul lor îi ardeau de vii, îi trăgeau în țeapă, le tăiau brațele și le smulgeau ochii. „Ajunge! îți interzic să mai spui astfel de grozăvii de față cu nepoată-mea!", a întrerupt-o bunica.

Măcelul tinerilor conspiratori a fost semnalul pentru luptele finale din Războiul Civil, în zilele care au urmat revoluționarii au debarcat o armată de nouă mii de oameni și, sprijinită de artileria navală, au avansat către portul Valparaíso în marș forțat și într-o dezordine aparentă ca o hoardă de huni, dar în tot acel haos exista un plan foarte clar, astfel că în câteva ceasuri au zdrobit inamicul. Trupele guvernamentale au pierdut trei oameni din zece, armata revoluționară a ocupat Valparaíso și s-a pregătit să se îndrepte spre Santiago și să ocupe restul țării, între timp, Președintele conducea războiul din birou prin telegraf și telefon, dar rapoartele pe care le primea erau false și ordinele lui se pierdeau în nebuloasa undelor radio, căci majoritatea telegrafistelor erau de partea revoluționarilor. Președintele a auzit știrea înfrângerii la cină. Impasibil, a terminat de mâncat, apoi a ordonat familiei să se refugieze la Legația americană, și-a luat fularul, paltonul și pălăria și a mers pe jos împreună cu un prieten la Legația Argentinei, care se găsea la câteva străzi de palatul prezidențial. Acolo se afla la adăpost unul dintre kongresiștii din opoziție și erau gata să se ciocnească la intrare, unul intrând învins, celălalt ieșind triumfător. Urmăritorul devenise urmărit.

Revoluționarii s-au îndreptat spre capitală în ovațiile aceleiași populații care cu câteva luni în urmă aplauda trupele guvernului; în câteva ore, locuitorii orașului Santiago erau în stradă cu banderole roșii la braț, majoritatea pentru a sărbători, alții pentru a se ascunde de frica soldaților și a gloatei care se umfla în pene. Noile autorități au chemat la cooperare în ordine și pace, chemare pe care mulțimea a interpretat-o în felul său. S-au constituit bande sub conducerea câte unui șef, care băteau orașul cu lista caselor care trebuiau jefuite, fiecare identificată pe hartă și cu adresa exactă. S-a spus după aceea că listele le întocmiseră din răutate și spirit revanșard niște doamne din înalta societate. Posibil, dar știu sigur că Paulina del Valle și Nívea erau incapabile de o astfel de mârșăvie, cu toată ura lor pentru guvernul înfrânt; dimpotrivă, au ascuns în casă două familii urmărite până când furia populară s-a mai liniștit și a revenit calmul plicticos din perioada

anterioară Revoluției de care ne era dor. Jaful din Santiago a fost o acțiune metodică și chiar amuzantă, privit de la distanță, desigur. În fruntea „comisiei”, eufemism pentru a desemna bandele, mergea șeful sunând din clopoțel și dând ordine: „aici puteți fura, dar nu distrugeți nimic, copii”, „aici îmi păstrați documentele, apoi dați foc la casă”, „aici luați tot ce vreți și distrugeți cât poftiți”. „Comisia” îndeplinea respectuos instrucțiunile, iar dacă stăpânii erau acolo îi salutau politicos, după care se dedau la jaf cu multă veselie, ca niște copii care se joacă. Deschideau birouri, scoteau hârtii și acte personale pe care le înmânau șefului, apoi spărgeau mobila cu toporul, luau ce aveau chef, în fine stropeau pereții cu parafină și dădeau foc. Din camera pe care o ocupa la Legația argentiniană, președintele demis Balmaceda a auzit zarva de pe străzi și după ce și-a făcut testamentul politic și temându-se ca familia sa să nu plătească prețul urii, și-a tras un glonte în tâmplă. Servitoarea care i-a adus cina a fost ultima persoană care l-a văzut în viață; a fost găsit la opt dimineața întins pe pat, îmbrăcat corect, cu capul pe perna însângerată. Glonțul pe care și l-a tras l-a transformat imediat în martir, în anii care au urmat va deveni un simbol al libertății și democrației, respectat până și de dușmanii lui cei mai aprigi. Cum spunea bunică-mea, Chile este o țară cu memorie foarte slabă, în cele câteva luni cât a durat Revoluția au murit mai mulți chilieni decât muriseră în cei patru ani ai Războiului Pacificului.

În nebunia aceea a apărut acasă Severo del Valle, bărbos și plin de noroi, venit să-și vadă nevasta de care nu mai știa nimic din ianuarie. A avut o imensă surpriză găsind-o cu doi copii în plus: în tumultul Revoluției ea uitase să-i spună că era însărcinată. Gemenii începeau să fie mai bucălați, în câteva săptămâni căpătaseră un aspect mai omenesc, nu mai erau gângăniile zbârcite și albăstrii care fuseseră la naștere. Nivea a sărit de gâtul bărbatului ei și atunci am văzut prima dată în viață un sărut interminabil gură în gură. Bunica, supărată, a vrut să-mi distragă atenția, dar fără succes, și-mi amintesc și acum efectul teribil pe care l-a avut asupra mea acel sărut: a marcat începutul transformării vulcanice a adolescenței mele. În câteva luni am devenit o străină, nu recunoșteam fata însingurată în care mă transformam, m-am pomenit prizoniera unui corp rebel și exigent care creștea și se întărea, suferea și palpita. Aveam impresia că nu sunt decât prelungirea propriului meu pântec, caverna aceea pe care mi-o imaginam ca o gaură însângerată în care fermentau umori și creștea o floră ciudată și teribilă. Nu puteam uita scena halucinantă când Nivea născuse pe vine la lumina lumânărilor, burta ei enormă cu buricul ieșit în afară, brațele ei apucând frânghiile care atârnavă din tavan. Plângeam brusc fără motiv aparent sau aveam accese de furie sau mă trezeam dimineața atât de obosită că nu mă puteam scula. Visele cu copiii în pijamale negre au revenit cu și mai mare intensitate și frecvență; mai visam și un bărbat blând care mirosea a mare, care mă ținea în brațe, mă trezeam îmbrățișând strâns perna și dorind cu disperare să fiu sărutată așa cum o sărutase Severo pe soția sa. Pe dinafară ardeam, pe dinăuntru eram înghețată, n-aveam stare să citesc sau să învăț, o luam la goană prin grădină învărtindu-mă ca îndrăcită ca să nu urlu, intram îmbrăcată în lac călcând nuferii în picioare și sperind peștii roșii, mândria bunicii, în curând am descoperit punctele cele mai sensibile ale trupului meu și mă mângâiam pe ascuns, neînțelegând de ce lucrul

acela, care trebuia să fie păcat, mă calma. O iau razna, îmi ziceam, ca atâtea fete care devin isterice, dar n-am îndrăznit să-i spun bunicii. Paulina del Valle se schimba și ea, în timp ce eu înfloream, corpul ei se usca din cauza unor suferințe misterioase pe care nu le discuta cu nimeni, nici măcar cu medicul, fidelă teoriei sale că dacă mergi dreaptă și nu faci zgomote de babă ții la respect decrepitudinea. Obezitatea o apăsă, avea varice la picioare, o dureau oasele, nu-i ajungea aerul și urina cu picătura, mizerii pe care le-am ghicit după semne mărunte, dar pe care le ținea în mare secret. Domnișoara Matilde Pineda m-ar fi ajutat mult în încercarea adolescenței, dar dispăruse complet din viața mea, gonită de bunica. Nívea plecase și ea cu bărbatul ei, cu copiii și dădacele, la fel de liniștită și de veselă precum venise, lăsând un gol uriaș în casă. Erau prea multe încăperi și prea puțin zgomot, fără ea și copiii ei conacul bunicii a devenit un mausoleu.

Santiago a sărbătorit căderea guvernului printr-un șir interminabil de parăzi, serbări, baluri și banchete; bunica nu s-a lăsat mai prejos, a redeschis casa și a încercat să-și reia viața mondenă și reuniunile, dar plutea un aer înăbușitor pe care luna septembrie, cu primăvara lui superbă, nu a reușit să-l schimbe. Miile de morți, trădările și jafurile apăsau la fel de greu în sufletul învingătorilor și al învinșilor. Ne era rușine: Războiul Civil fusese o orgie sângeroasă.

A fost aceea o perioadă ciudată din viața mea, corpul mi s-a schimbat, sufletul mi-a crescut și am început să mă întreb serios cine eram și de unde veneam. Semnalul a fost dat de venirea lui Matías Rodríguez de Santa Cruz, tatăl meu, deși eu nu știam încă. L-am primit ca pe unchiul Matias pe care îl cunoscusem cu ani în urmă în Europa, încă de pe atunci mi se păruse fragil, dar revăzându-l acum nu l-am recunoscut, în scaunul lui de invalid părea o pasăre costelivă. L-a adus o frumoasă femeie de vârstă matură, opulentă, cu pielea ca laptele, îmbrăcată într-un costum simplu de poplin de culoarea muștarului, cu un șal decolorat pe umeri: trăsătura care sărea în ochi erau pletele ei sălbătice, crețe și cenușii, prinse la ceafă cu o panglică subțire. Semăna cu o regină scandinavă în exil, era ușor să ți-o imaginezi la pupa unei corăbii vikinge navigând printre ghețari.

Paulina del Valle a primit o telegramă care vestea că fiul ei cel mare va debarca la Valparaíso și s-a pus imediat în mișcare, urma să mergem în port, cu unchiul Frederick și cortegiul obișnuit. Am plecat să-l primim cu un vagon special pe care administratorul englez al căilor ferate ni l-a pus la dispoziție. Era îmbrăcat în lemn lustruit, avea clanțe din bronz și fotolii de catifea de culoarea sângelui de taur, iar doi funcționari în uniformă ne serveau de parcă am fi fost de sânge regal. Ne-am instalat într-un hotel de la malul mării și am așteptat vaporul, care urma să sosească a doua zi. Ne-am prezentat pe chei atât de eleganți de parcă am fi venit la o nuntă — v-o spun cu toată certitudinea pentru că păstrez o fotografie făcută în port cu puțin înainte de lăsarea ancorei. Paulina del Valle poartă o rochie de mătase de culoare deschisă cu multe volane și coliere de perle, o pălărie monumentală cu boruri ample cu un mănunchi de pene care îi cad ca o cascadă pe frunte și o umbrelă de soare deschisă ca să se apere de lumină. Frederick Williams are costum negru, țilindru și baston; eu sunt toată în alb, cu o fundă de organdi pe cap, ca un cadou de aniversare. A fost coborâtă pasarela și căpitanul în persoană ne-a invitat să urcăm la bord și ne-a condus cu toată

ceremonia la cabina lui don Matías Rodríguez de Santa Cruz.

Ultimul lucru la care se aștepta bunică-mea era să dea nas în nas cu Amanda Lowell. De surpriză aproape că i s-a făcut rău, prezența fostei sale rivale a impresionat-o mai rău decât înfățișarea jalnică a fiului ei. Firește, pe atunci eu nu aveam destule informații pentru a înțelege reacția bunică-mii, am crezut că i s-a făcut rău de căldură. În schimb, flegmaticului Frederick Williams nu i s-a clintit nici un fir de păr la vederea Amandei Lowell, a salutat-o cu un gest scurt dar amabil, după care s-a ocupat de bunica, instalând-o într-un fotoliu și dându-i să bea apă, în timp ce Matías observa scena destul de amuzat.

— Ce caută femeia asta aici, a bodogănit bunica după ce și-a revenit.

— Presupun că doriți să stați de vorbă în familie, mă duc să iau aer, a spus regina vikingă și a ieșit cât se poate de demn.

— Domnișoara Lowell este prietena mea, să spunem că este singura mea prietenă, mamă. M-a însoțit până aici, fără ea n-aș fi putut călători. Ea a fost cea care a insistat să mă întorc în Chile, crede că e mai bine să mor în familie decât aruncat într-un spital din Paris, a spus Matías într-o spaniolă greoaie și cu un straniu accent franco-saxon.

Abia atunci Paulina l-a privit atent și a constatat că din fiul ei rămăsese doar un schelet acoperit cu o piele ca de șopârlă, că avea ochii vitroși infundați în orbite și obrajii atât de scobiți încât se ghiceau măselele sub piele. Stătea într-un fotoliu, sprijinit de perne și cu picioarele acoperite de un șal. Părea un bătrânel neajutorat și trist, deși trebuia că avea cel mult patruzeci de ani.

— Dumnezeuule, dar ce ai, Matías? a întrebat bunica îngrozită.

— Nimic care să poată fi vindecat, mamă. Așa că vezi că am avut niște motive foarte puternice ca să mă întorc.

— Femeia aia...

— Cunosco toată povestea Amandei Lowell cu tata; s-a petrecut acum treizeci de ani la capătul celălalt al lumii. Chiar nu poți uita supărarea? De-acum suntem cu toții la vârstă la care putem arunca peste bord sentimentele care nu mai folosesc la nimic și păstra doar acelea care ne ajută să trăim. Și unul dintre acestea e toleranța, mamă. Îi datorez multe domnișoarei Lowell, este prietena mea de mai bine de cincisprezece ani...

— Prietenă? Ce înseamnă asta?

— Ce auzi: prietenă. Nu e infirmiera mea, nici nevasta mea, nu-mi mai este nici amantă. Mă însoțește în călătorii, în viață, iar acum, după cum vezi, și în moarte.

— Nu vorbi așa, fiule! N-ai să mori, aici te vom îngriji cum se cuvine și în curând ai să fii din nou pe picioare... l-a asigurat Paulina del Valle, dar vocea i s-a frânt și nu a mai putut continua.

Trecuseră trei decenii de când bunicul Feliciano Rodríguez de Santa Cruz fusese în amor cu Amanda Lowell și bunică-mea nu o văzuse decât de două ori și de departe, dar a recunoscut-o imediat. Nu degeaba dormise ea noapte de noapte în patul teatral pe care îl comandase la Florența ca să o sfideze, pesemne că asta i-a întreținut mereu furia produsă de scandaloasa iubită a soțului ei. Când i-a apărut înaintea ochilor această femeie îmbătrânită și lipsită de orice mândrie vană, care nu semăna deloc cu superba iapă care oprea traficul la San Francisco când trecea pe stradă

mișcându-și posteriorul, Paulina nu a văzut-o așa cum era acum, ci tot ca pe rivala periculoasă care fusese atunci. Furia împotriva Amandei Lowell rămăsese adormită așteptând ocazia să reizbucnească, dar auzind vorbele spuse de fiul ei a căutat-o prin toate cotloanele sufletului și nu a mai găsit-o. În schimb, a găsit instinctul matern, care la ea nu fusese niciodată o trăsătură importantă, și care acum o invadea cu o milă uriașă și de nesuportat. Mila nu se revărsa doar asupra fiului muribund, ci și asupra femeii care îl însoțise ani de-a rândul, care îl iubise cu loialitate, care îl îngrijise în nenorocirea bolii iar acum străbătea lumea pentru a i-l aduce la ceasul morții. Paulina del Valle a rămas în fotoliu cu ochii ațintiți asupra bietului ei băiat, în timp ce lacrimile i se prelingeau pe obraz în tăcere și eu o băteam pe spate ca s-o îmbărbătez, deși nu prea pricepeam ce se întâmplă. Pesemne că Frederick Williams o cunoștea bine pe bunica mea, pentru că a ieșit fără un cuvânt, s-a dus după Amanda Lowell și a readus-o în cameră.

— Iartă-mă, domnișoară Lowell, a șoptit bunica.

— Dumneata să mă ierți, doamnă, a răspuns aceea apropiindu-se timid de Paulina del Valle.

Și-au apucat mâinile, una în picioare, cealaltă așezată, ambele cu ochii înlăcrimați, rămânând așa un timp îndelungat, mi s-a părut, până când am văzut că umerii bunicii se zguduiau și mi-am dat seama că râdea înfundat. Zâmbea și cealaltă, mai întâi acoperindu-și gura, apoi, văzând că rivala ei râdea, a slobozit un hohot vesel care s-a împletit cu acela al bunicii, drept care în câteva secunde ambele se prăpădeau de râs molipsindu-se reciproc de o veselie dezlănțuită și isterică, măturând printr-un râs curat anii de gelozie inutilă, ranchiuna care se făcea țandări, trădarea soțului și alte amintiri urâte.

În anii turbulenți ai Revoluției, casa din strada Ejercito Libertador a găzduit multă lume, dar nimic nu a fost pentru mine mai excitant și complicat decât sosirea tatălui meu pentru a-și aștepta moartea. Situația politică se calmase după Războiul Civil, după care au urmat mulți ani de guverne liberale. Revoluționarii au obținut schimbările pentru care cursese atâta sânge: înainte, guvernul își impunea candidatul prin corupție și intimidare, cu sprijinul autorităților civile și militare; acum, treaba o făceau patronii, clerul și partidele, în parte; sistemul era mai corect, pentru că ce se lua dintr-o parte se compensa din alta și corupția nu era plătită din fonduri publice. Aceasta s-a numit libertate electorală. Revoluționarii au mai implantat și un regim parlamentar precum acela din Marea Britanie, care nu avea să dureze mult. „Noi suntem englezii Americii”, a spus odată bunica și Nívea a replicat imediat că englezii erau chilienii Europei, în orice caz, experimentul parlamentar nu putea să dureze într-o țară de „caudillos”; miniștrii se schimbau atât de des încât era imposibil să le dai de urmă; finalmente, tot dansul ăsta politic a devenit total lipsit de interes pentru familia mea, excepția era Nívea care, pentru a atrage atenția asupra sufragiului feminin s-a legat cu lanțuri de grilajul Congresului împreună cu două sau trei doamne la fel de entuziaste, spre hazul trecătorilor, furia poliției și rușinea soților.

— Când femeile vor putea vota, o vor face la unison. Vom avea atâta forță, încât vom putea înclina balanța puterii și schimba țara asta, spunea ea.

— Te înșeli, Nívea, vor vota cu cine le poruncește bărbatul sau preotul, femeile sunt mult mai toante decât crezi. Ca să nu mai spun că unele dintre noi domnim din spatele tronului, ai văzut cum a căzut guvernul precedent. Eu nu am nevoie de drept de vot ca să fac ce am chef, a contrazis-o bunica.

— Asta pentru că ai avere și educație, tanti. Câte sunt ca dumneata? Trebuie să luptăm pentru a avea drept de vot, e primul lucru.

— Ți-ai pierdut mințile, Nívea.

— Încă nu, tanti, încă nu...

Tata a fost instalat la parter într-un salon transformat în dormitor, căci nu putea urca scările, și o servitoare era în permanență cu el, zi și noapte, ca o umbră. Medicul de familie a emis un diagnostic poetic: „turbulență înrădăcinată a sângelui”, i-a spus el bunicii, preferând s-o țină departe de adevăr, dar bănuiesc că pentru ceilalți a fost evident că tata era mistuit de o boală venerică. Se găsea în ultima fază, când nicio cataplasma și niciun sublimat coroziv nu mai ajutau, făză pe care el își propusese să o evite cu orice preț; dar a trebuit să o suporte pentru că nu avusese curaj să se sinucidă, așa cum plănuise cu ani în urmă. Abia se mișca de durere de oase, nu putea să meargă și mintea îi slăbea. Rămânea zile întregi pradă coșmarurilor, fără a se trezi de-a binelea, murmurând istorii de neînțeles, dar avea și momente de mare limpezime, când morfina îi potolea suferința, chiar râdea și își amintea. Atunci mă chema să stau lângă el. Cât era ziua de lungă, stătea în fotoliu lângă geam și privea grădina, sprijinit de perne și înconjurat de cărți, ziare și tăvi cu medicamente. Servitoarea tricota în apropiere, atentă la ce avea nevoie, tăcută și posacă precum un dușman, singura persoană pe care o tolera în preajmă pentru că nu îl trata cu milă. Bunica îi crease fiului ei o ambianță veselă, instalase perdele de chint și tapet în tonuri de galben, avea grijă ca pe masă să fie tot timpul flori proaspete din grădină și angajase un cvartet de coarde să-i cante de câteva ori pe săptămână bucatile clasice preferate, dar nimic nu reușea să ascundă mirosul de medicamente și certitudinea că în camera aceea cineva putrezea încet. La început, cadavrul viu îmi făcea silă, dar când mi-am învins neplăcerea și, obligată de bunica, am început să-l vizitez, existența mea s-a schimbat. Matías Rodríguez de Santa Cruz a ajuns acasă exact în perioada trezirii adolescenței mele și mi-a dat ceea ce îmi trebuia mai mult: memorie, într-un moment de claritate, pe când era sub alinarea drogurilor, mi-a spus că era tatăl meu și a spus-o ca din întâmplare, astfel că nu m-a surprins.

— Lynn Sommers, maică-ta, a fost femeia cea mai frumoasă pe care am văzut-o vreodată. Mă bucur că nu i-ai moștenit frumusețea.

— De ce, unchiule?

— Nu-mi spune așa, Aurora, sunt tatăl tău. Frumusețea e un blestem, trezește în bărbat cele mai rele pasiuni. O femeie prea frumoasă nu poate scăpa de dorința pe care o provoacă.

— Chiar ești tatăl meu?

— Chiar sunt.

— Ca să vezi! Credeam că tatăl meu e nenea Severo.

— Severo ar fi trebuit să-ți fie tată, e mult mai bun decât mine. Maică-ta merita un soț ca el. Eu am fost mereu un descreierat, de asta am ajuns așa, ca o sperietoare. Oricum, el poate să-ți povestească mai multe.

— Mama te iubea?

— Da, dar eu n-am știut ce să fac cu dragostea asta și am fugit ca din pușcă. Ești prea tânără pentru a pricepe lucrurile astea, fata mea. Ajunge să știi că ai avut o mamă minunată și că e mare păcat că a murit atât de tânără.

Aici eram de acord, mi-ar fi plăcut să-mi cunosc mama, dar și mai mare curiozitate aveam pentru alte personaje din prima mea copilărie care îmi apăreau în vise sau în amintiri vagi imposibil de clarificat, în cursul convorbirilor cu tata mi-a apărut silueta bunicului Tao Chi'en, pe care Matias nu îl văzuse decât o dată. A fost de ajuns să-mi spună numele întreg și că era un chinez înalt și arătos pentru ca amintirile mele să revină picătură cu picătură, ca o ploaie. Punând un nume acestei prezențe invizibile care mă însoțea permanent, bunicul a încetat să mai fie o invenție a imaginației mele devenind o fantasmă la fel de reală ca o persoană în carne și oase. Am simțit o imensă ușurare constatând că bărbatul acela blând cu miros de mare pe care mi-l imaginam nu numai că a existat, ci m-a iubit, iar dispariția lui nu a însemnat că voise să mă părăsească.

— Din câte știu Tao Chi'en a murit, mi-a spus tata.

— Cum a murit?

— Cred că a fost un accident, nu sunt sigur.

— Și cu bunica Eliza Sommers ce s-a întâmplat?

— A plecat în China. S-a gândit că are să-ți fie mai bine în familia mea și nu s-a înșelat. Mama și-a dorit mereu o fată și te-a crescut cu mai multă dragoste decât pe mine și pe cei doi frați ai mei.

— Ce înseamnă Lai-Ming?

— Habar n-am, de ce?

— Pentru că uneori mi se pare că aud cuvântul ăsta...

Matias avea oasele distruse de boală, obosea repede și era greu să scoți vreo informație de la el; recădea în eternele lui divagații care nu aveau nimic de a face cu ce mă interesa pe mine, dar încet-încet am început să lipesc unul de altul peticele trecutului, pas cu pas, fără știrea bunicii, mulțumită că stau cu bolnavul, pentru că ea nu avea destul curaj: intra în camera fiului ei de câteva ori pe zi, îl săruta repede pe frunte și ieșea împiedicându-se cu ochii în lacrimi. Nu m-a întrebat niciodată despre ce vorbeam și, firește, nu i-am spus. Nici față de Severo și de Nívea del Valle nu am deschis subiectul, mă temeam ca orice indiscreție de a mea să nu pună capăt conversațiilor cu tatăl meu. Fără să ne fi vorbit, amândoi știam că ce vorbeam trebuia să rămână secret, ne unea o complicitate ciudată. Nu pot spune că am ajuns să-mi iubesc tatăl, nu a fost timp pentru aceasta, dar în cele câteva luni de conviețuire mi-a dăruit o comoară: amănunte despre istoria mea, mai ales despre mama mea, Lynn Sommers. Mi-a repetat îndelung că aveam sângele legitim al familiei Del Valle, asta i se părea ceva foarte important. Ulterior am aflat că la sugestia lui Frederick Williams, care exercita o influență foarte mare asupra fiecărui membru al acestei familii, îmi lăsase mie partea lui de moștenire, în siguranță în mai multe conturi bancare și acțiuni la bursă, spre mahnirea unui preot care îl vizita zilnic sperând să obțină ceva pentru biserică. Era un om morocănos și cu miros de sfințenie — nu își schimbase sutana și nu se spălase de ani de zile — celebru pentru intoleranța lui religioasă și talentul de a amușina muribunzii cu parale și a-i convinge să-și lase averile operelor de caritate. Familiile

avute îi priveau apariția cu teroare, căci vestea moartea, dar nimeni nu îndrăzneă să-i închidă ușa în nas. Când tata a înțeles că sfârșitul îi era aproape, l-a chemat pe Severo del Valle, cu care practic nici nu vorbea, pentru a se pune de acord în ceea ce mă privea. Au chemat un notar public și au semnat amândoi un act prin care Severo renunța la paternitate și Matias Rodríguez de Santa Cruz mă recunoștea ca fiică, în felul acesta m-a protejat de ceilalți doi fii ai Paulinei, frații lui mai mici, care la moartea bunicii, după nouă ani, au pus mâna pe tot ce-au putut.

Bunica s-a legat de Amanda Lowell cu o afecțiune superstițioasă, credea că atâta timp cât ea va sta pe aproape Matías va trăi. Paulina nu avea intimități cu nimeni, doar cu mine uneori, era de părere că majoritatea oamenilor sunt niște mitocani fără speranță și o spunea sus și tare, ceea ce nu era chiar o metodă potrivită pentru a-ți face prieteni, dar curtezana scoțiană a reușit să străpungă armura cu care se apăra bunică-mea. Nu-ți puteai imagina două femei mai diferite. Amanda Lowell nu avea nici un fel de ambiții, trăia de pe o zi pe alta, nelegată de nimic, liberă, netemătoare; nu îi era frică de sărăcie, singurătate sau decrepitudine, accepta totul cu inima ușoară, pentru ea viața era o călătorie amuzantă care se termina inevitabil cu bătrânețea și moartea; n-avea sens să strângi bogății pentru că în mormânt oricum ajungi fără nimic, spunea. Rămăsese în urmă tânăra seducătoare care semănase atâtea amoruri în San Francisco, era departe frumoasa care cucerise Parisul; acum era o femeie de cincizeci de ani, fără cochetărie și fără remușcări. Bunica nu se sătura ascultând-o povestind despre trecutul ei, vorbind despre oamenii celebri pe care îi cunoscuse și răsfoind albumele cu tăieturi din ziare și fotografii, în care apărea tânăra, radioasă și cu un boa constrictor în jurul corpului. „Nenorocitul a murit de rău de mare în cursul unei călătorii, șerpilor nu sunt buni voiajori”, a fost comentariul ei. Pentru că avea o cultură cosmopolită și era atrăgătoare — făcea praf fără să vrea femei mult mai tinere și mai frumoase decât ea — a ajuns să fie sufletul reuniunilor bunicii, pe care le agrementă cu spaniola ei execrabilă și franceza cu accent scoțian. Nu era subiect pe care să nu-l poată discuta, nu era carte pe care să n-o fi citit, oraș important din Europa pe care să nu-l fi cunoscut. Tata, care o iubea și îi datora mult, spunea că era o diletantă, știa câte puțin din toate și de fapt nimic, dar avea imaginație din belșug ca să suplinească ce nu cunoștea sau nu experimentase. Pentru Amanda Lowell nu exista oraș mai galant decât Parisul nici societate mai pretențioasă decât cea franceză, singura unde socialismul, cu dezastruoasa sa lipsă de eleganță, nu avea nici un fel de sorți de izbândă. Aici Paulina del Valle era perfect de acord. Cele două femei au descoperit nu numai că râdeau de aceleași prostii, inclusiv de patul mitologic, dar și că erau de acord în toate lucrurile fundamentale, într-o bună zi când luau ceaiul la o măsuță de marmură din galeria de fier forjat și sticlă, au deplâns faptul că nu se cunoscuseră înainte. Cu sau fără Feliciano și Matías la mijloc, ar fi fost bune amice, au hotărât. Paulina a făcut tot posibilul s-o rețină cât mai mult sub acoperișul ei, a copleșit-o cu daruri și a prezentat-o în societate ca pe o împărăteasă, dar Amanda era o pasăre care nu putea trăi în captivitate. A rămas vreo două luni, dar în cele din urmă i-a mărturisit bunicii că nu avea inimă să asiste la distrugerea lui Matías și, sincer, Santiago i se părea un oraș de provincie, în ciuda luxului și ostentației clasei de sus,

comparabile cu cele ale nobilimii europene. Se plictisea, locul ei era la Paris, unde-și petrecuse cea mai mare parte din viață. Bunica a vrut să dea pentru plecarea ei un bal care să rămână în istoria orașului, la care să asiste crema societății, căci nimeni nu ar îndrăzni să refuze o invitație de la ea, în ciuda zvonurilor care circulau pe seama trecutului cețos al oaspetelui ei, însă Amanda Lowell a convins-o că Matías era prea bolnav și în aceste condiții o petrecere ar fi fost de prost gust, în plus nu avea nici cu ce să se îmbrace pentru o astfel de ocazie. Cu cele mai bune intenții, Paulina i-a oferit propriile ei rochii, fără să-i trecă prin minte cât o jigneja insinuând că amândouă ar fi purtat aceeași măsură.

La trei săptămâni după plecarea Amandei Lowell, femeia care îl îngrijea pe tata a dat alarma. Doctorul a fost chemat de îndată, casa s-a umplut cât ai zice pește de lume, au început să se perinde prieteni de-ai bunicii, oameni de la guvern, rude, o puzderie de călugări și călugărițe, inclusiv jerpelitul popă vânător de averi, care acum se învăteau în jurul bunicii sperând că durerea pierderii fiului o va trimite și pe ea curând spre o viață mai bună. Dar Paulina nu avea de gând să părăsească această lume, se resemnase de-acum cu tragedia primului ei născut și eu cred că a primit sfârșitul cu ușurare, pentru că a fi martorul acestui lent calvar era un lucru mult mai greu decât o înmormântare. Nu mi s-a dat voie să-l văd pe tata, pesemne agonia nu era un spectacol pentru fete, iar eu suferisem destul cu asasinarea vărului meu și alte violențe de dată recentă, dar am reușit să-mi iau rămas-bun de la el grație lui Frederick Williams, care mi-a deschis ușa într-un moment când nu era nimeni prin preajmă. M-a dus de mână până la patul pe care zăcea Matías Rodríguez de Santa Cruz, din care nu mai rămăsese decât o mână de oase translucide acoperite de perne și cearșafuri brodate. Mai respira, dar sufletul său călătorea deja prin alte dimensiuni. „Adio, tată”, i-am spus. Era prima dată că îi spuneam astfel. A mai agonizat două zile și în dimineața celei de a treia s-a stins ca un pușor.

Aveam treisprezece ani când Severo del Valle mi-a dăruit un aparat fotografic modern, care folosea hârtie în locul vechilor plăci de sticlă și care trebuie să fi fost printre primele care au ajuns în Chile. Tata murise de curând și coșmarurile mă chinuiau într-atât, încât nu voiam să mă culc și noaptea băntuiam ca o fantomă rătăcită prin casă, urmată de bietul Caramela, cățelul tembel, până ce bunicii Paulina i se făcea milă de noi și ne primea în uriașul ei pat aurit. Umplea jumătate din el cu corpul ei mare și parfumat, iar eu mă ghemuiam în cealaltă parte, tremurând de frică, cu Caramela la picioare. „Ce mă fac cu voi?”, suspina bunica pe jumătate adormită. Era o întrebare retorică, fiindcă nici eu și nici cățelul nu aveam vreun viitor, în familie exista consensul general că „am să sfârșesc rău”. Pe atunci ieșise prima femeie medic în Chile și altele intraseră la universitate, ceea ce a făcut-o pe Nivea să propună că și eu puteam face asta, măcar pentru a sfida familia și societatea, dar era clar că nu aveam nici cea mai mică aptitudine pentru studiu. Atunci a apărut Severo del Valle cu aparatul pe care mi l-a pus în poală. Era un Kodak frumos până la ultimul șurub, elegant, plăcut, perfect, făcut pentru mâini de artist, îl folosesc și acum; nu m-a lăsat niciodată. Nicio fată de vârsta mea nu avea o astfel de jucărie. L-am luat plină de respect și m-am uitat la el; habar nu aveam cum se folosește. „Să vedem dacă poți fotografia nălucile din coșmarul tău”, mi-a

spus Severo glumind, fără a bănuî că exact ăsta va fi singurul meu scop în lunile care au urmat și că din încăpățânarea de a lămuri coșmarul am ajuns să mă îndrăgostesc de lumea asta. Bunica m-a dus în Piaza de Armas, la studioul lui don Juan Ribero, cel mai bun fotograf din Santiago, un om sec ca iasca în aparență, dar generos și sentimental pe dinăuntru.

— Asta-i nepoată-mea, ți-o aduc să-ți fie ucenică, a spus bunica, și a pus pe biroul artistului un cec, în timp ce eu mă țineam de fusta ei cu o mână, iar în cealaltă strângeam la piept aparatul nou-nouț.

Don Juan Ribero, care era cu un cap mai scund decât bunica și cântărea pe jumătate ca ea, și-a pus ochelarii pe nas, a citit atent cifra trecută pe hârtie și i-a restituit-o, măsurând-o de jos în sus cu un dispreț nesfârșit.

— Suma nu contează... fixează dumneata prețul, s-a bâlbâit bunica.

— Nu e vorba de preț, ci de talent, doamnă, i-a răspuns, conducând-o spre ieșire.

Între timp apucasem să arunc o privire în jur. Lucrările lui acopereau pereții: sute de portrete de oameni de toate vârstele. Ribero era favoritul clasei de sus, fotografii paginilor mondene, dar cei care mă priveau de pe pereții studioului său nu erau bogăteni trufași și nici frumoase debutante, ci indieni, mineri, pescari, spălătorese, copii săraci, bătrâni, multe femei ca acelea pe care bunica le ajuta prin Clubul Doamnelor. Era acolo chipul multiform și chinuit al țării mele, Chile. Portretele m-au tulburat, voiam să aflu povestea fiecărei persoane, am simțit o apăsare în piept, de parcă aș fi primit un pumn, mi-a venit să plâng dar mi-am înghițit emoția și am urmat-o pe bunica la trăsură cu capul sus. Pe drum a încercat să mă consoleze: să nu-mi fac griji, o să găsim pe altcineva să mă învețe să folosesc aparatul, doar sunt destui fotografi; ce o fi crezut amărâțul ăsta, auzi, să-i vorbească pe tonul ăsta arogant, ei, Paulinei del Valle. Și a continuat să peroreze, dar nu o mai auzeam pentru că hotărâsem deja că doar don Juan Ribero avea să-mi fie profesor. A doua zi am ieșit din casă înainte ca bunica să se scoale, i-am spus vizitiului să mă ducă la atelierul aceluia și am rămas pe stradă dispusă să aștept oricât. Don Juan Ribero a ajuns pe la unsprezece, m-a văzut în fața ușii și mi-a spus să mă întorc acasă. Nu m-am clintit. După două ceasuri, fotografii a ieșit, mi-a aruncat o privire furioasă și a plecat. Când s-a întors de la masă eram tot acolo, cu aparatul strâns la piept. „De acord”, a mormăit învins, „dar te previn, duduie, că n-am să am niciun fel de considerație specială pentru dumneata. Aici trebuie să ascuți fără să crâcnești și să înveți repede, pricepi?” Am dat din cap că da, îmi înghițisem limba. Bunica, obișnuită să negocieze, mi-a acceptat pasiunea pentru fotografie cu condiția să dedic tot atâtea ore materiilor școlare care se predau în colegiile pentru băieți, inclusiv latina și teologia, căci era de părere că nu capacitatea intelectuală îmi lipsea, ci rigoarea.

— De ce nu mă dai la o școală publică? am întrebat-o, entuziasmată de zvonurile despre educația laică pentru fete care le îngrozea pe mătușile mele.

— Astea sunt pentru oameni de altă categorie, n-am să admit niciodată, a pus ea punct discuției.

Așa că din nou au defilat prin casă preceptorii, între care și preoți dispuși să mă instruiască în schimbul suculentelor dării către congregațiile

lor pe care le făcea bunica. Am avut noroc, în general mă tratau cu indulgență pentru că nu așteptau de la creierul meu ce ar fi cerut unui băiat, în schimb, don Juan Ribero era mult mai exigent, susținând că o femeie trebuie să se străduiască de o mie de ori mai mult decât un bărbat pentru a dobândi respectul intelectual sau artistic. M-a învățat tot ce știu despre fotografie, de la alegerea unei lentile până la laboriosul proces al dezvoltării; nu am avut alt profesor. După doi ani, când am părăsit studioul lui, eram prieteni. Acum are șaptezeci și patru de ani și de câțiva ani nu mai lucrează pentru că a orbit, dar continuă să-mi ghideze pașii șovăitori și să mă ajute. Deviza lui este seriozitatea. Viața îl pasionează și orbirea nu l-a împiedicat să privească lumea în continuare. A ajuns la un fel de clarviziune. Așa cum unii orbi au pe cineva care le citește, pentru el există cineva care observă și îi povestește. Elevii, prietenii și copiii lui îl vizitează zilnic și îi descriu pe rând ce au văzut: un peisaj, un chip, o scenă, un efect de lumină. Trebuie să știe să observe cu atenție pentru a face față interogatoriului exhaustiv al lui don Juan Ribero; în felul acesta viața lor se schimbă, nu mai pot umbla prin lume cu ușurătate, trebuie să privească cu ochii maestrului. Și eu îl vizitez uneori. Mă primește în penumbra eternă a apartamentului său din strada Monjitas, așezat în fotoliu lângă fereastră, cu motanul pe genunchi, primitor și înțelept, îl informez despre noutățile tehnice din domeniul fotografiei, îi descriu în detaliu fiecare imagine din cărțile pe care le comand la New York și Paris, îi împărtășesc îndoielile mele. Este la curent cu tot ce se petrece în profesia aceasta, îl pasionează diferite tendințe și teorii, cunoaște numele marilor maeștri din Europa și din Statele Unite. S-a opus întotdeauna cu ferocitate pozării artificiale, scenelor aranjate în studio, păcălelilor cu mai multe negative suprapuse, atât de la modă acum câțiva ani. Crede în fotografia ca mărturie personală: un fel de a vedea lumea, iar felul acesta trebuie să fie cinstit, folosind tehnologia ca să plăsmuiești realitatea, nu să o deformezi. Când am trecut prin faza în care m-am apucat să fotografiez niște fete băgate în recipiente enorme de sticlă, m-a întrebat de ce o făceam cu atâta dispreț, încât am abandonat imediat, dar când i-am descris poza pe care o făcusem unei familii de circari săraci, goi și vulnerabili, a fost imediat interesat. Fotografiasem de mai multe ori familia în fața vagonului hărtănit care le slujea de mijloc de transport și de locuință și la un moment dat a ieșit o fetiță de patru sau cinci ani, absolut goală. Atunci mi-a venit ideea să le cer să se dezbrace. Au făcut-o fără bănuieli și au pozat la fel de concentrați ca atunci când o făcuseră îmbrăcați. Este una dintre fotografiile mele cele mai bune, dintre puținele care au fost premiate, în curând a fost evident că mă atrăgeau mai mult persoanele decât obiectele sau peisajele. Când faci un portret stabilești o relație cu modelul, chiar dacă de foarte scurtă durată, tot este o legătură. Fotografia nu arată doar imaginea, ci și sentimentele reciproce. Lui don Juan Ribero îi plăceau portretele mele, foarte diferite de ale lui. „Ai empatie pentru modelele dumitale, Aurora, nu încerci să le domini, ci să le înțelegi, de aceea reușești să-ți arăți sufletul”, spunea el. Mă îndemna să părăsesc pereții siguri ai studioului și să ies în stradă, să mă plimb cu aparatul, să privesc cu ochii larg deschiși, să-mi înving timiditatea și frica, să mă apropiu de oameni. Mi-am dat seama că îndeobște mă primeau bine și pozau cu toată seriozitatea, deși nu eram decât o mucoasă: aparatul inspira respect și încredere,

oamenii se deschideau, se dăruiau. Eram limitată de vârsta mea fragedă, de abia mulți ani mai târziu am putut călători prin țară, am putut intra în mine, spitale, în căsuțele săracilor, în școlile mizere, în pensiunile de doi bani, în piețele prăfoase în care își făceau veacul pensionarii, pe câmp și în satele de pescari. „Lumina este limbajul fotografiei, sufletul lumii. Nu există lumină fără umbră, așa cum nu există fericire fără durere”, mi-a spus don Juan Ribero acum șaptesprezece ani, la prima lecție pe care mi-a dat-o în studioul său din Piaza de Armas. Nu am uitat. Dar să nu mă grăbesc. Mi-am propus să povestesc istoria asta pas cu pas, cuvânt cu cuvânt, cum se cuvine.

În timp ce eu eram entuziasmată de fotografie și nedumerită de schimbările corpului meu, care lua proporții neobișnuite, bunica Paulina nu pierdea timpul contemplându-și buricul, ci plăsmuia noi afaceri în mintea ei de negustor fenician. Asta a ajutat-o să-și revină după pierderea lui Matías și i-a dat aripi la o vârstă la care alții sunt cu un picior în groapă. A întinerit, privirea i s-a luminat și pasul i-a devenit sprinten, în curând a lepădat doliul și și-a trimis soțul în Europa într-o misiune foarte secretă. Credinciosul Frederick Williams a lipsit șapte luni și s-a întors încărcat de daruri pentru ea și pentru mine și de tutun bun pentru el, singurul viciu pe care i-l cunoșteam. Aducea prin contrabandă mii de bețișoare uscate de vreo cincisprezece centimetri lungime, inutile în aparență, dar care s-au dovedit a fi vlăstare de viță de vie de Bordeaux, pe care bunică-mea avea de gând să le planteze pe sol chilian pentru a produce un vin decent. „Vom face competiție vinurilor franțuzești”, îi spusese soțului înainte de plecare. Degeaba i-a explicat Frederick Williams că francezii au secole de experiență înaintea noastră, că acolo condițiile sunt paradisiace iar Chile e o țară de catastrofe atmosferice și politice și un proiect de această anvergură ar cere ani de muncă.

— Nu mai avem nici unul din noi vârsta ca să așteptăm roadele acestui experiment, a conchis cu un suspin.

— Cu argumentul ăsta nu ajungem nicăieri, Frederick. Știi de câte generații de meșteșugari era nevoie pentru a ridica o catedrală?

— Nu vorbim de catedrale, Paulina. Azi-măine dăm colțul.

— Acesta nu ar fi secolul științei și al tehnologiei dacă fiecare inventator s-ar gândi la propria lui moarte, nu crezi? Vreau să formez o dinastie și numele Del Valle să dăinuie pe lume, măcar pe fundul paharului bețivilor care îmi vor cumpăra vinul, i-a răspuns bunica.

Așa că englezul a plecat resemnat în acel safari în Franța, în timp ce Paulina del Valle pune la punct firele afacerii în Chile. Primii butuci de vie îi plantaseră misionarii în vremurile coloniei, pentru a produce un vin de țară care s-a dovedit destul de bun, atât de bun că Spania l-a interzis pentru a nu face concurență celor din patria-mumă. După Independență industria vinului s-a extins. Paulina nu era singura care dorea producerea de vinuri de calitate, dar dacă ceilalți cumpărau terenuri aproape de Santiago din comoditate, ca să nu meargă mai mult de o zi, ea a căutat departe: nu erau doar mai ieftine, ci mai potrivite. Fără ca nimeni să știe de planurile ei, a trimis la analiză mostre de pământ, a cercetat capriciile apei și tăria vântului, începând cu proprietățile familiei Del Valle. A luat pe mai nimic niște terenuri întinse și abandonate, pe care nu le aprecia nimeni pentru că

nu erau udate decât de ploaie. Strugurii cei mai savuroși, care produc vinurile cu aroma și buchetul cel mai bun, cei mai dulci și generoși nu cresc în condiții de abundență, ci pe terenuri pietroase; planta, cu o încăpățănare de mamă, învinge tot felul de obstacole pentru a ajunge cu rădăcinile cât mai adânc și a profita de orice picătură de apă, astfel se concentrează savoarea fructului, mi-a explicat bunica.

— Vița de vie e ca oamenii, Aurora, cu cât sunt mai grele condițiile, cu atât mai bune sunt fructele. Ce păcat că am descoperit asta atât de târziu, dacă aș fi știut-o din timp m-aș fi purtat cu o mână de fier cu băieții mei și cu tine.

— Cu mine ai încercat, bunico.

— Am fost foarte blândă cu tine. Ar fi trebuit să te trimit la măicuțe.

— Ca să învăț să brodez și să mă rog? Domnișoara Matilde...

— Ți interzic să pronunți numele acestei femei în casa mea!

— Bine, dar măcar învăț fotografia. Cu asta pot să-mi câștig pâinea.

— Ce-ți trece prin cap! O nepoată de-a mea nu va trebui niciodată să-și câștige traiul. Ce înveți tu de la Ribero este o distracție, nu un viitor pentru o Del Valle. Soarta ta nu este să ajungi fotograf în piață, ci să te măriți cu cineva din clasa ta socială și să faci copii sănătoși.

— Dumneata ai făcut mai mult decât atât, bunico.

— Eu m-am măritat cu Feliciano, am avut trei fii și o nepoată. Restul e bașca.

— Păi nu prea mi se pare, sincer.

În Franța, Frederick Williams a angajat un expert, care a venit puțin mai târziu să se pronunțe asupra aspectelor tehnice. Era un omuleț ipohondru care a străbătut pământurile bunicii pe bicicletă și legat cu o basma peste gură și nas pentru că credea că mirosul de balegă de vacă și praful chilian produc cancer la plămâni, dar cunoștințele lui profunde în ale viticulturii erau neîndoielnice. Țăranii se uitau uluiți la domnul acesta îmbrăcat ca la oraș care se strecura pe velociped printre stânci și din când în când se oprea să miroasă pământul precum un câine care caută o urmă. Cum nu pricepeau nimic din lungile lui diatribe în limba lui Moliere, bunica în persoană, cu șoșoni și umbrelă, a trebuit să-l urmeze săptămâni la rând pe franțuzul pe bicicletă pentru a traduce. Primul lucru care i-a atras atenție Paulinei a fost că nu toate plantele erau la fel, erau cel puțin trei soiuri amestecate. Francezul i-a explicat că unele se coceau înaintea altora, astfel că dacă clima le distrugea pe cele mai sensibile, celelalte tot produceau. I-a confirmat și el că afacerea urma să dureze ani de zile, căci nu era vorba numai să recolteze strugurii cei mai buni, ci să producă și un vin fin și să-l comercializeze în străinătate, unde avea să intre în competiție cu cele din Franța, Italia și Spania. Paulina a învățat tot ce i-a spus expertul, iar când s-a simțit sigură l-a expediat înapoi în țara lui. Era epuizată și își dăduse seama că afacerea cerea un om mai tânăr și mai sprinten decât ea, cineva ca Severo del Valle, nepotul ei preferat, în care putea avea încredere. „Dacă ai să torni copii mai departe o să ai nevoie de mulți bani ca să-i ții. Ca avocat n-ai să reușești, doar dacă furi dublu decât ceilalți, dar vinul te va îmbogăți”, l-a tentat. Chiar în acel an, Severo și Nivea au avut o fetiță, li se născuse un înger, cum spunea lumea, o copilă frumoasă ca o zână în miniatură, pe care au botezat-o Rosa. Nivea a fost de părere că toți copiii precedenți nu fuseseră

decât un antrenament pentru producerea acestei făpturi perfecte. Poate că acum Dumnezeu se va declara mulțumit și nu îi va mai trimite alți copii, aveau deja un cârd. Lui Severo afacerea cu vinul franțuzesc i s-a părut năstrușnică, dar învățase să respecte talentul comercial al mătușă-sii și s-a gândit că merita să încerce; nu știa că în câteva luni coardele acelea aveau să-i schimbe viața, în momentul în care bunica a constatat că Severo era la fel de obsedat de viața de vie ca și ea, a decis să și-l facă asociat, să-i dea via pe mână și să plece cu Williams și cu mine în Europa, pentru că eu aveam deja șaisprezece ani și eram la vârsta la care meritam o spoială cosmopolită și o zestre de fată de măritat, așa a spus.

— Nu vreau să mă mărit, bunico.

— Nu încă, dar va trebui să o faci înainte să ai douăzeci de ani, dacă nu, rămâi fată bătrână, a răspuns sec.

Motivul adevărat al călătoriei nu l-a spus nimănui. Era bolnavă și credea că se poate opera în Anglia. Acolo chirurgia se dezvoltase mult după descoperirea anesteziei și asepsiei. În ultimele luni își pierduse pofta de mâncare, era pentru prima dată în viața ei că după o masă copioasă avea grețuri și dureri de burtă. Renunțase la carne, prefera lucrurile moi, terciuri dulci, supe și prăjituri, pe care nu le lăsa deși îi cădeau ca niște pietre la stomac. Auzise vorbindu-se de celebra clinică fondată de un anume doctor Ebanizer Hobbs, care murise de mai bine de zece ani, unde lucrau cei mai buni medici din Europa, așa că imediat ce a trecut iarna și drumul peste cordiliera Arizilor a redevenit practicabil am pornit-o spre Buenos Aires, de unde urma să luăm transatlanticul spre Londra. Ca de obicei, căram cu noi un cortegiu de servitori, o tonă de bagaje și mai mulți paznici înarmați ca să ne păzească de bandiții care mișunau prin pustietățile acelea, dar de data asta cățelul Caramelo n-a mai venit cu noi pentru că nu-l mai țineau picioarele. Traversarea munților în trăsură, călare și la urmă pe catări, pe lângă prăpăstii de ambele laturi ale drumului și gata să ne înghită, a fost de neuitat. Cărarea era ca un șarpe care se strecura printre munții aceștia uluitori, coloană vertebrală a Americii. Printre pietre creșteau câțiva arbuști zbuciumați de clima nemiloasă și hrăniți de câteva firicele subțiri de apă. Apă era din belșug, cascade, pârâuri, zăpadă topită; singurul zgomot era acela al apei și al copitelor animalelor pe coaja dură a Arizilor. Când ne opream, o liniște mormântală ne acoperea ca o mantie groasă, eram niște intruși care violau singurătatea perfectă a înălțimilor. Bunica, luptându-se cu ameteala și beteșugurile care o podidiseră de cum începusem urcușul, mergea susținută de voința ei de fier și de solitudinea lui Frederick Williams, care făcea tot posibilul să o ajute. Purta o mantie grea de călătorie, mănuși de piele și o pălărie de explorator cu văluri dense, căci niciodată vreo rază de soare, oricât de palid, nu îi atinsese pielea, drept care avea de gând să ajungă în mormânt fără riduri. Eu eram entuziasmată. Mai făcusem drumul o dată, când ne-am dus în Chile, dar pe atunci eram prea mică pentru a aprecia natura majestuoasă. Animalele înaintau pas cu pas, suspendate parcă deasupra râpelor tăiate cu cuțitul, printre pereți de rocă pură pieptănată de vânt și șlefuită de timp. Aerul era rarefiat ca un voal, cerul era o mare de culoarea turcoazului, străbătut din când în când de un condor care naviga cu superbele lui aripi, stăpân absolut al acelor tărâmurii. Când soarele a apus, peisajul s-a schimbat pe de-a-ntregul: pacea albastră a

acestei naturi abrupte și solemne a dispărut pentru a lăsa loc unui univers de umbre geometrice care se mișcau amenințătoare în jurul nostru, asediindu-ne, învăluindu-ne. Un pas în gol, și catării ar fi căzut cu noi cu tot în fundul prăpastiei, dar călăuza calculase bine distanța și noaptea ne-a găsit la un adăpost pentru călători, o căsuță nenorocită de lemn. Animalele au fost ușurate de povară și noi ne-am așezat pe șeile din blană de oaie și pe pături, la lumina torțelor de rășină, deși aproape că nu era nevoie de ele pentru că pe bolta înaltă a cerului domnea o lună incandescentă, torță siderală pe deasupra stâncilor înalte. Aveam cu noi lemne cu care s-a aprins focul într-o vatră ca să ne încălzim și să fierbem apă pentru mate; în curând, această infuzie de frunze verzi și amare circula din mână în mână, toți sorbind din același „bombillo”; ceaiul i-a readus bunică-mii voia bună și culorile în obraz, drept care a poruncit să vină coșurile și s-a apucat, ca o precupeață de piață, să împartă mâncarea ca să ne astâmpărăm foamea. Au ieșit la iveală sticlele cu rachiu și șampanie, aromatele brânzeturi de țară, delicatele mezeluri de porc pregătite în casă, pâinile și prăjiturile învelite în șervete albe de in, dar am observat că ea mânca foarte puțin și nu punea gura pe băutură, între timp, bărbații dibaci în mânuirea cuțitului au tăiat două capre care veniseră legate în urma catărilor, le-au jupuit și le-au pus la frigare legate de doi pari. Nu știu cum a trecut noaptea, m-am scufundat într-un somn greu ca moartea și m-am trezit în zori, când se atâta jarul pentru a face cafeaua și a termina ce mai rămăsese din capre. La plecare, am lăsat acolo lemne, un sac cu fasole și câteva sticle cu băutură pentru călătorii care urmau să vină după noi.

PARTEA A TREIA 1896-1910

Clinica Hobbs a fost înființată de celebrul chirurg Ebanizer Hobbs în propria sa locuință, o căsoaie solidă și elegantă din inima cartierului Kensington; după ce s-au dărâmat pereți, s-au zidit ferestre și s-a pus faianță a ajuns de-a dreptul o pocitanie. Prezența ei pe strada elegantă îi deranja într-atâta pe vecini, că nu le-a fost greu urmașilor lui Hobbs să cumpere casele alăturate pentru a mări clinica, dar au păstrat fațadele edwardiene, astfel că, văzută din stradă, nu era nicio diferență, toate erau la fel. Pe dinăuntru totul era un labirint de încăperi, scări, culoare și ferestre interioare care nu dădeau nicăieri. Nu mai găseai, ca în vechile spitale orășenești, sala tipică de operații cu aspect de arenă pentru lupte de tauri — un spațiu central cu rumeguș sau nisip pe jos și înconjurat de galerii pentru spectatori — ci mici săli de chirurgie cu pereții, tavanul și podelele căptușite cu dale și plăci metalice care se frecau cu leșie și săpun o dată pe zi, pentru că răposatul doctor Hobbs fusese printre primii care au acceptat teoria lui Koch despre propagarea infecțiilor și au adoptat metodele de asepsie ale lui Lister, pe care majoritatea corpului medical o mai respingea încă din infatuare sau lene. Nu era ușor să schimbi vechile obișnuințe, igiena era ceva plicticos și complicat și se suprapunea peste rapiditatea operațiilor, considerată semn distinctiv al unui bun chirurg căci reducea riscul șocului și pierderea de sânge. Spre deosebire de mulți dintre contemporanii săi, pentru care infecțiile se produceau spontan în corpul bolnavului, Ebanizer Hobbs a priceput imediat că germenii se găseau afară, pe mâini, pe jos, pe instrumente și în ambianță, drept care scălda într-o ploaie de fenol atât rănile cât și aerul sălilor de operație. Bietul om a inspirat atâta fenol încât pielea i s-a ulcerat de plăgi și a murit cu zile de o afecțiune renală, ceea ce a dat apă la moară detractorilor săi să nu renunțe la ideile lor înapoiate. Totuși, discipolii lui Hobbs au analizat aerul și au descoperit că germenii nu pluteau ca niște păsări de pradă invizibile gata să atace pe ascuns, ci se concentrau pe suprafețele murdare; infecția se producea prin contact direct, astfel că esențial era să cureți ca lumea instrumentele, să folosești bandaje sterile, iar chirurgii nu doar să se spele cu îndârjire, dar în măsura posibilului să poarte și mănuși de cauciuc. Și nu era vorba de acelea grosolane pe care le puneau anatomiștii ca să disece cadavrele sau muncitorii care umblau cu produse chimice, ci de un produs delicat și moale precum pielea omenească, fabricat în Statele Unite. Avea o origine romantică: un medic amorezat de o infirmieră a dorit să o protejeze de eczemele provocate de dezinfectanți, astfel că a comandat primele mănuși de cauciuc pe care apoi le-au adoptat chirurgii. Toate aceste lucruri le citise atent Paulina del Valle în niște reviste de știință pe care i le împrumutase ruda sa, don Jose Francisco Vergara, de-acum bolnav de inimă și retras la palatul de la Vina del Mar, dar același om studios dintotdeauna. Bunica a ales atent medicul care urma să o opereze și a intrat în legătură cu el cu luni înainte, în plus a comandat la Baltimore câteva din faimoasele perechi de mănuși de cauciuc și le aducea bine împachetate în valiza cu rufărie.

Paulina del Valle l-a trimis pe Frederick Williams în Franța să se documenteze în legătură cu lemnul folosit pentru butoaiele în care fermenta

vinul și să cerceteze industria de brânzeturi, căci nu vedea de ce vacile chiliene nu ar putea produce brânză la fel de gustoasă ca aceea a vacilor franceze, doar erau la fel de proaste, în timp ce traversam cordiliera andină și mai apoi pe transatlantic am observat-o îndeaproape pe bunică-mea și mi-am dat seama că ceva esențial începea să slăbească la ea, nu voința, mintea sau lăcomia, ci mai curând cruzimea. S-a muiat, a devenit blândă și atât de distrată că o vedeai plimbându-se pe coverta vaporului toată în muselină și perle, dar fără dantura falsă. Era clar că nu dormea bine, avea cearcăne vineții și era somnolentă. Pierduse mult în greutate, cărnurile îi atârnavu când își scotea corsetul. Mă voia tot timpul lângă ea, „ca să nu cochetezi cu marinarii”, o glumă cam crudă căci pe atunci timiditatea mea era atât de mare că ajungea să mă atingă o privire masculină inocentă ca să mă înroșesc ca un rac fiert. Motivul adevărat era că Paulina del Valle se simțea fragilă și mă dorea aproape ca să distragă moartea. Nu vorbea de suferința ei, dimpotrivă, spunea să stăm câteva zile la Londra și apoi să mergem în Franța pentru problema cu butoaiile și brânză, dar am ghicit imediat că de fapt avea alte planuri, ceea ce s-a dovedit de cum am ajuns în Anglia și a început să-și pună în aplicare diplomația pentru a-l convinge pe Frederick Williams să plece singur, timp în care noi să facem cumpărături și să ne întâlnim după aceea. Nu știu dacă Williams a plecat bănuind că soția sa era bolnavă, dacă a ghicit adevărul și, înțelegându-i pudoarea, a lăsat-o în pace; fapt este că ne-a instalat la Hotel Savoy și, o dată convins că nu duceam lipsă de nimic, s-a îmbarcat pentru a trece Canalul Mânecii fără prea mare entuziasm.

Bunica nu voia ca starea ei de decădere să aibă martori, mai ales era deosebit de prudentă față de Williams, aspect care făcea parte din cochetăria pe care o dobândise la căsătorie, inexistentă pe vremea când el nu-i era decât majordom. Pe atunci nu avea nici o jenă să i se arate în toată răutatea caracterului ei și în orice ținută, dar apoi a încercat să-l impresioneze punându-se în lumina ei cea mai bună. Pentru ea legătura aceasta târzie era foarte importantă și nu a dorit ca boala să fisureze edificiul solid al vanității ei, de aceea și-a îndepărtat soțul, iar dacă nu m-aș fi ținut tare m-ar fi gonit și pe mine; a trebuit să duc o adevărată bătălie ca să-mi dea voie să o însoțesc la vizitele medicale, dar în cele din urmă s-a dat bătută în fața încăpățânării mele și a slăbiciunii ei. Avea dureri, aproape că nu putea să înghită nimic, dar nu părea speriată, deși glumea pe seama neplăcerilor iadului și a plictiselii raiului. Clinica Hobbs inspira încredere încă de la intrare, cu holul înconjurat de rafturi de cărți și de portretele în ulei ale chirurgilor care lucraseră între acești pereți. Ne-a primit o matroană impecabilă care ne-a condus în biroul doctorului, o încăpere primitoare cu un șemineu în care ardeau trosnind butuci mari și cu mobilă englezească elegantă de piele maron. Înfățișarea doctorului Gerald Suffolk era pe măsura faimei pe care o avea. Avea mutră de teuton, era mare și roșcovan, cu o cicatrice lungă pe obraz care, departe de a-l urăți, îl făcea de neuitat. Avea pe birou scrisorile de la bunica, rapoartele specialiștilor chilieni consultați și pachetul cu mănuși de cauciuc pe care le trimisese chiar în dimineața aceea printr-un mesager. Am aflat ulterior că era o precauție necesară, căci se foloseau în clinica Hobbs de trei ani. Suffolk ne-a urat bun-venit, de parcă eram în vizită de curtoazie, și ne-a oferit cafea turcească aromatizată cu

semințe de cardamă. A luat-o pe bunica într-o cameră alăturată unde a examinat-o, apoi s-a întors și s-a apucat să caute într-un cărțoi așteptând să revină și ea. Când pacienta s-a întors, chirurgul a confirmat diagnosticul pus deja de medicii din Chile: bunica suferea de o tumoare gastro-intestinală. A adăugat că operația era riscantă la vârsta ei și pentru că se găseau încă în etapa experimentală, însă el pusese la punct o tehnică perfectă pentru astfel de cazuri, veneau medici din toată lumea să învețe de la el. Vorbea cu atâta superioritate că mi-am adus aminte de ce spunea maestrul meu don Juan Ribero, pentru care înfumurarea este o trăsătură a ignoranților; un om înțelept este umil pentru că știe cât de puțin știe. Bunica i-a cerut să-i explice în detaliu ce avea de gând să-i facă, lucru care l-a mirat, obișnuit fiind ca bolnavii să se predea autorității de netăgăduit a mâinilor sale cu o docilitate de găini, dar a folosit imediat ocazia pentru a se desfășura într-o conferință, preocupat mai curând să ne impresioneze prin virtuozitatea bisturiului decât prin confortul pacientei. Ne-a făcut un desen al măruntaielor și organelor care semănau cu o mașinărie drăcească, ne-a arătat unde era tumoarea și cum avea de gând să o extirpeze, inclusiv modul de suturare, informații pe care Paulina del Valle le-a primit impasibilă, dar mie mi s-a făcut rău și a trebuit să ies din birou. M-am așezat pe hol printre portrete și am început să mă rog încetișor. De fapt îmi era frică mai mult pentru mine decât pentru ea, ideea de a rămâne singură pe lume mă îngrozea. Cam așa stăteau lucrurile, eu gândindu-mă la posibilitatea de a rămâne orfană, când a trecut un bărbat care s-a oprit în fața mea, pesemne că eram foarte palidă. „Te simți bine, fato?” m-a întrebat în spaniolă cu accent chilian. Am dat din cap că da, mirată, fără a îndrăzni să-l privesc în față, dar m-am uitat la el cu coada ochiului și am văzut că era tânăr, avea obraji rași, pomeții în relief, maxilarul vizibil și ochii oblici; semăna cu poza lui Genghis Han din cartea mea de istorie, doar că era mai puțin feroce. Totul la el avea culoarea mierii, părul, ochii, pielea, doar vocea nu avea nimic mios în ea când mi-a spus că era chilian ca noi și că avea să-l asiste pe doctorul Suffolk la operație.

— Doamna Del Valle e pe mâini bune, a spus fără pic de modestie.

— Ce pățește dacă nu se operează? am întrebat bâlbâindu-mă, ca de fiecare dată când sunt foarte nervoasă.

— Tumoarea va continua să crească. Dar nu-ți face griji, fato, chirurgia a avansat mult, bunica a făcut foarte bine că a venit la noi.

Am vrut să aflu ce căuta un chilian acolo și de ce avea mutra asta de tătar — mi-l imaginam cu o lance în mână și acoperit de piei de animal — dar am tăcut tulburată. Londra, clinica, doctorii și drama bunică-mii erau prea mult pentru mine, îmi era greu să pricep pudoarea Paulinei del Valle în ce privește starea ei de sănătate și de ce îl expediase pe Frederick Williams dincolo de Canalul Mânecii exact când aveam mai mare nevoie de el. Genghis Han m-a bătut ușor pe spate și s-a dus.

Contrar previziunilor mele pesimiste, bunica a supraviețuit operației și după o săptămână în care febra creștea și scădea de capul ei, s-a stabilizat și a început să mănânce alimente solide. Nu m-am mișcat de lângă ea, doar o dată pe zi mă duceam la hotel să fac baie și să-mi schimb hainele — mirosul de anestezic, medicamente și dezinfectante se amesteca în ceva vâscos care mi se lipea de piele. Dormeam pe apucate într-un scaun lângă

patul bolnavei. În ciuda interdicției categorice a bunicii i-am trimis o telegramă lui Frederick Williams chiar în ziua operației și el a ajuns la Londra treizeci de ore mai târziu. L-am văzut pierzându-și proverbialul sânge rece în fața patului în care se afla soția lui năucită de medicamente, gemând la fiecare respirație, cu patru fire de păr în cap și fără dantură, ca o băbuță zbârcită. S-a ghemuit lângă ea și și-a așezat fruntea pe mâna ca lipsită de sânge a Paulinei del Valle, murmurându-i numele; când s-a ridicat, chipul îi era scaldat în lacrimi. Bunică-mea, care spunea tot timpul că tinerețea nu este o perioadă a vieții, ci o stare de spirit, și că ai sănătatea pe care o meriți, părea absolut dărâmată în patul acela de spital. Femeia aceasta a cărei poftă de viață echivala cu propria ei lăcomie, își întorsese fața spre perete, indiferentă la cei din jurul ei, scufundată în ea însăși. Uriașa ei putere de voință, vigoarea, curiozitatea, spiritul de aventură ba chiar și lăcomia ei, totul dispăruse în prezența suferinței trupești.

În zilele acelea am avut de multe ori ocazia de a-l vedea pe Genghis Han, care controla starea de sănătate a pacientei și, cum era de așteptat, s-a dovedit mult mai accesibil decât celebrul doctor Suffolk sau severele matroane ale stabilimentului spitalicesc. La întrebările neliniștite ale bunicii răspundea nu cu cuvinte vagi de liniștire, ci cu explicații raționale, și era singurul care încerca să-i ușureze suferința, ceilalți se interesau de starea rănii și de febră, ignorând în schimb vaielele pacientei. Avea cumva pretenția să nu aibă dureri? Mai bine să tacă din gură și să fie recunoscătoare că i-au salvat viața, însă tânărul medic chilian nu făcea economie la morfină, fiind de părere că o suferință prelungită slăbește rezistența fizică și morală a pacientului, întârziind sau împiedicând însănătoșirea, după cum i-a explicat lui Williams. Am aflat că se numea Ivan Radovic și provenea dintr-o familie de medici, taică-său emigrase din Balcani în Chile la sfârșitul anilor cincizeci, se căsătorise cu o învățătoare chiliana din nord și avusese trei copii, dintre care doi îl urmaseră în medicină. Ne-a spus că tatăl lui murise de tifos în Războiul Pacificului, unde slujise ca chirurg timp de trei ani, iar mama lui a trebuit să întrețină singură familia. Am avut ocazia să observ în liniște personalul clinicii, am auzit comentarii care nu erau pentru urechile mele, căci nimeni, în afară de doctorul Radovic, nu părea să mă bage în seamă. Eram pe cale să împlinesc șaisprezece ani și continuam să port părul legat cu o panglică și hainele alese de bunică-mea, care îmi comanda rochițe caraghioase de fetiță pentru a mă ține cât mai mult în copilărie. Prima dată când am îmbrăcat ceva potrivit vârstei mele a fost când Frederick Williams m-a dus la casa Withney's fără știrea ei și mi-a pus magazinul la dispoziție. Când ne-am întors la hotel și am apărut cu părul strâns în coc și îmbrăcată ca o domnișoară era să nu mă recunoască, dar asta s-a petrecut câteva săptămâni mai încolo. Paulina del Valle avea pesemne o rezistență de taur: i-au deschis stomacul, i-au scos o tumoare de mărimea unui grapefruit, au cusut-o ca pe un pantof și în mai puțin de două luni era din nou cea dintotdeauna. Din aventura asta teribilă a rămas doar cu o cusătură grosolană de-a curmezișul burții și cu o poftă vorace de viață și, evident, de mâncare. De cum a putut să umble fără baston, am plecat în Franța. Nu s-a ținut deloc de dieta prescrisă de doctorul Suffolk, spunând că doar nu venise din fundul lumii tocmai la Paris ca să mănânce terci pentru nou-născuți. Sub pretextul că studia producerea brânzeturilor și tradiția culinară din

Franța, se îndopa cu toate bunătățile pe care i le putea oferi țara aceasta.

După ce ne-am instalat în casa pe care Williams a închiriat-o pe Bulevardul Haussman, ne-am pus în legătură cu inefabila Amanda Lowell, care avea același aer de regină a wikingilor în exil. La Paris era în mediul ei, locuia într-o mansardă roasă de molii dar primitoare, prin fereștriciile căreia vedeai porumbeii de pe acoperișurile cartierului și cerul desăvârșit al orașului. Am constatat că poveștile ei despre viața boemă și prietenia ei cu artiști celebri erau riguros exacte; mulțumită ei am vizitat atelierele lui Cezanne, Sisley, Degas, Monet și ale altora. Amanda Lowell a trebuit să ne învețe să apreciem tablourile acelea, căci nu aveam ochiul format pentru impresionism, dar foarte curând am fost seduși total. Bunica a cumpărat o colecție întreagă de opere care au produs atacuri de ilaritate când le-a atârnat acasă în Chile; nimeni nu aprecia cerurile centrifuge ale lui Van Gogh sau curtezanele obosite ale lui Lautrec și s-a spus că proasta de Paulina del Valle se lăsase păcălită la Paris. Văzând Amanda Lowell că nu mă despărțeam de aparatul de fotografiat și că petreceam ore întregi închisă într-o camera obscură pe care o improvisasem la hotel, s-a oferit să mă prezinte celor mai faimoși fotografi din Paris. Ca și maestrul meu Juan Ribero, era de părere că fotografia nu concurează cu pictura, sunt două lucruri fundamental diferite: pictorul reprezintă realitatea, fotograful o plăsmuiește. Dacă în cazul picturii totul este ficțiune, fotografia este suma realului plus sensibilitatea fotografului. Ribero mi-a interzis trucurile sentimentale sau exhibiționiste, nici vorbă să aranjez modelul sau obiectele ca să pară tablouri, era dușmanul compozițiilor artificiale, nu mă lăsa nici să manipulez negativele sau supraimpresiile și în general disprețuia efectele de lumină sau spoturi difuze, voia o imagine onestă și simplă, dar clară până la cele mai mici detalii. „Dacă urmărești efectul de tablou, atunci pictează, Aurora. Dacă vrei adevărul, învață să folosești aparatul de fotografiat”, îmi tot spunea. Amanda Lowell nu m-a tratat niciodată ca pe un copil, de la bun început m-a luat în serios. Și pe ea o fascina fotografia pe care încă nimeni nu o numea artă și pentru multă lume nu era decât o trăsnaie în plus printre multele scule extravagante ale acestui secol frivol. „Eu sunt prea bătrână să învăț fotografia, dar tu ai ochii tineri, Aurora, tu poți vedea lumea și îi poți obliga pe ceilalți să o vadă în felul tău. O fotografie bună spune o poveste, descoperă un loc, un eveniment, o stare de suflet, e mai puternică decât multe pagini scrise”, spunea ea. În schimb, bunica vedea în pasiunea mea un capriciu de adolescență și era mult mai interesată să mă pregătească pentru măritiş și să-mi aleagă zestrea. M-a înscris la o școală pentru domnișoare, unde în fiecare zi eram învățate să urcăm și să coborâm grațios o scară, să împăturim șervete pentru un banchet, să alegem diferite meniuri în funcție de ocazie, să organizăm jocuri de salon și să aranjăm buchete de flori, talente pe care bunica le considera suficiente pentru a reuși în viața de nevastă, îi plăcea să facă cumpărături și pierdeam după-amieze întregi prin boutiques alegând cârpe, timp pe care eu l-aș fi folosit mai bine străbătând Parisul cu aparatul în mână.

Nu știu cum a trecut anul. Când Paulina del Valle părea că își revenise și Frederick Williams devenise expert în lemnul pentru butoaiile de vin și în fabricarea brânzeturilor, de la cele mai puturoase la cele mai găurite, l-am cunoscut pe Diego Domínguez la un bal la Legația Chile cu ocazia zilei de 18

septembrie, ziua Independenței. Ore în șir am stat sub mâinile coaforului, care mi-a construit pe cap un turn de bucle și codițe împodobite cu perle, o faptă cu adevărat vitejească dacă stai să te gândești că părul meu se comportă precum coama calului. Rochia-mi era o creație spumoasă ca o bezea plină de mărgele și strasuri, care au tot căzut în noaptea aceea, drept care dușumelele legăției erau presărate de pietricele strălucitoare. „Dacă taică-tău ar putea să te vadă acum!” a exclamat bunica plină de admirație când am fost gata. Ea era toată în lila, culoarea ei preferată, cu o nebunie de perle roz la gât, meșe false suprapuse de o suspectă nuanță acaju, dinți impecabili de porțelan și o capă de catifea neagră tivită cu jeuri de sus până jos. A intrat la bal la braț cu Frederick Williams, iar eu cu un marinăr din flota chiliană care făcea o vizită de curtoazie în Franța, un tânăr anodin de al cărui chip și nume nu-mi amintesc, care și-a asumat din proprie inițiativă sarcina de a mă instrui în folosirea sextantului în navigație. A fost o ușurare imensă apariția lui Diego Domínguez, care s-a oprit în fața bunicii pentru a se prezenta cu toate numele sale și a-i cere permisiunea de a dansa cu mine. Acesta nu este numele lui real, l-am schimbat în cartea aceasta pentru că tot ce se referă la el și la familia lui trebuie să rămână protejat. Ajunge să știm că a existat, că povestea e adevărată și că l-am iertat. Ochii Paulinei del Valle au sclipit la vederea lui Diego Domínguez, în fine aveam înaintea un pretendent potențial acceptabil, fiul unor oameni cunoscuți, precis bogat, cu purtări impecabile, ba chiar și drăguț. A acceptat, el mi-a întins mâna și am mers să dansăm. După primul vals, domnul Domínguez mi-a luat carnetelul de bal și l-a umplut cu numele lui, eliminând definitiv expertul în sextante și oricare alt candidat. Atunci l-am privit mai atent și trebuie să recunosc că arăta bine, iradia sănătate și forță, avea un chip plăcut, ochi albaștri și ținută virilă. Părea că fracul îl incomodează, dar se mișca sigur și dansa bine, mă rog, oricum mai bine decât mine, care dansez ca o găscă în ciuda anului de cursuri intensive la școala de domnișoare; în plus, emoția mă făcea să fiu și mai împiedicată, în seara aceea m-am îndrăgostit cu toată pasiunea și buimăceala primului amor. Diego Domínguez mă conducea cu fermitate pe pista de dans, privindu-mă intens și aproape tăcut, căci toate încercările lui de a înfripa un dialog se izbeau de răspunsurile mele monosilabice. Timiditatea mea era un chin, nu eram în stare să susțin o privire și nu știam unde să privesc la rândul meu; îi simțeam răsuflarea pe față și mi se muiau genunchii; trebuia să lupt din răspuțeri împotriva tentației de a o rupe la fugă ca să mă ascund sub o masă. Fără doar și poate, am făcut o figură foarte proastă, iar nefericitul tânăr rămânea cu mine pentru că apucase să umple carnetul de bal cu numele său. La un moment dat i-am spus că nu era obligat să danseze cu mine, dacă nu dorea. Mi-a răspuns cu un hohot de râs, singurul din seara aceea, și m-a întrebat câți ani aveam. Nu mă aflasem niciodată în brațele unui bărbat, nu simțisem nicicând apăsarea unei mâini bărbătești pe talie. O mână mi-o țineam pe umărul lui, cealaltă pe mâna lui înmănușată, dar nu cu ușurința de fulg cerută de profesoara de dans, pentru că el mă strângea tare. În câteva pauze scurte mi-a oferit cupe cu șampanie, pe care o beam, neîndrăznind să refuz, cu rezultatul previzibil că îl călcam și mai abitir pe picioare la dans. Când la finalul balului a luat cuvântul ambasadorul chilian pentru a închina pentru patria cea de departe și pentru frumoasa Franță, Diego Domínguez s-a

așezat în spatele meu, atât de aproape pe cât îi permitea rochia mea ca bezeaua, și mi-a șoptit că eram „delicioasă”, sau cam așa ceva.

În zilele ce au urmat, Paulina del Valle a apelat la prietenii ei diplomați pentru a afla fără nici un fel de disimulare totul despre familia și antecedentele lui Diego Domínguez, înainte de a-i permite să mă ducă la o plimbare călare pe Champs Elysees, ea și unchiul Frederick urmându-ne într-o trăsură la o distanță prudentă. Apoi toți patru am mâncat înghețată sub niște umbrare, am aruncat bucățele de pâine rațelor și am stabilit să mergem la operă în aceeași săptămână. Din plimbare în plimbare și din înghețată în înghețată am ajuns în luna octombrie. Diego ajunsese în Europa trimis de tatăl lui în aventura obligatorie pe care aproape toți tinerii chileni de familie bună o făceau o dată în viață pentru a se deștepta. După ce străbătuse mai multe orașe, vizitase câteva muzee și catedrale și se îmbibase de viața de noapte și de aventuri galante, presupuse a-l vindeca de acest viciu pentru restul zilelor și a-i furniza material de laudă față de amici, era gata să se întoarcă în Chile și să se așeze, să muncească, să se căsătorească și să-și întemeieze propria familie, în comparație cu Severo del Valle, de care fusese îndrăgostită în copilărie, Diego Domínguez era urât, iar față de domnișoara Matilde Pineda era prost, dar nu eram eu cea care să fac astfel de comparații: eram sigură că întâlnisem bărbatul perfect și abia puteam crede în minunea de a mă fi ales pe mine. Frederick Williams a emis părerea că nu era înțelept să ne legăm de primul venit, că eram încă foarte tânără și voi avea de unde alege, dar bunica a spus că băiatul era lucrul cel mai bun din oferta pieței matrimoniale, în ciuda inconvenientului că era agricultor și că locuia la țară, foarte departe de capitală.

— Se poate călători fără probleme pe mare și pe calea ferată.

— Bunico, nu te grăbi, domnul Domínguez nu mi-a sugerat nimic din ce-ți imaginezi, i-am spus, roșie până la urechi.

— Păi ar fi bine să o faci și repede, sau îl iau la întrebări.

— Nu! am țipat îngrozită.

— N-am să permit ca nepoata mea să stea degeaba. Nu putem pierde timp. Dacă băiatul nu are intenții serioase mai bine să lase locul gol chiar acum.

— Dar, bunico, de ce atâta grabă? De-abia ne-am cunoscut. ..

— Știi ce vârstă am eu, Aurora? Am șaptezeci și șase de ani. Puțină lume trăiește atât. Trebuie să te las măritată bine înainte de a muri.

— Dumneata ești nemuritoare, bunico.

— Nu fato, doar par a fi.

Nu știu dacă l-a luat la întrebări pe Diego Domínguez cum avea de gând sau dacă el a captat ideea și a luat singur hotărârea. Acum, când pot privi episodul cu distanță și umor, îmi dau seama că nu a fost niciodată îndrăgostit de mine, pur și simplu a fost măgulit de iubirea mea fără condiții și pesemne a cântărit avantajele acestei uniuni maritale. Poate mă dorea, amândoi eram tineri și disponibili; poate a crezut că mă va iubi cu timpul; poate s-a căsătorit cu mine din lene și de conveniență. Diego era o partidă bună, dar și eu: aveam renta pe care mi-o lăsase tata și se presupunea că urma să moștenesc o avere de la bunica. Oricare i-ar fi fost motivele, cert este că mi-a cerut mâna și mi-a pus pe deget un inel cu diamante. Semnele pericolului erau evidente pentru orice om cu doi ochi în frunte, în afară de

bunica, orbită de teama de a mă lăsa singură, și de mine, care eram nebună de amor; nu era cazul lui Frederick Williams, care a spus de la bun început că Diego nu era bărbatul pentru mine. Dar pentru că nu îi plăcuse nimeni în ultimii doi ani dintre cei care se apropiaseră de mine, nu l-am luat în seamă, am crezut că era doar gelozie paternă. „Am impresia că tânărul este cam rece”, a comentat el nu o dată, dar bunica riposta că nu era răceală, ci respect, așa cum trebuie să se poarte un cavaler chilian desăvârșit.

Paulina del Valle a intrat într-o frenezie a cumpărăturilor, în graba mare, pachetele apucau să intre în cufere fără a fi deschise, drept care când au fost desfăcute mai târziu la Santiago s-a dovedit că erau câte două din fiecare lucru și jumătate din ele nu-mi veneau. Aflând că Diego Domínguez trebuia să se întoarcă în Chile, a hotărât să plecăm și noi cu același vapor, astfel am fi avut câteva săptămâni să ne cunoaștem mai bine, a fost părerea lor. Lui Frederick Williams i-a căzut fața și a încercat să modifice planul, dar nu exista forță pe lumea asta în stare să se lupte cu cucoana aceasta când îi intra ceva în cap, iar obsesia ei era să-și mărite nepoata. Nu-mi amintesc multe lucruri din călătorie, a trecut într-o nebuloasă de plimbări pe coastă, jocuri cu mingea și de cărți, cocteiluri și baluri până la Buenos Aires, unde ne-am despărțit, el trebuind să cumpere niște tauri de prăsilă și să-i transporte pe drumurile andine din sud până la moșia sa. Am avut foarte puține ocazii să fim între patru ochi sau să stăm de vorbă fără martori. Am aflat esențialul despre cei douăzeci și trei de ani ai vieții lui și despre familia sa, dar aproape nimic despre gusturile, credințele și ambițiile lui. Bunica i-a spus că tatăl meu, Matías Rodríguez de Santa Cruz, murise și că mama mea era o americană pe care nu apucasem să o cunoaștem pentru că murise la nașterea mea, lucru perfect adevărat. Diego nu s-a arătat curios să afle mai multe; nu-l interesa nici pasiunea mea pentru fotografie, iar când i-am spus că nu aveam de gând să renunț la ea a declarat că nu era nici o problemă, soră-sa picta în acuarelă și cumnata făcea broderie. Nu am apucat să ne cunoaștem de-adevărat în timpul lungii călătorii pe mare, dar ne-am prins în trainica pânză de păianjen pe care bunica a țesut-o, cu cele mai bune intenții, în jurul nostru.

Erau puține lucruri de fotografiat la clasa întâi a transatlanticului — rochiile doamnelor sau aranjamentele florale din sufragerie — așa că eu coboram adesea pe punțile inferioare pentru a face portrete, mai ales călătorilor de clasa a treia, îngrămădiți în cala vaporului: muncitori și emigranți care veneau în America să-și încerce norocul, ruși, nemți, italieni, evrei, oameni care călătoreau cu buzunarele aproape goale, dar cu inima plină de speranță. Mi s-a părut că în ciuda lipsei de confort și a lipsurilor o duceau mai bine decât pasagerii clasei superioare, unde totul era ștaif, ceremonie și plictis. Printre emigranți prietenia era lesnicioasă, bărbații jucau cărți și domino, femeile se adunau în grup să-și povestească viața, copiii improvizau undițe de pescuit și se jucau de-a v-ați ascunselea; seara apăreau chitarele, acordeoanele, flautele și viorile și se încingeau petreceri vesele cu dans, cântec și bere. Prezența mea nu părea să intereseze pe nimeni, nu-mi puneau întrebări și după câteva zile mă primeau ca pe una de-a lor, așa că îi puteam fotografia după pofta inimii. Pe vapor nu aveam cum să dezvolt negativile, dar le-am clasat cu grijă, aveam s-o fac mai târziu, la Santiago. Într-una din aceste excursii pe punțile inferioare am dat

nas în nas cu ultimul om pe care mă așteptam să-l văd acolo.

— Genghis Han! am exclamat.

— Mă confundați, domnișoară...

— Doctore Radovic, iertați-mă, am spus simțindu-mă ca o cretină.

— Ne cunoaștem cumva?

— Nu vă amintiți de mine? Sunt nepoata Paulinei del Valle.

— Aurora? Doamne, cât te-ai schimbat, nu te-aș fi recunoscut.

Sigur că mă schimbasem. Mă cunoscuse în urmă cu un an și jumătate îmbrăcată ca o fetiță și acum avea în fața ochilor o femeie în toată regula cu o cameră fotografică atârnată de gât și un inel de logodnă pe deget, în călătoria aceea a început prietenia care, cu timpul, avea să-mi schimbe viața. Doctorul Ivan Radovic, pasager la clasa a doua, nu putea urca pe puntea de clasa întâi fără a fi invitat, dar eu puteam coborî să-l vizitez și o făceam adesea, îmi vorbea despre munca lui cu aceeași pasiune cu care eu îi vorbeam de fotografie; mă vedea folosind aparatul, deși nu îi puteam arăta nimic din ce făcusem, totul era în fundul bagajelor, dar i-am promis că o voi face odată ajunși la Santiago. N-am făcut-o pentru că apoi mi-a fost rușine să-l chem doar pentru asta, mi s-a părut că ar fi fost o dovadă de înfumurare din partea mea să-i răpesc din timp unui om care salva vieți. Aflând de prezența lui pe vapor, bunica l-a invitat imediat la ceai. „Cu dumneata aici mă simt sigură în largul mării, doctore. Dacă-mi mai crește vreun grapefruit în burtă, vii și mi-l scoți cu un cuțit de bucătărie”, a glumit ea. Invitațiile la ceai s-au tot repetat, după care se jucau cărți. Ivan Radovic ne-a spus că își terminase practica la clinica Hobbs și se întorcea în Chile să lucreze într-un spital.

— De ce nu într-o clinică privată? a sugerat bunică-mea, care prinsese drag de el.

— N-am să am niciodată capitalul și relațiile pentru așa ceva, doamnă Del Valle.

— Sunt gata să investesc, dacă vrei...

— Mi-e imposibil să primesc să...

— Nu aș face-o pentru dumneata, ci pentru că ar fi o investiție bună, doctore Radovic, l-a întrerupt bunica. Toată lumea se îmbolnăvește, medicina este o afacere grozavă.

— Cred că medicina nu este o afacere, ci un drept, doamnă. Ca medic sunt obligat să slujesc și sper să vină ziua când sănătatea să fie la îndemână oricărui chilian.

— Dumneata ești socialist? l-a întrebat bunica cu o strâmbătură de silă, căci după „trădarea” domnișoarei Matilde Pineda nu avea încredere în socialism.

— Sunt medic, doamnă Del Valle. Tot ce mă interesează este să vindec.

Am ajuns în Chile la finele lui decembrie 1898 și am găsit o țară în plină criză morală. Nimeni, de la moșierii bogați și până la învățători și muncitorii de la minele de salpetru, nu era mulțumit de soartă sau de guvern. Chilienii păreau că se resemnaseră cu defectele de caracter, precum beția, lenea sau hoția, și cu metehnele sociale, precum birocrația supărătoare, șomajul, ineficiența justiției și sărăcia, care contrastau cu ostentația nerușinată a celor bogați și duceau la o furie surdă și crescândă

care se întindea de la nord la sud. Nu văzusem nicicând un Santiago atât de murdar, cu atâta lume mizeră, cu atâtea case de raport pline de gândaci și atâția copii morți înainte de a prinde să meargă. Presa asigura că indicele de mortalitate din capitală era același cu cel de la Calcutta. Casa noastră din strada Ejercito Libertador rămăsese în grija a două mătuși de departe și sărăntoace, dintre numeroasele rude pe care le are orice familie chiliana, și a câtorva servitori. Mătușile domneau acolo de mai bine de doi ani și ne-au primit fără entuziasm, urmate de Caramela, atât de bătrân că nu m-a recunoscut. Grădina era sălbătică, fântânile maure secate, saloanele miroseau a mormânt, bucătăriile păreau cocină de porci și sub paturi era murdărie de șoareci, dar nimic nu a speriat-o pe Paulina del Valle, care venea să serbeze nunta secolului și nimic, nici vârsta ei, nici căldura din Santiago, nici firea mea retrasă, nu avea să fie o piedică. Avea la dispoziție lunile de vară în care toată lumea pleacă la mare sau la țară pentru a pune casa la punct, pentru că viața mondenă începea toamna și căsătoria mea trebuia să fie în septembrie, când începe primăvara, luna sărbătorilor naționale și a mireselor, exact la un an după ce îl cunoscusem pe Diego. Frederick Williams s-a ocupat să angajeze un regiment de tâmplari, ebeniști, grădinari și slujnice care s-au apucat să repare dezastrul în ritmul obișnuit din Chile, adică fără mare grabă. Vara a venit prăfoasă și toridă, cu mirosul ei de piersici și cu vânzătorii ambulanți care-și strigau bunătățile de sezon. Cei care și-au permis au plecat în vacanță la țară sau la plajă; orașul părea mort. Severo del Valle a venit la noi în vizită, aducându-ne saci cu zarzavaturi, coșuri cu fructe și vești bune despre viața de vie; era bronzat, era mai solid și mai drăguț ca niciodată. M-a privit cu gura căscată, mirat că eu puteam fi fetișcana de care se despărțise în urmă cu doi ani, m-a învârtit ca pe un titirez ca să mă privească din toate unghiurile și a hotărât că semănăm cu maică-mea. Comentariu pe care bunica l-a primit foarte rău, trecutul meu nu se pomenea în prezența ei, pentru ea, viața mea începea la vârsta de cinci ani, când am trecut pragul micului ei palat din San Francisco, înainte nu exista nimic. Nívea rămăsese la moșie cu copiii, iar aștepta să nască, era prea greoaie să facă drumul până la Santiago. Producția de struguri se anunța foarte bună în acest an, aveau de gând să-i culeagă pe cei pentru vinul alb în martie și pentru vinul roșu în aprilie, Severo a mai spus că erau câțiva butuci de vin negru absolut diferiți care se amestecaseră cu ceilalți, erau mai gingași, se mânau mai ușor și se coceau mai târziu. Deși dădeau niște struguri excelenți, Severo avea de gând să-i scoată pentru a nu mai avea probleme. Paulina del Valle a ciulit imediat urechile și i-am văzut în ochi luminița aceea de lăcomie care de obicei anunța o idee rentabilă.

— Cum vine toamna, transplantează-i separat, îngrijește-i și la anul facem din ei un vin special.

— De ce să ne complicăm? a întrebat Severo.

— Dacă se coc mai târziu, trebuie că sunt struguri fini și concentrați. Precis că vinul va fi mult mai bun.

— Producem unul dintre vinurile cele mai bune din țară, tanti.

— Fă-mi plăcerea asta, nepoate, fă ce te rog, l-a rugat bunica pe tonul acela lingușitor pe care-l folosea înainte de a da un ordin.

N-am apucat să o văd pe Nívea decât în chiar ziua căsătoriei mele,

când a apărut cu nou-născutul în brațe și mi-a suflat repede la ureche informațiile de bază pe care trebuie să le cunoască orice mireasă înainte de luna de miere, dar pe care nimeni nu se ostenise să mi le furnizeze. Condiția mea virginală nu mă ferea totuși de tresăririle unei pasiuni instinctive pe care nu o știam numi, mă gândeam zi și noapte la Diego și nu întotdeauna cu gânduri caste, îl doream, dar nu știam foarte bine pentru ce. Voiam să fiu în brațele lui, să mă sărute așa cum o făcuse de câteva ori, și să-l văd gol. Nu văzusem niciodată un bărbat gol și, mărturisesc, curiozitatea nu mă lăsa să dorm. Asta era tot, restul drumului — mister. Cu onestitatea ei nerușinată, Nívea era singura în stare să mă instruiască, dar nu o va face decât după câțiva ani, când am avut și timpul și ocazia să adâncim prietenia noastră și când mi-a povestit secretele intimității ei cu Severo del Valle și mi-a descris în amănunt, prăpădindu-se de râs, pozițiile învățate din colecția unchiului ei Jose Francisco Vergara. Pe atunci lăsasem în urmă inocența, dar eram tare ignorantă în materie erotică, așa cum sunt aproape toate femeile și, după cum m-a asigurat Nívea, majoritatea bărbaților. „Fără cărțile unchiului aș fi făcut cincisprezece copii fără să știu cum”, mi-a spus. Sfaturile ei, care le-ar fi ridicat părul măciucă mătușilor, mi-au folosit mult la cea de a doua dragoste, dar la prima n-ar fi făcut nici doi bani.

Timp de trei luni întregi am trăit în doar patru camere din casa din strada Ejercito Libertador, scoțând limba de căldură. Nu m-am plictisit, pentru că bunica s-a reapucat imediat de operele de caritate, deși toate membrele Clubului Doamnelor erau în vacanță, în lipsa ei disciplina se muia, așa că a reapucat Miele milei făcute cu sila; iar am făcut vizite bolnavilor, văduvelor și nebunilor, iar am împărțit mâncare și am controlat împrumuturile pentru femeile sărace. Ideea asta, de care au râs chiar și ziiarele, căci nimeni nu s-a gândit că beneficiarele — toate în ultimul hal de mizerie — ar restitui vreodată banii, s-a dovedit însă atât de bună că guvernul s-a hotărât să o copieze. Nu numai că femeile plăteau scrupulos împrumutul în transe lunare, dar se și sprijineau una pe alta, astfel că dacă una nu putea plăti, o făceau celelalte în locul ei. Cred că Paulina del Valle s-a gândit să le ceară dobândă și să facă din caritate o afacere, dar am oprit-o din start. „Totul are o limită, bunico, chiar și lăcomia”, i-am trântit în față. Corespondența pasionată cu Diego Domínguez mă făcea dependentă de poștă. Am descoperit că în scrisori eram în stare să exprim ceea ce n-aș fi îndrăznit între patru ochi cu el; cuvântul scris te eliberează. M-am pomenit că citeam poezii de dragoste în loc de romanele care înainte îmi plăceau atât de mult; dacă un poet mort în capătul celălalt al lumii putea să-mi descrie atât de exact sentimentele, trebuia să accept cu umilință că dragostea mea nu era excepțională, nu inventasem nimic, lumea se îndrăgostește la fel. Îmi imaginam logodnicul pe cal galopând pe pământurile lui precum un erou legendar cu spate puternic, nobil, zdravăn și arătos, un bărbățoi în mâinile căruia aș fi fost în siguranță; mă va face fericită, îmi va da protecție, copii, amor etern. Vizualizam un viitor vătuit și dulce în care pluteam îmbrățișați pe vecie. A ce mirosea corpul bărbatului pe care îl iubeam? A humus, precum pădurile de unde venea, sau a miros dulce de brutărie, poate a apă de mare, așa ca aroma aceea trecătoare care mă asalta în vis încă din copilărie. Brusc, nevoia de a-l mirosi pe Diego devenea atât de imperioasă ca o sete puternică și îl rugam în scrisoare să-mi trimită una din eșarfele pe

care le purta la gât sau o cămașă nespălată. Răspunsurile logodnicului meu la aceste scrisori pasionate erau niște pașnice cronici ale vieții la țară — vacile, grâul, strugurii, cerul de vară fără ploaie — și comentarii sobre despre familia lui. Evident nu mi-a trimis nici un fel de eșarfă sau de cămașă, în ultimele rânduri îmi reamintea cât de mult mă iubește și cât de fericiți vom fi în casa cea răcoroasă de cărămidă și olane pe care tatăl lui o construia pentru noi pe proprietate, așa cum făcuse una pentru fratele său Eduardo când se căsătorise cu Susana și cum va face pentru sora sa Adela când va fi să se mărite. De generații, familia Domínguez locuise împreună; iubirea pentru Cristos, unirea între frați, respectul pentru părinți și munca din greu erau baza familiei sale.

Oricât de mult aș fi suspinat și aș fi citit versuri, tot îmi prisosea timpul, astfel că m-am întors la studioul lui don Juan Ribero, băteam orașul făcând fotografii și seara lucram în camera de dezvoltat pe care o instalasem în casă. Experimentam impresiunile cu platină, o tehnică nouă care producea imagini foarte frumoase. Procedeu este simplu, deși mai scump, dar plătea bunica. Se vopsește hârtia cu pensula muiată într-o soluție de platină, iar rezultatul este o imagine cu gradații subtile de ton, luminoase, clare, de mare profunzime, care rămân neschimbate. Au trecut zece ani și acestea sunt cele mai extraordinare fotografii din colecția mea. Când le privesc, multe amintiri năvălesc în fața ochilor mei cu aceeași limpezime a platinei din imagine. O văd pe bunica Paulina, îl văd pe Severo, pe Nívea, prieteni și rude, mă observ și pe mine în câteva autoportrete așa cum eram pe-atunci, chiar înainte de evenimentele care aveau să-mi schimbe viața.

În zorii celei de-a doua zi de marți din luna martie casa avea un aspect de mare gală, avea o modernă instalație de gaze, telefon și un ascensor pentru bunica, tapet adus de Nívea de la New York, mobila era retapițată, parchetele ceruite proaspăt, bronzurile lustruite, geamurile spălate și colecția de tablouri impresioniste agățate în saloane. Exista un nou contingent de servitori în uniformă sub conducerea unui majordom argentinian, pe care Paulina del Valle l-a luat pe sus de la hotelul Crillon plătindu-i dublu.

— O să fim criticați, bunico. Nimeni nu are majordom, este o maimuțareală, am avertizat-o.

— N-are importanță. Nu am de gând să mă lupt cu indieni mapuche în târlici căroră le cade părul în supă și-mi trântesc farfuriile pe masă, mi-a răspuns, hotărâtă să impresioneze societatea din capitală în general și familia lui Diego Domínguez în particular.

Și uite așa cei nouă angajați s-au adăugat vechilor servitoare care lucrau de ani buni în această casă și care, bineînțeles, nu puteau fi date afară. Era atâta personal de serviciu că oamenii mergeau de colo-colo neavând ce face, izbindu-se unii de alții, și au fost atâtea bârfe și chiar furtișaguri că în cele din urmă a intervenit Frederick Williams pentru a face ordine, căci argentinianul nu se pricepea. Lucrul a produs uimire, niciodată nu se pomenise ca stăpânul casei să se coboare la nivelul slugilor, dar a făcut-o la perfecție, nu degeaba avea o experiență îndelungată în această funcție. Nu cred că Diego Domínguez și familia sa, primii musafiri pe care i-am avut, au apreciat eleganța serviciului, dimpotrivă, s-au simțit stânjeniți de atâta splendoare. Făceau parte dintr-o veche dinastie de moșieri din sud,

dar spre deosebire de majoritatea stăpânilor de pământ din Chile, care petrec vreo două luni la moșie și în rest trăiesc din rentă la Santiago sau în Europa, ei se nășteau, creșteau și mureau la țară. Erau oameni cu o solidă tradiție a familiei, profund catolici și simpli, fără nici unul din rafinamentele impuse de bunică-mea și care, fără îndoială, li s-au părut cam decadente și prea puțin creștinești. M-a frapat că toți aveau ochi albaștri, în afară de Susana, cumnata lui Diego, o frumusețe brună cu aer languros, ca o pictură spaniolă. La masă s-au încurcat în fața șirurilor de tacâmuri și a celor șase pahare, nici unul nu a gustat din rața cu portocală și s-au cam speriat la sosirea desertului în flăcări. Văzând defilarea servitorilor în uniformă, dona Elvira, mama lui Diego, a întrebat de ce erau atâția militari în casă. Au rămas înmărmuriți în fața tablourilor impresioniste, convinși că eu pictasem aiurelile alea și că bunica le agățase pe pereți pentru că se ramolise, dar au apreciat micul concert de harpă și pian pe care l-am oferit în salonul de muzică. Conversația murea după prima frază, până când taurii de prăsilă au deschis discuția despre reproducerea vitelor, lucru care a interesat-o în mod deosebit pe Paulina del Valle care, neîndoielnic, se gândea să-și realizeze industria de brânzeturi împreună cu ei, doar aveau atâtea vaci. Dacă mai aveam vreo îndoială în ceea ce privește viața mea la țară alături de tribul logodnicului meu, vizita aceasta a spulberat-o. M-am îndrăgostit de țăranii aceștia de viță veche, blajini și fără pretenții, de tatăl rumen și răsăreț, de mama atât de inocentă, de fratele cel mare amabil și viril, de misterioasa cumnată și de sora cea mică, veselă ca un canar, care făcuseră o călătorie de câteva zile ca să mă cunoască. M-au acceptat cu naturalețe și sunt sigură că au plecat cam nedumeriți de stilul nostru de viață, dar nu ne-au criticat, căci păreau incapabili de vreun gând rău. Dacă Diego mă alesese, mă considerau ca făcând parte din familie, asta le era de ajuns. Simplitatea lor m-a făcut să mă relaxez, lucru care rareori mi se întâmplă cu străinii, și foarte repede m-am pomenit conversând cu fiecare, povestindu-le despre călătoria în Europa și despre pasiunea mea pentru fotografie. „Arată-mi fotografiile tale, Aurora”, m-a rugat dona Elvira, dar când am făcut-o nu și-a putut ascunde dezamăgirea. Cred că se aștepta la ceva mai reconfortant decât pichete de muncitori în grevă, case de raport, copii zdrențăroși jucându-se pe trotuar, revolte populare, bordeluri, emigranți răbdători așezați pe calabalăcul lor în cala unui vapor. „Dar, fetițo, de ce nu faci poze frumoase, de ce te vâri în coclaurile astea? Sunt atâtea peisaje drăguțe în Chile...” a șoptit buna femeie. Eram gata să-i explic că nu mă interesează lucrurile drăguțe, ci aceste chipuri săpate de trudă și suferință, dar mi-am dat seama că nu era momentul. Aveam tot timpul înainte să mă arăt așa cum sunt viitoarei soacre și restului familiei.

— De ce le-ai arătat fotografiile astea? Familia Domínguez e de modă veche, nu trebuia să-i sperii cu ideile tale moderne, m-a certat Paulina del Valle după ce au plecat.

— Erau oricum speriați de luxul din casa asta și de tablourile impresioniste, nu crezi? În plus, Diego și familia lui trebuie să știe ce fel de femeie sunt eu.

— Încă nu ești femeie, ești doar o copilă. O să te schimbi, ai să faci copii, trebuie să te modelezi după mediul bărbatului tău.

— Am să rămân mereu aceeași persoană și n-am de gând să renunț la

fotografie. Nu e tot aia cu acuarelele surorii lui Diego sau cu broderia cumnată-sii, asta e o parte esențială din viața mea.

— Bine, bine, mărită-te întâi și apoi fă ce ai chef, a pus punct bunica mea.

Nu am așteptat până în septembrie, cum fusese planul, ci a trebuit să ne căsătorim la jumătatea lui aprilie, pentru că dona Elvira Domínguez a avut un ușor atac de cord și după o săptămână, când s-a simțit destul de bine ca să meargă singură, și-a manifestat dorința de a mă vedea măritată cu fiul ei Diego înainte de a părăsi această lume. Restul familiei a fost de acord pentru că dacă doamna se prăpădea ar fi trebuit să amânăm căsătoria cu cel puțin un an pentru a păstra doliul reglementar. Bunica s-a resemnat să grăbească lucrurile și să renunțe la ceremonia princiară pe care o plănuia, iar eu am scos un suspin de ușurare căci ideea de a mă expune în ochii a jumătate de Santiago intrând în catedrală la brațul lui Frederick Williams sau al lui Severo del Valle sub un munte de organdi alb, așa cum dorea bunică-mea, nu era una care să mă liniștească.

Ce pot spune despre prima întâlnire amoroasă cu Diego Domínguez? Puține, căci memoria înregistrează în alb și negru; tonurile de gri se pierd pe drum. Poate că nu a fost chiar atât de jalnică cum îmi amintesc, dar nuanțele le-am uitat și nu păstrez decât o senzație generală de frustrare și furie. După nunta privată celebrată în casa din Ejercito Libertador ne-am dus la un hotel pentru a petrece noaptea nunții, înainte de a pleca în luna de miere pentru două săptămâni la Buenos Aires, pentru că sănătatea precară a doinei Elvira nu ne dădea voie să plecăm pentru mult timp. Când mi-am luat rămas-bun de la bunică-mea am simțit că o parte din viața mea se terminase definitiv, îmbrățișînd-o mi-am dat seama cât de mult o iubeam și cât de mult slăbise, rochia atârna pe ea și o întreceam acum cu jumătate de cap; am avut presentimentul că nu îi mai rămânea mult de trăit, părea mică și vulnerabilă, o băbuță cu glas tremurător și genunchii de cârpă. Puțin rămăsese din matroana formidabilă care mai bine de șaptezeci de ani fusese bărbatul casei și manipulasе destinele familiei după pofta inimii. Lângă ea, Frederick Williams parcă era fiul ei, anii nu-l atingeau, de parcă ar fi fost imun la uzura timpului. Cu o zi înainte, bunul de unchi Frederick mă rugase, fără știrea bunicii, să nu mă mărit dacă nu eram sigură, dar i-am răspuns că niciodată nu fusesem mai sigură de ceva. Nu mă îndoiam de dragostea mea pentru Diego Domínguez. Pe măsură ce se apropia momentul nunții deveneam tot mai nerăbdătoare. Mă priveam în oglindă goală sau de-abia acoperită de cămășile fine de noapte din dantelă pe care bunica mi le cumpărase în Franța și mă întrebam neliniștită dacă el mă găsea drăguță. O aluniță pe gât sau mameloanele negricioase mi se păreau defecte teribile. Mă va dori oare tot atât de mult cât îl doream eu? Aveam să aflu noaptea la hotel. Eram obosiți, mâncasem foarte puțin, el băuse peste măsură, chiar și eu aveam trei cupe de șampanie în mine. Am intrat în hotel făcând pe indiferenții, dar dăra de orez pe care am lăsat-o după noi ne-a trădat calitatea de proaspăt căsătoriți. Am fost atât de rușinată o dată singură cu Diego și gândindu-mă că cei de afară își imaginau că făceam dragoste, că m-am încuiat în baie fiindu-mi rău; după un timp destul de lung soțul meu a bătut ușor în ușă curios să afle dacă mai trăiam. M-a dus de mână în cameră, mi-a desfăcut spelcile cocului, mi-a scos jacheta de piele de

căprioară, mi-a desfăcut nenumărații nasturi de perlă ai bluzei, m-a scos din fusta cea grea și din jupoane, până am rămas doar în cămașuța subțire de batist pe care o purtam sub corset. Pe măsură ce-mi scotea hainele, simțeam că mă topesc ca apa, dispăream, deveneam un schelet îmbrăcat în aer. Diego m-a sărutat pe buze, dar nu cum îmi imaginasem de atâtea ori în ultimele luni, ci cu putere și grabă; apoi sărutul a devenit mai poruncitor în timp ce mâinile lui trăgeau de cămașa pe care eu încercam s-o țin pe mine, căci gândul de a mă vedea goală mă îngrozea. Mângâierile grăbite și imaginea corpului său lipit de al meu m-au pus în defensivă, eram atât de încordată că tremuram ca de frig. M-a întrebat plictisit ce era cu mine și mi-a spus să încerc să mă relaxez, dar văzând că metoda nu făcea decât să înrăutățească lucrurile, a schimbat tonul, a spus să nu-mi fie frică și a promis că va fi atent. A suflat în lampă și a făcut ce a făcut ca să mă ducă în pat, restul s-a petrecut foarte repede. N-am făcut nimic ca să-l ajut. Am rămas nemișcată ca o găină hipnotizată, încercând de pomană să-mi amintesc de sfaturile pe care mi le dăduse Nivea. La un moment dat spada lui m-a străpuns, am reușit să-mi înăbuș țipătul și am simțit gust de sânge în gură. Amintirea cea mai limpede a acelei nopți a fost dezamăgirea. Asta era pasiunea pentru care poeții făceau să curgă atâta cerneală? Diego m-a consolât spunându-mi că așa era mereu prima dată, cu timpul ne vom cunoaște și totul va merge mai bine, după care m-a sărutat pe frunte, s-a întors cu spatele și a adormit ca un bebeluș, în timp ce eu stăteam trează în întuneric cu un prosop între picioare și o durere arzătoare în burtă și în suflet. Eram prea ignorantă pentru a ghici motivul frustrării mele, nici măcar nu cunoșteam cuvântul orgasm, dar îmi explorasem trupul și știam că undeva se ascunde plăcerea aceea seismică în stare să dea totul peste cap. Diego o simțise în mine, asta era clar, dar eu nu simțeam decât mâhnire. M-am simțit victima unei teribile nedreptăți biologice: pentru un bărbat sexul este facil, îl poate obține chiar cu forța, dar pentru noi era fără desfătare și cu consecințe grave. Adică la blestemul divin de a naște în dureri trebuia să se adauge și acela de a iubi fără plăcere?

Dimineața când s-a trezit Diego eu eram deja îmbrăcată de ceva vreme și hotărâsem să mă întorc acasă să mă refugiez în brațele sigure ale bunicii, dar aerul proaspăt și plimbarea pe străzile din centru, aproape pustii la ora aceea de duminică, m-au liniștit. Mă ustura vaginul unde simțeam încă prezența lui Diego, dar pas după pas furia mi-a trecut și am hotărât să înfrunt viitorul ca o femeie adevărată, nu ca o mucoasă prost crescută. Eram conștientă cât de răsfățată fusesem în primii nouăsprezece ani ai vieții, dar etapa aceea se terminase; cu o noapte în urmă mă inițiasem în condiția de femeie măritată și trebuia să mă port și să gândesc matur, am tras concluzia înghițindu-mi lacrimile. Răspunderea de a fi fericită era numai a mea. Soțul meu nu avea să-mi aducă fericirea eternă ca pe un cadou frumos împachetat, eu trebuia să o zămislesc zi după zi cu inteligență și efort. Din fericire îl iubeam pe acest om și credeam că, așa cum spusese și el, cu timpul și cu practica lucrurile vor merge mai bine între noi. Bietul Diego, mi-am zis, trebuie că e la fel de dezamăgit ca mine. M-am întors la hotel la timp pentru a închide valizele și a pleca în luna de miere.

Moșia Caleufu, situată în regiunea cea mai frumoasă din Chile, un paradis sălbatic de selva rece, vulcani, lacuri și râuri, aparținuse familiei

Domínguez încă din vremea coloniei, când pământurile au fost împărțite hidalgilor care se remarcaseră în timpul Conquistei. Familia își sporise avutul cumpărând alte terenuri de la indieni la prețul câtorva sticle de rachiu, până au ajuns să posede unul dintre latifundiile cele mai prospere din regiune. Proprietatea nu se divizase niciodată; prin tradiție, fiul cel mai mare o moștenea întreagă, având obligația să dea de lucru sau să-și ajute frații, să întrețină și să înzestreze surorile și să aibă grijă de țăranii domeniului. Socru-meu, don Sebastian Domínguez, făcea parte din ființele acelea care duc la bun sfârșit ceea ce se așteaptă de la ele, astfel că îmbătrânea cu sufletul liniștit, recunoscător darurilor pe care i le dăduse viața, mai ales dragostea soției, dona Elvira. În tinerețe fusese un desfrânat, o recunoștea chiar el râzând, iar dovada erau mai mulți țărani de pe moșie cu ochi albaștri, dar mâna blândă și fermă a donei Elvira ajunsese să-l stăpânească fără ca el însuși să prindă de veste, își asuma blajin rolul de patriarh; oamenii veneau mai întâi la el când aveau probleme, pentru că cei doi fii ai săi, Eduardo și Diego, erau mai duri iar dona Elvira nu deschidea gura în afara pereților casei. Răbdarea pe care don Sebastian o arăta țăranilor, pe care îi trata ca pe niște copii cam înapoiți, se transforma în severitate față de băieții lui. „Suntem foarte privilegiați, de aceea avem mai multe răspunderi. Noi nu avem nici scuze nici pretexte, datoria noastră este să credem în Dumnezeu și să ajutăm oamenii ăștia, de asta avem să dăm socoteală în cer”, obișnuia să spună. Avea probabil în jur de cincizeci de ani, dar părea mai tânăr pentru că ducea o viață foarte sănătoasă, era toată ziua pe cal străbătând moșia, se trezea primul și se culca ultimul, era prezent la treieriș, la prinderea cailor și la băgarea lor în țărc, punea mâna la însemnarea și castrarea vitelor, își începea ziua cu o cană de cafea neagră cu șase lingurițe de zahăr și un strop de brandy; asta îl ținea în putere la muncile câmpului până la două când prânzea cu familia înghițind patru porții de mâncare și trei de desert, udate cu vin din belșug. Nu eram mulți în căsoaia aceea mare; durerea cea mare a socrilor mei era că nu avuseseră mai mulți copii. Așa a vrut Dumnezeu, spuneau. La cină ne adunam cu toții de pe unde umblaserăm cu treburile noastre, nimeni nu putea lipsi. Eduardo și Susana trăiau împreună cu copiii lor în casa cealaltă, construită pentru ei la două sute de metri de casa mare, dar acolo nu se pregătea decât micul dejun, restul meselor se luau în casa socrilor mei. Dat fiind că ne căsătoriserăm mai devreme, casa destinată lui Diego și mie nu era gata și stăteam într-o aripă la socri. Don Sebastian se așeza în capul mesei pe un scaun înalt și sculptat; la extremitatea opusă se așeza dona Elvira iar pe cele două laturi stăteau băieții cu nevestele lor, două mătuși văduve, câțiva veri sau rude apropiate, o bunică atât de bătrână că trebuia hrănită cu biberonul și musafirii, care nu lipseau niciodată. Pe masă se puneau tacâmuri în plus pentru oaspeții care picau neanunțați și uneori rămâneau cu săptămânile. Erau mereu bine veniți pentru că în singurătatea de la țară vizitele erau cea mai mare distracție. Mai la sud locuiau câteva familii chiliene în mijlocul teritoriului indienilor, cât și câțiva coloniști germani, fără de care regiunea ar fi rămas aproape sălbatică. Era nevoie de mai multe zile ca să străbați călare proprietățile familiei Domínguez, care ajungeau până aproape de granița argentiniană. Seara spuneam rugăciuni, și calendarul anual era condus de sărbătorile religioase, care se țineau cu rigoare și bucurie. Socrii mei și-au

dat seama că fusesem crescută cu foarte puțină învățătură catolică, dar nu au fost probleme pentru că le respectam credința iar ei nu au încercat să mi-o impună. Dona Elvira mi-a explicat că credința este un dar divin: „Dumnezeu te cheamă pe nume, te alege”, spunea. Ceea ce în ochii ei mă desvinovăța, Dumnezeu încă nu mă chemase pe nume, dar dacă ajunsesem într-o familie atât de creștină înseamnă că o va face în curând. Entuziasmul cu care o ajutam la operele de caritate printre țărani compensa slaba mea fervoare religioasă; ea credea că era vorba de milă, semn al naturii mele bune, nu știa că era vorba de antrenamentul meu de la Clubul Doamnelor cu bunica și de prozaicul interes de a cunoaște muncitorii câmpului și a-i fotografia. În afară de don Sebastian, de Eduardo și Diego, care se educaseră ca interni la un colegiu bun și făcuseră voiajul obligatoriu în Europa, nimeni nu bănuia pe aici cât de mare era lumea. Nu se admiteau romane în casa aceea, cred că don Sebastian nu avea curaj să le cenzureze și pentru a evita eventualitatea de a fi citit vreunul de pe lista neagră a bisericii prefera să o taie scurt și să le elimine pe toate. Ziarele ajungeau atât de târziu că nu mai aduceau știri ci istorie. Dona Elvira își citea cărțile de rugăciuni iar Adela, sora cea mică a lui Diego, avea câteva volume de poezie, biografii ale unor personaje istorice și cronici de călătorie, pe care le tot recitea. Mai târziu am descoperit că făcea rost de romane de mister și groază, le rupea copertele și le înlocuia cu cele ale cărților autorizate de taică-său. Când mi-au venit cuferele și lăzile de la Santiago și au ieșit la lumină sute de cărți, dona Elvira m-a rugat cu dulceața ei obișnuită să nu le expun în fața familiei, în fiecare săptămână, bunica și Nivea îmi trimiteau material de lectură, eu păstram totul în camera mea. Socrii nu spuneau nimic, presupun că își ziceau că atunci când voi avea copii obiceiul ăsta rău o să-mi treacă nemaiaivând atâtea ceasuri libere, precum cumnata Susana, care avea trei copii adorabili și foarte rău crescuți. Totuși, nu s-au împotrivit fotografiei, pesemne au bănuțat că ar fi fost cam greu, și deși nu s-au arătat curioși să-mi vadă munca mi-au dat o încăpere din fundul casei ca să-mi instalez laboratorul.

Am crescut la oraș, în ambianța confortabilă și cosmopolită din casa bunicii, mult mai liberă decât oricare chiliana de atunci și de azi, căci deși suntem la sfârșitul primului deceniu al secolului al XX-lea, lucrurile nu s-au modernizat mult pentru fetele din partea locului. Când am aterizat în sânul familiei Domínguez, schimbarea de stil a fost brutală, deși ei făceau tot posibilul să mă simt bine. S-au purtat bine cu mine, a fost ușor să prind drag de ei; dragostea lor a compensat firea închisă și adesea morocănoasă a lui Diego, care în public mă trata ca pe o soră și în particular aproape că nu-mi vorbea. Primele săptămâni în care încercam să mă adaptez au fost foarte interesante. Don Sebastian mi-a dăruit o frumoasă iapă neagră cu stea albă în frunte și Diego m-a trimis împreună cu un vătaf să străbat moșia și să cunosc lucrătorii și vecinii, care se găseau la atâția kilometri distanță încât fiecare vizită dura trei sau patru zile. Apoi m-a lăsat liberă. El pleca la muncile câmpului cu tatăl și fratele său, sau la vânătoare, uneori erau plecați cu zilele. Nu suportam plictiseala de acasă, cu interminabilele ocupații de a-i răsfața pe copiii Susanei, de a face dulcețuri și conserve, curat și scuturat, de a coase și țese; când îmi terminam treaba la școală sau la dispensarul moșiei îmi puneam niște pantaloni de-ai lui Diego și plecam în galop. Soacră-mea mă avertizase să nu încălec bărbătește căci puteam să

am „probleme femeiești”, un eufemism pe care nu l-am lămurit niciodată pe de-a-ntregul, dar nu puteai să călărești pe o parte, femeiește, prin natura aceasta de coline și stânci fără să riști să-ți spargi capul dacă ai fi căzut. Peisajul îmi tăia respirația, mă uimea la fiecare pas, mă încânta. Călăream pe deal în sus și pe vale în jos până la pădurea deasă, un paradis de molizi, dafin, arbore de scorțișoară, „manio”, mirt și arbori milenari de araucaria, lemn fin pe care familia Domínguez îl exploata în fabrica lor de cherestea. Mă îmbăta aroma de pădure umedă, parfumul acesta senzual de pământ roșu, sevă și rădăcini, pacea hățișului străjuit de giganții verzi, murmurul misterios al crângurilor: cântec de ape invizibile, dansul văzduhului încurcat în ramuri, rumoarea rădăcinilor și a insectelor, ciripitul suav al guguștiucilor și țipetele scandaloase ale păsărilor de pradă. Cărările se terminau la fabrica de cherestea, de acolo trebuia să-mi deschid drum prin hățișuri, încrezându-mă în instinctul iepei, care-și afunda copitele într-un mâl de culoarea petrolului, dens și mirositor ca un sânge vegetal. Lumina se filtra prin uriașa cupolă de arbori în raze limpezi și oblice, dar erau și zone înghețate unde mă pândeau pumele, spionându-mă cu ochii lor de foc. Purtam o pușcă legată de șa, dar la o adică nu aș fi avut timp s-o scot și, oricum, nu trăsesem niciodată. Am fotografiat pădurile bătrâne, lacurile cu nisip negru, râurile tumultuoase cu pietre cântătoare și vulcanii impetuoși care încununau orizontul ca niște balauri adormiți în turnurile lor de cenușă. Am pozat și țăranii de pe moșie, după care le aduceam fotografiile pe care ei le primeau tulburați, neștiind ce să facă cu aceste imagini ale lor pe care nu le ceruseră. Mă fascinau chipurile lor arse de vreme și de sărăcie, dar lor nu le plăcea să se vadă așa cum erau, în zdrențe și plini de necazuri, doreau portrete colorate de mână pentru care pozau în singurul costum pe care îl aveau, cel de la nuntă, bine spălați și pieptănați, cu copiii fără muci la nas.

Duminica nu se lucra și era slujbă (când găseam un preot) sau „misiuni”, adică femeile familiei mergeau în vizită la țăranii acasă pentru a-i catehiza. Astfel luptau cu cadouri și tenacitate împotriva credințelor indigene care se încurcau cu sfinții creștini. Nu participam la aceste predici religioase, dar profitam de ocazie ca să-i cunosc pe țăranii. Mulți erau indieni curați care mai foloseau cuvinte din limba lor și păstrau vii tradițiile, alții erau mețiși, cu toții umili și timizi în general, dar certăreți și gălăgioși atunci când beau. Alcoolul era un balsam amar care ușura pentru câteva ceasuri greutatea cotidiene, timp în care le rodea măruntaiele ca un șobolan. Bețiile și bătăile cu arme albe se pedepseau cu amendă, tot așa alte delict, precum tăierea unui copac fără permisiune sau lăsarea animalelor libere dincolo de suprafața de jumătate de „cuadra” pe care o avea fiecare familie în folosință. Furtul sau insolența față de superiori se pedepseau cu bătaia, dar don Sebastian nu suporta pedeapsa corporală; desființase și „dreptul primei nopți”, veche tradiție din perioada colonială și care permitea stăpânilor să defloreze fetele de țăran înainte de căsătorie, în tinerețe îl practicasese și el, dar după venirea doinei Elvira la moșie aceste libertăți au luat sfârșit. Nu admitea nici vizitele la bordelurile din satele din jur și insista ca propriii săi băieți să se însoare devreme pentru a evita tentațiile. Eduardo și Susana o făcuseră acum șase ani, ambii având atunci douăzeci de ani, iar lui Diego, care avea șaptesprezece, i-a desemnat o fată înrudită cu familia, dar care a murit înecat în lac înainte de logodnă. Eduardo, fratele mai mare, era mai

jovial decât Diego, avea talent să spună anecdote și să cânte, cunoștea toate legendele și poveștile din regiune, îi plăcea să stea de vorbă și știa să asculte. Era foarte îndrăgostit de Susana, i se luminau ochii când o vedea și nu îl supărau toanele și capriciile ei. Cumnată-mea suferea de dureri de cap care o făceau să fie prost-dispusă, se încuia cu cheia în camera ei, nu mânca și nu era voie s-o deranjezi sub niciun motiv, dar când îi trecea, apărea complet refăcută, zâmbitoare și drăgăstoasă; părea altă femeie. Mi-am dat seama că dormea singură și că în camera ei nici soțul și nici copiii nu intrau neinvitați, ușa era mereu închisă. Familia se obișnuise cu migrenele și stările ei, dar dorința ei de intimitate li se părea aproape o ofensă, tot așa cum li se părea ciudat că nu dădeam nimănui voie să intre în mica mea cameră obscură unde developam fotografiile, deși le explicasem că o rază de lumină îmi poate strica negativele. La Caleufu nu existau chei la uși sau dulapuri, excepție făceau cămărilor și seiful din birou. Desigur, mai erau și furtişaguri, dar fără consecințe grave pentru că în genere don Sebastian se făcea că nu vede. „Oamenii ăștia sunt foarte ignoranți, nu fură din viciu nici de nevoie, ci din rea obișnuință”, spunea, deși adevărul este că aveau mai multe nevoi decât admitea stăpânul. Țăranii erau liberi, dar de fapt trăiseră de generații pe aceste pământuri și nu le trecea prin cap că ar putea fi și altfel, nu aveau unde se duce. Puțini dintre ei ajungeau la bătrânețe. Mulți copii mureau de mici de infecții intestinale, mușcătură de șobolan și pneumonie, femeile mureau la naștere și de sfârșeală, bărbații din accidente, răni infectate sau intoxicați de alcool. Spitalul cel mai apropiat era al germanilor, acolo era un medic bavarez de mare faimă, dar drumul se făcea doar în cazurile grave, relele mai mici se tratau cu leacurile naturale, rugăciune și cu ajutorul vindecătoarelor indigene, meicas, care cunoșteau puterea plantelor din regiune mai bine ca oricine.

La finele lui mai iarna a venit dintr-o dată, cu perdeaua ei de ploaie care curăța peisajul precum o spălătoreasă conștiincioasă și cu întunericul care se lăsa devreme, obligându-ne să intrăm în casă la patru după-amiaza și făcea nopțile interminabile. Nu mai puteam pleca în lungile mele drumuri călare sau să fotografiez oamenii locului. Eram izolați, drumurile erau o baltă de noroi, nu ne vizita nimeni. Mă distram experimentând în camera obscură diversele tehnici de developare și făcând poze familiei. Am început să descopăr că tot ce există are legătură, face parte dintr-un desen; ceea ce la o simplă privire pare o încâlceală de întâmplări, observat minuțios prin obiectivul aparatului începe să-și reveleze simetriile perfecte. Nimic nu este întâmplător, nimic nu este banal. Așa cum în aparentul haos vegetal al pădurii există o relație strictă între cauză și efect — pentru fiecare copac există sute de păsări, pentru fiecare pasăre există mii de insecte, pentru fiecare insectă există milioane de particule organice —, tot așa țăranii la muncile lor sau familia adăpostită de iarnă în casă sunt părți indispensabile ale unei uriașe fresce. De multe ori esențialul e invizibil; nu este perceput de ochi, doar de inimă, însă obiectivul fotografic captează adesea substanța. Asta era ce încerca să obțină cu arta sa maestrul Ribero și să mă învețe și pe mine să fac: să depășesc simplul aspect documentar și să ajung la măduvă, la sufletul realității. Subtilele conexiuni care apăreau pe hârtia fotografică mă tulburau profund și mă făceau să continuu experimentele, în reclusiunea iernii curiozitatea mea a sporit, pe măsură ce ambianța devenea

mai sufocantă și mai limitată în hibernarea între zidurile groase de cărămidă, mintea mea devenea mai neliniștită. Am început să explorez obsesiv conținutul casei și secretele locuitorilor ei. Am examinat cu alți ochi ambianța familiară, de parcă as fi văzut-o pentru prima dată, fără a mai lua nimic ca dat o dată pentru totdeauna. Mă ghidam după intuiție, lăsând la o parte păreri preconcepute, „vedem doar ce vrem să vedem”, spunea don Juan Ribero adăugând că munca mea era să arăt ceea ce nimeni nu văzuse până atunci. La început familia Domínguez poza cu zâmbete forțate, dar s-au obișnuit repede cu prezența mea tăcută și au început să ignore obiectivul, atunci am putut să-i fotografiez așa cum erau. Ploaia a luat cu ea florile și frunzele, casa cu mobilă greoaie și mari spații goale s-a închis spre exterior și am rămas prizonierii unei ciudate captivități domestice. Umblam prin încăperi luminate de lumânări evitând curenții de aer înghețat; lemnăria trosnea cu gemete de văduvă și se auzeau pași mărunți de șoareci care se grăbeau la treburile lor; mirosea a mucegai, a lemn ud, a rufărie jilavă. Servitorii aprindeau braseros și făceau focul în cămin, slujnicele ne aduceau sticle cu apă caldă, pături și căni cu ciocolată aburindă, dar nu era chip să păcălești iarna cea lungă. Atunci am căzut pradă singurătății.

Diego era ca o fantomă, încerc acum să-mi amintesc de un moment pe care l-am împărtășit cu el, dar nu reușesc decât să-l văd ca pe un mim pe scenă, fără glas și despărțit de mine printr-un șanț lat. Am în minte — și în colecția de fotografii din iarna aceea — multe imagini de-ale lui la treburile câmpului sau în casă, ocupat mereu cu ceilalți, niciodată cu mine, distant și departe. Mi-a fost imposibil să ajung intimă cu el, între noi era o prăpastie tăcută iar încercările mele de a schimba păreri sau de a-i afla sentimentele se izbeau de absența lui obstinată. Sustinea că între noi totul fusese spus, dacă ne căsătoriserăm era pentru că ne iubeam, ce rost mai avea să adâncești evidența. La început mutismul lui mă jignează, apoi am constatat că așa se purta cu toți, în afară de nepoții lui; cu copiii era vesel și drăgăstos, poate că dorea să aibă copii ca și mine, dar în fiecare lună aveam câte un eșec. Nici despre asta nu vorbeam, era încă unul dintre multele subiecte legate de corp sau de dragoste pe care nu-l abordam din pudoare. De câteva ori am încercat să-i spun cum aș fi vrut să mă mângâie, dar intra imediat în defensivă, în ochii lui o femeie decentă nu trebuia să simtă acest gen de dorință și cu atât mai puțin să îi dea glas. Curând, reticența lui, rușinea mea și orgoliul amândurora au ridicat un zid chinezesc între noi. Aș fi dat oricât să pot vorbi cu cineva despre ce se întâmpla în spatele ușii noastre închise, dar soacră-mea era aeriană ca un înger, cu Susana nu eram chiar prietenă, Adela împlinise de-abia șaisprezece ani și Nívea era prea departe și nu îndrăzneam să-i scriu despre neliniștile mele. Diego și eu continuam să facem dragoste — ca să-i spunem așa — din când în când, exact ca prima oară, conviețuirea nu ne apropiase, dar asta mă durea numai pe mine, pentru el totul era perfect. Nu discutam și el mă trata cu o politețe forțată, deși aș fi preferat de mii de ori un război declarat tăcerilor noastre încăpățănate. Soțul meu evita ocaziile de a fi între patru ochi cu mine; seara prelungea partidele de cărți până ce, răpusă de oboseală, mă duceam la culcare; dimineața sărea din pat la cântatul cocoșilor, chiar și duminicile, când toată familia se scula târziu, găsea pretexte să iasă devreme, în schimb, eu trăiam agățată de stările lui sufletești, mă grăbeam să-l servesc

cât mai bine, făceam tot posibilul să-l atrag și să-i fac viața plăcută; când îi auzeam pașii sau vocea inima îmi galopa în piept. Nu mă săturam să-l privesc, mi se părea frumos ca un erou de poveste; în pat îi pipăiam spatele lat și puternic încercând să nu-l trezesc, părul des și ondulat, mușchii gâtului și ai picioarelor, îmi plăcea mirosul lui de sudoare, de pământ și de cal când se întorcea de la câmp, de săpun englezesc după baie. Îmi afundam fața în rufele lui ca să-i aspir aroma, neavând curaj să o fac cu trupul lui. Acum, în perspectiva timpului și a libertății pe care am dobândit-o în ultimii ani, îmi dau seama cât m-am umilit din dragoste. Lăsasem totul deoparte, de la propria-mi personalitate și până la muncă, doar ca să visez la un paradis domestic care nu era pentru mine.

În timpul iernii prelungite și trândave familia a recurs la diverse modalități pentru a lupta împotriva plictisului. Aveau cu toții ureche muzicală, cântau la o grămadă de instrumente, astfel că serile deveneau concerte improvizate. Susana ne delecta îmbrăcându-se într-o tunică zdrențuită de catifea, cu un turban turcesc pe cap și cântând cu voce răgușită de țigancă. Dona Elvira și Adela au organizat ore de croitorie pentru femei și au încercat să facă școală, dar numai copiii țăranilor care locuiau aproape îndrăzneau să sfideze vremea venind la clasă, în fiecare zi se spuneau rugăciuni de iarnă care atrăgeau pe mari și mici, pentru că după aia se serveau prăjituri și ciocolată. Susana a avut ideea să pregătească o piesă de teatru pentru a sărbători sfârșitul secolului, asta ne-a ținut ocupați săptămâni în șir cu scrierea libretului și învățatul rolurilor, cu construirea scenei într-un hambar, confecționarea costumelor și măștilor și repetițiile. Firește, subiectul era o alegorie despre viciile și nenorocirile din trecut, răsturnate de sabia incandescentă a științei, tehnologiei și progresului secolului douăzeci, în afară de teatru, am mai făcut concursuri de tragere la țintă și de cuvinte din dicționar, campionate de tot felul, de la șah și până la confecționarea marionetelor și construirea de căsuțe din bețe de chibrit, dar tot ne prisosea timpul. Am transformat-o pe Adela în asistenta mea la laboratorul fotografic și schimbam pe ascuns cărți, eu îi pasam cele trimise de la Santiago, ea îmi împrumuta romanele ei de mister, pe care le devoram cu pasiune. Am ajuns un adevărat expert detectiv, de obicei ghiceam identitatea criminalului înainte de pagina optzeci. Repertoriul era limitat și oricât de mult am fi făcut să dureze lectura, cărțile se terminau repede, atunci ne jucam cu Adela schimbând povestea și inventând crime foarte complicate, pe care cealaltă trebuia să le dezlege. „Ce tot sopocăiți voi două acolo?” ne tot întreba soacră-mea. „Nimic, mamă, plănuim asasinat”, răspundea Adela cu un zâmbet inocent de iepuraș. Dona Elvira râdea, nebănuind cât de adevărat era răspunsul fiică-sii.

Eduardo, ca prim născut, urma să moștenească proprietatea la moartea lui don Sebastian, dar făcuse împreună cu fratele lui o asociație pentru a o administra împreună, îmi plăcea cumnatul meu, era plăcut și vesel, glumea cu mine și îmi făcea mici cadouri, agate translucide din albia râului, un modest colier adus din rezervația mapuche, flori de câmp, o revistă de modă comandată în sat, încercând astfel să compenseze indiferența fratelui său față de mine, evidentă pentru toată familia. Obişnuia să mă ia de mână și să mă întrebe dacă mă simţeam bine, dacă nu aveam nevoie de ceva, dacă îmi era dor de bunica, dacă mă plictiseam la Caleufu. În

schimb Susana, languroasă ca o odaliscă, atitudine care semăna mai mult cu lenea, mă ignora aproape tot timpul și avea un fel impertinent de a-mi întoarce spatele lăsându-mă cu vorba în gură. Opulentă, cu tenul auriu și ochi mari negri, era o frumusețe, dar nu cred că era conștientă de ea. Nu avea față de cine să se gătească, în afară de familie, de aceea nu punea mare preț pe aspectul personal, câteodată nici nu se pieptăna și stătea toată ziua în halat și papuci din blană de oaie, somnolentă și tristă. Dar erau dați când era strălucitoare ca o prințesă maură, cu pletele strânse în coc cu piepteni de carapace de broască țestoasă și un colier de aur care îi sublinia linia perfectă a gâtului. Când era bine dispusă avea chef să-mi pozeze; o dată a sugerat la masă să o fotografiez goală. Provocarea a căzut ca o bombă în familia atât de conservatoare, dona Elvira era gata să mai aibă un atac de inimă, iar Diego, scandalizat, a sărit în picioare atât de brusc că a răsturnat scaunul. Dacă Eduardo nu ar fi întors-o în glumă ar fi ieșit o dramă. Adela, cea mai puțin înzestrată de natură dintre frații Domínguez, cu mutrișoara ei de iepure și ochii albaștri pierduți într-un ocean de pistrui, era neîndoielnic cea mai simpatică. Veselia ei era la fel de sigură ca răsăritul soarelui în fiecare zi; ne puteam bizui pe ea să ne bine-dispună chiar și în miezul iernii, când vântul șuiera printre uluci și eram sătui de jucat cărți la lumina unei lumânări. Don Sebastian o adora, nu îi refuza nimic și obișnuia să o roage, mai în glumă, mai în serios, să rămână fată bătrână ca să aibă grijă de el la bătrânețe.

Iarna s-a dus luând cu ea dintre țărani doi copii și un bătrân mort de pneumonie; a murit și bunica cea bătrână din casă și care trăise, după calculele lor, mai bine de un secol, căci înainte chiar de prima ei comuniune Chile își declarase independența față de Spania, în 1810. Cu toții au fost îngropați fără multă ceremonie în cimitirul de la Caleufu, devenit o adevărată mlaștină în urma ploilor torențiale. A continuat să plouă până în septembrie, când a izbucnit primăvara și am putut în sfârșit scoate la soare hainele și așternuturile jilave. Dona Elvira petrecuse aceste luni învelită în șaluri, între pat și fotoliu, tot mai slăbită. O dată pe lună mă întreba discret dacă „aveam noutăți”, dar nu aveam, așa că se ruga mai abitir ca Diego și cu mine să-i dăm încă un nepot, în ciuda nopților foarte lungi din iarna aceea, intimitatea cu bărbatul meu nu a crescut. Ne întâlneam tăcuți în întuneric, aproape ca niște dușmani, și de fiecare dată rămâneam cu același sentiment de frustrare și de neliniște irepresibilă ca prima dată. Mi s-a părut că ajungeam la îmbrățișare doar dacă luam eu inițiativa, dar poate greșesc, poate nu era mereu așa. O dată cu venirea primăverii am reînceput să plec de una singură în excursiile mele la vulcani și la pădure; tot galopând prin imensitățile acelea foamea mea de dragoste se mai potolea, oboseala și fundul învinețit de șa învingeau dorințele reprimite. Mă întorceam seara udă de pădure și de sudoarea calului, îmi comandam o baie caldă parfumată cu frunze de portocal și zăceam cu orele în apă. „Ai grijă, fata mea, călăria și băile fac rău la burtă, produc sterilitate”, mă avertiza mâhnita mea soacră. Dona Elvira era o femeie simplă, numai bunătate și serviabilitate, cu un suflet transparent care se reflecta în apele blânde ale ochilor albaștri, era mama pe care aș fi vrut să o am. Stăteam ore întregi cu ea în timp ce tricota pentru nepoți și-mi depăna aceleași povești despre viața ei și despre Caleufu, ascultând-o cu tristețea de a ști că nu o mai ducea mult. Ajunsesem să

bănuiesc că un copil nu ar fi scurtat distanța dintre mine și Diego, dar îl doream doar ca să i-l pot oferi donei Elvira ca pe un cadou. Gândindu-mă la viața mea la moșie fără ea, mă apuca o mâhnire iremediabilă.

Secolul se termina și chilenii se străduiau să se integreze progresului industrial din Europa și America de Nord, dar familia Domínguez, asemeni multor altora la fel de conservatoare, privea cu groază depărtarea de obiceiurile tradiționale și tendința de a imita ce e străin. „Sculele diavolului”, spunea don Sebastian despre noutățile tehnologice de care lua cunoștință în ziarele sosite cu întârziere. Fiul său Eduardo era singurul interesat de viitor, Diego trăia retras în el însuși, Susana avea migrene și Adela tot nu ieșea din cocon. Oricât de departe am fi fost, ecourile progresului tot ajungeau la noi și nu puteam ignora schimbările din societate. La Santiago începuse o frenezie a sporturilor, jocurilor și plimbărilor în aer liber, mai potrivite pentru niște englezi excentrici decât pentru comozii descendenți ai hidalgilor din Castilia și Leon. Un vânt de artă și cultură provenind din Franța răcorea ambianța și un scrâșnet greu de mașinărie nemțească întrerupea lunga siestă colonială din Chile, începea să apară o clasă de mijloc arivistă și educată ce avea pretenția să trăiască precum bogătașii. Criza socială care scutura temeliiile țării cu greve, nelegiuiri, șomaj și atacuri la sabie ale poliției călare era o rumoare depărtată care nu modifica ritmul vieții noastre la Caleufu, dar cu toate că viețuiam tot ca străbunii care dormiseră în aceleași paturi acum o sută de ani, secolul douăzeci năvălea și peste noi.

Bunică-mea Paulina decăzuse mult, mi-au spus în scrisoare Frederick Williams și Nivea del Valle, ceda în fața numeroaselor betesuguri ale bătrâneții și a premoniției sfârșitului. Și-au dat seama cât îmbătrânise atunci când Severo del Valle i-a adus primele sticle cu vin produs din butucii care se coceau târziu, aflaseră că se numeau carmenere, un vin roșu catifelat și voluptuos, cu foarte puțin tanin, de nivelul celor mai bune vinuri din Franța, pe care îl botezaseră Vina Paulina. Țineau în fine în mână un produs unic ce avea să le aducă faimă și bani. Bunica l-a gustat cu delicatețe. „Ce păcat că n-o să mă bucur de el, o să-l bea alții”, a spus, după care n-a mai pomenit de el. Nu a avut explozia de bucurie și comentariile arogante care îi însoțeau de obicei triumfurile în afaceri; după o viață plină de dezinvoltură devenea umilă. Semnul cel mai limpede de slăbiciune era prezența zilnică a faimosului preot cu sutană jerpelită care bântuia pe lângă cei pe moarte ca să pună mâna pe averea lor. Nu știu dacă din proprie inițiativă sau la sugestia vestitorului morții bunica a exilat în fundul beciului celebrul pat mitologic în care-și petrecuse o jumătate din viață, înlocuindu-l cu un prici de soldat cu saltea umplută cu păr de cal. Lucrul mi s-a părut a fi un simptom de alarmă, iar de cum s-au uscat noroaiele mi-am anunțat soțul că trebuie să plec la Santiago să-mi văd bunica. Mă așteptam la oarece opoziție, dar a fost exact invers, în mai puțin de douăzeci și patru de ore Diego mi-a organizat drumul în trăsură până în port, de unde urma să iau vaporul până la Valparaíso, iar de acolo trenul până la Santiago. Adela ardea de dorință să vină cu mine și atâta s-a dat bine pe lângă taică-său, i-a ronțăit urechile, l-a tras de perciuni și l-a rugat, că în cele din urmă don Sebastian n-a putut să-i refuze acest capriciu, deși dona Elvira, Eduardo și Diego nu erau de acord. Nu a fost nevoie să spună de ce, am ghicit că nu considerau potrivită ambianța pe care o văzuseră acasă la bunica și credeau

că nu eram destul de matură pentru a mă îngriji cum se cuvine de fată. Am plecat așadar la Santiago împreună cu un cuplu de nemți dintre prietenii noștri care luau același vapor. Purtam la gât un scapular cu inima sfântă a lui Cristos ca să ne apere de rele, amin, banii cusuți într-o punguță pe sub corset, instrucțiuni precise să nu vorbim cu persoane necunoscute și mai multe bagaje decât pentru ocolul lumii.

Adela și cu mine am petrecut două luni la Santiago care ar fi fost nemaipomenite dacă bunica nu ar fi fost bolnavă. Ne-a primit cu un entuziasm prefăcut, plină de planuri de mers la plimbare, la teatru și la Vina del Mar, cu trenul, ca să respirăm aer marin, dar în ultimul moment ne expedia cu Frederick Williams și rămânea acasă. Așa a fost și când am plecat cu trăsura în vizită la Severo și Nívea la vie, care produceau atunci primele sticle cu vin pentru export. Bunica a fost de părere că Vina Paulina era un nume prea creol și a vrut să-l schimbe cu unul franțuzesc, ca să-l vândă în Statele Unite, unde, pretindea, nimeni nu se pricepea la vinuri, dar Severo s-a opus șmecheriei. Am găsit-o pe Nívea cu cocul presărat de fire albe și ceva mai grasă, dar la fel de agilă, obraznică și năstrușnică, înconjurată de copiii cei mici. „Cred că în sfârșit intru la menopauză, de-acum putem să facem amor fără frica de a avea copii”, mi-a șoptit la ureche, fără a bănuî că peste câțiva ani va veni pe lume Clara, clarvăzătoarea, cea mai ciudată făptură născută în numerosul și extravagantul clan Del Valle. Micuța Rosa, a cărei frumusețe provoca atâtea comentarii, avea cinci ani. Păcat că fotografia nu poate prinde și coloritul, părea o creatură a mării cu ochii ei galbeni și părul verzui ca bronzul vechi, încă de pe atunci era o făptură angelică, ușor înapoiată pentru vârsta ei, care mergea plutind ca o fantasmă. „De unde vine oare? Trebuie că este fiica Sfântului Duh”, glumea maică-sa. Copila asta frumoasă venise să o consoleze pentru pierderea celor doi micuți, care muriseră de difterie, și pentru boala îndelungată care rodea plămânii altuia. Am încercat să vorbesc despre asta cu Nívea — se spune că nu există suferință mai groaznică decât pierderea unui copil —, dar ea schimba subiectul. Tot ce mi-a spus a fost că de atâtea secole femeile au suferit născând în dureri și înmormântându-și copiii, iar ea nu face excepție. „Ar fi o mare aroganță din partea mea să pretind că Dumnezeu mă binecuvântează trimițându-mi mulți copii și că toți vor trăi mai mult decât mine.”

Paulina del Valle nu mai era nici măcar umbra celei ce fusese, își pierduse interesul pentru mâncare și afaceri, abia mai mergea căci n-o țineau genunchii, dar era mai lucidă ca niciodată. Pe noptieră se aliniau flacoane cu medicamente și trei călugărițe făceau cu schimbul ca să aibă grijă de ea. Își dădea seama că nu vom mai avea multe ocazii să fim împreună și, pentru prima dată de când ne cunoșteam, a fost de acord să-mi răspundă la întrebări. Am răsfoit albumele cu fotografii, pe care mi le-a deslușit una câte una; mi-a povestit originea patului comandat la Florența și rivalitatea ei cu Amanda Lowell, care privită din perspectiva anilor ei părea mai curând comică, și mi-a vorbit de tatăl meu și de rolul pe care l-a jucat Severo del Valle în copilăria mea, dar a eludat cu hotărâre subiectul bunicilor din partea mamei și tot ce ținea de Chinatown, mi-a spus că mama mea fusese un model american foarte frumos, atât. Uneori ne așezam în galeria de sticlă și stăteam de vorbă cu Severo și Nívea del Valle. El vorbea

de anii petrecuți la San Francisco și de ce făcuse după război, ea îmi amintea detalii despre cele petrecute în timpul Revoluției, când eu aveam doar unsprezece ani. Bunica nu se vaită, dar unchiul Frederick mi-a spus că avea dureri ascuțite de stomac și o costă enorm să se îmbrace în fiecare dimineață. Credincioasă ideii că omul are vârsta pe care o arată, continua să-și vopsească puținul păr pe care îl mai avea pe cap, dar nu se mai împăuna cu bijuteriile de împărăteasă, ca odinioară; „i-au rămas foarte puține”, mi-a șoptit misterios soțul ei. Casa arăta la fel de neglijentă ca și stăpâna, tablourile lipsă lăsaseră spații mai deschise pe tapet, erau mai puține piese de mobilier și covoare, plantele tropicale din galerie ajunseseră un hățiș ofilit și plin de praf și păsările tăceau în coliviile lor. Cele scrise de unchiul Frederick despre priciul de soldat erau adevărate. Ea ocupase mereu camera cea mai mare din casă și celebrul pat mitologic stătea la mijloc ca un tron papal; de acolo își conducea imperiul. Stătea toată dimineața în așternut, înconjurată de figurile marine policrome pe care un artizan florentin le sculptase în urmă cu patruzeci de ani, studiind cărțile contabile, dictând scrisori, inventând afaceri. Sub cearșafuri nu se vedea cât era de grasă, ba chiar producea o iluzie de fragilitate și frumusețe, îi făcusem nenumărate fotografii în patul ei aurit și mi-a venit ideea să o fotografiez și acum, în modesta cămașă de noapte din flanel și cu șalul de bunicuță în patul de penitență, dar a refuzat categoric. Am constatat că din cameră dispăruse mobila franțuzească frumoasă, capitonată cu mătase, biroul mare din lemn de trandafir cu incrustații de sidef adus din India, covoarele și tablourile, singura podoabă era un Crist mare pe cruce. „Dăruiește bisericii mobila și bijuteriile”, mi-a explicat Frederick Williams, drept care am hotărât să înlocuim călugărițele cu infirmiere și să încercăm să împiedicăm, chiar și cu forța, vizitele preotului apocaliptic, care în afară de a căra lucrurile mai semăna și groaza. Ivan Radovic, singurul medic în care Paulina del Valle avea încredere, a fost absolut de acord cu aceste măsuri. Mi-a făcut plăcere să revăd acest vechi prieten — el spunea că prietenia adevărată rezistă la timp, distanță și tăcere — și să-i mărturisesc râzând că în mintea mea apare mereu în rol de Genghis Han. „E din cauza pomeților slavi”, mi-a explicat bine dispus. Continua să aibă un ușor aer de șef tătar, dar contactul cu bolnavii din spitalul pentru săraci unde lucra îl mai îmblânzise, în plus în Chile nu părea atât de exotic ca în Anglia: putea fi un toqui araucan mai înalt și mai curat. Era un bărbat liniștit, care asculta extrem de atent sporovăială interminabilă a Adelei, care s-a îndrăgostit pe dată de el și, obișnuită să-l seducă pe tatăl ei, a folosit aceeași metodă cu Ivan Radovic. Din păcate pentru ea, doctorul o privea ca pe o fetiță nevinovată și grațioasă, dar fetiță. Incultura abisală a Adelei și siguranța cu care emitea stupizeniile cele mai mari nu-l deranjau, cred că îl amuzau, deși pornirile ei inocente de cochetărie îl făceau să se înroșească. Doctorul insufla încredere, îmi era ușor să vorbesc cu el despre subiecte pe care nu le abordam cu alții de teamă să nu-i plictisesc, de exemplu fotografia. Pe el îl interesa, pentru că de câțiva ani se folosea în medicină în Europa și în Statele Unite; m-a rugat să-l învăț să mânuiască aparatul pentru a face un dosar cu operațiile lui și cu simptomele externe ale pacienților și să-l folosească la conferințe și cursuri. A fost pretextul pentru a merge la don Juan Ribero, dar am găsit studioul încuiat și un anunț de vânzare. Frizerul de alături ne-a lămurit că maestrul

nu mai lucra, avea cataractă la ambii ochi, dar ne-a dat adresa de acasă. Locuia într-o clădire de pe strada Monjitas care cunoscuse zile mai bune, o casă mare, de modă veche și plină de fantome. O servitoare ne-a condus prin mai multe camere care dădeau una în alta, pline de sus până jos cu fotografiile lui Ribero, până la un salon cu mobilă veche de mahon și fotolii desfundate tapițate în pluș. Nu era aprinsă nici o lampă și ne-au trebuit câteva clipe să ne obișnuim cu semiîntunericul și să-l vedem pe maestru așezat cu motanul pe genunchi lângă geamul prin care intrau ultimele raze ale apusului. S-a ridicat și a venit spre noi foarte sigur, nimic din umbletul său nu trăda că era orb.

— Domnișoara Del Valle! Pardon, acum doamna Domínguez, nu-i așa? și mi-a întins ambele mâini.

— Aurora, maestre, sunt tot Aurora cea dintotdeauna, am răspuns îmbrățișându-l. Apoi i l-am prezentat pe doctorul Radovic și i-am spus că dorea să învețe fotografia în scopuri medicale.

— Nu mai pot învăța nimic pe nimeni, prietene. Cerul m-a pedepsit unde mă durea mai tare, mi-a luat vederea. Imaginează-ți, un fotograf orb, ce ironie!

— Nu mai vedeți deloc, maestre? am întrebat alarmată.

— Cu ochii nimic, dar continuu să privesc lumea. Spune-mi, Aurora, te-ai schimbat? Cum ești acum? Imaginea cea mai limpede pe care o am este a unei fete de treisprezece ani înțepenită la ușa atelierului cu o încăpățănare de catâr.

— Am rămas la fel, don Juan, sunt timidă, proastă și căpoasă.

— Nu, nu, spune-mi mai întâi cum ești pieptănată și ce culoare porți.

— Doamna poartă o rochie albă, ușoară, cu dantelă la decolteu, nu știu din ce material că nu mă pricep, și o centură galbenă, la fel ca panglica de la pălărie. Vă asigur că e foarte drăguță, a spus Radovic.

— Doctore, vă implor, nu mă faceți să mă rușinez.

— Iar acum doamna e roșie în obraji, a adăugat și au râs amândoi la unison.

Maestrul a sunat dintr-un clopoțel și servitoarea ne-a adus cafeaua pe tavă. Am petrecut un ceas foarte animat discutând despre noile tehnici și aparate care se foloseau în alte țări și despre cât avansase fotografia științifică; don Juan Ribero era la curent cu totul.

— Aurora are intensitatea, concentrarea și răbdarea de care are nevoie orice artist. Presupun că și un medic bun, nu-i așa? Roag-o să-ți arate lucrările ei, doctore, e modestă și n-o va face dacă nu insiști, i-a sugerat lui Ivan Radovic când am plecat.

Am avut ocazia să o fac câteva zile mai târziu. Bunica se trezise cu niște dureri de stomac teribile și calmantele pe care le lua de obicei nu au ajutat-o, astfel că l-am chemat pe Radovic, care a venit grabnic și i-a administrat o combinație puternică de laudanum. Am lăsat-o să se odihnească la pat și am ieșit din cameră, iar afară mi-a explicat că era vorba de altă tumoră, dar acum era prea bătrână ca să încerce altă operație, nu ar fi rezistat la anestezie; nu putea decât să încerce să țină durerea sub control și să o ajute să moară în pace. Am vrut să aflu cât timp îi rămânea, dar nu era ușor de stabilit: în ciuda vârstei, bunica era puternică iar tumora creștea foarte încet. „Pregătește-te, Aurora, deznodământul poate

veni în câteva luni", mi-a spus. Nu mi-am putut stăpâni lacrimile, Paulina del Valle era singura mea rădăcină, fără ea rămâneam în derivă și faptul de a-l avea pe Diego ca bărbat nu ușura deloc senzația de naufragiu, ci o mărea. Radovic mi-a dat batista lui și a rămas mut, fără să mă privească, stânjenit de plânsetele mele. L-am făcut să-mi promită că mă va anunța la timp pentru a veni de la țară ca să fiu cu bunica în ultimele ei clipe. Laudanumul a avut efect, s-a liniștit repede; după ce a adormit l-am condus pe Ivan Radovic care pleca, în ușa m-a întrebat dacă mai putea rămâne puțin, avea o oră liberă și pe stradă era foarte cald. Adela își făcea siesta, Frederick Williams plecase să înoate la club și uriașa casă din strada Ejercito Libertador părea un vapor nemișcat. I-am oferit un pahar cu suc și ne-am așezat în galerie cu ferigi și colivii.

— Fluierați, doctore Radovic, am sugerat.

— Să fluier? De ce?

— Indienii spun că dacă fluieri chemi vântul. E nevoie de o adiere de vânt care să potolească arșița.

— În timp ce eu fluier, ce-ar fi să-mi aduci fotografiile? Aș vrea mult să le văd.

Am adus câteva cutii și m-am așezat lângă el încercând să-i vorbesc despre munca mea. Întâi i-am arătat câteva fotografii făcute în Europa, pe vremea când mă interesa mai mult estetica decât conținutul, apoi clișeele pe platină de la Santiago și indienii și țăranii de pe moșie, în fine cele ale familiei Domínguez. Le-a privit cu aceeași atenție cu care o examina pe bunică-mea, punându-mi câte o întrebare. S-a oprit la pozele familiei lui Diego.

— Cine este femeia asta atât de frumoasă?

— Susana, soția lui Eduardo, cumnatul meu.

— Și presupun că ăsta e Eduardo, așa-i? a zis arătându-l pe Diego.

— Nu, ăsta e Diego. De ce credeți că e soțul Susanei?

— Nu știu, mi s-a părut...

În seara aceea am așezat fotografiile pe dușumea și le-am privit ore întregi. M-am băgat în pat târziu, cu durere în suflet.

A trebuit să-mi iau rămas-bun de la bunica, venise timpul să mă întorc la Caleufu. În dimineața însorită de decembrie din Santiago Paulina del Valle se simțea mai bine — și pentru ea iarna fusese lungă și singuratică — și mi-a promis că va veni împreună cu Frederick Williams să-mi facă o vizită, în loc să petreacă vara la plajă, așa cum făceau cei care puteau fugi de canicula din Santiago. Se simțea atât de bine că ne-a însoțit cu trenul până la Valparaíso, de unde Adela și cu mine am luat vaporul spre sud. Am ajuns la țară înainte de Crăciun, nu puteam lipsi de la sărbătoarea cea mai importantă din an pentru familia Domínguez. Cu luni bune înainte, dona Elvira superviza cadourile pentru țăranii, făcute în casă sau cumpărate din oraș: îmbrăcăminte și jucării pentru copii, țesături pentru haine și lână de tricotat pentru femei, unelte pentru bărbați. Atunci se împărțeau animale, saci cu făină, cartofi, chancaca sau zahăr brun, fasole și porumb, charcui sau carne uscată, iarbă mate, sare și calupuri de dulceață de gutui pregătite în tângiri enorme de cupru pe foc făcut afară. Oamenii de pe moșie au sosit din cele patru puncte cardinale, unora le luase zile întregi să vină împreună cu nevestele și copiii. S-au tăiat vite și capre, s-au fiert cartofi și stiuleți

proaspeți de porumb și s-au gătit oale cu fasole. Mie mi-a revenit sarcina să împodobesc cu flori și ramuri de pin mesele lungi așezate în curte și să pregătesc ulcioarele cu vin tăiat cu apă și îndulcit, din care adulții nu apucau să se îmbete și pe care copiii îl beau amestecat cu făină prăjită. A venit și un preot care a rămas două zile botezând copii, spovedind păcătoși, căsătorind concubini și muștrând adulteri. Pe 24 decembrie la miezul nopții am asistat la liturghia de Crăciun în fața unui altar improvizat sub cerul liber, căci nu încăpea toată mulțimea asta în capela mică a moșiei, iar dimineața, după un mic dejun succulent cu cafea cu lapte, pâine proaspătă de casă, caimac, marmeladă și fructe, pruncul Isus a fost purtat într-o procesiune veselă, pentru ca fiecare să-i poată săruta picioarele de ceramică. Don Sebastian desemna familia fruntașă ca purtare morală făcându-i cadou statuia Pruncului Sfânt. Timp de un an întreg, până la Crăciunul următor, urna de sticlă în care era mica statuie rămânea la loc de cinste în coliba acestor țărani, aducându-le binecuvântare. Cât timp stătea acolo nu li se putea întâmpla nimic rău. Don Sebastian avea grijă ca fiecare familie să aibă șansa de a-l găzdui pe Isus sub acoperișul ei. În anul acela am avut în plus și opera alegorică despre sosirea secolului douăzeci, la care am participat toți membrii familiei, în afară de dona Elvira, prea slăbită, și Diego, care a preferat să se ocupe de aspectele tehnice, de pildă lămpile și cortinele pictate. Foarte bine dispus, don Sebastian a acceptat tristul rol al anului vechi care pleca bombănind și unul dintre copiii Susanei, încă în scutece, reprezenta anul cel nou.

La vestea festinului gratuit au venit și câțiva indieni pehuenche. Erau foarte săraci — își pierduseră pământurile iar proiectele de modernizare ale guvernului îi ignorau —, dar din mândrie nu au venit cu mâna goală: aduceau câteva mere sub mantale, pe care ni le-au oferit pline de sudoare și jeg, un iepure mort care duhnea a hoit și câteva tigve cu muchi, o licoare pregătită dintr-un mic fruct de culoare violacee, pe care îl mestecau și îl scuipau cu tot cu salivă, apoi îl lăsau să fermenteze. Bătrânul cacique venea în frunte cu cele trei neveste și câinii, urmat de vreo douăzeci de membri ai tribului; bărbații nu dădeau drumul sulitelor și în ciuda celor patru secole de abuzuri și înfrângeri nu-și pierduseră aspectul războinic. Femeile nu erau deloc timide, erau tot atât de independente și puternice ca și bărbații, exista o egalitate a sexelor pe care Nivea del Valle ar fi aplaudat-o. Au salutat ceremonios, numindu-i „frate” pe don Sebastian și pe fiii acestuia, care le-au urat bun venit și i-au invitat să ia parte la marea crăpeliță, dar cu ochii pe ei, căci la primul moment de neatenție furau. Socrul meu spunea că le lipsește simțul proprietății, obișnuți să trăiască în comunitate și să împartă totul, dar Diego susținea că indienii, atât de rapizi în a-și însuși ce nu le aparținea, nu permiteau nimănui să se atingă de ce era al lor. De teamă să nu se îmbete și să devină violenți, don Sebastian i-a dăruit șefului de trib un butoiuș cu rachiu sperând că vor pleca, pentru că nu era voie să-l deschidă pe proprietatea lui. S-au așezat în cerc să mănânce, să bea, să fumeze cu toții din aceeași pipă și să țină discursuri interminabile pe care nu le asculta nimeni, fără a se amesteca cu țăranii de la Caleufu, deși copiii se zbenguiau împreună. Petrecerea a fost pentru mine ocazia de a-i fotografia pe indieni după pofta inimii și de a mă împrieteni cu câteva dintre femeile lor în ideea de a-mi permite să îi vizitez în tabăra lor de pe malul celălalt al lacului, unde

se instalaseră pe vară. Când se epuizau pășunile sau se plictiseau de peisaj, smulgeau din pământ bețele care le susțineau acoperișul, rulau pânza corturilor și plecau în căutarea altor locuri. Dacă aș fi putut petrece un timp cu ei poate că s-ar fi obișnuit cu prezența mea și a aparatului de fotografiat. Voiam să-i surprind în treburile lor de zi cu zi, idee care i-a îngrozit pe socrii mei, căci umblau tot felul de povești înfricoșătoare despre moravurile acestor triburi peste care lucrarea răbdătoare a misionarilor abia de lăsase o spoială.

Bunica Paulina nu a venit să mă viziteze în vara aceea, cum promisese. Călătoria cu trenul sau cu vaporul era suportabilă, dar câteva zile într-o căruță trasă de boi de la port și până la Caleufu au făcut-o să se teamă. Scrisorile ei săptămânale erau principalul meu contact cu lumea exterioară; pe măsură ce săptămânile treceau, creștea și dorul meu. Mi s-a schimbat dispoziția, am devenit posacă, eram mai tăcută ca de obicei, târând după mine frustrarea ca o lungă trenă de rochie de mireasă. Singurătatea m-a apropiat de soacră-mea, femeie blândă și discretă, total dependentă de soț, fără idei proprii, incapabilă să se descurce în cea mai mărunță treabă, dar care compensa toate astea printr-o nesfârșită bunătate. Furiile mele tăcute se topeau cu totul în prezența ei, dona Elvira avea darul de a mă echilibra și de a-mi potoli neliniștea care ajungea să mă înăbușe.

În vara aceea am fost ocupați cu recolta, cu animalele proaspăt fătate și cu facerea conservelor; soarele apunea la nouă seara și zilele parcă nu se mai sfârșeau. Casa construită de socru-meu pentru Diego și pentru mine era de-acum gata, solidă, răcoroasă, frumoasă, înconjurată de jur împrejur de o prispă acoperită, mirosind a pământ proaspăt, lemn recent tăiat și busuioc, pe care țăranii îl plantaseră de-a lungul zidurilor pentru a alunga ghinionul și farmecele. Socrii ne-au dat ceva mobilă veche de câteva generații, restul l-a cumpărat Diego din sat fără a-mi cere părerea, în loc de patul cel larg în care dormisem până atunci a cumpărat două paturi înguste de bronz și le-a așezat despărțite de o măsuță. După prânz familia se închidea în odăile ei până la cinci după masă în siesta obligatorie, căci se credea că arșița împiedică digestia. Diego se trântea în hamac sub umbrar să fumeze și-apoi se ducea să înoate în râu; îi plăcea să meargă singur și în puținele dați când am vrut să vin și eu s-a supărat, așa că nu am insistat. Dat fiind că nu petreceam împreună orele de siestă în intimitatea dormitorului, eu le destinam lecturii sau lucrului în micul meu laborator fotografic, pentru că mi-a fost imposibil să mă obișnuiesc să dorm la mijlocul zilei. Diego nu-mi cerea nimic, nu mă întreba nimic, abia dacă arăta un minim interes, dictat de buna creștere, pentru ce făceam sau ce simțeam, nu se impacienta nicicum de dispoziția mea schimbătoare, de coșmarurile mele care reveniseră și se îndesiseră, sau de tăcerile mele încăpățănate. Treceau zile întregi în care nu schimbam niciun cuvânt și el părea să nu-și dea seama. Mă închideam în mutism ca într-o armură, numărând orele ca să văd până unde puteam ajunge așa, dar în cele din urmă tot eu cedam pentru că tăcerea mă apăsa mult mai mult decât pe el. Înainte, când împărțeam același pat, mă apropiam de el prefăcându-mă adormită, mă lipeam de spatele lui și îi înlănțuiam picioarele cu ale mele, în felul acesta treceam uneori peste prăpastia care se căsca inexorabil între noi. În rarele îmbrățișări nu mai căutam plăcerea, nu știam că putea fi posibilă, ci alinare și tovarășie. Iluzia că l-aș fi recucerit dura câteva ceasuri, apoi venea o nouă

zi și totul era ca înainte. Când ne-am mutat în casă nouă chiar și intimitatea aceea precară a dispărut, distanța dintre cele două paturi era mai mare și mai ostilă decât apele involburate ale râului. Uneori totuși, când mă trezeam țipând urmărită de copiii cu pijamale negre din vis, el se ridica din pat, venea și mă îmbrățișa cu putere până mă linișteam; poate că astea au fost singurele apropieri spontane dintre noi. Îl îngrijorau coșmarurile mele, credea că puteau degenera în demență, de aceea a procurat un flacon cu opiu și îmi dădea din când în când câteva picături în suc de portocale, ca să dorm visând frumos. Cu excepția activităților comune cu restul familiei, Diego și cu mine petreceam foarte puțin timp împreună. El pleca des în excursie trecând munții în Patagonia argentiniană, sau pleca în sat să cumpere provizii, uneori era plecat două-trei zile fără nicio explicație și eu mă dădeam de ceasul morții gândindu-mă la vreun accident, dar Eduardo mă liniștea cu argumentul că frate-său fusese întotdeauna așa, un singuratic crescut în măreția acestei naturi sălbatice, obișnuit să tacă, de mic a avut nevoie de spații largi, avea suflet de vagabond și dacă nu s-ar fi născut în familia aceasta atât de legată ar fi fost poate marinar. Eram căsătoriti de un an și mă simțeam vinovată, nu numai că nu fusesem în stare să-i fac un copil, dar nici nu reușisem să-l fac să-mi poarte vreun interes, nu zic dragoste: ceva esențial lipsea feminității mele. Presupuneam că mă alesese pentru că eram la vârsta măritişului, la presiunea părinților a trebuit să-și caute nevastă; eu am fost prima, poate singura, care i-a apărut în față. Diego nu mă iubea. Am știut-o de la bun început, dar cu aroganța primului amor și a celor nouăsprezece ani ai mei nu mi s-a părut o piedică de netrecut, am crezut că-l voi seduce prin tenacitate, virtute și cochetărie, exact ca în poveștile romantice. Zbuciumată să aflu ce nu era în regulă cu mine, am cheltuit ore și ore făcându-mi autoportretul, ba în fața unei oglinzi mari pe care am adus-o în atelier, ba așezându-mă în fața aparatului. Mi-am făcut sute de fotografii, în unele sunt îmbrăcată, în altele goală, m-am cercetat pe toate fețele și singurul lucru pe care l-am descoperit a fost o tristețe crepusculară.

Din fotoliul ei de bolnavă dona Elvira observa viața familiei fără să-i scape nimic și și-a dat seama de absențele îndelungate ale lui Diego și de dezolarea mea, le-a pus cap la cap și a ajuns la anumite concluzii. Delicatețea ei plus obiceiul atât de chilian de a nu vorbi despre sentimente o împiedicau să atace problema direct, dar în multele ore pe care le-am petrecut împreună doar noi două s-a produs treptat o apropiere intimă, am ajuns să fim ca mamă și fiică. Astfel că, puțin câte puțin și discret, mi-a povestit dificultățile pe care le-a avut la început cu soțul ei. Se căsătorise de foarte tânără și primul copil l-a avut de-abia după cinci ani, după mai multe pierderi de sarcină care i-au frânt sufletul și trupul. Pe atunci lui Sebastian Domínguez îi lipseau maturitatea și simțul răspunderii trebuincioase într-o căsătorie, era impetuos, chefliu și libidinos — evident, ea nu a folosit acest cuvânt, cred că nici nu-l cunoștea. Dona Elvira se simțea izolată, atât de departe de familie, singură și speriată, convinsă că această căsnicie fusese o uriașă greșală din care nu va scăpa decât prin moarte. „Dar Dumnezeu mi-a auzit rugămințile, l-am avut pe Eduardo și de la o zi la alta Sebastian s-a schimbat complet; nu există tată și soț mai bun ca el, avem mai bine de treizeci de ani împreună și în fiecare zi mulțumesc cerului pentru fericirea pe

care o împărtășim. Trebuie să te rogi, fata mea, asta ajută mult", m-a sfătuit. M-am rugat, dar pesemne fără intensitatea și perseverența cuvenite, căci nu s-a schimbat nimic.

Bănuielile au început cu luni înainte, dar le-am îndepărtat scârbită de mine însămi: dacă le-aș fi acceptat ar fi însemnat să scot la lumină ceva rău din propria mea fire. Îmi tot repetam că astfel de idei nu puteau fi decât ale diavolului, făcând rădăcini și crescând ca niște tumori mortale în creierul meu, idei pe care trebuia să le combat fără milă, dar ranchiuna care mă zgândărea a fost mai puternică decât scopurile mele nobile. Mai întâi au fost fotografiile de familie pe care i le arătasem lui Ivan Radovic. Ceea ce nu a fost vizibil la prima vedere — din obișnuința de a vedea doar ce vrem să vedem, cum spunea maestrul Juan Ribero — a apărut reflectat în alb și negru pe hârtie. Limbajul fără echivoc al corpului, al gesturilor, al privirilor a început să apară limpede. După primele suspiciuni am recurs tot mai des la fotografie; sub pretextul că făceam un album pentru dona Elvira luam mai tot timpul instantanee ale familiei, pe care le developam apoi în intimitatea atelierului și le studiam cu o atenție perversă. Astfel am ajuns să posed o colecție mizerabilă de dovezi minuscule, unele atât de subtile încât numai eu, otrăvită de ciudă, le puteam percepe. Cu aparatul în fața figurii, ca o mască menită să mă facă invizibilă, puteam surprinde scena păstrând în același timp o distanță glacială. Spre finele lui aprilie, când căldura s-a mai domolit, norii au încununat piscurile vulcanilor și natura a prins a se pregăti de toamnă, semnele revelate în fotografii mi s-au părut suficiente și am inițiat odioasa sarcină de a-l urmări pe Diego la fel ca oricare femeie geloasă. Când am devenit conștientă în cele din urmă de gheara care mă strângea de gât și am putut să o numesc cu numele pe care îl poartă în dicționar, am simțit că mă afund într-o mlaștină. Gelozie. Cine nu a simțit-o nu poate ști cât doare și nici imagina nebuniile care se fac în numele ei. În cei treizeci de ani ai mei am simțit-o doar atunci, dar arsura a fost atât de brutală că cicatricele nu au dispărut și sper să nici nu treacă vreodată, ca un memento pentru a o evita pe viitor. Diego nu era al meu — nimeni nu poate aparține vreodată altuia —, iar faptul că eram soția lui nu-mi dădea vreun drept asupra lui sau a sentimentelor sale, dragostea este un contract liber care începe printr-o scânteie și se poate sfârși tot așa. Este amenințată de mii de pericole, dacă cuplul o apără se poate salva, crește precum un pom, produce fructe și umbră, dar asta numai dacă participă amândoi. Diego nu a făcut-o niciodată, legătura noastră era condamnată de la bun început. Acum înțeleg, dar atunci eram orbită, mai întâi de furie, apoi de mâhnire.

Spionându-l cu ochii pe ceas am început să constat că absențele soțului meu nu coincideau cu explicațiile pe care le dădea. Când cică se ducea cu Eduardo la vânătoare se întorcea cu multe ceasuri înainte sau după fratele lui; când ceilalți bărbați ai casei se duceau la fabrica de cherestea sau să însemne vitele, el apărea pe neașteptate în curte iar mai târziu, când deschideam subiectul la masă, rezulta că nu fusese deloc cu ei în ziua aceea; când se ducea să cumpere ceva din târg venea de obicei cu mâna goală, teoretic nu găsisese ceea ce căutase, deși era ceva banal, un topor sau un ferăstrău, în multe ceasuri în care familia se găsea împreună evita cu orice preț conversațiile, organiza în schimb partidele de cărți sau îi cerea Susanei să cânte. Iar dacă aceasta avea una din migrenele ei obișnuite, se

plictisea repede și o ștergea călare cu pușca pe umăr. Nu-l puteam urma în aceste plimbări fără să trec neobservată sau să provoc bănuielile celorlalți, dar rămâneam trează și îl observam când era aproape de mine. Astfel am observat că uneori se scula în toiul nopții și nu se ducea la bucătărie să mănânce ceva, cum credeam, ci se îmbrăca, ieșea în curte și dispărea pentru o oră sau două, după care se întorcea tiptil în pat. A-l urmări pe timp de noapte era mai ușor decât la lumina zilei, când ne priveau o duzină de ochi, totul era să rămân trează evitând să beau vin la cină și picăturile de opiu înainte de culcare, într-o noapte de la jumătatea lunii mai am prins de veste când se strecura din pat și la lumina scăzută a candeliei care ardea tot timpul în fața crucii, am văzut că își puneă pantalonii și cizmele, își lua cămașa și haina și pleca. Am așteptat câteva clipe, apoi m-am ridicat și eu și l-am urmărit în timp ce inima stătea să-mi iasă din piept. Nu îl vedeam prea bine în casa cufundată în întuneric, dar când a ieșit în curte silueta lui s-a desenat limpede în razele lunii, care în răstimpuri se arăta întreagă pe cer. Era destul de înnorat, așa că luna mai era și acoperită și întunericul total. Am auzit câinii lătrând și m-am temut să nu se apropie și să-mi trădeze prezența, dar nu au venit, asta însemna că Diego îi legase din timp. Bărbatul meu a înconjurat toată casa și s-a îndreptat rapid spre unul dintre grajduri, acela în care erau caii de călărie ai familiei, care nu se foloseau la muncile câmpului, a tras zăvorul și a intrat. Am așteptat la adăpostul unui ulm din apropierea grajdurilor pentru cai, desculță, doar în cămașa subțire de noapte, neîndrăznind să mă mișc, sigură că Diego urma să apară călare și nu-l voi putea urmări mai departe. A trecut un timp care mi s-a părut foarte lung în care nu s-a întâmplat nimic. Deodată am zărit o luminiță prin ușa deschisă, poate o lumânare sau o lămpiță. Îmi clănțăneau dinții și tremuram ca varga de frig și de frică. Eram gata să mă dau bătută și să mă întorc în pat când am văzut altă siluetă ce se apropia de grajd din partea de răsărit — era evident că nu venea din casa mare — și intra la rândul ei, închizând ușa. Am lăsat să trecă aproape un sfert de ceas până m-am hotărât, după care m-am forțat să fac câțiva pași, eram înțepenită de frig, de-abia mă mișcăm. M-am apropiat de grajd înfricoșată, nu știam cum va reacționa Diego dacă ar fi descoperit că îl spionez, dar nu eram în stare să renunț. Am împins ușurel ușa care s-a deschis, zăvorul era pe dinafară, nu se închidea pe dinăuntru, și m-am strecurat ca un hoț de partea cealaltă. Era întuneric, dar în fundlicărea o lumină și am pășit spre ea mergând pe vârfuri, aproape că nici nu respiram, precauții inutile, căci paiele îmi amortizau pașii și câțiva cai erau treji, îi auzeam mișcându-se și fornăind în iesle.

La lumina slabă a unui felinar atârnat de o grindă și legănat de briza care se strecura printre scânduri, i-am văzut. Puseseră niște pături pe un braț de paie, făcând un fel de cuib, în care ea era întinsă pe spate, îmbrăcată cu un palton gros neînchis sub care era goală. Avea brațele și picioarele desfăcute, capul înclinat pe un umăr, pletele negre îi acopereau fața și pielea avea strălucirea lemnului blond în lumina portocalie a felinarului. Diego, doar cu cămașa pe umeri, era ingenuncheat în fața ei și îi lingea sexul. Era atâta abandon în atitudinea Susanei și atâta pasiune reținută în gesturile lui Diego, că am înțeles într-o clipă cât de departe eram eu de toate astea. De fapt nici nu existam, nu existau nici Eduardo și nici cei trei copii, nimeni, doar ei doi iubindu-se în mod inevitabil. Niciodată soțul meu nu mă

mângâiasă așa. Era lesne de văzut că ei o făcuseră de mii de ori, că se iubeau de ani de zile; am priceput în sfârșit că Diego se căsătorise cu mine pentru că avea nevoie de un paravan pentru amorul cu Susana. Într-o clipită, piesele acestui dureros puzzle s-au așezat la locul lor, mi-am putut explica indiferența lui față de mine, absențele care coincideau cu migrenele Susanei, relația încordată cu fratele lui, Eduardo, felul ascuns în care se comporta cu restul familiei și modul în care se aranja să fie mereu pe lângă ea, atingând-o, ba picior lângă picior, ba o mână pe cotul sau pe umărul ei, câteodată, ca din întâmplare, pe scobitura spatelui sau pe gât, semne de neconfundat pe care fotografiile mi le arătaseră. Mi-am adus aminte cât îi iubea Diego pe copii și am speculat că poate nu erau nepoții, ci propriii lui copii, toți trei cu ochi albaștri, marca neamului Domínguez. Am rămas nemișcată, înghețând puțin câte puțin, în timp ce ei făceau dragoste voluptuos, savurând fiecare atingere, fiecare geamăt, fără grabă, de parcă aveau toată viața înaintea. Nu păreau doi amanți care se întâlnesc grăbit și pe ascuns, ci un cuplu de proaspăt căsătoriți în cea de a doua săptămână din luna de miere, când pasiunea mai e intactă, dar deja există încrederea și cunoașterea reciprocă a cărnii. Eu nu trăisem totuși asemenea intimitate cu soțul meu și nu fusesem în stare s-o plăsmuiesc nici măcar în fanteziile mele cele mai îndrăznețe. Limba lui Diego străbătea interiorul pulpelor Susanei, de la genunchi în sus, oprindu-se între picioare și coborând iar, în timp ce mâinile îi cuprindeau talia și ajungeau să-i frământă sânii rotunzi și opulenți, jucându-se cu mameloanele întărite și strălucitoare ca boabele de strugure. Trupul Susanei, moale și suav, se cutremura și se unduia, era un pește în apă, capul se zbuciuma dintr-o parte în alta de plăcerea intensă, părul se revărsa tot timpul pe obraz, buzele desfăcute lăsau să scape un geamăt prelung, mâinile îl căutau pe Diego pentru a-l conduce prin frumoasa topografie a corpului ei, până când limba lui a făcut-o să atingă desfătarea. Susana și-a arcuit spatele de plăcerea care o lovise ca un fulger și a scos un țipăt răgușit pe care el l-a sufocat lipindu-și gura de a ei. Apoi a ținut-o în brațe, legănând-o și alintând-o ca pe o pisică, șoptindu-i la ureche o litanie de cuvinte secrete, cu o delicatețe și o tandrețe pe care nu le credeam cu putință la el. La un moment dat, ea s-a așezat pe culcușul de paie, și-a scos paltonul și a început să-l sărute, întâi pe frunte, apoi pe pleoape, pe tâmplă și pe gură îndelung, limba ei a explorat jucăușă urechile lui Diego, a sărit peste mărul lui Adam, a atins gâtul, dinții i-au ronțăit sfârcurile virile, degetele s-au încurcat în părul de pe piept. A fost rândul lui să se abandoneze pe de-a-ntregul mângâierilor, s-a culcat cu fața în jos pe pături și ea s-a așezat călare peste el, mușcându-i ceafa și gâtul, sărutându-i umerii ca în joacă, coborând spre fese, explorând, mirosind, gustând și lăsând o dâră de salivă în urma ei. Diego s-a întors și gura ei a pus stăpânire pe membrul ridicat și pulsatil într-o interminabilă lucrare de plăcere a intimității celei mai ascunse, până ce el nu a mai rezistat și s-a aruncat peste ea, pătrunzând-o, și s-au prăbușit ca doi dușmani într-o luptă de brațe și picioare înlănțuite și sărutări și gâfâieli și suspine și expresii de amor pe care nu le auzisem niciodată. Apoi au dormitat într-o îmbrățișare caldă, acoperiți cu paturile și cu paltonul Susanei, ca doi copilași nevinovați. Am ieșit în tăcere și m-am îndreptat către casă, în timp ce frigul glacial al nopții se înstăpânea inexorabil peste sufletul meu.

În fața mea se deschisese o prăpastie, am simțit amețeala care voia să mă târască în fundul ei, tentația de a sări și a mă pierde în adâncul suferinței și al terorii. Trădarea lui Diego și teama de viitor m-au lăsat plutind fără sprijin, pierdută și nemângâiată; furia care mă cuprinsese la început nu a ținut mult, imediat m-a învins o senzație de moarte, de doliu absolut, îmi încredinșasem viața lui Diego, mă încrezusem în protecția soțului meu, crezusem cu totul în cuvintele rituale ale căsătoriei: eram uniți până la moarte. Nu exista scăpare. Scena din grajd mi-a pus în fața ochilor o realitate pe care o percepeam de o bună bucată de vreme, dar pe care refuzam să o înfrunt. Primul impuls a fost să fug la casa mare, să mă protejesc în fața ei și să urlu ca o dementă, să trezesc familia, țăranii, câinii și să-i pun martori ai adulterului și incestului. Cu toate astea, timiditatea mi-a fost mai mare decât disperarea, m-am târât mută în întuneric până în camera pe care o împărțeam cu Diego și m-am așezat pe pat dârdâind în timp ce lacrimile mi se prelingeau pe obraji și-mi udau pieptul și cămașa. În minutele sau orele care au urmat am avut timp să mă gândesc la cele petrecute și să-mi accept neputința. Nu era vorba de o aventură carnală, ceea ce îi unea pe Diego și pe Susana era o dragoste dovedită, dispusă să riște orice și să treacă peste orice obstacol, precum un râu de lavă arzândă. Nici Eduardo nici eu nu contam deloc, eram cantitate neglijabilă, abia niște găze în imensitatea aventurii pasionale a celor doi. Trebuia să-i spun cumnatului meu înaintea tuturor, mi-am zis, dar imaginându-mi lovitura de secure care ar fi căzut după o astfel de mărturisire în viața omului acesta bun mi-am dat seama că nu aveam curaj, într-o bună zi Eduardo va descoperi singur adevărul sau, dacă are noroc, nu va ști niciodată. Poate că bănuia, ca și mine, dar nu dorea o confirmare ca să mențină echilibrul fragil al iluziilor sale; erau trei copii la mijloc, dragostea lui pentru Susana și coeziunea de monolit a clanului familial.

La un moment dat Diego s-a întors, cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă. La lumina candeliei m-a văzut cum stăteam pe marginea patului, umflată de plâns și fără să fiu în stare să scot un cuvânt, și a crezut că avusesem iarăși un coșmar. S-a așezat lângă mine și a încercat să mă tragă spre pieptul lui, cum făcea în asemenea cazuri, dar eu m-am tras înapoi într-un gest instinctiv și pesemne că aveam o expresie teribilă pe chip, care l-a făcut să se oprească imediat. Am rămas privind-ne, el mirat, eu detestându-l, până când adevărul s-a instalat între cele două paturi, iremediabil și periculos ca un balaur.

— Ce facem acum? a fost singurul lucru pe care am putut să-l rostesc cu greu.

Nu a încercat să nege sau să se justifice, m-a sfidat cu priviri de oțel, gata să-și apere dragostea indiferent cum, chiar dacă trebuia să mă omoare, și-atunci stăvilăru de orgoliu, educație și bune maniere care mă susținuse în timpul acestor luni de frustrare s-a făcut țândări și reproșurile tăcute s-au transformat într-o avalanșă de incriminări interminabile, pe care el le-a încasat impasibil și tăcut, atent însă la fiecare cuvânt. L-am acuzat de tot ce mi-a trecut prin minte și la urmă l-am implorat să reflecteze, i-am spus că eram gata să iert și să uit, să plecăm departe, unde nu ne cunoștea nimeni, să o luăm de la început. Când mi s-au terminat cuvintele și lacrimile se luminase de-a binelea. Diego a străbătut distanța dintre paturile noastre, s-a

așezat lângă mine, mi-a luat mâinile în ale lui și mi-a explicat, calm și serios, că o iubea pe Susana de mulți ani și că dragostea aceasta era lucrul cel mai important din viața lui, mai important decât onoarea, restul familiei și izbăvirea sufletului; putea promite că se desparte de ea ca să mă liniștească, mi-a spus, dar ar fi o promisiune falsă. A adăugat că încercase s-o facă atunci când a plecat în Europa, ca să fie departe de ea timp de șase luni, dar nu reușise. A ajuns chiar să se însoare cu mine pentru a vedea dacă ajungea astfel să rupă relația teribilă cu cumnata lui, dar căsătoria, departe de a-l ajuta în hotărârea de a se depărta de ea, ușurase lucrurile, diminuând suspiciunile lui Eduardo și ale familiei. Era totuși mulțumit că în cele din urmă descoperisem adevărul pentru că îl durea să mă înșele; nu-mi putea reproșa nimic, m-a asigurat, eram o soție foarte bună și îi părea tare rău că nu-mi putea da dragostea pe care o meritam. Se simțea mizerabil de câte ori o ștergea de lângă mine ca să fie cu Susana, ce ușurare că nu mai trebuie să mă mintă. Acum treaba era limpede.

— Și Eduardo nu contează în povestea asta? l-am întrebat.

— Ce se petrece între el și Susana e treaba lor. Ce e de hotărât acum este relația noastră.

— Deja ai hotărât-o, Diego. Nu mai am ce face aici, am să mă întorc acasă.

— Asta e casa ta acum, suntem căsătoriți, Aurora. Ce a unit Dumnezeu nu se poate desface.

— Tu ești cel care a încălcat mai multe porunci divine, l-am lămurit.

— Am putea trăi ca doi frați. N-o să-ți lipsească nimic, am să te respect întotdeauna, vei avea protecție și libertate ca să te dedici fotografiei sau ce vrei tu. Tot ce-ți cer e să nu faci scandal.

— Nu-mi mai poți cere nimic, Diego.

— Nu ți-o cer pentru mine. Am coaja tare și pot face față ca un bărbat. Ți-o cer pentru mama. Nu ar rezista...

Așa că am rămas pentru dona Elvira. Habar nu am cum am putut să mă îmbrac, să-mi dau cu apă pe față, să mă pieptăn, să beau o cafea și să ies din casă după treburile mele de zi cu zi. Habar nu am cum am dat ochii cu Susana la prânz și ce explicație am dat socrilor mei pentru ochii mei umflați. Ziua aceea a fost cea mai grea, mă simțeam ca bătută și eram zăpăcită, gata să izbucnesc în plâns la prima întrebare. Noaptea am avut febră și m-au durut oasele, dar în ziua următoare eram mai liniștită, am înșeuat calul și am pornit spre munți. A început să plouă și am continuat la trap până ce biata iapă n-a mai putut, atunci m-am dat jos și mi-am deschis drumul prin vegetație și noroi, alunecând și căzând pe sub copaci, ridicându-mă iar și iar, strigând cât mă ținea gura, udă până la piele. Poncho-ul ud flească era prea greu, l-am scos de pe mine și l-am aruncat pe jos, am continuat să dărdăi pe dinafară și să ard pe dinăuntru. M-am întors la asfințit, fără voce și cu temperatură, am băut un ceai fierbinte și m-am băgat în pat. De restul nu prea-mi amintesc, pentru că în săptămânile care au urmat am fost prea ocupată să mă lupt cu moartea și nu am avut nici timp nici putere să mă gândesc la tragedia Măria jului meu. Noaptea pe care am petrecut-o desculță și pe jumătate goală în grajd și galopul prin ploaie au produs o pneumonie care mai avea puțin și mă termina. M-au dus într-o căruță la spitalul nemților, unde am încăput pe mâinile unei infirmiere

teutone cu cozi blonde a cărei tenacitate mi-a salvat viața. Valkiria aceea nobilă era în stare să mă ridice ca pe un bebeluș cu brațele ei puternice de tăietor de lemne și să-mi dea cu lingurița supă de găină cu o răbdare de doică.

La începutul lunii iulie, când iarna se instalase de-a binelea și peisajul era o apăsătoare de sus până jos — râurile devenite torente, inundații, bălți de noroi, ploi interminabile — Diego a venit împreună cu doi țărani să mă ia de la spital. M-au adus înapoi la Caleufu împachetată în păături și blănuri. Instalaseră un coviltir de pânză ceruită, un pat, chiar și un braseru aprins contra umezelii. Transpirând sub toate astea am făcut drumul spre casă, în timp ce Diego călărea alături. Roțile s-au înămolit nu o dată; boii nu aveau destulă putere să tragă căruța, oamenii au trebuit să așeze scânduri pe noroi și să împingă. Nu am schimbat nici o vorbă cu Diego cât a fost ziua de lungă. La Caleufu dona Elvira a ieșit să mă primească plângând de bucurie, nervoasă, zorind slujnicele să aibă grijă cu braseru-urile, cu sticlele cu apă caldă și supa cu sânge de vițel menită să-mi readucă sângele în obraji și pofta de viață. Se rugase atât de mult pentru mine că Dumnezeu se milostivise, mi-a spus. Pretextând că eram încă slăbită, am rugat-o să mă lase să dorm în casa mare și m-a instalat într-o odaie alături de a ei. Pentru prima dată în viață am avut parte de îngrijiri de mamă. Bunică-mea Paulina del Valle, care mă iubea atât de mult și care făcuse atât de mult pentru mine, nu era darnică cu manifestările duioase, deși în fond era o sentimentală. Spunea că duioșia, acest amestec dulceag de afecțiune și milă pe care calendarele îl reprezintă în poze cu mame extaziate lângă leagănul bebelușilor, era acceptabilă când era vorba de animale fără apărare, de exemplu niște pui de mătă proaspăt fătați, dar era o tâmpenie aplicată la ființe omenști, în relația noastră a existat mereu un ton ironic și cinic; ne atingeam rar, cu excepția nopților dormite împreună din copilăria mea, și în general ne tratam cu o anumită bruschete care ne convenea amândurora. Eu recurgeam la o duioșie glumeată când voiam să obțin ceva, și reușeam negreșit, căci prodigioasa mea bunică se muia repede, mai curând pentru a scăpa de demonstrațiile mele de afecțiune decât din slăbiciune de caracter. Pe de altă parte, dona Elvira era un om simplu pe care un sarcasm precum acelea pe care le schimbam cu bunica ar fi jignit-o. Era afectuoasă în mod natural, mă lua de mână, mă săruta, mă îmbrățișa, îi plăcea să-mi perie părul, îmi administra personal tonicele de măduvă și untură de peste, îmi puneă prișnițe cu camfor împotriva tusei și mă făcea să transpir frecționându-mă cu ulei de eucalipt și învelindu-mă în păături calde. Avea grijă să mă țină bine și să mă odihnesc, seara îmi dădea picăturile de opiu și rămânea lângă mine spunând rugăciuni până adormeam, în fiecare dimineață mă întreba dacă avusesem coșmaruri și mă ruga să i le descriu amănunțit, „pentru că dacă vorbim de lucrurile astea frica dispare”, așa spunea. Nu era sănătoasă, nu știu de unde avea putere să mă îngrijească și să stea cu mine, în timp ce eu mă prefăceam mai slabă decât eram pentru a prelungi această stare idilică cu soacră-mea. „Fă-te repede bine, fata mea, bărbatul tău are nevoie de tine lângă el”, îmi spunea preocupată, deși Diego îi repeta că era de acord să trec iarna în casa mare. Săptămânile acelea petrecute sub acoperișul ei în convalescența mea după pneumonie au fost o experiență ciudată. Soacra mea mi-a oferit îngrijirea și afecțiunea pe care nu

le-aș fi avut niciodată din partea lui Diego. Dragostea ei blândă și fără condiții a acționat ca un balsam și, încet-încet, m-am vindecat de dorința de a muri și de ranchiuna pe care o simțeam pentru soțul meu. Am înțeles sentimentele lui Diego și ale Susanei și fatalitatea inexorabilă a celor petrecute; patima lor era pesemne o forță telurică, un cutremur care îi târâse fără drum de întoarcere. Mi-am imaginat cum luptaseră împotriva atracției aceleia înainte de a se lăsa pradă ei, câte tabu-uri au trebuit să învingă pentru a fi împreună, cât de teribil era chinul fiecărei zile de a se preface față de ceilalți că au o relație frățească în timp ce ardeau de dorință. Am renunțat să mă întreb cum de era cu puțință să nu-și fi putut înfrânge poftele, cum fusese posibil ca egoismul lor să nu-i lase să vadă dezastrul pe care îl puteau provoca ființelor dragi; ghicisem cât de sfâșiați erau la rândul lor. Îl iubisem pe Diego la disperare, puteam înțelege ce simțea pentru el Susana, dar eu aș fi acționat ca ea în aceleași condiții? Presupuneam că nu, dar nu puteam fi sigură. Deși impresia eșecului era intactă, m-am putut desprinde de ură, lua distanță și mă pune în pielea celorlalți protagoniști ai acestei nenorociri; mi-a fost mai milă de Eduardo decât de mine, avea trei copii și era îndrăgostit de soția lui, pentru el drama incestuoasei infidelități era mai mare decât pentru mine. Și pentru cumnatul meu trebuia să păstrez tăcerea, dar secretul nu mă mai apăsa ca o piatra de moară de gât, pentru că sila de Diego s-a atenuat, spălată de mâinile donei Elvira. Recunoștința pentru femeia asta s-a adăugat respectului și afecțiunii pe care le aveam de la început pentru ea; m-am lipit de ea ca un câțel pechinez, aveam nevoie de prezența ei, de glasul ei, de buzele ei pe fruntea mea. Mă simțeam obligată să o apăr de cataclismul care se producea în sânul familiei; eram dispusă să rămân la Caleufu ascunzându-mi umilința de nevastă respinsă, căci dacă plecam și ea descoperea adevărul ar fi murit de durere și rușine. Existența ei se învârtea în jurul familiei, a nevoilor fiecărei persoane care locuia între pereții casei, acesta era tot universul ei. Înțelegerea mea cu Diego a fost ca eu să-mi joc rolul cât trăiește dona Elvira, după care eram liberă, mă lăsa să plec și nu mai lua legătura cu mine. Trebuia să suport condiția infamantă pentru mulți de „femeie despărțită” și nu mai puteam să mă mărit, dar măcar nu mai trebuia să trăiesc lângă un bărbat care nu mă iubea.

La jumătatea lui septembrie, când deja nu mai aveam pretexte să rămân în casa socrilor și venise momentul să mă întorc la Diego, a sosit telegrama lui Ivan Radovic. În două rânduri doctorul mă informa că trebuia să mă întorc la Santiago pentru că bunicii i se apropia sfârșitul. Așteptam vestea de câteva luni, dar când am primit telegrama surprinderea și durerea m-au lovit în moalele capului, ca o măciucă. Bunica era nemuritoare. Nu o vedeam ca pe bătrânica cheală și fragilă care ajunsese să fie, ci ca pe amazoana cu două peruci, pofticioasă și vicleană care fusese cu ani în urmă. Dona Elvira m-a îmbrățișat și mi-a spus să nu mă simt singură, de-acum aveam o altă familie, țineam de Caleufu, iar ea va încerca să aibă grijă de mine și să mă protejeze așa cum înainte o făcuse Paulina del Valle. M-a ajutat să-mi fac cele două valize, mi-a atârnat iarăși scapularul cu Sfânta Inimă a lui Isus la gât și m-a copleșit cu mii de sfaturi; pentru ea, Santiago era un lăcaș de perdiție iar călătoria o aventură nespus de periculoasă. Era timpul de a reîncepe lucrul la fabrica de cherestea, după lunga paralizie a iernii, ceea ce a fost pretextul pentru ca Diego să nu mă conducă la

Santiago, deși maică-sa insistase. Cel care m-a dus până la vapor a fost Eduardo. În pragul ușii casei mari de la Caleufu, făcându-mi la revedere cu mână, erau toți: Diego, socrii mei, Adela, Susana, copiii și câțiva țărani. Nu știam că nu-i voi mai revedea niciodată.

Înainte de plecare mi-am verificat laboratorul în care nu mai pusesem piciorul din noaptea funestă din grajd, și am constatat că cineva sustrăsese fotografiile în care apăreau Diego și Susana, dar pentru că în mod cert ignora procesul dezvoltării nu căutase și negativele. Nu-mi foloseau la nimic aceste dovezi meschine, așa că le-am distrus. Am luat cu mine negativele cu indienii, cu oamenii de pe moșie și cu restul familiei, pentru că nu știam cât voi lipsi și nu voiam să se strice. Drumul cu Eduardo l-am făcut călare, cu bagajele încărcate pe un catâr, oprindu-ne pe la ferme să mâncăm și să ne odihnim. Cumnatul meu semăna cu un urs, dar avea același caracter blând al maică-sii, aceeași ingenuitate aproape copilărească. Pe drum am stat de vorbă între patru ochi, cum nu o făcusem niciodată înainte. Mi-a mărturisit că încă din copilărie scria poezii, „cum să nu faci asta dacă trăiești în asemenea frumusețe?” a adăugat arătând spre peisajul de păduri și ape din jurul nostru. Mi-a mai spus că nu avea nici un fel de ambiții, nu era curios să cunoască alte orizonturi, ca Diego, Caleufu îi era de ajuns, în tinerețe, când fusese în Europa, s-a simțit rătăcit și adânc nefericit, nu putea trăi departe de pământul acesta pe care îl iubea. Dumnezeu fusese foarte darnic cu el, îl așezase în mijlocul paradisului terestru, a mai spus. În port ne-am despărțit cu o îmbrățișare strânsă, „Dumnezeu să te ocrotească mereu, Eduardo”, i-am șoptit la ureche. A rămas destul de mirat de formula solemnă.

Frederick Williams mă aștepta în gară și m-a dus imediat în casa din Ejercito Libertador. A fost mirat să mă vadă atât de slabă și explicația mea cum că fusesem foarte bolnavă nu l-a mulțumit, se uita cu coada ochiului la mine și mă tot întreba de Diego, dacă eram fericită, cum era familia socrilor mei și dacă mă adaptam la țară. După ce fusese cel mai frumos din cartierul acesta de mici palate, conacul bunicii devenise la fel de decrepit ca stăpâna sa. Obloanele atârnavă în balamale iar pereții păreau decolorați, grădina era atât de părăsită că primăvara părea că nici nu venise peste ea și era tot scufundată într-o iarnă tristă, înăuntrul jalea era și mai mare: frumoasele saloane de altădată erau aproape goale, dispăruseră mobila, covoarele și tablourile; nu mai rămăsese nici una dintre faimoasele picturi impresioniste care iscaseră atâta scandal în urmă cu câțiva ani. Unchiul Frederick mi-a explicat: pregătindu-se de moarte, bunica donase aproape totul bisericii. „Dar cred că banii sunt intacti, Aurora, continuă să țină socoteala până la ultima para și caietele contabile sub pat”, a adăugat făcându-mi cu ochiul șmecherește. Ea, care intra în biserică doar pentru a fi văzută, care detesta roiul acesta de popi milogi și călugărițe slugarnice care se roteau tot timpul pe lângă restul familiei, lăsase prin testament Bisericii Catolice o sumă considerabilă. Mereu abilă la afaceri, voia să cumpere acum la moarte ceea ce nu-i folosise în viață. Williams o cunoștea pe bunica mai bine decât toți și cred că o iubea tot atât de mult cât o iubeam și eu; în ciuda prezicerilor invidioșilor, nu i-a furat averea și n-a părăsit-o la bătrânețe, dimpotrivă, a apărut interesele familiei ani în șir, a fost un soț demn de ea, era dispus să stea cu ea până la ultima răsufare și, așa cum se va dovedi în anii următori,

să facă și mai multe pentru mine. Paulina era foarte rar lucidă, drogurile împotriva durerilor o plasau într-un limb fără amintiri și fără dorințe, în lunile acestea ajunsese piele și os, nu mai putea mânca și era alimentată cu lapte printr-un tub de cauciuc băgat în nas. Îi rămăseseră câteva smocuri de păr alb în cap și ochii mari și negri ajunseseră două puncte într-o hartă de zbârcituri. M-am aplecat să o sărut, nu m-a recunoscut și și-a întors fața, în schimb căuta prin aer mâna soțului ei și când a găsit-o o expresie de pace i-a luminat chipul.

— Nu suferă, Aurora, îi dăm multă morfină, m-a lămurit unchiul Frederick.

— Pe băieți i-ai anunțat?

— Da, am trimis o telegramă acum două luni, dar nu au răspuns și cred că n-o să ajungă la timp, Paulina nu mai are mult, a spus tulburat.

Așa a fost, Paulina del Valle s-a stins în liniște în ziua următoare. Lângă ea am fost soțul ei, doctorul Radovic, Severo, Nívea și cu mine; fiii au venit mult mai târziu împreună cu avocații ca să se bată pe moștenirea pe care nimeni nu le-o disputa. Doctorul îi scosese tubul prin care era hrănită și Williams îi pusese mânuși, căci avea mâinile reci ca gheața. Buzele deveniseră albăstrii și era foarte palidă, a început să respire tot mai slab, fără panică, iar la un moment dat nu a mai respirat deloc. Radovic i-a luat pulsul, a trecut un minut, poate două, și atunci ne-a anunțat că se stinsese. În încăpere era o liniște dulce, se întâmpla ceva misterios, poate că sufletul bunicii se desprinsese de trup și se rotea precum o pasăre nedumerită, luându-și rămas-bun. Plecarea ei mi-a produs o dezolare uriașă, un sentiment vechi pe care-l cunoșteam, dar nu am știut să-l numesc nici să mi-l explic înainte de a trece doi ani, când misterul trecutului meu s-a lămurit în sfârșit și am înțeles că moartea bunicului meu Tao Chi'en, petrecută cu mult timp în urmă, îmi produsese o tristețe asemănătoare. Rana era acolo, latentă, și se redeschidea acum cu aceeași durere arzătoare. Senzația că am rămas orfană acum, la moartea bunicii, era identică aceleia pe care o avusesem la cinci ani, când Tao Chi'en a dispărut din viața mea. Cred că vechile dureri din copilărie — pierdere după pierdere — ascunse ani în șir în straturile cele mai adânci ale memoriei și-au ridicat amenințătorul cap de Meduză gata să mă devoreze: mama care a murit dându-mi naștere, tata care nu voia să știe de mine, bunica din partea mamei care m-a abandonat fără nici o explicație în mâinile Paulinei del Valle și, mai ales, pierderea bruscă a ființei pe care o iubeam cel mai mult, bunicul Tao Chi'en.

Au trecut nouă ani de la acea zi de septembrie în care s-a stins Paulina del Valle, au rămas în urmă și asta și alte nenorociri; acum pot să-mi amintesc de bunică-mea cu inima ușoară. Ea nu a dispărut în hăul negru al unei morți definitive, cum am crezut la început, o parte din ea a rămas în aceste locuri și e tot timpul în preajma mea, ca și Tao Chi'en, două spirite foarte diferite care mă însoțesc și mă ajută, primul la lucrurile practice ale existenței, al doilea la treburile sentimentale; dar când bunica a încetat să mai respire în patul îngust de soldat în care își petrecuse ultima perioadă a vieții nu bănuiam că va mai reveni vreodată și durerea m-a copleșit. Dacă aș putea să-mi exteriorizez sentimentele poate că aș suferi mai puțin, dar ele mi se împotmolesc undeva înăuntru ca un bloc de gheață și pot trece ani până să se topească. Nu am plâns când a murit. Tăcerea din cameră era ca o

eroare de protocol, căci o femeie care trăise așa cum trăise Paulina del Valle trebuia să moară cântând cu orchestră, ca la operă, dar iată că a plecat în tăcere, singurul lucru discret pe care l-a făcut în toată viața ei. Bărbații au părăsit încăperea și Nívea și cu mine am îmbrăcat-o, cu delicatețe, pentru ultimul drum în rasa de carmelită care stătea de un an în dulap, dar am cedat tentației de a-i pune pe dedesubt cele mai bune dessous-uri franțuzești de mătase vișinie. Ridicând-o, mi-am dat seama cât de ușoară devenise, un schelet fragil și piei atârănânde. În tăcere i-am mulțumit pentru tot ce făcuse pentru mine, i-am spus cuvintele de dragoste pe care nu aș fi îndrăznit să le articulez dacă m-ar fi putut auzi, i-am sărutat mâinile frumoase, pleoapele de țestoasă, fruntea nobilă și i-am cerut iertare pentru toate prostiile mele din copilărie, pentru că ajunseseam atât de târziu să-mi iau rămas-bun, pentru șopârla pe care am scuipat-o mimând un fals acces de tuse și alte trăsniți pe care a trebuit să mi le suporte, în timp ce Nívea profita de ocazie pentru a-și plânge în liniște copiii morți. După ce am îmbrăcat-o pe bunica am stropit-o cu colonia ei de gardenii și am deschis draperiile și ferestrele ca să intre primăvara, așa cum i-ar fi plăcut ei. Nici gând de bocitoare, de cârpe negre și oglinzi acoperite: Paulina del Valle trăise ca o împărăteasă și merita să fie omagiată de lumina de septembrie. A fost și părerea lui Williams, care s-a dus personal la piață și a umplut trăsura cu flori proaspete pentru a împodobi casa.

Când au sosit rudele și prietenii, în doliu și cu batistele în mâini, s-au scandalizat, niciodată nu văzuseră un priveghi scăldat în razele soarelui, cu flori ca la nuntă și fără lacrimi. Au plecat bombănind și uneltind și ani după aceea mai sunt unii care mă arată cu degetul, convinși că m-am bucurat când a murit Paulina del Valle pentru că aveam să mă năpustesc pe moștenire. Cu toate astea nu am moștenit nimic, de asta s-au ocupat rapid fiii ei împreună cu avocații, dar nici nu aveam nevoie căci tata îmi lăsase îndeajuns ca să trăiesc decent și restul l-am câștigat muncind, în ciuda nesfârșitelor sfaturi și lecții ale bunicii nu am reușit să-i dobândesc flerul pentru afaceri; nu voi fi niciodată bogată și mă bucur. Nici Frederick Williams n-a avut a se lupta cu avocații, pentru că banii îl interesau mult mai puțin decât insinuasera gurile rele în toți anii aceia, în plus, soția sa îi dăduse mult cât fusese în viață și el, prevăzător, pusese banii bine. Fiii Paulinei n-au putut dovedi ilegalitatea căsătoriei mamei lor cu fostul majordom și au trebuit să se resemneze să-l lase în pace pe unchiul Frederick, nici pe podgorie n-au putut pune mâna, căci era pe numele lui Severo del Valle, drept care i-au pus pe avocați pe urmele popilor, doar-doar or recupera bunurile însușite pe când o amenințau pe bolnavă cu focurile iadului, dar până acum nimeni nu a câștigat vreun proces împotriva Bisericii Catolice, care îl are pe Dumnezeu de partea sa, toată lumea știe asta. Oricum, erau bani destui, astfel că băieții, mai multe rude, ba chiar și avocații trăiesc și astăzi de pe urma lor.

Singura bucurie a acelor săptămâni deprimante a fost reapariția domnișoarei Matilde Pineda în viața noastră. A citit în ziar că murise Paulina del Valle și s-a înarmat cu curaj pentru a veni în casa de unde fusese dată afară în timpul Revoluției. S-a prezentat cu un buchetel de flori și însoțită de librarul Pedro Tey. Îmbătrânise și la început nu am recunoscut-o, în schimb el era același omuleț chel cu sprâncene groase mefistofelice și ochi arzători.

După cimitir, după slujbele cu cor, rugăciunile și acatistele de rigoare, după ce s-au făcut pomenile și donațiile pe care le indicase bunica, s-a așezat praful peste funeraliile pompoase și Frederick Williams și cu mine ne-am pomenit singuri în casa goală. Ne-am așezat în galeria de sticlă lamentându-ne discret de absența bunicii, căci nu suntem genul plângăcios, și să ne amintim de multele ei aspecte grandioase și puținele ei micimi.

— Ce-ai de gând să faci acum, unchiule Frederick?

— Depinde de dumneata, Aurora.

— De mine?

— N-am putut să nu-mi dau seama că se întâmplă ceva ciudat cu dumneata, mi-a spus în felul acela foarte personal de a întreba.

— Am fost foarte bolnavă și plecarea bunicii m-a întristat mult, unchiule Frederick. Asta e tot, nu e nimic ciudat, te asigur.

— Îmi pare rău că mă subestimezi, Aurora. Ar trebui să fiu idiot sau să te iubesc foarte puțin ca să nu-mi dau seama că ai o stare sufletească specială. Spune-mi despre ce e vorba, poate te ajut.

— Nimeni nu mă poate ajuta, unchiule.

— Hai, pune-mă la încercare...

Și-atunci mi-am dat seama că nu mai aveam pe nimeni pe lume în care să mă încred și că Frederick Williams se dovedise un sfătuitor excelent și singura persoană din familie cu bun-simț. Merita să-i povestesc tragedia mea. M-a ascultat până la capăt foarte atent, fără să mă întrerupă deloc.

— Viața este lungă, Aurora. Acum vezi totul în negru, dar timpul vindecă și șterge aproape totul. Acum mergi ca printr-un tunel, orbește, ți se pare că nu există nicio ieșire, dar îți promit că ea există. Mergi mai departe, copilă.

— Ce-o să se întâmple cu mine, unchiule Frederick?

— Vei avea alte iubiri, poate că vei avea copii sau vei fi cel mai bun fotograf din țara asta.

— Mă simt atât de dezorientată și de singură...

— Nu ești singură, Aurora, sunt alături de dumneata și voi rămâne cât timp vei avea nevoie de mine.

M-a convins că nu trebuia să mă întorc la soțul meu, că puteam găsi o duzină de pretexte pentru a-mi amâna întoarcerea ani la rând, deși era sigur că Diego nu-mi va cere să revin la Caleufu, îi convenea să rămân cât mai departe posibil. Cât despre buna de dona Elvira, nu aveam decât să o consolez cu o corespondență frecventă, era vorba să câștig timp, soacră-mea avea inima slabă și diagnosticul medicilor era că nu va mai trăi mult. Unchiul Frederick m-a asigurat că nu avea nicio grabă să plece din Chile, eu eram singura lui familie, mă iubea ca pe o fiică sau o nepoată.

— Nu ai pe nimeni în Anglia?

— Pe nimeni.

— Știi că circulă tot felul de bârfe, se spune că ești un nobil scăpătat și bunica nu a dezmințit niciodată asta.

— Nimic mai fals, Aurora! a râs el.

— Deci nu ai niciun blazon ascuns pe undeva? am râs la rândul meu.

— Privește, copilă, mi-a răspuns.

Și-a scos haina, și-a deschis cămașa, și-a ridicat tricoul și mi-a arătat spatele. Era brăzdat de niște cicatrice oribile.

— Flagelare. O sută de bice pentru că am furat tutun într-o colonie penitenciară din Australia. Am făcut cinci ani de pușcărie înainte de a reuși să fug cu o plută, în larg m-a cules o corabie-pirat chinezească și m-au pus să muncesc ca sclav, dar când ne-am apropiat de uscat am fugit din nou. Așa am ajuns în California în cele din urmă. Tot ce am din noblețea britanică este accentul, pe care l-am învățat de la un lord adevărat, primul meu stăpân din California. Tot el m-a învățat meseria de majordom. Paulina del Valle m-a angajat în 1870 și de-atunci am fost alături de ea.

— Bunica știa toate astea, unchiule? am întrebat după ce mi-am revenit cât de cât și am prins iar glas.

— Bineînțeles. Pe Paulina o amuza teribil că lumea confunda un fost pușcăriaș cu un aristocrat.

— De ce ai fost condamnat?

— Pentru că am furat un cal când aveam cincisprezece ani. Urmau să mă spânzure, dar am avut noroc, mi-au comutat pedeapsa și am ajuns în Australia. Nu-ți face griji, Aurora, n-am mai furat nici un cent de atunci, loviturile de bici m-au vindecat de acest viciu, nu și plăcerea fumatului — a răs iarăși.

Așa că am rămas împreună. Fiii Paulinei au vândut conacul din Ejercito Libertador, care acum adăpostește o școală de fete, și au scos la mezat puținele lucruri rămase. Am salvat patul mitologic sustrăgându-l înainte de sosirea moștenitorilor și ascunzându-l demontat într-un depozit al spitalului public al lui Ivan Radovic, unde a rămas până când avocații s-au săturat să scotocească prin toate colțurile în căutarea ultimelor vestigii ale fostelor posesiuni ale bunicii, împreună cu Frederick Williams am cumpărat o fermă în afara orașului, pe drumul care ducea spre munți; aveam douăsprezece hectare de teren mărginit de plopî tremurători, invadat de iasomie înmiresmată și scaldat de un iaz modest, unde totul crește în devălmășie. Acolo Williams crește câini și cai de rasă, joacă crochet și are tot felul de alte activități plicticoase de-ale englezilor; acolo îmi am cartierul general pe timp de iarnă. Casa e o vechitură, dar are un anumit farmec, spațiu pentru atelierul meu fotografic și pentru faimosul pat florentin, care tronează cu făpturile lui marine policrome în mijlocul camerei mele. În el dorm ocrotită de spiritul vigilent al bunicii mele Paulina, care apare de obicei la timp ca să gonească cu lovituri de mătură copiii în pijamale negre din coșmarul meu. Mai mult ca sigur, Santiago se va dezvolta pe partea unde este Gara Centrală, iar pe noi ne vor lăsa în pace în câmpia bucolică cu plopî și pajiști.

Mulțumită unchiului Lucky, care mi-a suflat în față răsuflarea lui norocoasă când m-am născut, cât și generoasei protecții a bunicii mele și a tatălui meu, pot spune că duc o viață bună. Am mijloacele și libertatea pentru a face ce doresc, mă pot dedica din plin plăcerii de a străbate abrupta geografie chiliana cu aparatul de fotografiat de gât, așa cum am făcut în ultimii opt sau nouă ani. Lumea mă vorbește pe la spate, n-ai ce să-i faci; câteva rude și prieteni mi-au pus cruce și când mă văd pe stradă se prefac că nu mă cunosc, nu admit ca o femeie să-și părăsească bărbatul. Disprețul lor nu-mi produce insomnii: nu trebuie să mulțumesc pe toată lumea, doar pe cei care contează cu adevărat, care nu sunt mulți. Rezultatele nefericite ale relației mele cu Diego Domínguez ar fi trebuit să mă lecuiască pe vecie de

amorurile precipitate și arzătoare, dar nu a fost așa. Drept e că am umblat câteva luni „lovită în aripă”, că m-am târât de pe o zi pe alta cu o senzație de înfrângere absolută, de parcă mi-aș fi jucat singura carte și aș fi pierdut totul. Drept e și că sunt condamnată să fiu o femeie căsătorită și fără soț, ceea ce mă împiedică să-mi „refac” viața, cum zic mătușile mele, dar condiția aceasta ciudată îmi dă o mare libertate. La un an după despărțirea de Diego m-am îndrăgostit iarăși, asta înseamnă că am pielea tare și că mă cicatrizez repede. Al doilea amor nu a fost o prietenie suavă care să se fi transformat cu timpul într-o idilă adevărată, a fost pur și simplu un impuls pasional care ne-a luat pe amândoi prin surprindere și, pe neașteptate, a ieșit bine... mă rog, până acum, cine știe cum va fi mai departe. Era o zi de iarnă, una din acelea cu ploaie verde și încăpățânată, cu fulgere anapoda și apăsare pe suflet. Fiii Paulinei del Valle și avocații lor se apucaseră iar să piseze actele acelea interminabile, fiecare în trei copii și unsprezece semnături, pe care eu mă iscăleam fără să le citesc. Frederick Williams și eu părăsisem casa din Ejercito Libertador și stăteam încă la hotel, reparațiile nu se terminaseră la ferma unde locuim acum. Unchiul Frederick s-a ciocnit pe stradă cu doctorul Ivan Radovic, pe care nu-l văzusem de o bună bucată de vreme, și au stabilit să mergem toți trei să vedem o trupă spaniolă de zarzuela care era în turneu prin America de Sud, numai că în ziua cu pricina unchiul Frederick a căzut la pat cu o răceală zdravănă iar eu m-am pomenit așteptând singură în holul hotelului, cu mâinile înghețate și picioarele care mă dureau, căci mă strângeau botinele. Pe geamuri curgea o adevărată cascadă și vântul scutura arborii de pe stradă ca pe niște pământufuri din pene, seara nu îmbia la ieșit și pe moment chiar l-am invidiat pe unchiul Frederick pentru gripa sa, care îi permitea să rămână în pat cu o carte bună și o cană cu ciocolată fierbinte; cu toate astea, când a sosit Ivan Radovic am uitat de vremea rea. Doctorul avea paltonul ud și când mi-a zâmbit mi-am dat seama că era mult mai drăguț decât îmi aduceam eu aminte. Ne-am privit în ochi și cred că ne-am văzut pentru prima dată, eu cel puțin l-am observat serios și mi-a plăcut ce vedeam. A fost o tăcere lungă, o pauză care în alte împrejurări ar fi fost penibilă, numai că atunci a fost un fel de dialog. M-a ajutat să-mi pun capa și ne-am îndreptat către ușă încet, șovăind, continuând să ne privim în ochi. Nici unul nu avea chef să înfrunte furtuna de afară care sfâșia cerul, dar nici nu voiam să ne despărțim. A apărut un ușier cu o umbrelă mare și s-a oferit să ne ducă până la trăsura care aștepta, am ieșit fără o vorbă, îndoîți. Nu am avut nici o străfulgerare de clarviziune sentimentală, nici un presentiment extraordinar că am fi fost suflete gemene, nu am avut viziunea unui început de amor ca în romane, nimic din toate astea, pur și simplu mi-am dat seama de bătăile inimii mele, de faptul că parcă nu aveam aer, de dogoarea și furnicăturile pielii, de cheful teribil de a-l atinge. Mă tem că de partea mea nu a fost nimic spiritual în această întâlnire, doar poftă carnală, deși pe atunci eram destul de inexpertă și vocabularul meu era prea limitat pentru a pune acestei agitații numele pe care îl poartă în dicționar. Numele chiar că nu era important, partea interesantă este că vârtejul acesta visceral a fost mai tare decât timiditatea mea și, la adăpostul trăsुरii, de unde nu putea scăpa ușor, i-am luat fața între mâini și fără să mă gândesc de două ori l-am sărutat pe gură, așa cum cu multi ani în urmă i-am văzut sărutându-se pe Nivea și pe Severo del

Valle, hotărât și lacom. A fost o acțiune simplă și fără drept de apel. Nu pot intra în detalii cu privire la ce a urmat pentru că e ușor de imaginat și pentru că dacă Ivan ar citi-o în paginile astea ar urma o ceartă zdravănă. Căci trebuie s-o spun, certurile noastre sunt tot atât de memorabile pe cât sunt de pasionate reîmpăcările; nu este vorba de un amor calduș și dulceag, dar este persistent, iar piedicile nu îl slăbesc, ci îl fortifică. Căsătoria este o afacere care ține de bunul-simț, lucru care ne lipsește amândurora. Faptul că nu suntem căsătoriți ne ușurează dragostea, fiecare se poate ocupa de ale lui, dispunem de propriul nostru spațiu și când suntem pe punctul de a izbucni există soluția de a sta separați câteva zile și de a reveni unul lângă celălalt când ne învinge dorul de sărutări. Cu Ivan Radovic am învățat să ridic glasul și să scot ghearele. Dacă l-aș prinde că mă înșală — ferească Dumnezeu — așa cum am pățit cu Diego Domínguez, nu m-aș mai topi în lacrimi ci l-aș ucide fără cea mai mică remușcare.

Nu, n-am să vorbesc despre intimitatea pe care o împărtășesc cu iubitul meu, dar este un episod peste care nu pot trece, pentru că are de-a face cu memoria, și, în definitiv, asta e rațiunea pentru care scriu aceste pagini. Coșmarurile mele sunt un drum făcut orbește spre acele peșteri întunecate în care dorm amintirile mele cele dintâi, blocate în straturile profunde ale conștiinței. Fotografia și scrisul sunt o încercare de a apuca clipele înainte de a dispărea, de a fixa amintirile pentru a da sens vieții mele. Trecuseră deja câteva luni de când eram cu Ivan, apucasem să ne acomodăm cu rutina de a ne vedea în mod discret, grație bunului de Frederick, care ne ocrotește dragostea de la bun început. Ivan trebuia să țină o conferință pe teme medicale într-un oraș din nord și l-am însoțit pretextând că vreau să fotografiez minele de salpetru, unde condițiile de lucru sunt foarte precare. Patronii englezi refuzau să poarte vreun dialog cu muncitorii și domnea un climat de violență crescândă, care avea să izbucnească după câțiva ani. Când s-a întâmplat, în 1907, eu eram acolo întâmplător, și fotografiile mele constituie unicul document irefutabil despre faptul că măcelul de la Iquique a avut loc, căci cenzura guvernului a șters din istorie pe cei două mii de morți pe care eu i-am văzut în piață. Dar asta este altă poveste și nu-și are locul în aceste pagini. Când am fost prima oară în acel oraș cu Ivan nu bănuiam tragedia la care îmi va fi dat să asist câțiva ani mai târziu, pentru amândoi a fost o scurtă lună de miere. Ne-am cazat la hotel în camere separate și seara, după ce fiecare își văzuse de treburile lui, a venit la mine în cameră, unde îl așteptam cu o sticlă din minunatul vin Vina Paulina. Până atunci legătura noastră fusese o aventură a cărnii, o explorare a simțurilor, care pentru mine a fost fundamentală, pentru că astfel am reușit să-mi depășesc umilința produsă de faptul că Diego mă respinsese și să-mi dau seama că nu eram o femeie nereușită, cum mă temeam. Cu fiecare întâlnire cu Ivan Radovic căpătasem tot mai multă încredere, învingându-mi timiditatea și pudoarea, dar nu-mi dădusem seama că această glorioasă legătură intimă deschisese drumul unei dragoste mari. În noaptea aceea ne-am îmbrățișat cu langoarea produsă de vinul bun și de oboseala de peste zi, încet, ca doi bunici înțelepți care au făcut dragoste de nouă sute de ori și nu se mai pot surprinde nici dezamăgi. Ce a fost atât de special pentru mine? Nimic, bănuiesc, în afară de acumularea de experiențe fericite cu Ivan, care atunci au atins numărul critic necesar

pentru ca eu să las garda jos. Când mi-am revenit după orgasm între brațele tari ale iubitului meu, am simțit un suspin care mă scutura pe dinăuntru, apoi altul și altul, până când m-am lăsat târâtă de un plâns de neoprit. Am plâns și am tot plâns, dăruindu-mă, abandonându-mă, atât de sigură în aceste brațe cum nu-mi aminteam să mai fi fost vreodată. S-a rupt un dig în mine și durerea cea veche s-a revărsat precum zăpada topită. Ivan nu m-a întrebat nimic și nici n-a încercat să mă liniștească, m-a ținut strâns la piept, m-a lăsat să plâng până mi s-au terminat lacrimile și când am vrut să-i explic cumva mi-a închis gura cu o sărutare lungă. De altfel, în momentul acela nici nu aveam ce să-i explic, ar fi însemnat să inventez ceva, dar acum știu — pentru că s-a mai întâmplat de mai multe ori — că, simțindu-mă absolut la adăpost, ocrotită și protejată, a început să-mi revină memoria primilor mei cinci ani de viață, anii pe care bunica Paulina și toți ceilalți i-au acoperit cu o mantie de mister. Mai întâi, într-o străfulgerare de lumină, am văzut imaginea bunicului Tao Chi'en murmurându-mi numele chinezesc, Lai-Ming. A fost doar o clipită, scurtă, dar luminoasă ca luna. Apoi am rețrăit trează coșmarul recurent care m-a chinuit dintotdeauna și am priceput că există o legătură directă între bunicul meu adorat și dracii aceia în pijamale negre. Mâna care îmi dă drumul în somn este mâna lui Tao Chi'en. Cel care cade încet este Tao Chi'en. Pata care se întinde inexorabil pe caldarâmul străzii este sângele lui Tao Chi'en.

Trecuseră ceva mai mult de doi ani de când trăiam oficial cu Frederick Williams, dar tot mai devotată relației cu Ivan Radovic, fără de care nu-mi puteam concepe destinul, când Eliza Sommers, bunica din partea mamei, a reapărut în viața mea. S-a întors exact cum fusese, învăluită în aceeași aromă de zahăr și vanilie, invulnerabilă în fața lipsurilor sau a uitării. Am recunoscut-o la prima vedere, deși trecuseră șaisprezece ani de când mă lăsase în casa Paulinei del Valle și în toată perioada aceasta nu văzusem vreo fotografie de-a ei iar numele i se rostise arareori în prezența mea. Imaginea ei rămăsese prinsă în angrenajul nostalgiilor mele și se schimbase atât de puțin, încât atunci când a apărut în ușă cu valiza în mână am avut impresia că ne despărțisem cu o zi în urmă și tot ce se întâmplase în anii ăștia era o iluzie. Singura noutate e că era mai scundă decât în amintirile mele, dar pesemne că motivul era propria mea statură, ultima dată când fusesem împreună eram o mucoasă de cinci ani și o priveam de jos. Era la fel de dreapta precum un amiral, avea același chip tineresc și aceeași pieptănătură severă, dar acum părul îi era brăzdat de șuvițe albe. Ba chiar purta la gât același colier de perle pe care îl purta mereu și pe care, acum știu, nu și-l scoate nici când doarme. A adus-o Severo del Valle, cu care rămăsese în contact în toți anii aceștia, dar nu-mi spusese pentru că ea nu-i dăduse voie. Eliza Sommers își dăduse cuvântul Paulinei del Valle că nu avea să încerce niciodată să ia legătura cu nepoata ei și și-a respectat cu strășnicie legământul până când moartea celei din urmă a dezlegat-o de el. Când a aflat din scrisoarea lui Severo, și-a făcut bagajele și-a închis casa, așa cum făcuse de atâtea ori înainte, și s-a imbarcat cu destinația Chile, în 1885, când rămăsese văduvă la San Francisco, a plecat în China cu trupul îmbălsămat al soțului pentru a-l îngropa la Hong Kong. Tao Chi'en își petrecuse cea mai mare parte din viață în California și era unul dintre puținii imigranți chinezi care dobândise cetățenia americană, dar și-a dorit

mereu ca oasele să-i ajungă în pământul Chinei, astfel sufletul nu avea să se piardă în imensitatea universului negăsind poarta cerului. Precauție insuficientă, pentru că sunt sigură că fantoma inefabilului meu bunic Tao Chi'en continuă să bântuie pe aici, altfel nu-mi explic de ce îl simt aproape, și nu e doar imaginația mea de vină, bunica Eliza mi-a confirmat câteva dovezi, de exemplu aroma marină care mă învăluie uneori și glasul care-mi șoptește un cuvânt magic: numele meu în chineză.

— Bună, Lai-Ming — a fost formula de salut din partea extraordinarei mele bunici.

— Oi poal — am exclamat.

Nu mai pronunțasem acest cuvânt (bunică din partea mamei, în cantoneză) din vremea îndepărtată în care stăteam cu ea la etajul unei clinici de acupunctura din cartierul chinezesc din San Francisco, dar nu-l uitasem. Mi-a pus o mână pe umăr și m-a scrutat din cap până în picioare, apoi a dat din cap a aprobare și în sfârșit m-a îmbrățișat.

— Mă bucur că nu ești la fel de frumoasă ca maică-ta.

— Asta spunea și tata.

— Ești înaltă, ca Tao. Iar Severo îmi spune că ești și deșteaptă, tot ca el.

În familia noastră se servește ceai atunci când situația este cam tensionată, iar cum eu mă simt stânjenită aproape mereu, o cam duc într-un ceai. Băutura aceasta are darul de a mă ajuta să-mi controlez nervii. Muream de dorul de a o lua pe bunică-mea de mijloc și de a valsa cu ea, de a-i povesti pe nerăsuflăte toată viața mea și a-i reproșa tot ce ținusem în mine, dar nimic din toate asta nu a fost posibil. Eliza Sommers nu este genul de om care invită la familiarisme, demnitatea ei intimidează și au trebuit să treacă săptămâni până să putem vorbi relaxat. Din fericire, ceaiul și prezența lui Severo del Valle și a lui Frederick Williams, care s-a întors dintr-o inspecție prin fermă costumat precum un explorator din Africa, au destins atmosfera. De cum și-a scos cascheta și ochelarii fumurii și a văzut-o pe Eliza Sommers, unchiul Frederick și-a schimbat atitudinea: a scos pieptul înainte, a înălțat vocea și i-au crescut aripi. Admirația i-a crescut și mai mult văzând cuferele și valizele cu ștampilele locurilor pe unde fusese și a aflat că doamna aceasta mititică era printre puținii străini care ajunseseră în Tibet.

Nu știu dacă unicul motiv al oi poa Eliza pentru a veni în Chile a fost acela de a mă cunoaște pe mine, bănuiesc că ar fi interesat-o mai mult să continue călătoria până la polul antarctic, unde nicio femeie nu pusese încă piciorul, dar oricare i-ar fi fost motivele, venirea ei a fost fundamentală pentru mine. Fără ea viața mea ar continua să fie presărată de zone nebuloase; fără ea nu aș putea să-mi scriu aceste amintiri. Bunica aceasta a fost cea care mi-a dat piesele lipsă pentru a completa acest puzzle al existenței mele, cea care mi-a vorbit despre mama, despre împrejurările nașterii mele și care mi-a dat cheia finală pentru coșmarurile mele. Tot ea a fost cea care m-a dus mai târziu la San Francisco ca să-l cunosc pe unchiul meu Lucky, un prosper comerciant chinez, gras și scurt de picioare, absolut încântător, și care mi-a dezgropat documentele necesare pentru a putea pune cap la cap episoadele acestei povești. Relația ei cu Severo del Valle este la fel de profundă ca secretele pe care le-au împărtășit atâția ani; îl

consideră adevăratul meu tată, pentru că este bărbatul care a iubit-o pe fiica ei și s-a căsătorit cu ea. Singurul rol al lui Matías Rodríguez de Santa Cruz a fost acela de a furniza niște gene în mod accidental.

— Genitorul tău n-are importanță, Lai Ming, asta putea s-o facă oricine. Severo ți-a dat numele și și-a asumat răspunderea pentru tine — m-a asigurat.

— Păi în cazul ăsta Paulina del Valle mi-a fost și mamă și tată, îi port numele și a avut grijă de mine. Ceilalți au trecut ca niște comete prin copilăria mea, lăsând în urmă abia un praf de stele — am contrazis-o.

— Înainte de ea, tatăl tău și mama ta am fost Tao și cu mine, noi te-am crescut, Lai Ming — m-a lămurit, și avea dreptate, pentru că acești bunici din partea mamei au avut o influență atât de mare asupra mea că timp de treizeci de ani am purtat-o în mine ca pe o prezență subtilă și sunt convinsă că o voi purta cu mine cât mai am de trăit.

Eliza Sommers trăiește în altă dimensiune alături de Tao Chi'en, a cărui moarte a fost o mare supărare, dar nu și o piedică pentru a nu-l iubi ca înainte. Bunica mea Eliza face parte dintre ființele acelea hărăzite unei dragoste unice și grandioase, cred că nu mai e loc pentru altcineva în inima ei de văduvă. După ce și-a îngropat soțul în China, alături de mormântul lui Lin, prima lui soție, și după ce a îndeplinit riturile funebre budiste așa cum el își dorise, s-a pomenit liberă. S-ar fi putut întoarce la San Francisco și să stea cu fiul ei Lucky și cu tânăra soție pe care și-o comandase după catalog la Shanghai, dar ideea de a se transforma într-o soacră temută și venerată echivala cu a se lăsa pradă bătrâneții. Nu se simțea singură și nu-i era frică de viitor, căci spiritul protector al lui Tao Chi'en era mereu cu ea; adevărul este că acum sunt mai mult timp împreună decât înainte, nu se despart nici o clipă. S-a obișnuit să vorbească cu el încetișor, să nu creadă lumea că s-a ținut, iar noaptea doarme pe partea stângă a patului, ca el să ocupe partea dreaptă, ca de obicei. Spiritul aventurier care o făcuse să fugă la șaisprezece ani din Chile ascunsă în burta unui velier pentru a ajunge în California a prins din nou viață în ea după ce a rămas văduvă. Și-a amintit de clipa de epifanie trăită la optsprezece ani, în plină febră a aurului, când nechezatul calului și prima rază a soarelui au trezit-o în imensitatea unui peisaj sălbatic și singuratic. Atunci, în dimineața aceea a descoperit exaltarea libertății. Petrecuse noaptea sub cerul liber, singură sub niște copaci, înconjurată de mii de pericole: bandiți nemiloși, indieni sălbatici, vipere, urși și alte fiare, dar a fost prima dată în viață când nu-i era frică. Crescuse într-un corset care îi strângea trupul, sufletul și imaginația, speriată până și de propriile-i gânduri, dar aventura aceea o eliberase. A trebuit să-și dezvolte o forță pe care poate o avea mereu în ea, dar până atunci o ignorase, neavând nevoie de ea. A părăsit protecția căminului pe când era încă o copilă, mergând pe urmele unui iubit fugar, s-a imbarcat pe ascuns pe o corabie, fiind însărcinată, acolo a pierdut copilul și aproape că și viața, a ajuns în California, s-a îmbrăcat în straie bărbătești și s-a apucat să bată regiunea în cruciș și curmeziș, fără alte arme decât imboldul disperat al dragostei. A fost în stare să supraviețuiască singură pe un meleag al bărbaților unde domneau lăcomia și violența, pe parcurs a prins curaj și gustul independenței. Euforia aceea intensă a aventurii nu i s-a șters din minte. Tot din dragoste, a trăit treizeci de ani ca discretă soție a lui Tao Chi'en, ca

mamă și cofetăreasă, făcându-și datoria, fără alt orizont decât căminul ei din Chinatown, dar germenul sădit în anii ei de nomadă a rămas intact, gata să înmugurească la momentul potrivit. Când a dispărut Tao Chi'en, singura busolă a vieții ei, a venit și momentul să navigheze din nou la întâmplare. „În fond, am fost tot timpul un vântură-lume, tot ce-mi doresc este să călătoresc fără un scop precis”, îi spunea într-o scrisoare fiului ei Lucky. A decis totuși că mai întâi trebuia să-și țină promisiunea pe care i-o făcuse tatălui ei, căpitanul John Sommers, că nu o va lăsa singură la bătrânețe pe mătușa ei Rose. De la Hong Kong a plecat în Anglia, hotărâtă să stea cu bătrâna doamnă în ultimii ei ani, era cel mai mic lucru pe care-l putea face pentru cea care îi fusese ca o mamă. Rose Sommers trecuse de șaptezeci de ani și sănătatea începea să lase de dorit, dar continua să-și scrie romanele de amor, toate cam la fel, și ajunsese cea mai celebră scriitoare romantică de limbă engleză. Erau curioși care veneau de departe pentru a zări silueta fragilă care-și plimba câțelul prin parc și se spunea că regina Victoria își consola văduvia citind istoriile siropoase în care dragostea ieșea biruitoare. Sosirea Elizei, pe care o iubea ca pe o fiică, a fost o mângâiere uriașă pentru Rose Sommers, printre altele și pentru că puterile o lăsau și îi venea tot mai greu să ia pana în mână. A început să-i dicteze romanele, iar mai târziu, când a lăsat-o și luciditatea, Eliza se prefăcea că ia notițe, dar de fapt le scria ea; editorul și cititoarele nu au bănuț nimic, totul era să repeți formula. După ce a murit Rose Sommers, Eliza a rămas în căsuța din cartierul boem — la mare valoare, căci zona ajunsese la modă — și a moștenit capitalul strâns de maică-sa adoptivă cu romanele de amor. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-l viziteze pe fiul ei Lucky la San Francisco și să-și cunoască nepoții (i s-au părut urâți și plicticoși), după care a plecat spre locuri mai exotice, împlinindu-și în sfârșit destinul de vântură-lume. Era genul de călător care se încapățânează să meargă exact în locurile de care oamenii obișnuiți fug. Nimic nu o mulțumea mai mult decât să-și vadă bagajele presărate cu etichete și ștampile din țările cele mai ascunse de pe planetă, nimic nu o făcea să fie mai mândră decât să se lipească de ea o boală rară sau să fie mușcată de o lighioană ciudată. A bătut lumea ani la rândul cu bagajele ei de exploratoare, dar se întorcea mereu la căsuța de la Londra, unde o așteptau scrisorile lui Severo del Valle cu vești despre mine. Când a aflat că Paulina del Valle părăsise această lume, a hotărât să se întoarcă în Chile, țara unde se născuse dar la care nu se mai gândise de peste jumătate de secol, pentru a-și regăsi nepoata.

Poate că în timpul lungii călătorii cu vaporul bunica Eliza și-a amintit de primii șaisprezece ani petrecuți în Chile, această țară îngustă și bătută de vânt; de copilăria vegheată de o indiană blajină și de frumoasa de Miss Rose; de existența ei calmă și sigură până a se ivi iubitul care a lăsat-o gravidă, a părăsit-o pentru a căuta aur în California și n-a mai dat niciun semn de viață. Și pentru că bunică-mea Eliza crede în karmă, a ajuns pesemne la concluzia că largul periplu a fost necesar pentru a-l întâlni pe Tao Chi'en, pe care trebuie să-l iubească în toate reîncarnările sale. „Ce idee necreștinească”, a comentat Frederick Williams când am încercat să-i explic de ce Eliza Sommers nu avea nevoie de nimeni.

Eliza mi-a făcut cadou un cufăr hârtănit, pe care mi l-a dat cu o scripăre ștrengărească în ochii întunecați. Conținea manuscrise îngălbenite

semnate O Doamnă Anonimă. Erau romanele pornografice scrise de Rose Sommers în tinerețe, alt secret de familie bine păstrat. Le-am citit cu atenție, cu un scop absolut didactic, spre beneficiul direct al lui Ivan Radovic. Literatura aceasta amuzantă — de unde atâta îndrăzneală la o fată bătrână victoriană? — și confidențele pe care mi le-a făcut Nívea del Valle m-au ajutat să-mi înving timiditatea care la început a constituit o piedică aproape de netrecut între Ivan și mine. Cert este că în ziua cu furtuna când trebuia să mergem la teatru și nu am ajuns, m-am repezit să-l sărut înainte ca bietul om să se apere, dar mai departe nu m-a ținut îndrăzneala, după aceea am pierdut un timp prețios luptând cu nesiguranța mea fioroasă și cu scrupulele lui, căci nu voia „să-mi strice reputația”, așa spunea. Nu a fost ușor să-l conving că reputația mea era destul de zdrențuită înainte de a apărea el la orizont, și că va continua să fie astfel, căci n-aveam de gând să mă întorc la bărbatul meu și nici să renunț la munca și la independența mea, atât de prost văzute pe aici. După experiența umilitoare cu Diego mi se părea imposibil să inspir dorință sau dragoste; la ignoranța mea absolută în materie sexuală se adăuga un sentiment de inferioritate, mă credeam urâtă, nelalocul meu, puțin feminină; îmi era rușine de corpul meu și de patima pe care mi-o trezea Ivan. Rose Sommers, străbunica mea de departe pe care nu am cunoscut-o, mi-a făcut un cadou fantastic dându-mi această libertate jucăușă atât de necesară pentru a face dragoste. Ivan obișnuiește să ia lucrurile prea în serios, temperamentul lui slav tinde spre tragic; uneori îl apucă disperarea că nu putem să trăim împreună cât nu moare soțul meu și până atunci precis vom fi foarte bătrâni. Când norii aceștia negri îi întunecă dispoziția, recurg la manuscrisele Doamnei Anonime și descopăr negreșit resurse noi pentru a-i oferi plăcere sau măcar pentru a-l face să râdă. Tot străduindu-mă să-l distrez în intimitate, mi-am pierdut pudoarea și am dobândit o siguranță pe care nu am avut-o niciodată. Nu mă cred o seducătoare, până aici nu a ajuns efectul pozitiv al manuscriselor, dar cel puțin nu mă mai tem să iau inițiativa ca să-i dau aripi lui Ivan, căci altfel s-ar putea acomoda cu rutina. Și ar fi mare păcat să facem dragoste ca doi soți vechi când nici măcar nu suntem căsătoriți. Avantajul de a fi amanți este că trebuie să avem mare grijă de legătura noastră, căci totul concură în a ne despărți. Hotărârea de a rămâne împreună trebuie reînnoită tot timpul, așa rămânem vioi.

Iată acum povestea pe care mi-a spus-o bunica mea Eliza Sommers.

Tao Chi'en nu și-a iertat moartea fiicei sale Lynn. Degeaba i-au tot repetat soția lui și Lucky că nu era posibil omeneste să fi împiedicat împlinirea sortii, că făcuse totul în calitate de zhong yi și că știința medicală cunoscută era încă neputincioasă când era vorba să previi sau să oprești hemoragiile fatale care secerau atâtea femei la naștere. Tao avea impresia că mersese într-un cerc și că se găsea exact unde se găsisese cu treizeci de ani înainte, în Hong Kong, când Lin, prima sa soție, născuse o fetiță. Și ea începuse să-și piardă sângele și, disperat să o salveze, a promis divinității că ar da orice în schimbul vieții lui Lin. Bebelușul murise în câteva minute și a crezut că acesta fusese prețul. Nu și-a imaginat că mult mai târziu, în capătul celălalt al lumii, va trebui să mai plătească o dată cu fiica sa Lynn.

— Nu vorbi așa, tată, te rog — îl contrazicea Lucky. Nu e vorba să schimbi o viață pe alta, astea sunt superstiții nedemne de un om de cultura

și inteligența dumată. Moartea soră-mii n-are nimic de-a face cu aceea a primei soții sau cu dumneata. Nenorociri din astea se întâmplă la tot pasul.

— La ce bun atâția ani de studiu și experiență dacă n-am fost în stare să o salvez?

— Milioane de femei mor la naștere, ai făcut tot ce ți-a stat în putere pentru Lynn...

Eliza Sommers suferea tot atât de mult pentru moartea unicei sale fiice, dar în plus trebuia să aibă grijă de micuța orfană. Dacă ea adormea din picioare de oboseală, Tao Chi'en nu lipea geană de geană, noaptea medita învărtindu-se prin casă ca un somnambul și plângând pe ascuns. Nu mai făcuseră dragoste de ceva timp și, după cum mergeau lucrurile, nici nu se zărea vreo perspectivă apropiată. După o săptămână Eliza a ales singura soluție care i-a venit în minte: i-a pus lui Tao fetița în brațe anunțându-l că nu se simțea în stare s-o crească, că petrecuse peste douăzeci de ani având grijă ca o sclavă de Lucky și de Lynn și nu mai avea putere s-o ia de la început cu micuța Lai-Ming. Astfel că Tao Chi'en s-a pomenit răspunzător pentru o nou-născută fără mamă pe care trebuia să o hrănească din jumătate în jumătate de oră dându-i lapte îndoit cu apă cu pipeta, căci de-abia putea să înghită, și să o legene tot timpul pentru că plângea de colici zi și noapte. Ploada nici măcar nu era plăcută vederii, era minusculă și zbârcită, cu pielea galbenă de icter, trăsăturile turtite de nașterea grea și fără un fir de păr pe cap; dar după douăzeci și patru de ore Tao a început să o privească fără să se mai sperie. După douăzeci și patru de zile în care o ținuse într-un fel de sac agățat de umăr, o hrănise cu pipeta și dormise cu ea, a început să i se pară draguță. Iar după douăzeci și patru de luni în care o îngrijise ca o mamă, era de-a dreptul îndrăgostit de nepoată-sa și convins că avea să fie chiar mai frumoasă decât Lynn, deși nu exista nici cel mai mic temei pentru această presupunere. Copila nu mai era nici pe departe moluscă de la naștere, dar nu semăna deloc cu maică-sa. Rutina lui Tao Chi'en, care înainte se limita la cabinetul medical și la câteva ceasuri de intimitate cu soția sa, s-a schimbat cu totul. Viața i se învărtea în jurul lui Lai-Ming, o fetiță exigentă care trăia lipită de el, căreia trebuia să-i spună povești, s-o adoarmă cu cântece, pe care trebuia să o oblige să mănânce, să o ducă la plimbare, să-i cumpere hăinuțele cele mai frumoase din prăvăliile americane și din Chinatown și să o prezinte tuturor pe stradă, căci nu se mai văzuse nicicând o copilă atât de isteată, credea bunicul, orbit de iubire. Era convins că nepoata lui era un geniu și ca s-o dovedească îi vorbea în chineză și în engleză, limbi care s-au adăugat jargonului spaniol pe care-l folosea bunica, rezultând o învălmășeală teribilă. Lai-Ming răspundea și reacționa ca orice copil de doi ani, dar lui Tao i se părea că rarele dați când le nimerea dovedeau fără tăgadă o inteligență superioară. Și-a redus orele de consultație la doar câteva după-amiaza, astfel putea să-și petreacă diminețile cu fetița, învățând-o alte și alte trucuri, ca pe o maimuță dresată. Nu prea era de acord ca Eliza s-o ia cu ea la salonul de ceai în după-amiezele când lucra, pentru că îi intrase în cap că putea să o antreneze în ale medicinei încă din fragedă pruncie.

— În familia mea sunt șase generații de zhong yi, Lai-Ming va fi a șaptea, dat fiind că tu n-ai nici un fel de aptitudini pentru asta — i-a comunicat fiului său Lucky.

— Credeam că doar bărbații pot fi medici.

— Asta era înainte. Lai-Ming va fi prima femeie zhong yi din istorie.

Dar Eliza Sommers nu a fost de acord ca nepoată-sii să i se împruiue capul cu teorii medicale la o vârstă atât de fragedă; era timp mai încolo, deocamdată fata trebuia scoasă din Chinatown câteva ore pe zi ca să se americanizeze. Măcar aici bunicii erau de acord, Lai-Ming trebuia să facă parte din lumea albilor, așa va avea neîndoielnic mai multe șanse decât printre chinezi. Un avantaj era că nu avea deloc trăsături asiatice, aspectul era tot atât de spaniolesc ca și al familiei din partea tatălui. Eventualitatea ca Severo del Valle să apară într-o bună zi ca să-și ia presupusa fiică și s-o ducă în Chile era de netolerat, așa că nici nu au pomenit-o; au presupus pur și simplu că tânărul chilian avea să-și respecte legământul, doar își dovedise caracterul nobil cu vârf și îndesat. Nu s-au atins de banii pe care îi lăsase fetei, i-au pus la bancă într-un cont destinat educației ei viitoare. La fiecare trei sau patru luni, Eliza îi scria lui Severo del Valle dându-i vești despre „protejata lui”, cum scria, ca să fie clar că nu-i recunoaște dreptul de paternitate, în primul an nu a primit nici un răspuns, omul era copleșit de doliu, pe urmă plecase la război, după aceea mai scria din când în când. Pe Paulina del Valle nu au mai văzut-o, n-a mai venit la salonul de ceai și n-a dat curs amenințării de a le lua nepoata distrugându-le viața.

Astfel au trecut cinci ani de armonie în casa lui Tao Chi'en, până la evenimentele care aveau să le năruie familia. Totul a început cu vizita a două femei, care s-au prezentat ca misionare presbiteriene și au cerut să vorbească între patru ochi cu Tao Chi'en. Le-a primit în cabinet, crezând că vin din motive de sănătate, era singura explicație ca două albe să apară pe neașteptate în casa lui. Păreau să fie surori, erau tinere, înalte, cu tenul trandafiriu și ochi limpezi ca apa mării și manifestau siguranța radioasă pe care o conferă credința nestrămutată. S-au prezentat cu numele mic, Donaldina și Martha, și au început să-i explice că până acum misiunea presbiteriană din Chinatown acționase cu fereală și discreție pentru a nu jigni comunitatea budistă, dar acum aveau noi membri hotărâți să instaureze normele minime de decență creștină în acest sector care, după cum s-au exprimat, „nu era teritoriu chinez, ci american, și nu admiteau ca acolo să fie violate legea și morala”. Auziseră de sing song girls, dar în jurul traficului cu fetițe sclave pentru scopuri sexuale exista o conspirație a tăcerii. Misionarele știau că autoritățile americane erau mituite și închideau ochii. Cineva le spusese că Tao Chi'en era singurul om suficient de curajos ca să le spună adevărul și să le ajute, de aceea veniseră. Zhong yi-ul așteptase această clipă de decenii, în lucrarea lui lentă de salvare a acestor adolescente nenorocite contase doar pe ajutorul tăcut al câtorva prieteni quakeri, care se îngrijeau să scoată micile prostituate din California și să le dea o nouă viață departe de rețelele tong și de proxeneți. Misiunea lui era să răscumpere câte putea din stabilimentele clandestine și să le găzduiască pe cele prea bolnave pentru a sluji în bordeluri; încerca să le însănătoșească trupul și să le aline sufletul, nu reușea mereu, multe mureau. Acasă avea două încăperi destinate acestor sing song girls, aproape mereu ocupate, dar Tao Chi'en simțea că pe măsură ce populația chineză creștea în Chinatown problema sclavelor se înrăutățea și el putea face foarte puțin. Cerul le trimisese pe cele două misionare: în primul rând contau pe ajutorul

puternicei biserici presbiteriene, în al doilea rând erau albe; puteau mobiliza presa, opinia publică și autoritățile americane pentru a pune capăt acestui trafic nesăbuit. Așa că le-a povestit în amănunt cum erau cumpărate sau răpite în China aceste făpturi, cum disprețuia cultura chineză fetele, astfel că găseai adesea în acea țară nou-născute înecate în puț sau aruncate în stradă, mușcate de șobolani sau de câini. Familia nu le dorea, de aceea era ușor să le cumperi pe câteva parale și să le aduci în America, unde erau exploatate pe mii de dolari. Erau aduse ca animalele în niște lăzi mari în cala vapoarelor, iar cele care scăpau de deshidratare și de holeră intrau în Statele Unite cu certificate de căsătorie false, în ochii funcționarilor de la centrul de imigrație toate erau logodnice, iar vârsta lor fragedă, starea fizică lamentabilă și expresia de teroare de pe chipul lor se pare că nu trezeau suspiciuni. Fetițele alea nu aveau nici o valoare. Ce avea să se întâmple cu ele era treaba chinezilor, nu a albilor. Tao Chi'en le-a explicat Donaldinei și Marthei că speranța de viață a acelor sing song girls, o dată inițiate în meserie, era de trei sau patru ani: primeau până la treizeci de bărbați pe zi, mureau de boli venerice, avort, pneumonie, de foame și tratament rău; o prostituată chineză de douăzeci de ani era o curiozitate. Nimeni nu ținea un registru despre ele, dar pentru că intrau în țară cu un document legal, trebuia să existe și unul al deceselor, în eventualitatea că ar fi întrebat cineva de ele. Multe înnebuneau. Erau ieftine, erau înlocuite într-o clipită, nimeni nu investea în sănătatea lor sau în a le prelungi durata de activitate. Tao Chi'en le spuse misionarelor numărul aproximativ de fete sclave din Chinatown, data răscumpărărilor și locul în care se găseau bordelurile, de la cele mai mizere, în care fetele erau tratate precum animalele în cușcă, până la cele mai luxoase conduse de celebra Ah Toy, care devenise cea mai mare importatoare de carne proaspătă din țară. Cumpăra copile de unsprezece ani din China și pe durata drumului spre America le dădea marinariilor, astfel că la sosire știau deja să spună „banii înainte” și să deosebească aurul de bronz, ca să nu fie păcălite. Fetele lui Ah Toy erau alese dintre cele mai frumoase și aveau o soartă mai bună decât a celorlalte, menite a fi vândute ca vitele și a sluji bărbaților celor mai mizerabili în modul dorit, crud și umilitor. Multe deveneau adevărate sălbăticiuni, aveau purtări de animale și trebuiau legate de pat cu lanțuri sau zăpăcite cu narcotice. Tao Chi'en le dădu misionarelor numele câtorva comercianți chinezi cu avere și prestigiu, printre aceștia și fiul său Lucky, care le-ar fi putut fi de ajutor, singurii care erau de părere, ca și el, că acest gen de trafic trebuia eliminat. Cu mâini tremurânde și ochii umezi, Donaldina și Martha au notat tot ce le-a spus Tao Chi'en, i-au mulțumit și la plecare l-au întrebat dacă puteau conta pe el la momentul acțiunii.

— Am să fac tot ce pot.

— Și noi, domnule Chi'en. Misiunea presbiteriană nu va avea odihnă până nu se va pune capăt acestei perversiuni și bietele fete vor fi salvate, de-ar fi să deschidem cu ranga ușa acestor lăcașuri de perdiție.

Aflând ce făcuse taică-său, Lucky Chi'en a fost copleșit de presimțiri rele. Cunoștea ambianța cartierului chinezesc mult mai bine decât Tao și și-a dat seama că acesta făcuse o imprudență ireparabilă. Grație istețimii și simpatiei de care se bucura, Lucky avea prieteni în toate straturile comunității chineze; de ani de zile făcea afaceri profitabile și câștiga cu

măsură dar constant de pe urma meselor de fan-tan. Deși tânăr, ajunsese o figură iubită și respectată de toți, chiar de faimoasele tongs care nu-l supăraseră niciodată, îl ajutase ani în șir pe tatăl său să salveze fetele cu acordul tacit de a nu se băga în încurcături majore; înțelegea limpede că pentru a supraviețui în Chinatown era nevoie de discreție absolută, acolo regula de aur era să nu te amesteci cu albi — temuții și urâții yang-guizi — și să le rezolvi pe toate, inclusiv crimele, între compatrioți. Știa că mai devreme sau mai târziu tatăl său va informa misionarele iar acestea, autoritățile americane. Nu exista modalitate mai sigură de a atrage nenorocirea și toată bafta lui nu va fi de-ajuns să-i apere. Așa i-a spus lui Tao Chi'en și așa s-a întâmplat în octombrie 1885, în luna în care împlineam cinci ani.

Soarta bunicului meu s-a hotărât în acea memorabilă zi de marți în care cele două tinere misionare, însoțite de trei polițiști irlandezi zdraveni și de bătrânul ziarist Jacob Freemont, specializat în crime, au venit în Chinatown în plină zi. Activitatea de pe stradă s-a oprit și o întreagă mulțime s-a adunat să acompanieze grupul de yang-guizi, ceva neobișnuit în acest cartier, care se îndrepta cu pas hotărât spre o casă sărăcăcioasă printre zăbrelele porții căreia se zăreau chipurile pudrate și sulemenite a două sing song girls care se ofereau clienților miorlăind și arătându-și pieptul ca de cățelușă. Văzând că se apropiau niște albi, fetele s-au făcut nevăzute în casă țipând speriate și în locul lor a apărut o babă furioasă care le-a răspuns polițiștilor cu un potop de injurii în limba ei. La un semn al Donaldinei, un polițai a scos un topor și s-au apucat să dărâme ușa, spre stupoarea mulțimii. Albi s-au năpustit pe ușa îngustă, s-au auzit țipete, alergături și ordine în engleză, și după mai puțin de un sfert de oră atacatorii au reapărut târând cu ei șase fete îngrozite, baba care se zbătea în mâinile unui polițai și trei bărbați care mergeau cu capul plecat cu pistolul în spate. Pe stradă s-a iscat tărăboi și câțiva mai curioși au înaintat amenințători, dar s-au oprit scurt când au răsunat câteva focuri trase în aer. Yang-guizi-ii i-au urcat pe toți cei arestați într-o trăsură închisă a poliției și caii au început să transporte încărcătura. Restul zilei în Chinatown a trecut în comentarii despre cele întâmplate. Niciodată până atunci poliția nu intervenise în cartier pentru motive care nu aveau legătură directă cu albi. Autoritățile americane erau foarte tolerante cu „obiceiurile galbenilor”, cum spuneau, nimeni nu-și dădea osteneala să-și bage nasul în locurile unde se fuma opiu, în casele de joc și cu atât mai puțin în bordelurile cu fete sclave, pe care le considerau încă o grotescă perversiune a locuitorilor celestului imperiu, precum mâncatul câinilor gătiți cu sos de soia. Singurul care nu a fost surprins, ci mulțumit, a fost Tao Chi'en. Ilustrul zhong yi era gata să fie agresat de doi bătauși dintr-un tong în restaurantul în care prânzea mereu cu nepoata lui după ce a spus destul de tare ca să fie auzit în zarva localului că era mulțumit că în fine autoritățile orașului luau notă de afacerea cu sing song girls. Deși majoritatea clienților de la celelalte mese era de părere că într-o populație preponderent masculină fetele sclave reprezentau un articol de consum indispensabil, s-au ridicat să-l apere pe Tao Chi'en pentru că era personalitatea cea mai respectată din comunitate. Dacă nu ar fi intervenit în mod oportun patronul restaurantului ar fi ieșit mare tărăboi. Tao Chi'en a plecat indignat, cu nepoata de o mână și cu prânzul la pachet în cealaltă.

Poate că episodul de la bordel n-ar fi avut consecințe majore dacă după două zile nu s-ar fi repetat aidoma pe altă stradă: aceleași misionare presbiteriene, același Jacob Freemont, aceiași polițai irlandezi, dar acum aveau cu ei încă patru oficiali și doi dulăi feroși care trăgeau de lanț. Manevra a durat opt minute și Donaldina și Martha au plecat cu șaptesprezece fete, două madame, doi paznici și mai mulți clienți care au ieșit trăgându-și nădragii. Știrea despre planul misiunii presbiteriene și al guvernului yang guizi-ilor s-a propagat precum praful de pușcă prin Chinatown, ajungând chiar și în celulele imunde în care supraviețuiau sclavele. Pentru prima dată în sărmana lor viață a existat o boare de speranță. Inutile s-au dovedit amenințările cu bătaia în caz că s-ar fi revoltat sau poveștile înspăimântătoare despre diavolii albi care aveau să le sugă sângele, începând cu acel moment fetele au căutat să ajungă la urechile misionarelor și în câteva săptămâni incursiunile poliției s-au îndesit, însoțite de articole de presă. De data asta pana insidioasă a lui Jacob Freemont a servit în fine unui scop nobil, zguduind conștiința cetățenilor cu elocventa sa campanie despre destinul oribil al micilor sclave în plin centrul San Francisco-ului. Bătrânul ziarist avea să moară în scurt timp, fără a ajunge să măsoare impactul articolelor sale, în schimb Donaldina și Martha au apucat să vadă fructele zelului său. Le-am cunoscut optsprezece ani mai târziu cu ocazia unei călătorii la San Francisco, au și-acum tenul trandafiriu și aceeași fervoare mesianică în privire, bat și acum Chinatown zilnic, mereu vigilente, numai că acum nimeni nu le mai spune yang-guizi blestemate și nimeni nu le mai scuipe când le vede. Acum li se spune lo-mai, mamă iubitoare, și lumea se înclină la trecerea lor. Au salvat mii de fete și au stârpit traficul nerușinat de copile, deși nu chiar toate formele de prostituție. Bunicul Tao Chi'en ar fi foarte mulțumit.

În a doua miercuri din luna noiembrie, Tao Chi'en s-a dus ca de obicei să-și ia nepoata de la salonul de ceai al soției sale din Piața Unirii. Fetița stătea cu bunica Eliza după-amiaza până ce doctorul termina cu ultimul pacient și venea după ea. Până acasă erau doar șapte străzi, dar Tao Chi'en avea obiceiul să străbată cele două străzi principale din Chinatown, atunci se aprindeau felinarele de hârtie ale prăvăliilor, lumea își termina treaba și ieșea să cumpere de mâncare pentru cină. Se plimba cu nepoata de mână prin piețele în care se îngrămădeau mormane de fructe exotice aduse de pe malul celălalt al oceanului, rațe lăcuite atârinate de cârlige, ciuperci, insecte, fructe de mare, organe de animale și plante pe care le găseai doar în China. Cum nimeni n-avea timp să gătească acasă, Tao Chi'en alegea atent felurile pe care le ducea pentru cină, cam aceleași pentru că Lai-Ming era foarte mofturoasă. Bunicul o tenta dându-i să guste din delicioasele mâncăruri cantoneze care se vindeau pe stradă, dar de obicei rămâneau la aceleași varietăți de chau-mein și la costițele de porc. În ziua aceea Tao Chi'en purta pentru prima dată un costum nou, făcut la cel mai bun croitor chinez din oraș, care lucra numai pentru bărbații cei mai de vază. Se îmbrăca americaneste de mulți ani, dar de când obținuse cetățenia încerca să fie cât mai elegant, în semn de respect pentru patria adoptivă. Arăta foarte bine în costumul închis la culoare și perfect tăiat, cu cămașă scrobită cu cravată și plastron, pardesiul din stofă englezească, pălărie cu boruri largi și mănuși de antilopă de culoarea fildeșului, înfățișarea micuței Lai-Ming contrasta cu

ținuta occidentală a bunicului, căci purta pantaloni groși și jachetă de mătase vătuită în tonuri strălucitoare de galben și albastru în care fata se mișca greoi precum un ursuleț, avea părul strâns într-o coadă și pe cap o tichie brodată după moda din Hong Kong. Cei doi atrăgeau atenția în mulțimea pestriță, aproape exclusiv masculină, îmbrăcată cu pantaloni și tunice negre tipice, atât de comune că păreau o uniformă. Lumea se oprea să-l salute pe zhong yi, erau fie pacienții lui, fie îl cunoșteau din vedere sau după nume, iar comercianții îi făceau mici cadouri nepoatei pentru a intra în grațiile bunicului: un scarabeu fosforescent într-o cutiuță de lemn, un evantai de hârtie, un dulce. Pe înserate, în Chinatown era o atmosferă de sărbătoare, lumea vorbea tare, se auzeau voci care își strigau marfa, mirosea a prăjeală, a sosuri, a pește și a gunoi, căci resturile se aruncau în mijlocul străzii. Bunicul și nepoata au trecut pe la localurile unde își făceau de obicei cumpărăturile, au schimbat câteva vorbe cu jucătorii de mah-jong așezați pe trotuar, s-au dus la vânzătorul de ierburi de leac să ia niște medicamente comandate la Shanghai și s-au oprit puțin la o casă de joc ca să vadă din ușă mesele de fan-tan, pentru că Tao Chi'en era fascinat de pariuri, deși fugea de ele ca de ciumă. Au mai băut și o ceașcă de ceai verde în prăvălia unchiului Lucky, unde au admirat ultimul transport de antichități și mobilă sculptată care tocmai sosise, după care au făcut cale-întoarsă mergând liniștiți spre casă. Deodată a venit în goană un băiat foarte alarmat pentru a-l ruga pe zhong yi să vină repede pentru că avusese loc un accident: un bărbat fusese lovit în piept de copitele unui cal și scuipa sânge. Tao Chi'en l-a urmat grăbit cu fetița de mână printr-o străduță întortocheată, apoi pe alta și alta, trecând prin pasajele strâmte ale topografiei demente a cartierului, până s-au pomenit singuri într-o fundătură abia luminată de felinarele de hârtie care pâlpâiau la câteva ferestre ca niște licurici. Băiatul dispăruse. Tao Chi'en a apucat să-și dea seama că picase într-o cursă și a încercat să se întoarcă, dar era prea târziu. Din întuneric au apărut câțiva bărbați înarmați cu băte și l-au înconjurat. Doctorul studiasse în tinerețe artele marțiale și ținea mereu un cuțit la brâu, dar nu se putea apăra fără să dea drumul fetiței de mână. Au fost câteva clipe în care a întrebat ce voiau de la el, a auzit numele lui Ah Toy în timp ce bărbații în pijamale negre cu fețele acoperite dansau în jurul lui, apoi a primit prima lovitură în spate. Lai-Ming s-a simțit trasă înapoi și a încercat să se țină de bunicul ei, dar mână cea dragă i-a dat drumul. A văzut bătele care izbeau în el, a văzut un șuvoi de sânge care îi țâșnea din cap, l-a văzut căzând la pământ cu fața în jos, a văzut cum continuau să-l lovească până a devenit o grămadă însângerată pe caldarâm.

„Când l-au adus pe Tao pe o targa improvizată și am văzut ce i-au făcut, ceva s-a rupt în mine în mii de cioburi, ca o vază de cristal, și s-a topit definitiv capacitatea mea de iubire. M-am uscat pe dinăuntru. N-am mai fost același om, niciodată. Am tandrețe pentru tine, Lai-Ming, cât și pentru Lucky și copiii lui, am avut-o și pentru Miss Rose, dar dragoste nu am decât pentru Tao. Fără el nimic nu are prea mare importanță, fiecare zi pe care o trăiesc este una mai puțin din lunga așteptare până la reîntâlnirea cu el”, mi-a mărturisit bunica mea Eliza Sommers. A mai spus că i-a fost milă de mine pentru că la cinci ani mi-a fost dat să asist la martiriul ființei pe care o iubeam cel mai mult, dar s-a gândit că timpul va șterge trauma. A crezut că

viața mea alături de Paulina del Valle, departe de Chinatown, mă va face să-l uit pe Tao Chi'en. Nu a bănuir că scena din fundătură va rămâne mereu în coșmarurile mele, nici că mirosul, glasul și atingerea ușoară a mâinilor bunicului meu mă vor urmări la trezie.

Tao Chi'en a ajuns în viață în brațele soției, după optsprezece ore și-a recăpătat cunoștința și după câteva zile a putut vorbi. Eliza Sommers chemase doi medici americani care apelaseră de mai multe ori la cunoștințele acestui zhong yi. L-au examinat cu tristețe: avea coloana vertebrală ruptă și în cazul puțin probabil că ar fi trăit ar fi rămas pe jumătate paralizat. Știința nu putea face nimic, i-au spus. S-au mulțumit să-i spele rănile, să pună cât de cât la loc oasele rupte, să-i coasă capul și să lase doze mari de narcotice, între timp, nepoata, de care uitaseră toți, se ghemuise într-un colț lângă patul bunicului, strigându-l fără glas — oi goal, oi goal! — nepricepând de ce nu-i răspundea, de ce nu i se dădea voie să se apropie, de ce nu putea să doarmă în brațele lui ca până atunci. Eliza Sommers a administrat bolnavului medicamentele cu aceeași răbdare cu care îl făcea să înghită supă printr-un furtun. Nu s-a lăsat pradă disperării, tăcută și fără să plângă a vegheat alături de soțul ei până ce acesta i-a putut vorbi prin buzele umflate și dinții rupți. Fără nici o îndoială, zhong yi a știut că în aceste condiții nu putea și nici nu dorea să trăiască, așa i-a spus, cerându-i să nu-i dea nimic de mâncare sau de băut. Dragostea adâncă și intimitatea absolută în care trăiseră mai bine de treizeci de ani îi făceau să-și ghicească reciproc gândurile, nu a fost nevoie de multe cuvinte. Dacă Eliza a fost tentată să-l roage să trăiască ținut la pat, doar ca să nu o lase singură pe lume, și-a înghițit vorbe: îl iubea prea mult ca să-i ceară un astfel de sacrificiu. Cât despre Tao Chi'en, nu a trebuit să-i explice nimic, căci știa că soția lui avea să facă cele necesare pentru a-l ajuta să moară cu demnitate, așa cum ar fi făcut și el pentru ea, dacă lucrurile ar fi decurs altfel. S-a gândit că nu mai era nici cazul să-i ducă trupul în China, nu i se părea de acum foarte important și nu voia să mai adauge o sarcină pe umerii Elizei, numai că ea hotărâse că o va face oricum. Nici unul nu avea curaj să vorbească despre ce era evident. Eliza i-a spus doar că nu era în stare să-l lase să moară de foame și sete, pentru că asta putea dura zile sau săptămâni întregi și nu ar fi suportat o agonie atât de lungă. Atunci Tao Chi'en i-a spus ce să facă. I-a spus să se ducă la cabinet, să caute într-un anumit dulap și să-i aducă un flacon albastru. Ea îl ajutase la clinică în primii ani ai legăturii lor și încă o făcea când lipsea asistentul, știa citi semnele în chineză de pe recipiente și să facă o injecție. Lucky a intrat în odaie pentru a primi binecuvântarea tatălui și a ieșit zguduit de suspine. „Nici Lai-Ming și nici tu nu trebuie să vă faceți griji, Eliza, pentru că n-am să vă părăsesc, am să fiu mereu aproape ca să vă apăr, nici una dintre voi nu va păți nimic rău”, a șoptit Tao Chi'en. A luat-o pe fetiță în brațe și i-a adus-o aproape ca să-și ia rămas-bun. Fata a văzut chipul învinateț al bunicului și s-a tras înapoi speriată, dar atunci a văzut pupilele negre care o priveau cu aceeași dragoste dintotdeauna și l-a recunoscut. S-a apucat de umerii lui și l-a sărutat și l-a chemat disperată, udându-i obrazul cu lacrimi calde, până când au smuls-o dintr-o dată și au dus-o afară, unde a aterizat la pieptul unchiului Lucky. Eliza Sommers s-a întors în odaia în care fusese atât de fericită cu bărbatul ei și a încuiat ușor ușa în urma ei.

- Și ce s-a întâmplat atunci, oi-poa? am întrebat.
- Am făcut ca trebuia să fac, Lai-Ming. Apoi m-am culcat lângă Tao și l-am sărutat îndelung. Ultima lui respirație a rămas cu mine...

Epilog

Dacă n-ar fi bunică-mea Eliza, care a venit de departe pentru a-mi lumina ungherele întunecate din trecutul meu, dacă n-ar fi miile de fotografii care-mi umplu casa, cum aş putea să povestesc istoria aceasta? Ar trebui s-o plăsmuiesc din imaginaţie, fără alt material decât firele fugitive ale unor vieţi străine şi câteva amintiri iluzorii. Memoria este ficţiune. Alegem ce e mai strălucitor şi ce e mai întunecat, ignorând ceea ce ne face să ne ruşinăm, şi astfel ţesem covorul amplu al vieţii noastre. Prin intermediul fotografiei şi al cuvântului scris încerc cu disperare să birui condiţia trecătoare a existenţei mele, să captez clipele înainte de a se şterge, să limpezesc confuzia din trecutul meu. Fiecare clipă dispare ca o suflare transformându-se imediat în trecut, realitatea e efemeră şi migratorie, nostalgie pură. Cu aceste fotografii şi aceste pagini păstrez amintirile vii; ele reprezintă pretextul pentru a apuca un adevăr fugitiv, dar adevăr oricum ai lua-o, ele dovedesc că lucrurile astea s-au întâmplat şi că personajele astea mi-au intersectat destinul. Mulţumită lor o pot resuscita pe mama mea, moartă când îmi dădea naştere, pe puternicele mele bunice şi pe înţeleptul meu bunic chinez, pe bietul meu tată şi alte verigi din lungul lanţ al familiei mele, cu toţii având sânge amestecat şi fierbinte. Scriu ca să-mi lămuresc misterele vechi din copilărie, ca să-mi definesc identitatea, ca să-mi creez propria legendă, în definitiv, tot ce avem din belşug este memoria pe care am ţesut-o. Fiecare îşi alege tonalitatea pentru a-şi istorisi povestea; aş vrea să aleg limpezimea durabilă a unui clişeu în platină, dar nimic din destinul meu nu posedă această claritate luminoasă. Trăiesc printre nuanţe difuze, mistere umbrite, incertitudini; tonalitatea potrivită pentru a-mi povesti viaţa seamănă mai curând cu aceea a unui portret în sepia...

* * *